

**Urbane stednavne - storbyens sproglige dimension
en stilistisk-retorisk analyse af urbane stednavne i det københavnske byrum**

Sandst, Line

Publication date:
2016

Document license:
[CC BY-NC-ND](#)

Citation for published version (APA):
Sandst, L. (2016). *Urbane stednavne - storbyens sproglige dimension: en stilistisk-retorisk analyse af urbane stednavne i det københavnske byrum*. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Urbane stednavne – storbyens sproglige dimension

- En stilistisk-retorisk analyse af urbane stednavne i det københavnske byrum

af

Line Sandst

Ph.d.-afhandling afleveret 30. november 2015
ved Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet
Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Navneforskning

Ph.d.-vejleder: Peder Gammeltoft, lektor, Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for
Navneforskning Københavns Universitet
Bivejleder: Dan Ringgaard, lektor, Institut for Kommunikation og Kultur, Nordisk Sprog og
Litteratur, Aarhus Universitet

1. Indledning.....	7
1.1. København.....	9
1.2. Vejnavnenævnet.....	10
2. Betydningspræmissen	12
2.1. Urbane navne på skrift.....	14
2.2. Kan man bevare tvetydigheden mellem appellativ og proprium?.....	15
3. Forskningshistorik.....	17
3.1. Tidligere forskning i urbane navne	17
3.1.1. Urbane navne i nordiske lærebøger i navneforskning.....	18
3.1.2. Urbane navne i Norden	18
3.1.3. Urbane navne i international forskning	23
4. Anvendte termer og introduktion til teorier	26
4.1. Den onomastisk normalsproglige modus, stilistisk-retorik og intentionel væsentlighed.....	26
4.2. Diskurs.....	28
4.3. Kommercielle navne	28
4.3.1. Institutioner, selvejende institutioner, foreninger og private organisationer	30
4.3.2. Butiksnavne, selskabsnavne og firmanavne (handelsnavne)	31
4.3.3. Kæder og filialer	31
4.3.4. Franchise	32
4.3.5. Brands (og lidt om varemærker og produktnavne).....	32
4.4. Lingvistisk landskab (LL)	33
4.5. Lokalitet	33
4.5. Monoreferentiel-, singulariserende- og individualiserende funktion	34
4.6. Multimodalitet	34
4.7. Proprialiserings- og betydningsstrategier	34
4.8. Skalareduktion.....	35
4.9. Sted	35
4.10. Urbanitet.....	36
4.11. Urbane navne.....	37

5. Afgrænsning og udvælgelsesmetode.....	38
5.1. Det tilrettelagte tilfældighedsprincip og undersøgelsesområderne.....	38
5.2. Generering af kortudsnit og feltskema	42
5.2.1. Indre By	42
5.2.2. Carlsberg-grunden	43
5.2.3. Nørrebro	44
5.3. Excerpering	45
5.3.1. Byens synlige stednavne	46
5.3.2. Byens usynlige stednavne	47
5.4. Urbane navne i det lingvistiske landskab og de andre urbane navne	47
5.5. Tolkninger, dateringer og kilder	49
5.6. Skriftlige kilder om motivet bag navngivning	52
5.7. Opbygning af registrant og appendiks	53
6. Sprogbeskrivelse af de urbane navne	54
6.1. Gadenavnenes morfologiske og semantiske træk	54
6.1.1. Indre By	55
6.1.1.1. Efterleddet -stræde og usammensatte navne.....	59
6.1.3.2. Præpositionsnavne og reciprokeringer	60
6.1.2. Carlsberg-grunden	61
6.1.1.1. Efterleddene -allé og -vej.....	62
6.1.1.2. Opkaldelse og kommercielle navne som forled.....	62
6.1.3. Nørrebro.....	63
6.1.3.1. Efterleddet -gade.....	64
6.1.3.2. Navnegrupper.....	65
6.2. Navne på parker, pladser og bygninger	65
6.2.1. Officielle pladsnavne på Carlsberg-grunden.....	66
6.2.1.1. Optegnede stednavne på Carlsberg-grunden	67
6.2.2.1. Bestemt form	68
6.2.2.2. Kan de uofficielle navne anvendes i byudviklingsområdet?.....	69
6.2.2. Navne på huskarréer og bygninger på Nørrebro og i Indre By	70
6.3. Kommercielle handelsnavnes morfologiske og semantiske træk.....	70

6.3.1. Om kommercielle navnes strukturanalyse	70
6.3.1.1. Virksomhedsidentifikator (the corporate identifier).....	71
6.3.1.2. Lokalitetsbenævner (the part signifying the business concept)	72
6.3.1.3. Den identificerende del, navnet (the identifying part)	72
6.3.1.4. Tillægsgdelen (a supplementary part).....	73
6.3.2. Kommercielle navne på Carlsberg-grunden og Nørrebro. Flersprogethed.....	73
6.3.3. Kommercielle handelsnavne i Indre By.....	76
6.3.3.1. Deskriptive navne	76
6.3.3.2. Metaforer og symboler	76
6.3.3.3. Forkortelser.....	77
6.3.3.4. Med tal i navneformen	79
6.3.3.5. Hvor bogstaver har særbetydning	82
6.3.3.6. Metonymier.....	84
6.3.3.7. Personnavne i navnet eller navnestrengen.....	86
6.3.3.8. Sammenfletninger, sammensætninger og sammensætninger af ”afklippede” orddele	87
6.3.3.9. Særlige skrivemåder	88
6.3.3.10. Webadresser.....	90
6.3.4. Handelsnavne – forskelle og ligheder mellem butiksnavne og firmanavne.....	90
6.3.5. Kommercielle navne og sprog som kommunikation	92
7. Navnedannelse og betydningsdannelse (Indre By)	93
7.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i.....	95
undersøgelsesområdet i Indre By	95
7.2. At stå lige midt i proprialiseringsprocessen	96
7.2.1. Navnedannelse med udgangspunkt i appellativer	97
7.3. Proprialiseringsstrategier.....	100
7.3.1. Første proprialiseringsstrategi: diskurserne tilrettelægger.....	101
7.3.1.1. Homonymi og diskursen for propriers placering i byen (brandnavne)	108
7.3.1.2. Særlige skrivemåder og bruddet med konventionerne.....	112
7.3.2. Anden proprialiseringsstrategi: betydningsdannelse og multimodalitet	113
7.3.2.1. Paradis.....	115
7.3.2.2. Hvor kommer fætter fra?	118
7.3.2.3. Typografi og betydning.....	124

7.3.3. Tredje proprialiseringsstrategi: et spørgsmål om bestemthed	128
7.3.3.1. Bestemtheds morfemet	128
7.3.3.2. Den gyldne middelvej.....	133
7.3.3.3. Urbane navne dannet med appellativer i bestemt form.....	135
7.3.3.4. PIZZA HUSET	140
7.3.3.5. Propriet som deskriptivt appellativ i bestemt form og diskursen for placering.....	142
7.3.3.6 Propriet i propriet.....	145
7.3.4. Fjerde proprialiseringsstrategi: Foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetledet.....	147
7.4. Opsummering	151
8. Gammel by, ny by (Carlsberg-grunden).....	153
8.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i	156
undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden.....	156
8.2. Stednavneoptegnelser på Carlsberg	157
8.3. Navneniveauerne på Carlsberg-grunden. Det diakrone, synkrone, diskurserne og fremtiden	159
8.4. E-mailkorrespondancer om valg af navne til Carlsberg-grunden.....	161
8.5. Navnet <i>Carlsberg Byen</i>	162
8.5.1. En bydel er et kvarter er et område er et sted? Og hvem navngiver så lige det?	163
8.5.1.1. September – december 2009.....	163
8.5.1.2. Stednavneudvalget og Vejnavnenævnets navngivningsbeføjelser.....	166
8.5.1.3. Hvordan defineres en bydel?.....	168
8.5.2. Stilistisk-retoriske implikationer ved navnet <i>Carlsberg Byen</i>	170
8.6. Hvordan tilrettelægger man historien?	172
8.7. Tolv nye navne på gader og pladser 1. august 2014.....	175
8.7.1. Januar 2013.....	175
8.7.2. Februar-april 2013	180
8.7.3. Maj 2013.....	184
8.7.4. August 2013	188
8.7.5. Værst er vel Franciska Clausens Plads... ..	195
8.8. Tilrettelæggelse af virkeligheden.....	200

8.8.1. Ølbrygning og områdets historik.....	201
8.8.2. Personer med relation til området og kunstnere. Opkaldelsesprincippet.....	206
8.8.2.1. At danne sted.....	210
8.9. Virkelighedsgengivelser.....	213
8.9.1. Stilistisk-retoriske intensjoner	214
8.9.2. Intentionen om sted og stedets kollaps.....	217
9. Byer i byen og forestilling om sted (Nørrebro)	219
9.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i undersøgelsesområdet på Nørrebro.....	220
9.2. Skalareduktion og sted	221
9.3. Onomastisk skalareduktion	225
9.3.1. Et retorisk værktøj	229
9.4. Gruppenavngivning anno 2015	231
9.5. Stedet med de nordsjællandske lokaliteter som forled	233
9.6. Stedet med de mytologiske skikkelser som forled.....	236
9.6.1. Genkontekstualisering af Det Mytologiske Kvarter.....	241
9.6.1.1. Det certeauske sted.....	243
9.6.2. Det Mytologiske Kvarter i et nyt nu.....	245
9.7. Forskelle og ligheder mellem den nordsjællandske navnegruppe og Det Mytologiske Kvarter	250
9.7.1. De hvide myrer i den sorte tue	252
9.8. Den tomme etiket og merbetydning	255
9.8.1. Den Røde Plads. Krasnaja Plosjtjad	258
9.8.2. Superkilen.....	265
9.9. Fra globalisering til ikkested.....	270
9.10. Kommunikation eller orientering?	275
10. Konklusion.....	278
11. Resumé.....	288
12. Abstract	289
Litteratur, kilder og anvendte forkortelser.....	290

1. Indledning

Stedet er fundamentalt for mennesket. Det er her, vi opholder os og indfinder os, og det er disse steder, vi navngiver. Fra midten af 1800-tallet er folk i stigende antal flyttet til byerne, og byerne er vokset med urbane lokaliteter, hvoraf mange navngives. Endnu er disse navne kun sparsomt undersøgt og nærværende afhandlingen imødekommer denne mangel.

Det er urbane, lokalitetsknyttede stednavne i København, der er afhandlingens omdrejningspunkt. Antallet af urbane navne i København er svimlende højt, og de er både typologisk mangfoldige, dannet på forskellige tidspunkter i historien, dannet på forskellige måder og med forskellige bagvedliggende motiver for øje.

Mit udgangspunkt har været synlige proprier i bybilledet. Ved feltstudier i tre forskellige undersøgelsesområder har jeg indsamlet alle synlige toponymer, dvs. alle *skrevne* urbane stednavne, som fandtes inden for området. Mit materiale består dermed af plads- og gadenavne, kommercielle navne, husnavne m.m., som de vises i byrummet. Da min primære interesse er den mulige spændvidde af anvendte retoriske strategier ved navnedannelse og især betydningsdannelse ved brug af navne, har jeg udvalgt tre undersøgelsesområder i tre meget forskellige områder. Udvælgelsesmetoden og hvordan feltarbejdet har fundet sted præsenteres i kapitel 5.

Med udgangspunkt i det indsamlede materiale af synlige proprier i byen, undersøger jeg:

- 1) hvilke retoriske strategier er anvendt ved navnedannelserne?
- 2) hvad er motiverne bag navnedannelserne?
- 3) hvilke(t) byrum skaber stednavnene, hvis de skaber nogen?

I kapitel 6 præsenteres det indsamlede materiale. Da afhandlingen er en eksplorativ og kvalitativ undersøgelse, har det ikke samtidigt været muligt at præsentere og tolke alle indsamlede urbane navne, navnetyper og navnedannelsesmåder, der fremstår af mit materiale. Sprogbeskrivelsen i kapitel 6 behandler derfor et udsnit af de indsamlede navne fordelt på lokalitetstyper og anvendte stilistisk-retoriske strategier ved navnedannelse, som har særlig relevans for de efterfølgende kvalitative analyser.

Det fulde materiale af urbane stednavne med navntolkninger og angivelse af stilistisk-retoriske strategier ved navnedannelse er samlet i et appendiks i bilagsmaterialet og fordelt på hvert undersøgelsesområde. Appendiks består af i alt 1530 urbane stednavne, hvoraf nogle få

kædebutikker optræder flere gange. I denne optælling er også medregnet optegnede stednavne indberettet både bestemt og ubestemt form.

Materialets mangfoldighed har afstedkommet analytiske valg og samtidige fravalg. Dette bevirker at andre mulige analytiske vinkler ikke forfølges. Jeg har ladet egne observationer være styrende for de kvalitative analyser, der undersøges og analyseres i afhandlingen, ved at tage udgangspunkt i nogle temaer/tendenser jeg har fundet mest kendetegnende for hvert undersøgelsesområdes onomastiske særkende. Dette beskrives i starten af hvert analysekapitel 7-9. Det er endvidere disse tre undersøgte temaer, der giver svar på spørgsmål 1-3 ovenfor.

Første undersøgelsesområde i Indre By præsenteres i kapitel 7. Her er omdrejningspunktet navnedannelse og betydningsdannelse med udgangspunkt i kommercielle navne indsamlet i undersøgelsesområdet. Jeg undersøger fire forskellige måder at danne kommercielle navne på med fokus på navngivernes retoriske intentioner, og diskuterer forskellen mellem *proprier* i talesprog og *proprier* på skrift, som de ses skrevet på butiksskilte. Dertil *proprier* på butiksskilte versus det navn samme lokalitetsbundne erhverv er registreret som i offentlige registre. Fokus hviler på skrevne *proprier* i bybilledet, multimodalitetsteori og stilistisk-retoriske intentioner både ved navnedannelse og som *proprierne* fremstår visuelt i byen til beskuelse for sprogbrugerne bagefter.

Andet undersøgelsesområde ligger i et byudviklingsområde på Carlsberg-grunden imellem bydelene Vesterbro og Frederiksberg. Her undersøger jeg motiverne bag navnevalg til det nye byområde. Jeg forfølger processen forud for godkendelsen af tolv nye navne til Carlsberg-grunden 1. August 2014 igennem den e-mailkorrespondance, der har fundet sted mellem Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe og Københavns Vejnavnenævn. Dette præsenteres i kapitel 8. Jeg diskuterer motiverne bag de navne, Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe foreslog, og de motiver der ligger bag de navne Vejnavnenævnet foreslog. Samtidig laves der ekskurer til stednavneoptegnelser, jeg har foretaget på området, hvor jeg har indsamlet uofficielle, men anvendte stednavne på grunden. De uofficielle stednavne fra stednavneoptegnelserne præsenteres i kapitel 6, og metoden for optegnelserne diskuteres i kapitel 8. De uofficielle navne fra stednavneoptegnelserne fungerer som ekskurs for at undersøge motiverne bag de nye, officielle stednavne til byudviklingsområdet, som er det primære analytiske omdrejningspunkt.

Tredje undersøgelsesområde ligger i bydelen Nørrebro. Her er det analytiske omdrejningspunkt gruppenavngivning. Jeg undersøger gruppenavngivning som en retorisk strategi og et værktøj, der kan anvendes for at skabe forestillingen om en by i byen. Den retoriske strategi har potentiale til det jeg kalder *onomastisk skalareduktion*, og jeg undersøger hvorfor og hvordan strategien lykkes og andre gange mislykkes. Dette præsenteres i kapitel 9. I kapitel 2 diskuteres

afhandlingens betydningspræmis, mens kapitel 3 giver et indblik i den forskning, der allerede har fundet sted inden for feltet urbane navne. I kapitel 4 indsnævres anvendte termer i afhandlingen.

Afhandlingens gennemgående tema er navnedannelse og betydningsdannelse ved brug af navne. Det er eksempler på dette, der undersøges med udgangspunkt i hvert af de tre undersøgelsesområder. Udgangspunktet har været byvandrerens møde med proprier på skrift i bybilledet. Men netop ved denne fremgangsmåde blev flere aspekter ved proprier formidlet på andre måder end visuelt i bybilledet særlig tydeligt, hvorfor også proprier på kort, i offentlige registre og proprier i talesprog undersøges i relation hertil.

Da det er motivet bag valget af netop én navnedannelsesmåde og ikke en anden, der centrerer omkring, er det altså motiverne for navnevalg, der analyseres og diskuteres snarere end navnenes morfologi og distribution. Men de to ting hænger naturligvis sammen. Derfor er det også kun få urbane navne ud af det store indsamlede materiale, der behandles ved indgående analyse. De navne, der analyseres, kan dog ses som repræsentanter for den type navnedannelse, de er udtryk for, og som mange andre urbane navne også er dannet på baggrund af. Det står klart, at hvad jeg har fundet særlig karakteristisk i hvert undersøgelsesområde udspringer af egne observationer og vurderinger af områdernes onomastiske særkender, og at andre måske ville have truffet andre valg.

Da afhandlingen er en eksplorativ undersøgelse, fremlægges kvalitative undersøgelser, og det er derfor ikke mit ærinde at kortlægge det statistisk repræsentative, men derimod at undersøge noget proprialt muligt. Afhandlingen og navnematerialet i appendiks viser et øjebliksbillede af Københavns onomastiske situation sommeren 2014. Således er afhandlingen ikke et direkte aftryk af virkeligheden her-og-nu, men må ses som et aftryk af virkeligheden, som den var i går. For på den tid der er gået, fra jeg indsamlede navnene til mit materiale til nærværende afhandling er færdig, er nogle erhverv lukket, andre flyttet, mens nye er kommet til. Byen er altid i bevægelse og således også den urbane navnemasse.

1.1. København

Danmarks hovedstad København danner rammen om afhandlingen. I første kvartal 2015 var befolkningstallet i Danmark 5.659.715, hvoraf 739.977 personer boede i København¹. Det er ca. 13 % af den danske befolkning.

¹ Tallene stammer fra Danmarks Statistik, der baserer deres beregninger på adresseregistret fra Det Centrale Personregister (CPR) samt Geodatastyrelsens bypolygoner og angivelser af byudstrækning.

Byen dateres til ca. 750 e.Kr. og menes at have sit udspring i den nuværende bydel Indre By, hvor et af tre undersøgelsesområder ligger. København menes oprindeligt at have været en sæsonhandelsplads fra sidste halvdel af 1000-tallet (Nielsen m.fl. 1959). Dertil kendes til stenalderbopladser og også en vikingetidig (ca. 750-1050 e.Kr.) begravelsesplads inden for byområdet, som senest er blevet afdækket i forbindelse med arkæologiske udgravninger i 2013 (Københavns Bymuseum).

Navnet København nævnes første gang som *Hafn*, 'havn' i 1186, nævnes i Saxos Danmarkshistorie (1200) på latin, men skrives i Kong Valdemars Jordebog (1231) som *Kiöpmannahafn*, 'købmændenes havn' (Jørgensen 1999a). I middelalderen blev der bygget voldanlæg om byen, som definerede grænserne inden for og uden for byen. Fra midten af 1800-tallet blev voldene sløjfet og byen voksede med konsekvenser for udviklingen og afviklingen af de urbane navne i København. Undersøgelsesområdet på Nørrebro er opstået i denne periode (se kapitel 9).

København består således af en gammel middelalderbykerne, hvor nogle gadenavne kan dateres til denne periode. Dertil består byen af de såkaldte brokvarterer (Nørrebro, Vesterbro og Østerbro), der voksede frem fra 1852, men også i dag bygges der nye områder. Det er denne diakrone ramme, der gives for afhandlingen.

1.2. Vejnavnenævnet

Da voldene blev sløjfet, voksede København hurtigt. Det betød at byen skulle byudvikles, og nye steder skulle navngives. Derfor blev Fællesudvalget angaaende Gaders Benævnelse (herefter kaldet Fællesudvalget) nedsat i 1874. Udvalget havde til formål, at: "gøre Forslag til fremtidig Benævnelse af nye Gader i de inden- og udenbyes Kvarterer" (BR. 7. sept. 1875, s. 454). Udvalget bestod af medlemmer fra Københavns Borgerrepræsentation og er i sin oprindelse altså et politisk udvalg.

I dag (2015) kaldes udvalget Vejnavnenævnet og hører under Teknik- og Miljøforvaltningen. Nævnet består af fire politisk valgte repræsentanter og formanden er den til enhver tid siddende borgmester for Teknik- og Miljøforvaltningen. Vejnavnenævnets medlemmer er på valg hvert fjerde år, men har en fast sekretær tilknyttet nævnet. Jeg både citerer og henviser til *Administrationsgrundlag for Vejnavnenævnet* (herefter også forkortet til administrationsgrundlag), der første gang blev udarbejdet i 2007 og sidst redigeret i 2014.

Vejnavnenævnet tager kontakt til bygherrerne/grundejerne, når nye veje og pladser skal bygges. "Vær åben overfor de ønsker som parterne i sagen har, og forklar regler og kutymer" (Administrationsgrundlag 2014, s. 18), står der i oversigten over, hvordan en navnesag skal håndteres. "Husk at du aldrig kan love bygherren noget – det er politikerne der træffer den endelige beslutning, og de kan beslutte noget andet end bygherren ønsker" (ibid.). Herefter træffer

Vejnavnenævnet beslutning om navne til de nye lokaliteter, der skal navngives. Disse navneforslag sendes derefter til høring, hvorefter navneforslagene indstilles til vedtagelse ved Teknik- og Miljøudvalget.

Hvis der ved høringerne har været indsigelser mod de stednavne, Vejnavnenævnet har anbefalet, orienteres herom i indstillingsdokumenterne til vedtagelse ved Teknik- og Miljøudvalget. Disse dokumenter findes online og udgør en del af mit kildemateriale, se kapitel 5.5. og 5.6. Men Vejnavnenævnet har også mulighed for at afvise de navneforslag en borger eller bygherre måtte foreslå. ”Det er således Vejnavnenævnet der afgør, hvad der skal indstilles til Teknik- og Miljøudvalget” (ibid., s. 12).

Vejnavnenævnet samarbejder med Københavns omegnskommuner for at undgå enslydende vejnavne inden for korte afstande. ”Herudover beslutter nævnet navnetemaer for større byudviklingsområder” (ibid., s. 15), skrives der i administrationsgrundlaget. Den selvfølgelig hvormed det forudsættes, at der til et byudviklingsområde hører et navnetema er bemærkelsesværdig. Der er intet naturgivent i en sådan forestilling, men ikke desto mindre er det den praksis der følges i Vejnavnenævnet, der ”fortrinsvis” anvender tre kriterier, når der skal findes et nyt navn til en vej.

De tre kriterier kaldes og beskrives i administrationsgrundlaget som henholdsvis *systemkriteriet*, dvs. gruppenavngivning, *personkriteriet*, dvs. opkaldelse efter afdøde personer der enten har boet i København eller gjort en særlig indsats for byen og landet som helhed, og endelig *det historiske kriterium*. Det historiske kriterium angår navnevalg i overensstemmelse med de historiske begivenheder, der har fundet sted på eller ved den lokalitet, der skal navngives. Dvs. at hvis nye urbane navne kan have en lokalhistorisk forankring, bør det tilgodeses. Endvidere kan der vælges navne fra en såkaldt ”navnebank”, der indeholder de navneforslag, som borgere eller Vejnavnenævnets medlemmer selv har foreslået, og som der endnu ikke er blevet navngivet med (ibid.). Slutteligt følger Vejnavnenævnet nogle ”øvrige principper” om, at der ikke må være kommercielle og økonomiske motiver bag en navngivning, og at veje som hovedregel ikke omdøbes. Det fremgår også af administrationsgrundlaget, at Borgerrepræsentationen godkendte et medlemsforslag i 2008 om, at Vejnavnenævnet bør navngive flere gader efter kvinder (administrationsgrundlag 2014, s. 7 & 9). Disse praksisser diskuteres i kapitlerne 8 og 9.

I administrationsgrundlaget står der, at ”navngivning af veje er en politisk sag”. Det nævnes ikke, at navngivning er en sproglig proces, ligesom egentlige sproglige kriterier for vejnavngivning savnes. F.eks. nævnes der intet om normering og retstavning. Men fravalget betyder naturligvis ikke, at Vejnavnenævnet ikke er bevidst herom og ikke følger retskrivningsreglerne.

Det har flere gange været på tale at nedlægge Vejnavnenævnet. Senest den 28. november 2013 hvor Borgerrepræsentationen nedlagde Vejnavnenævnet med begrundelsen at ”kompetencen til at navngive veje ligger i Teknik- og Miljøudvalget”. Da nævnet kun er rådgivende, skønnedes det overflødigt. Vejnavnenævnet blev dog genoprettet kort tid efter den 23. januar 2014, og 6. februar 2014 blev der udpeget nye medlemmer. ”Proces og praksis er som før. Eneste nye er, at sammensætningen af Vejnavnenævnet i modsætning til tidligere, udelukkende skal bestå af medlemmer af Teknik- og Miljøudvalget” (e-mail fra Vejnavnenævnet modtaget 21. juli 2014). Vejnavnenævnet er fortsat rådgivende og skal indstille navneforslag til vedtagelse hos Teknik- og Miljøudvalget, som derpå træffer afgørelse og godkender navnene til at blive officielle. Da medlemmerne til Vejnavnenævnet udpeges blandt Teknik og Miljøudvalgets medlemmer, er der et direkte sammenfald mellem medlemmerne af det rådgivende organ og dele af beslutningstagergruppen.

At navngivning skal være en politisk sag er en politisk beslutning. I Finlands hovedstad Helsingfors består Namnkommittén (som svarer til Vejnavnenævnet) af medlemmer med faglige baggrunde inden for bl.a. byudvikling, historie og sprogvidenskab. I Sveriges hovedstad Stockholm, hvor nævnet hedder Stockholms Byggnadsnämnds Namnberedning, udgøres nævnet af medlemmer, der ligeledes har forskellige baggrunde inden for relevante fagområder. Jeg ville gerne have undersøgt, om der er forskel mellem de officielle navne, der træffes beslutning om af politisk sammensatte nævn, og de navne, der træffes beslutning om af nævn med blandet faglig baggrund. Det har desværre ikke været muligt indenfor rammerne af denne afhandling.

2. Betydningspræmissen

Navneforskning har som forskningsdisciplin helt fra begyndelsen primært interesseret sig for at afdække de ældste navnetyper og deres etymologier. Da mine navnetyper både er yngre, fordelt på andre lokalitetstyper og formidles på andre måder, mener jeg ikke, mit materiale vil kunne opnå sit fulde udnyttelsespotentiale, hvis min tilgang til stoffet var den samme traditionelle.

Fra jernalderen (ca. 500 f.Kr.-750 e.Kr.), hvor vores ældste stednavnetyper stammer fra, til i dag har sproget ændret sig. Halliday skriver i *On Language and Linguistics*:

What is pertinent is that language evolved at the impacting of the outside world, via the world of sensation, on the human brain: as the species' interaction with its eco-social environment becomes more complex, so it comes to be mapped into a more and more complex information system. (Halliday 2003, s. 275)

Følgelig må også propriier have ændret sig. Både hvad angår det, der navngives, navngivningsmotiverne og propriernes stilistiske retorik. Sprogbrugen er organiseret med et

semantisk funktionelt sigte, og det er den kommunikative situation urbane stednavne både varetager og optræder i, der er afhandlingens omdrejningspunkt.

Størsteparten af urbane stednavne er semantisk gennemsigtige for ”almindelige”, moderne sprogbrugere. Bl.a. herved adskiller de sig fra størsteparten af danske bebyggelsesnavne set fra samme synkrone ståsted. Der er formentlig flere sprogbrugere, der vil være i tvivl om [pidsa,huseð] er et appellativ i bestemt form eller et proprium, end samme sprogbrugere ville være i tvivl om, at [alsønɔ,råb] er et stednavn. Proprier har brug for tid, før de får ”entydige navnekarakter” (Bakken 2002, Andersson 1974), og det er lettere, når der ikke er homonyme sammentræf med udtryk i andre grammatiske funktioner. I byen, hvor sprogstoffet som indgår i navne er ungt, er følgelig mange urbane proprier dannet af appellativer, der anvendes i talt sprog. Især i talesprogssituationen kan homonymi gøre det vanskeligt at vide, hvad der menes.

De tvetydige sprogstørrelser, der nogle gange kan opfattes som proprier og andre gange som appellativer, homonymerne eller grænsetilfældene om man vil, kan have været en af årsagerne til, at kategorien urbane navne længe har været indlejret under samlekategori ”øvrige navne” indenfor navneforskningens terminologi². Kategoriseringen har skabt den uheldige dikotomi mellem ”egentlige” og ”uegentlige (øvrige)” navne, og hierarkiet har favoriseret de navnetyper, der ikke var ”de øvrige”, jf. den større viden om stednavne dannet i ældre tid set i forhold til unge og samtidige stednavnedannelser. Inden for de sidste ti år er dette billede begyndt at ændres, og den urbane toponymi nyder stadig større opmærksomhed.

Hvad der entydigt kan defineres som proprium 2000 år efter navnedannelsestidspunktet er anderledes tvetydigt for sprogbrugeren midt i proprialiseringsprocessen, hvor samme udtryk både kan opfattes som et appellativ og som et proprium, jf. ovenfor. Mange urbane navne findes netop i denne gråzone, men jeg mener ikke, det gør dem til mere øvrige og uegentlige proprier af den grund. Den urbane toponymi er dannet på baggrund af en anden kommunikativ situation end ældre tiders bebyggelsesnavne. Især grundet homonymi kan de unge urbane navnedannelser siges at være i en anden situation med andre ”svagheder og styrker” sammenlignet med ældre stednavne, hvilket kan observeres ved varetagelsen af den kommunikative og grammatiske funktion, unge urbane navne udtrykker. Disse anderledes forudsætninger og de konsekvenser det medfører i den kommunikative situation unge, urbane navne er en del af, undersøges i nærværende afhandling.

Jeg opfatter først og fremmest sprog som kommunikation og funktion. Propriernes funktion er at udpege en unik forekomst, men urbane navne varetager også forskellige kommunikationssituationer og dannes af forskellige navngivningsgrupper. Gadenavnene har

² Jf. den måske utilsigtede kategorisering gennem titlen *Övriga Namn* til NORNA-Rapporter 56, hvor flere artikler omhandler urbane navne. Se kapitel 3.1.2.

primært et orienteringsmæssigt sigte og er navngivet af offentlige myndigheder, mens kommercielle navne (udpeger en unik forekomst og) også kan dannes med motivet om at skabe særlig opmærksomhed på lokaliteten (erhvervet) via eksempelvis et butiksnavn, der ”skiller sig ud fra mængden”. Dette undersøges med udgangspunkt i de skrevne *proprier* i bybilledet, og den kommunikationssituation de indgår i. Dertil undersøges hvordan *proprier* (kan) bruges til at formidle det sproglige indhold, en navngiver med stor sandsynlighed kunne ønske at formidle.

2.1. Urbane navne på skrift

Det er som nævnt urbane navne på skrift, jeg primært undersøger. Størsteparten af de indsamlede stednavne i korpus er excerperet på baggrund af den måde, de er blevet skrevet på skilte (se kapitel 4.3.). Og det er disse skrivemåder af *proprierne*, der ligger til grund for analyserne af kommercielle navne (se kapitel 6 & 7).

Der kan som sagt være forskel på, hvordan et *proprium* på tekst opfattes, og hvordan samme *proprium* opfattes ved udtale. I talesproget anvendes f.eks. intonation, og man kan råbe eller hviske. I skriftsproget anvendes derimod andre *modaliteter* (modes), f.eks. kan skrifttyper, farver og særlige placeringer af tekst være vigtige komponenter for, hvordan sprogstørrelser opfattes i en tekst, dvs. i nærværende sammenhæng hvordan *proprier* opfattes, når de er tekstforankrede. Det er den betydning, der kan ligge i anvendelsen af de ovenfornævnte modaliteter, modalitetsteori omhandler.

Gunther Kress og Theo Van Leeuwen (2006) har udviklet en ”grammatik” for billeder og andre visuelle modaliteter særligt udviklet til visuelle medieanalyser. Udgangspunktet er en grundpræmis om, at farver, skrifttyper, layout og billedkomposition har betydning for, hvordan ”noget” opfattes. Theo Van Leeuwen (2005) har bl.a. (andetsteds) specificeret disse modaliteters væsentlighed ved betydningsdannelse således:

It had become increasingly obvious to me [Van Leeuwen] that it was no longer adequate to study just the linguistic aspects of these [media] texts, and that the paradigms for studying images in media studies concentrated only on the connotative meanings of the people, places and things in images, and neglected the role of composition and layout as structuring devices, as a kind of “grammar” for both images and many kinds contemporary written texts. (Van Leeuwen 2005, s. 138)

Det vil med andre ord sige, at hvis kommercielle navne på butiksskilte skal tolkes, er det ikke altid nok at lave en navnetolkning baseret på en morfologisk diagnose alene. Der kan være mere betydning i et kommercielt navn gemt i andre *modes* (farver, skrifttyper etc.), som kommunikeres samtidigt med, at et *proprium* læses på et butiksskilt. I disse situationer er det alle komponenter til sammen, der udgør navnets betydning.

De kommercielle navnes tekstfundering på skilte muliggør derfor leg med betydningslag, konnotationer og associationer på en måde, der ikke kan efterlignes i talesproget. "Uoversætteligheden" skyldes den simple årsag, at tale og skrift har to forskellige registre til rådighed ved betydningsdannelse. Da disse visuelt funderede semiotiske *modes* ofte anvendes på butiksskilte, har jeg altså haft brug for et analyseapparat, der kan tolke disse visuelle registre, hvorfor jeg anvender multimodalitetsanalytiske greb ved nogle tolkninger af kommercielle navne. Men det er langt fra alle kommercielle navne, der anvender multimodal betydningsdannelse. I kapitel 7 analyseres både dem der gør, og dem der ikke gør.

Hvor jeg ved flere analyser af kommercielle navne har hentet inspiration fra multimodalitetsteori, er analyserne af plads- og gadenavne inspireret af litterær analyse. I kapitel 8 og 9 undersøger jeg motivationerne bag navngivninger af især officielle urbane navne med fokus på, hvad den retoriske intention er/har været. Og ikke mindst hvordan navnene bruges som retorisk værktøj for at opnå det intendede.

Dertil undersøges de steder hvor motivationerne bag navnedannelser og den realiserede navngivning udgør et brud. Dvs. jeg undersøger hvordan og hvorfor intentionen med en navngivning ikke lykkes efter hensigten. Denne type nærlæsning bunder i en slags nykritisk tekstlæsning, mens blikket for, hvor og hvornår de (tekst)sproglige konstruktioner går i stykker, funderes i en Paul de Mansk³ sprog- og litteraturforståelse.

2.2. Kan man bevare tvetydigheden mellem appellativ og proprium?

Jeg mener, at menneskets sprogforståelse først og fremmest afhænger af nogle kognitive processer. I artiklen "Attenuating Interference during Comprehension: The Role of Suppression" beskriver professor i psykologi Morton Ann Gernsbacher de tilgrundliggende mekanismer fra et kognitivt neurovidenskabeligt ståsted. Hun kalder de tilgrundliggende mekanismer "den strukturoppbyggende konstruktion" (structure building framework), som hun betegner som et system, der er opbygget af "hukommelsesbindinger" (memory nodes). Hukommelsesbindingerne aktiveres, når betydning dannes. Med henvisninger til andre forskeres arbejder, redegør hun for, hvordan betydningsdannelse sker ved flere samtidige processer i hjernen. Hun betoner mekanismerne "fremhævelse" (enhancement) og "undertrykkelse" (suppression) og påpeger at disse mekanismer

³ Litteraturteoretikeren Paul de Man tilhører Yale-skolen og er en af de mest betydningsfulde stikkelser i den litterære dekonstruktion.

ikke er tilknyttet sprogopfattelsen alene, men er vigtige parametre for opfattelse (af andre fænomener i verden) generelt (Gernsbacher 1997, s. 85-86).

Ifølge Gernsbacher oplever mennesket altid flere forskellige og samtidige typer interferens, når det skal opfatte sprog. Derfor mener hun, at den mekanisme der undertrykker irrelevant information i betydningsdannelsesprocessen er vigtigere end den mekanisme, der fremhæver information. Nogle af interferenserne er eksterne, mens andre er interne. I det følgende vil jeg især kredse om den interne interferens, der kan opstå:

...as when we have to deal with the competing meanings of a word or phrase, or the alternate references of a pronoun. Indeed, even in a process as seemingly straightforward as reading a string of letters, such as ROWS, mental information that is related to that string of letters is often activated in our minds. This mental information might be orthographically related (such as the letter string BOWS), or phonologically related (such as the sound/roz/), or even semantically related (such as the concept "rose"). And indeed, laboratory experiments demonstrate that adults have difficulty quickly rejecting the letter string ROWS as not being a member of the semantic category, flower (van Orden, 1987; van Orden, Johnston, & Hale, 1988). (ibid., s. 86)

Intern interferens er altså potentiel potent, da *samtlige mulige betydninger* aktiveres *samtidigt* i hjernen, inden den rette mulighed vælges ud fra konteksten.

For at undersøge denne proces lavede Gernsbacher et forsøg, hvor hun konfronterede forsøgspersonerne med homonymer. Hun konkluderede:

Immediately after we hear or read a homonym such as match or duck, multiple meanings are activated. And more intriguingly, this activation of multiple meanings occurs regardless of the semantic or syntactic context in which the homonym occurs. For example, immediately after we hear or read the homonym match in the sentence He lit the match, both the "fire stick" and the "competition" meanings are activated. Immediately after we hear or read the homonym duck in the sentence. He needed to duck, both the "crouching" and the University of Oregon mascot meaning are activated. (ibid., s. 88)

Da forsøget kun er afprøvet på appellativt ordstof, kan det kun konkluderes, at alle de for individet kendte betydningsmuligheder aktiveres samtidig, når sprogbrugeren hører eller læser et appellativ. Men ved et lignende forsøg undersøgte Gernsbacher, hvordan sprogbrugeren afgør, til hvem eller hvad et pronomen og/eller proprium henviser (ibid., s. 90). I dette forsøg opnås samme resultat som ved homonymforsøget, hvorved hun kan fastslå, at sprogbrugeren forstår, hvad der refereres til, fordi han/hun er i stand til at reducere aktiviteten af den betydningsmulighed, som et givent pronomen/proprium *ikke* refererer til. Også i dette forsøg kunne Gernsbacher måle, at flere betydningsmuligheder blev aktiveret samtidig, og hun nåede derfor den samme konklusion: at evnen til at svække den i konteksten urigtige betydningsmulighed er den væsentligste faktor i betydningsdannelsesprocessen.

Gernsbachers undersøgelse giver dermed en neurolingvistisk vinkel til den aldrig afklarede diskussion i navneforskning om grænsedragningen mellem proprium og appellativ – og om man

kan tale om semi-appellativer – eksemplificeret i skandinavisk navneforskning ved diskussionen om *Kalvehaven* skal forstås appellativt, proprialt eller semi-appellativt (se Andersson 1974, 1988a & Dalberg 1989).

På baggrund af Gernsbachers undersøgelser kan man altså konkludere, at den appellative betydningsmulighed aktiveres, lige så længe det falder sammen med et enslydende proprium (homonymi), såfremt appellativet er kendt af sprogbrugeren. Begge betydninger er altså til stede samtidigt, men den ene betydningsmulighed svækkes til fordel for den anden takket være konteksten, der gør sprogbrugeren i stand til at vælge den i sammenhængen rigtige betydningsmulighed (Gernsbacher 1997, s. 88). Ifølge ræsonnementet kan det konkluderes, at når sprogbrugeren konfronteres med *Kalvehaven* vil både appellativ- og propriumsmuligheden aktiveres og med baggrund i konteksten undertrykkes enten de appellative konnotationer til fordel for funktionen grammatisk singularisering eller omvendt. Således står vi lige midt i proprialiseringsprocessen, og det er denne situation mange urbane navne i mit materiale befinder sig i.

3. Forskningshistorik

3.1. Tidligere forskning i urbane navne

Forskning i urbane navne er relativt nyt. Der findes ingen samlet fremstilling om urbane navne, og heller ingen etableret definition af hvilke navnetyper, der defineres som urbane navne. Navnetyper, der defineres som urbane navne, nævnes spredte steder i nordisk sammenhæng med stigende interesse fra 1970'erne til i dag, mens der blev skrevet om ”urbane navnetyper” i spredte notiser allerede tilbage i 1950'erne i USA.

Mange af de værker der nævnes i det følgende har ingen eller næsten ingen (direkte) relevans for denne afhandlings ærinde. Forskning i urbane navne har frem til i dag især centreret sig om gadenavneleksika, og inden for de seneste ti år har flere socioonomastiske afhandlinger set dagens lys. Da denne afhandling hverken præsenterer et gadenavneleksikon eller er en socioonomastisk afhandling, er det derfor begrænset, hvor meget af den foreliggende litteratur på området, jeg har kunnet anvende. Dette til trods skitseres i det følgende en kortfattet forskningshistorik med udblik til de store linjer, dog med særligt henblik på det urbant-onomastisk relevante i nærværende sammenhæng.

3.1.1. Urbane navne i nordiske lærebøger i navneforskning

Urbane navne er en term, der dækker mange forskellige navnetyper, og de analytiske vinkler på stoffet er mange. Det kan derfor være vanskeligt at afgrænse forskning inden for feltet, da det er vanskeligt at trække de definatoriske grænser. I den danske lærebog *Stednavneforskning 1 & 2* (1972 & 1979) nævnes termen urbane navne ikke. Det kan skyldes, at den urbane toponymi dengang ikke blev betragtet som egentlige stednavne og derfor var irrelevante at behandle.

Den finske lærebog *Names in Focus* (engelsk oversættelse i 2012) deler urbane navne i henholdsvis officielle og uofficielle navne. Officielle urbane navne defineres som: "those regarding neighborhoods or districts, streets, market squares, plazas and parks" (Ainiala m.fl. 2012, s. 99). Den svenske online-publikation *Namn och namnforskning – Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andre namn* (Nyström m.fl. 2013) mangler endnu at publicere det planlagte afsnit om urbane navne.

3.1.2. Urbane navne i Norden

Af de toponymer der findes i den urbane kultur indtog gadenavnene tidligt en central rolle som den mest undersøgte navnetype. Denne position har gadenavnene stadig i dag. På dansk grund skal Bent Jørgensen først og fremmest nævnes og hans centrale værker *Dansk Gadenavneskik* (1970) og opslagsværket *Storbyens Stednavne* (1999a). Opslagsværket indeholder ca. 7.000 forskellige stednavne fra København.

Hovedvægten er lagt på gadenavnene, men også andre navne, som hører hjemme i storbymiljøet, er medtaget. Det drejer sig f.eks. om en række navne på stationer, haveforeninger, hoteller, bygninger, biografer, teatre og lign. (Jørgensen 1999a, forord)

Senere samme år i 1999 definerede Jørgensen urbane navne som "navne på færdselsarealer i bred forstand: gader, stræder, veje, stier, brygger, ramper, kajer, pladser, torve o.l.", og mente at "færdselsarealet skal være = en adresse" (Jørgensen 1999b, s. 249). Ifølge Jørgensens definition falder også husnavne, navne på forretninger og virksomheder inden for definitionen "urbane navne" (ibid. s. 250).

Jørgensen har udgivet flere væsentlige artikler inden for forskning i de ovenfor nævnte navnetyper og har også undersøgt gadenavnegrupper, kvartersnavne og navne på kolonihaver. Endvidere har han undersøgt en gruppe teenagers kendskab til gadenavne i deres lokalmiljø ved brug af socioonomastisk metode. Undersøgelsen havde bl.a. til formål at teste informantgruppens kendskab til to gruppenavngivne områder, for at undersøge om gruppenavngivning virker efter "hovedforestillingen om", at det letter den enkelte borgers orientering i byen, da navnegrupperne kan bruges som orienteringsmæssige pejlemærker (Jørgensen 2002a). Undersøgelsen gav negativt

resultat. Jeg vender tilbage til undersøgelsen i kapitel 9. Jørgensens undersøgelse kan læses i artiklen ”Storbyens stednavne” (2002a) og i en engelsk version i ”Urban toponymy in Denmark and Scandinavia” (2002b).

I indledningen til Jørgensens *Dansk Gadenavneskik* skitseres en forskningshistorik over gadenavnenes status i dansk forskning frem til 1970 da *Dansk Gadenavneskik* udgives. Her anføres flere danske gadenavneleksika udgivet frem til 1970. Af nyere udgivelser efter 1970 kan nævnes Evan Bogans *Københavns Gadenavne... fra Køkedal til Ishøj og fra Dragør til Værløse* (1993), *Gader og veje i Silkeborg* (1987), *Gader & stræder – i Roskilde kommune* (1998) og *Gennem veje og alléer på Frederiksberg* (2005). Også et topografiske slangopslagsværk har set dagens lys i form af onlinepublikationen *Topografiske københavnerslang* (2006-07), som revideres af Bjørn Westerbeek Dahl ved Selskabet for Københavns historie.

I finsk kontekst findes værket *Helsingfors gatunamn* udgivet i tre bind i perioden 1971-1999. Ud over at være et regulært gadenavneopslagsværk formidles tillige viden om bl.a. navngivningsmotiver og Helsingfors’ historie. Blandt svenske værker kan nævnes Mats Wahlbergs *Ortnamn i Uppsala län* (1994), som indeholder både navne på gader, torve, broer samt kvartersnavne og ligeledes giver et historisk onomastisk indblik og et historisk indblik i byudviklingen. I 2001 udkom *Göteborgs Gatunamn 1621-2000*, *Stockholms gatunamn* udkom første gang i 1982 og er siden genudgivet i en revideret udgave i 2005.

I en norsk kontekst kan nævnes bl.a. *Oslo byleksikon* (2010) og *Trondheim byleksikon* (2008) med både historisk beskrivelse af byerne og gadenavnetolkninger. Dertil kan fremhæves Ole-Jørgen Johannesens artikel ”Fra Nordahl Griegs vei til Willy Valentinsens vei – Krigshelter og motstandsmenn som navnemotivasjon for norske vei- og gatenavn” (2008), som også indeholder en norsk forskningshistorik om gadenavne i onomastikken.

Der mangler gadenavneleksika i både færøsk og islandsk kontekst. Dog forventes Kristin Magnussens ph.d.-afhandling om gadenavne i Torshavn færdig vinteren 2015, og navneforsker Hallgrímur J. Ámundason har fortalt, at han planlægger at begynde et gadenavneprojekt i Reykjavík.

Maria Vidberg beskæftiger sig med gadenavne i Helsingfors ud fra en socioonomastisk vinkel⁴. Samme teoretiske ramme findes om Carina Johanssons ph.d.-afhandling fra 2007 *I gatuplanet – Namnbrukarperspektiv på gatunamn i Stockholm*. Min afhandling indskrives i rækken af ph.d.-afhandlinger, der omhandler urbane navne, men adskiller sig fra de allerede foreliggende ved

⁴ Se f.eks. *Urbana ortnamn i Nykarleby och attituder till dem*, NORNA-rapporter 84, 2008 s. 453-461 og *Oanpassade lån är också lån – gatunamn som lånenamn i Helsingfors* (2014).

også at undersøge andre urbane navnetyper ud over gadenavne og ved anvendelse af en anden analytisk og teoretisk ramme end den socioonomastiske.

Det er især i den videnskabelige serie NORNA-rapporter⁵, man finder artikler om urbane navne i nordisk regi. I 1976 betegnede Thorsten Andersson urban navngivning som anderledes fra rural navngivning, bl.a. fordi der er forskel på de navnebærende lokaliteter i landområderne og i byerne (Andersson 1976, s. 93). Det antydes hermed, at navne i henholdsvis landdistrikter og byer burde undersøges på forskellige måder og på baggrund af forskellige typer forskningsspørgsmål.

Som nævnt fik gadenavnene hurtigt mest bevågenhed. I NORNA-rapporter 13 *Ortnamnsvård och ortnamnsplanering* (1978) berørte Inge Wohler (s. 44) kommunal navngivning af gader, Göran Hallberg (ibid., s. 59-79) skrev om ”Kommunal namngivning och namnvård – och vi andre”, Marjha Viljamaa (ibid., s. 81-98) ”Om namnplanering som en del av stadsplaneringen”, mens Niels-Gustaf Stahre (ibid., s. 99-111) skrev om ”Några erfarenheter av stockholmska namngivningsproblem”.

Seksten år senere, i 1994, udkom den første NORNA-rapporter (56) med artikler om navne på offentlige og private institutioner⁶, kommercielle navne⁷ og om de kommercielle navnes nære slægtninge: varemærkerne. Symposierapporten fik titlen *Övriga namn* og indeholder artikler med emner som navneteori, navne på husdyr og transportmidler samt en enkel artikel om navne på kartoffelsorter. Symposierapportens titel afspejler tydeligt, at hovedinteressen inden for nordisk navneforskning - og hvad der blev opfattet som navneforskningens mest egentlige ærinde - ikke skulle findes blandt navnene i den urbane og moderne kultur. Også Bent Jørgensen bemærker dette, da han fem år senere skrev: ”Til den urbane kulturs navne må også henregnes en del af det navnestof, som med en ikke-term er blevet borttrangeret som ”øvrige navne”. Varers navne og firmaers navne må helt klart høre med her...” (Jørgensen 1999b, s. 249).

1997 udgør et nybrud for forskning i urbane navne i nordisk navneforskning, da NORNA-rapporter 64 *Byens navne – stedsnavne i urbaniserede områder* udgives. Her findes altovervejende artikler om gadenavne, men også ”Husnamn i Helsingfors⁸” og kvartersnavne⁹ undersøges i forskellige artikler. I 2005 blev NORNA-rapporter 80 udgivet, der indeholder flere artikler med onomastisk urbant omdrejningspunkt, bl.a. Terhi Ainiala ”På väg mot urban namnforskning”, Gunnstein

⁵ De nordiske navneforskere symposierrapport fra det genkommende og toneangivende symposierække af samme navn.

⁶ Se ”Namn på offentlige og private institutioner” (Helleland, s. 347-363) hvor disse navnetypers morfologi beskrives på basis af et indsamlet korpus.

⁷ Se ”Kommerciella namn” af Hans Karlgren (s. 63-81) og ”Namn på matställen i Göteborg – en historisk översigt” af Birgitta Ernby & Kerstin Paulsson (s. 321-339).

⁸ Se (Blomqvist, s. 37-49).

⁹ Se Bent Jørgensens artikel ”Storbyens dele” (s. 113-123) og Mats Wahlberg ”Drottninggatan och Rotfruktsgatan, Pygmalion och Flugsvampen. Svenska gatu- och kvartersnamn som historisk och idéhistorisk spegel” (s. 185-199).

Akselbergs ”Offisielle veg- og gatenamn på Voss som fleksible og rigide designatorar. Fremlegg til ein semantisk onomastisk analyse”, Vibeke Dalbergs ”Møsterpåvirkning i nogle danske stednavnetyper” om danske husnavne samt Mats Wahlbergs ”Stadens navn – identitet, känsla, prestige”.

I 2011 udkom NORNA-rapporter 90 *Namn i stadsmiljö*. Denne udgivelse vidner om en nu mere etableret forskning i urbane navne. Emnerne er varierede, bl.a. skrives der om uofficielle slangnavne, stedsbranding og personnavne fra et onomastisk urbant perspektiv, og den norske navneforsker Gunnstein Akselberg problematiserer og indsnævrer ”Forskningsområdet urban names – avgrensning og utfordringer” (ibid., s. 51-71).

I Norden findes den længste og mest stabile forskning i urbane navne i Finland, og den er især båret af Terhi Ainiala. I 2003 udkom hendes første artikel om urbane navne ”Kaupunkinimistö tutkimuksen perusteet” (Forska i urbana namn – basics). Siden er der publiceret flere artikler inden for emnet, senest artiklen ”Hesa, Stadi ja muita slaginimiä kaupallisessa käytössä” (2014) om anvendte slangnavne i Helsingfors og om anvendte slangnavne for byen Helsingfors. Dertil har hun været involveret i flere forskningsprojekter om urbane navne, således et samarbejdsprojekt mellem universiteterne i Helsingfors, Tammerfors, Åbo og Jyväskylä om urban toponymi i 2001-2003, ”The Strata of a Metropolis: humanistic urban studies” og senest et projekt om toponymer og arkæologi i Helsingfors havne- og kystområde (Merellisen Helsingin historiaa paikannimistö ja arkeologian kuvaamana).

Fra Sverige kan fremhæves Staffan Nyström, der især har skrevet om gadenavne og navne på pladser, bl.a. artiklerne ”Anna Lindhs Plats. Historien om ett namn I Stockholm... och ett miskrediterat namnelement” (2007) og ”Urban namngivning – något om makt, metoder och mål” (2010). I 2013 udkom ”Alternativa och inofficiella ortnamn i Uppsala – tre smärre studier” skrevet af seks forfattere heriblandt Nyström. Artiklen præsenterer resultaterne af en socioonomastisk undersøgelse af navnebrug i Uppsala og er inspireret af Bent Jørgensens undersøgelse fra 2002 (jf. ovenfor). Dertil ses inspiration fra Carina Johanssons (2007a) ph.d.-afhandling, og ikke mindst Maria Löfdahls og Lene Wenners (2010) undersøgelse af børns kendskab til gadenavne i Angered. Jeg vender tilbage til både Johanssons afhandling og Löfdahl & Wenners undersøgelse i kapitel 9.

Også den svenske navneforsker Mats Wahlberg bør fremhæves. Ud over de allerede nævnte udgivelser har han også formidlet populærvidenskabeligt i *Språken i Sverige* om henholdsvis ”Gatunamn och kvartersnamn i städerna” og ”Namn på hus och krogar i städerna”. Dertil har han bl.a. skrevet artiklerne ”Swedish Street-Names as a Historical Source and a Mirror of Contemporary Ideas” (1996) og om ”Kvartersnamn” i 1977.

På scenen mellem Norden og resten af verden har navneforskeren Gillian Fellows-Jensen skrevet flere artikler om gadenavne i Danelagen, bl.a. "Hungate. Some Observations on a Common Street name" (1979), "The Street-name Evidence [for leatherworking in York]" (2003) og "The Scandinavian Element Gata outside the Urbanised Settlements of the Danelaw" (2007).

Kommercielle navne er en undergruppe til urbane navne og dækker over navnetyperne brandnavne, firmanavne (dvs. navne på virksomheder), butiksnavne og navne på (visse) institutioner. Kommercielle navne kan principielt dække flere navnetyper, så længe den navngivne lokalitet har et kommercielt ærinde. Se kapitel 4.3. hvor dette behandles.

På dansk grund findes der intet forskningsmiljø for kommercielle navne, og den viden der findes af forskningsmæssig karakter ligger spredt bl.a. hos de kommunikationsbureauer, der navngiver andre kommercielle virksomheder. Jeg ville gerne have indsamlet den viden af forsknings- og erfaringsmæssig karakter, private kommunikationsbureauer har og bruger i praksis, når der skal dannes nye navne, da jeg gerne ville undersøge, hvilke betydningspræmisser firmaerne lægger til grund for navnedannelserne. Det har desværre ikke været muligt inden for rammerne af afhandlingen. Jeg har dog været i kontakt med ét brandingbureau, som har fremsendt det materiale vedr. navngivning, som fandtes til intern brug i firmaet. Materialet er meget sporadisk (nogle artikler, henvisninger til blogs og to figurer) og udgør næppe det fulde vidensgrundlag. En figur fra dette materiale findes optryk i kapitel 6.3.5.

Af nordiske navneforskere som har beskæftiget sig med kommercielle navne skal den finske navneforsker Paula Sjöblom fremhæves. I 2006 udkom hendes ph.d.-afhandling om finske firmanavne (company names), deres historie, struktur og semantik. Afhandlingen *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot* er skrevet på finsk og mit indblik er derfor begrænset til det engelske summary, nogle figurer samt samtaler med Paula Sjöblom. Afhandlingens titel kan oversættes til engelsk som: A firm name's job description. The structure and functions of Finnish company names.

Ud over at være den første til at skrive en afhandling i Norden om en kommerciel navnetype, blev Sjöblom med denne afhandling repræsentant for et kognitivt lingvistisk grundsyn. Med denne indfaldsvinkel gør hun mere eller mindre eksplicit op med en tung strukturalistisk arv i nordisk navneforskning og bliver samtidig i stand til at forklare en gren inden for de kommercielle navne (firmanavne) på en for mig at se mere adækvat måde, da hun viser "why company names seem to have meaning and why just any name will not suffice for a company" (Sjöblom 2006, s. 298). Hvorved hun kan konkludere, at: "a company name is not a random, meaningless label but [...] the semantic content of a name is central also from a synchronic point of view" (ibid).

Siden 2006 har Sjöblom udgivet flere artikler om firmanavne og andre kommercielle navnetyper, bl.a. "Jobs vacant: seeking to employ a good company name – The structure, meaning and function of Finnish company names" (2008a), "Some viewpoints to the meaning and interpretation of company names" i antologien *Onomastics goes Business* (2012) og "Commercial Names in Finnish Public Space" i antologien *Onomastics in Contemporary Public Space* (2013).

Den finske lærebog *Names in Focus*, som Sjöblom er medforfatter til, indeholder et vægtigt kapitel om kommercielle navne. Her skelnes mellem fire kategorier 1) firmanavne (company names), 2) varemærker (trade marks), 3) produktnavne (product names) og 4) brands. På dansk grund har især seniorforsker ved Dansk Sprognævn Jørgen Schack beskæftiget sig med varemærker og produktnavne, se bl.a. "Ordmærker i dansk" (2000) og "Lægemiddelnavne" (2003). Dertil "Betydning og reference. Om varemærker og deres relation til kategorierne proprium og appellativ" (1998) for en problematisering af navnetypens grammatiske ontologi. Denne artikel gik navneforsker Thorsten Andersson i dialog med seks år senere i artiklen "Varumärkens grammatiska status". Endelig skal Hans Karlsgrens artikel "Kommersielle navn" fra 1994 nævnes, som en af de første artikler i nordisk sammenhæng om dette emne.

3.1.3. Urbane navne i international forskning

Også uden for Norden har gadenavne den mest centrale rolle af alle urbane navnetyper. Det gælder for det meste af den vestlige verden som i Norden, at der findes mange gadenavneleksika for de større byer. Se f.eks. *Dictionary of London Place Names* af A. D. Miller (2001), den geografisk bredere *The Street names of England* af Adrian Room (1992) eller *Dictionnaire historique des rues de Paris* af Jacques Hillairet (1997) og mange andre.

Den britiske videnskabelige tidsskriftserie *Nomina*, som udkommer årligt og udgives af Society for Name Studies in Britain and Ireland, har kun to udgivelser af onomastisk-urban karakter siden første tidsskrift blev udgivet i 1977. "Hidden Gates" af Richard Coates (2010) handler om gadenavne med et sprogligt indhold som antyder, at gaden har ligget skjult, mens "The nature of Irish pub-names" af Breandán S. Mac Aodha (1995) omhandler den kommercielle navnetype, der på dansk kunne oversættes til "værtshusnavne".

Acta Onomastica er blevet udgivet siden 1960 af Institut for tjekkisk ved Prags Universitet. Tidsskriftet udkommer en gang årligt inden for emnet stednavneforskning, og sproget er alt overvejende tjekkisk. Dog er de seneste udgivelser suppleret med både engelsk titel og summary til hver enkelt artikel, og jeg har derfor kunnet gøre mig bekendt med David Jaroslavs artikel "Street Names – Between Ideology and Cultural Heritage" (2013) i dette begrænsede omfang.

Fra den amerikanske videnskabelige tidsskriftserie *Names*, udgivet af American Name Society siden 1953, kan nævnes spredte nedslag på gadenavnefronten som ”Washington, Montana, the Dakotas – and Massachusetts: A comparative Approach to Street Naming” (Baldwin & Grimaud 1989), der bl.a. handler om navngivne gader versus nummererede gader. Af tidligere udgivelser findes f.eks. ”The Street Name Systems of Pennsylvania before 1820” (Pillsbury 1969), ”Street-Names in San Antonio: Signposts to History” (Gilpin 1970) og ”Street Names in Beirut, Lebanon (McCartney, 1975).

Forskning i urbane navnetyper er startet tidligere i USA end i Norden. Allerede i 1964 findes artikler om kommercielle navnetyper i *Names* bl.a. ”Beer Brand Names in the United States” (Kruegers 1964) og ”Spanglish Store Names in San Juan, Puerto Rico” (Dillard 1964). Dertil findes et vægtigt antal artikler om urbane navne fra mange forskellige lande skrevet af ikke-amerikanske forskere, der her har publiceret deres resultater og observationer på engelsk. *Names* vol. 15 indeholder et emneindeks over udgivelserne fra 1953-1967 og *Names* vol. 45 indeholder et emneindeks over udgivelserne fra 1983-1997. Inden for de seneste fem år er antallet af artikler om brandnavne steget betragteligt, bl.a. ”What’s in a Brand Name? A Note on the Onomastics of Brand Naming” (Danesi 2011), ”A Pragmatic-Cognitive Approach to Brand Names: A Case Study of Rioja Wine Brands” (Hernández 2013) og ”A Note on the Brand Names for “Bath Salts”” (Nuessel 2014).

International Council of Onomastic Sciences (ICOS) udgiver tidsskriftet *Onoma*, hvoraf første nummer udkom i 1950. Frem til 1996 rummede *Onoma* næsten udelukkende årlige onomastiske bibliografier fordelt på lande, men siden 1996 er der blevet publiceret videnskabelige artikler på baggrund af de afholdte konferencer, og nu publiceres der flere videnskabelige artikler end onomastiske bibliografier.

I 2007 udkom temanummeret ”Urban Toponymy” (vol. 42) og heri findes artikler om bl.a. gadenavne, navne på pladser og officiel navngivning fra både diskursanalytiske og socioonomastiske vinkler. Året efter udkom temanummeret *Commercial names* (vol. 43), der helt og holdent er dedikeret til kommercielle navne. Artiklerne er inddelt i fire sektioner: 1) Product and brand names, 2) Corporate names, 3) Names in transport og 4) Business toponyms. Men der findes også tidligere publikationer som f.eks. Christine de Vinnes artikel ”Corporate biography: name and narrative in an Ohio sample of family-named businesses” fra 2003.

Names in the Economy (NITE) udgiver symposierrapporten af samme navn. I 2013 udkom symposierrapporten *Names in the Economy – Cultural Prospects* redigeret af de finske navneforskere Paula Sjöblom, Terhi Ainiala og Ulla Hakala. Antologien tæller videnskabelige artikler af forskere fra Finland, Tyskland, Thailand, Rumænien, Italien, Norge, Schweiz, Frankrig, Brasilien og Japan

og er delt i fire sektioner 1) Global Trends and the Westernisation of Names, 2) Local Separation and Cultural Identity, 3) Names in the Era of the Internet, 4) Changing Name Use and Naming the Changing World. Juni 2015 blev den femte konference i rækken afholdt og her var temaet ”Language, Media & Economy in Virtual and Real life: New Perspectives”. Bidragene forventes udgivet som symposierapport. Tidligere numre af *Names in the Economy* findes online.

Af større værker kan i kronologisk rækkefølge nævnes den videnskabelige antologi *Names in Commerce and Industry: Past and Present* (2007), der præsenterer teoretiske aspekter jf. bl.a. Willy van Langendonck's ”Trade and brand names: proper or common nouns?” og i øvrigt systematiserer de videnskabelige bidrag under ”Product Names”, ”Company Names” og ”Names in Economic History”.

Fra 2009 findes *People, Products, and Professions – Choosing a Name, Choosing a Language, Fachleute, Firmennamen and Fremdsprachen* (2009) med artikler inddelt i de i denne sammenhæng relevante kategorier ”Business Communication” og ”Onomastics in Professional Context”. Dertil kan nævnes *Onomastic goes Business – Role and Relevance of Brand, Company and Other Names in Economic Contexts* med artikler på engelsk, tysk og fransk om bl.a. brandnavnes oprindelse, struktur og historie. Herom findes nordiske indslag fra både Paula Sjöblom og Katharina Leibring. I 2012 udkom *Die Stadt und ihre Namen*, en tysksproget antologi med artikler om bl.a. gadenavne, husnavne og navne på apoteker.

Dertil skal også nævnes antologien *Critical Toponomies*, der bl.a. indeholder flere artikler om gadenavne. Bogen er et finsk initiativ, men skribenterne tæller såvel amerikanske, canadiske, israelske, britiske, norske som asiatiske forskere. Alle artikler repræsenterer diskursanalytiske perspektiver på navngivning, og herigennem belyses de (skjulte) politiske intentioner og manipulationer (urbane) stednavne kan være kilde til.

Endelig bør den engelske antologi *Onomastics in Contemporary Public Space*, ligeledes med artikler af forskere fra hele verden, nævnes. Her fokuseres på navne i det offentlige, samtidige rum fra et synkront perspektiv. Bogen er opdelt i fem overordnede temaer der tæller: 1) navneteori, 2) navne på offentlige steder, 3) navne på institutioner af offentlig, økonomisk, kulturel, religiøs og sportslig karakter, 4) navne på objekter og enheder som resultat af forskelligartede processer i det offentlige rum samt 5) blandede skrifter. Kategori 2) navne på offentlige steder har den parentetiske tilføjelse ”(Linguistic Landscapes)”. Denne tilføjelse belyser forskning i urbane navnes nære slægtskab med forskning i lingvistisk landskab (LL). Om disse forskningsretningers indbyrdes relation henvises til kapitel 4.4.

4. Anvendte termer og introduktion til teorier

Nedenfor præsenteres dele af den teori, der anvendes i afhandlingen. Idet jeg introducerer og anvender teori i takt med hver ny observation, der gøres, i analyserne kapitel 7-9, findes der ikke et egentligt teoriafsnit i afhandlingen. Dette valg skyldes, at jeg anvender teorierne som analyseredskaber, hvorfor teorierne forklares bedst ved samtidig anvendelse.

Dog benytter jeg flere begreber i afhandlingen, som defineres i det følgende.

4.1. Den onomastisk normalsproglige modus, stilistisk-retorik og intentionel væsentlighed

Begrebet om *den onomastisk normalsproglige modus* er mit eget og er et genkommende tema i afhandlingen. Termen udspringer af forestillingen om ”det normalsproglige” og det sprog, der ligger uden for det normalsproglige. Normalsprog kan karakteriseres som:

... et skrevet sprog der kun benytter de almindeligt brugte ord og vendinger, holder sig til alt det der er fælles for al slags skriftsprog. En sådan norm afsætter sig i bevidstheden hos mennesker der har med det skrevne sprog at gøre, d.v.s. ikke blot hos skribenten, men også læserne. Ikke blot hos dem der arbejder aktivt med sproget, men også hos dem der oplever det receptivt, uddannes der en bevidsthed om hvordan man normalt bruger skriftsproget. Denne bevidsthed om den gængse måde at skrive på registrerer hvad der ikke hører hjemme i normen, altså alle de afvigelser der kommer til at stå som bærere af et særligt stilpræg. (Hansen 1964, s. 20)

Forestillingen om det normalsproglige eller neutrale er ikke kun et skriftsprogligt fænomen. Sociolingvisten Karine Stjernholm efterspørger i sin ph.d.-afhandling (2013) et dialekttræk, der viser et neutralt tilhørsforhold (dvs. hverken fra øst- eller vestkanten) til Oslo. Det interessante er her, at forestillingen om dialektale yderpunkter forudsætter forestillingen om et midtpunkt, dvs. det forudsætter forestillingen om noget normalsprogligt. Jeg står således ikke alene med min forestilling om, at et neutralt midtpunkt er vigtigt, hvis man skal definere det, der falder uden for normalen.

Appliceres denne forståelsesramme til onomastikonet er den onomastisk normalsproglige modus propriernes hyppigste fremtrædelsesmåde og den norm, de sætter. I det urbane landskab bliver de navngivningskriterier de offentlige navngivningsautoriteter benytter normative, hvilket skaber navngivningsskikke der danner forbillede og typenavne for de officielle navnetyper.

Derfor findes der identiske og næsten identiske ”gangangernavne” i byer, der ligger langt fra hinanden. De populære gangangernavne ses især i de navnetematiske systemdannelser, og de bliver i kraft af deres mængde, det man kunne kalde navnenes ”normalsproglige modus”. Man kan derfor sige, vi har en forventning til, hvordan urbane navne skal se ud og hvad betydningsindholdet skal være. (Sandst, 2014a, s. 35)

De urbane navnes normalsproglige modus er en konsekvens af måden, der navngives på, og udgøres af de navne, der er de mest almindelig anvendte, dem som udgør normen og opfattes af folk flest som "almindelige". Den onomastisk normalsproglige modus kan både angå de urbane navnes struktur og deres semantik (oprindelige betydning). Det er især propriernes semantik, jeg fokuserer på, men da semantikken også hænger sammen med propriernes struktur, behandles begge dele.

Da mennesker har forskellige referencerammer, er det naturligvis problematisk at benytte en term, der baseres på hvad folk flest opfatter som "det almindelige". Dertil må forestillingen om almindelige urbane navne baseres skønsmæssigt, da der endnu ikke findes undersøgelser, der bekræfter, hvad folk flest opfatter som normen. Endvidere kan propriernes normalsproglige modus ikke anskues som en fast størrelse, da sprog hele tiden ændrer sig. Nye navne og navnetyper kan optages i gruppen, der udgør den onomastisk normalsproglige modus.

Begrebet hænger nøje sammen med det, jeg kalder *stilistisk-retorik*. Denne term er også min egen, da jeg har fundet det nødvendigt at specificere mit retorikbegreb, som er forskellig fra ordbogsdefinitionen "færdigheden at tale i overensstemmelse med bestemte regler for en tales opbygning, indhold og stilistiske virkemidler" (DDO). I overensstemmelse med litteraturteoretikeren Paul de Man, opfatter jeg retorik som læren om troper og figurer (jf. de Man 1973), og det er således gennem min opfattelse af, hvad troperne og figurerne *gør* i sproget, jeg mener, navngivernes intentioner (motiver) belyses bedst.

Både ved dannelse af kommercielle navne og sproglige stedskonstruktioner (se bl.a. kapitlerne 4.8. og 4.9.) kan der observeres tegn på stilistisk-retoriske intentioner om at bryde den for proprier normalsproglige modus, da det kan gælde om at udskille et eller flere proprier fra den øvrige navnemasse. Proprier er derfor enten en del af den onomastisk normalsproglige modus eller bryder hermed. Derfor skeler jeg til den stilistiske retorik, for bedre at kunne forklare hvornår og hvorfor, der sker brud, og hvornår og hvorfor navnene træder ind i en form for sproglig baggrund. Billedsprog er en "villet afvigelse fra eller drejning af normalsproget" (Møller 2003, s. 154), og dermed er mine analyser af propriernes deltagelse i eller adskillelse fra den onomastisk normalsproglige modus tæt knyttet til litterær analyse, da proprierne kan være dannet som billedsprog og således er potentielle stilistisk-retoriske figurer. Dvs. være dannet som en villet afvigelse fra eller drejning af normalsproget.

Jeg mener derfor, der er mere i navne end blot en grammatiske singulariserende funktion. Proprier kommunikerer også på udtryksniveauet såfremt de er semantisk gennemsigtige (jf. Gernsbacher), og selvom denne betydning træder i baggrunden når sprogstørrelsen bliver "fuldbyrdet proprium", kan konnotationer og associative betydninger være afgørende for, om

byvandreren vælger at drikke kaffe på dén café og købe skoene i dén forretning og ikke i en anden. Og det er afgørende for, om byvandreren opfatter gader som en tematisk sammenhængende navnegruppe eller ej.

Denne grundpræmis minder om det, Peder Skyum-Nielsen har kaldt *intentionel væsentlighed*. I hans disputats *Fyndord* (1992) betegnede han det retoriske princip bag fyndord og fyndsprog, som en:

... intentionel væsentlighed.. i den givne meddelelsessituation. Dette følger af tegnets grundlæggende solidaritet mellem udtryk og indhold. Og det stemmer helt med retorikkens grundlæggende dobbelthed: af mundtlighed **og** intention. Retorikkens væsenskerne er 'intentionel mundtlighed'. (Skyum-Nielsen, 1992, s. 158)

Denne grad af tydelig villet intention og kommunikation, synes jeg at genfinde både i de kommercielle navne og gruppenavngivning, som er afhandlingens mest væsentlige analytiske omdrejningspunkter. Dertil kan der for flere urbane navne observeres en ”betoning af indholdssiden s[a]mmen med det stilistiske” (ibid.) og en dertilhørende ”stor semantisk eller **intentionel massefylde**. Ved særlig meget mening per ord” (ibid., s. 159).

Den intentionelle væsentlighed i kommercielle navne handler derfor også om, at mange af disse navne er valgt med omhu, både hvad angår navnenes oprindelige betydning og de stilistisk-retoriske virkemidler anvendt i navnene. Dertil at disse kvaliteter kan fremhæves i særlige kommunikative situationer.

Peder Skyum-Nielsen skrev om navnedannelsesprocessen at: ”Navne kan, som næsten alt sprog, blive rutineret og udvasket for mening. Men der er ofte en stor koncentration i dåbsprocesser. [...] Stor indholdskoncentration knytter sig også til nydannelser som Topsikring og Nykredit” (ibid., s. 159). Forbindelsen mellem den intentionelle væsentlighed og proprium forfølges i Kapitel 7, men er i al væsentlighed et underforstået begreb i afhandlingen, en slags grundpræmis, som ikke i øvrigt italesættes.

4.2. Diskurs

Begrebet diskurs benyttes synonymt med konvention. I kapitel 7 introduceres observationen af den faste diskurs for propriers placering i byen. Dette kunne oversættes til, at der findes en fast konvention for, hvor (tekstfunderede) proprier placeres i byrummet.

4.3. Kommercielle navne

De finske navneforskere Terhi Ainiala, Minna Saarelma og Paula Sjöblom deler kommercielle navne i fire grupper: firmanavne (company name), varemærker (trade marks), produktnavne

(product names) og brands (brands) (Ainiala m.fl. 2012, s. 212-213). Kommercielle navne er kendetegnet ved at have et indlejret finansielt aspekt. De er: "names whose function is to direct the choices of consumers and investors that have economic objectives in their use" (Ainiala m.fl. 2012, s. 210) og herved adskiller de sig fra eksempelvis (danske) gadenavne, der ikke må gives navn ud fra økonomiske interesser (se bl.a. Pind 2003, s. 152 & TMU 30-08-2006:536).

Kommercielle navne kan handles med og være penge værd, hvis der til navnet knyttes positive associationer (Ainiala m.fl. 2012, s. 211). Derfor kan kommercielle navne dannes med andre bagvedliggende motiver end eksempelvis gadenavnene.

Jeg definerer kommercielle navne som en navnetype med bagvedliggende økonomiske interesser. Dvs. at navngiverne ønsker at nå en særlig målgruppe, og derfor har navnene ofte en heraf afledt intentionel væsentlighed, der især kan observeres på navnets stilistisk-retoriske niveau. Jeg tilslutter mig således Paula Sjöblom, og mener at:

A company name [her forstået som kommercielt navn] is a name that identifies a trader's business. The referent of a company name is an abstract entity which holds many different angles: the business idea, the products, ways of action, the business culture, and traditions. The image of a company is built by all the activities that the company takes. The name of a company triggers off the image, and companies lead up to have a name that supports the profiled image in the best possible way... (2008b, s. 352)

Typologisk bliver kommercielle navne et slags paraplybegreb, der dækker alle navnetyper, der måtte kunne have bagvedliggende økonomiske interesser. Således er butiksnavne og firmanavne (dvs. handelsnavne, se kapitel 4.3.2.), brandnavne og navne på institutioner alle kommercielle navne. Nedenfor følger en indsnævring af de enkelte kommercielle navnetyper. Jeg skelner mellem navne på firmaer og butikker (handelsnavne), filialer og kædenavne, brands, varemærker, produktnavn, navne på forskellige typer institutioner samt foreninger. Jeg har lavet denne distinktion dels af hensyn til typen af navngivere, dels af hensyn til konventionerne og diskurserne for, hvor proprier kan være i bybilledet.

Jeg gengiver de kommercielle navnes skrivemåder, som de har fremgået på de butiksskilte og dørtелефoner, hvor jeg har excerperet dem fra. Nogle kommercielle navne skrives med versaler, andre skrives med småt, der findes blandinger, særlige skrivemåder og særskrivning af sammensætninger, der burde skrives i et ord m.m. Disse træk gengives ortografisk i afhandlingen og appendiks i det omfang, efterligning er muligt. Dertil gengives propriernes eventuelle tillægsdele og lokalitetsbeskrivende tillæg (se kapitel 6.3.1.), hvis sådanne informationer har fremgået af butiksskiltet. De supplerende informationer til navneformen markeres med understregning, som eksempelvis i NORDIC SELECTION EXCLUSIVE GIFT SHOP TAX FREE. Den midterste del af navnestrengen EXCLUSIVE GIFT SHOP er selve butiksnavnet, mens de øvrige

informationer (tillægsdele) er ekstrainformationer, der kommunikeres samtidig med, at propriet læses, men altså ikke i selve navnet. Dette behandles mere udførligt i kapitel 6.3.

4.3.1. Institutioner, selvejende institutioner, foreninger og private organisationer

Institutionerne er statsejede og udfører forskellige typer borgerservice. Nogle institutioner f.eks. visse skoler og børnehaver kan i begrænset omfang formodes at have en økonomisk motivation bag navnevalg, da de konkurrerer med andre skoler og børnehaver inden for den kommune, de tilhører, om at få flest borgere tilknyttet deres service. Hvis institutionen er populær eller upopulær kan det spille en rolle for, om institutionen kan få tildelt samme beløb eller mere, når der genforhandles kommunale budgetter ved årets udgang. Institutionerne varetager både kommunale og statslige servicefunktioner, og kan bl.a. have funktion af væresteder, retshjælp, jobcentre m.m. Eksempler på institutionsnavne er f.eks. *Aktivitetshuset Baldersgade* (aktivitetscenteret for ældre borgere), *Nørrebro bibliotek* (bibliotek) og *Ungerådgivningen* (ungerådgivningscenter).

Dertil findes selvejende institutioner som f.eks. idrætsforeninger, folkehøjskoler, børneinstitutioner og erhvervsvirksomheder. De selvejende institutioner drives af en bestyrelse, udpeget af institutionen selv eller af de offentlige myndigheder. Upåagtet bestyrelsens sammensætning må en selvejende institution ikke akkumulere formue, og ”i tilfælde af institutionens opløsning fordeles formuen efter de fastsatte uddelingsformål” (DSD). Det er altså ikke direkte økonomisk afkast ved erhvervsformen, der kunne tænkes at spille en rolle for motivet bag et navn, der betegner denne type erhverv, men naturligvis vil selvejende institutioner gerne sikre et kundegrundlag, så institutionen kan videreføres.

En tredje gruppe lokalitetstype er foreninger. En forening defineres som:

et samvirke baseret på en frivillig sammenslutning af personer, der i fællesskab arbejder for eller dyrker en eller flere interesser. Foreninger kan inddeles efter kriterier som struktur, formål, funktion, rekruttering, lokalisering m.m., og formålene kan være økonomiske, politiske, faglige, kulturelle m.m. (DSD)

Ydermere kan (danske) foreninger deles op i to hovedgrupper. En der:

først og fremmest har en instrumentel funktion, dvs. tager sigte på at opnå eller ændre noget i samfundet, fx en politisk forening eller et andelsmejeri, og foreninger, hvis hovedvægt ligger på den ekspressive funktion, dvs. er rettet mod at opfylde medlemmernes behov for socialt samvær, fx en sangforening eller en bridgeklub. Langt de fleste foreninger har begge funktioner, men med forskellig vægt. (ibid.)

En forening bestyres ikke af en myndighed, og navngives heller ikke af en sådan, men forvaltes af private, som også selv navngiver foreningen. Foreningens ærinde kan dog godt have et

almengyldigt formål for øje og heri ligne de statsejende institutioner. Men foreningernes virke betinges af private interessenter.

Selvom nævnte distinktioner findes mellem lokalitetstyperne, spiller det i praksis en mindre rolle for afhandlingen, da fokus ligger andetsteds.

4.3.2. Butiksnavne, selskabsnavne og firmanavne (handelsnavne)

Den engelske term *company name* dækker over både butik-, selskabs- og firmanavne. På svensk findes termen *företagsnamn*, finsk *yrittysnimi* og tysk *Unternehmensname*. På dansk findes ingen tilsvarende samlebetegnelse. Et forslag til en dansk samlebetegnelse kunne være *handelsnavne*.

Dermed kan handelsnavne defineres i overensstemmelse med de tilsvarende finske, svenske, tyske og engelske termer. Navne inden for kategorien kan defineres som navne med hvilke:

... a company is identified and its activities distinguished from other companies. A company is a financial unit whose purpose is to purchase inputs, merge them in the production process and sell acquired assets for the acquisition of income. (Ainiala m.fl. 2012, s. 212)

I Danmark findes virksomhedstyperne: enkeltmandsvirksomhed, interessentskab, anpartsselskab, iværksætterselskab og aktieselskab, der har forskellige ejerskabsformer. Enkelmandsvirksomheden dækker især over detailhandel og håndværk, dvs. fysiske butikker, og det er især navnene på denne erhvervstype, der ses på skilte i bybilledet. Interessentskab, anpartsselskab, aktieselskab og den nye (2014) erhvervstype iværksætterselskab dækker over forskellige typer virksomheder, der næsten udelukkende har kontoraktivitet og ikke sælger varer direkte til kunderne fra en butik. Jeg vender tilbage til forskelle og ligheder mellem butiksnavne og firmanavne i kapitel 6.3.4.

4.3.3. Kæder og filialer

Mange handelsnavne dækker over erhverv, som er kædebutikker og dermed betegner virksomheder med filialer i andre byer og lande. Filialer kan defineres som en ”selvstændigt placeret underafdeling af en virksomhed, institution, butikskæde, bank el.lign.” (DDO).

Kædenavne er først og fremmest en gentagelse, der multiplicerer og kopierer. Den enkelte gentagelse af samme navneform introducerer ikke noget nyt, men peger i samme retning mod én specifik idé om butikkens/virksomhedens ydelse og/eller koncept og det er denne allerede tilrettelagte konceptuelle singularitet, navngiveren ønsker at betegne, når der anvendes samme navn for alle butikskædens butikker og filialer. Eksempler på kædenavne er bl.a. elektronikforhandleren *SAMSUNG*, legetøjsforretningen *BR* og ejendomsmægleren *EDC*.

Kædenavne hænger sammen med brandnavne og ligner på udtryksniveauet en stilistisk gentagelsesfigur. Dette behandles nærmere i kapitel 7.3.1.1.

4.3.4. Franchise

Franchises er en kædebutik, hvor en række forretninger forhandler samme varesortiment, men forpagtes af forskellige personer. Det vil sige, at franchisen drives med et fælles brand, som hver enkelt butiksejer (franchisetager) er forpligtet til at følge. Eksempler på denne type forretning er eksempelvis *SKJOLD BURNE*, som jeg vender tilbage til i kapitel 6.3.1.2.

4.3.5. Brands (og lidt om varemærker og produktnavne)

Med termen *brands* forstås en abstrakt, ikke-lokalitetsbundet sprogstørrelse, som delvist overlapper termene handelsnavne (se ovenfor) og varemærker, men som er et appellativ (jf. Ainiala m.fl. 2012, s. 213). Jeg definerer varemærker som sprogtegn, der betegner en særlig gruppe produkter eller en fabrikant (jf. Ainiala m.fl. 2012, s. 212). Varemærker er endvidere registrerede navne og beskyttet af ophavsretten.

På baggrund af varemærkelovens § 2 har Jørgen Schack skrevet om den sproglige kategoris udformning, at varemærker kan bestå af: ”alle arter tegn, der er egnet til at adskille en virksomheds varer eller tjenesteydelser fra andre virksomheders, og som kan gengives grafisk”¹⁰ (2000, s. 5). Schack nævner Panodil og De Gule Sider som eksempler på *ordmærker*, der er karakteriseret ved at bestå ”af et eller flere ord, altså ord og ordforbindelser” (ibid.).

Jeg har ikke indsamlet navne på varemærker, produktnavne og brandnavne i det omfang navnetyperne blot har fungeret som reklame for, at en navne- og adressebærende lokalitet forhandler pågældende varer. Det vil i praksis sige, at jeg ikke har registreret navnet *Carlsberg*, hvis det fremgik af et mindre skilt, på en vimpel el.lign. ved en i øvrigt adressebærende lokalitet der bar et proprium placeret inden for propriers placering i byrummet. Se kapitlerne 4.5. & 5.3. Omvendt er der ofte homonymi mellem navnet på et firma, firmaets brand og deres produkter. F.eks. har mode- og designhuse som *Louis Vuitton*, *Acne* og *BANG & OLUFSEN* ganske særlige identiteter (opnået igennem branding), og det bliver sprogbrugssituationen, der afgør, om *Louis Vuitton* anvendes (og opfattes) monorefentielt til at udpege lokaliteten på Amager Torv 2, eller om der menes brandet med de dertil knyttede forestillinger. Jeg vender tilbage til dette overlap mellem brandnavn og butiksnavn i kapitel 7.3.1.1.

¹⁰ Paragraffen er uændret frem til i dag.

4.4. Lingvistisk landskab (LL)

I løbet af arbejdet med afhandlingen blev jeg opmærksom på forskningsområdet *linguistic landscape* (lingvistisk landskab, ofte forkortet LL). Forskningsdisciplinen er vokset frem i løbet af de sidste tyve år og indebærer undersøgelser af skrift og tekst i byrummet. Grundet forskningsdisciplinens unge alder, er der endnu ikke dannet særlige skoler og tekstbegrebet, metoderne, teorierne og forskningsspørgsmålene er meget varierede fra undersøgelse til undersøgelse.

Undersøges LL, undersøges også *proprier* i bybilledet. Dog skelnes der sjældnere mellem de grammatiske niveauer i byens skrift, da interessen ofte ligger i den samlede tekstmængde. Analyserne af byområdets samlede tekstmængde på afgrænsede steder anvendes ofte til at definere et steds *sense of place*, dvs. stedets identitet. Se f.eks. antologien *Linguistic Landscape in the City* (2010).

Da mit fokusområde er urbane stednavne, undersøger jeg ikke det lingvistiske landskab i København, men *proprierne* i det lingvistiske landskab. Afhandlingen står således i relation til forskningsområdet, da jeg viser et lingvistisk billede af byen fra et onomastisk perspektiv. Jeg har derfor skelet til LL-forskningen, men det har ikke en central rolle i afhandlingen.

Selvom forskning i LL er ny, er fænomenet om skrift i det offentlige rum af ældre dato. I Danmark går det helt tilbage til runestenene fra urnordisk tid (ca. 200-800 e.Kr.). I middelalderens kirker fandtes tekster af religiøs karakter, og i løbet af 1500- og 1600-tallet rykkede skrift og tekst også udenfor kirkens rum, ofte som indvielsesformler og ejerbetegnelser/-initialer på husgavle (Jørgensen, in printing). Men det er først i løbet af 1700-tallet *proprierne* rykkede ud i byen, og ud på de genstande, der bar navnet (ibid.). Gadenavnene blev skrevet på gadehjørnerne, og i udstillingsskabe informerede rådstueplakater byens borgere om nye tiltag, bl.a. når der kom nye gadenavne til. Som Bent Jørgensen skriver, minder det først og fremmest om, at det ”nu begynder at give mening at henvende sig skriftligt til byens borgere” (ibid.), eftersom læsekundskab er blevet gradvist mere almindeligt blandt folk.

4.5. Lokalitet

En lokalitet defineres som et adressebærende sted eller et sted, der kan danne basis for adresser, dvs. gader, pladser, parker, broer. Når en navneform nævnes, og der henvises til lokalitet, menes der den lokalitet, hvor jeg har excerperet det synlige navn fra med mindre andet står anført. Ved exciperede navne fra dørtelefoner og navnetavler ved entrédørene til bygninger, betegner disse *proprier* de kontorer, der findes inden i bygningerne fordelt på forskellige etager.

En gades, plads', parks m.m. lokalitet er identisk med den navnebærende udstrækning, der fremstår på kortmateriale som f.eks. *Kraks kort* 2012.

Endelig findes de mere abstrakte lokaliteter byer i byen, som udgøres af gruppenavngivne områder. En sådan lokalitet er afgrænset af de gadenavne, der falder inden for navnegruppens tema, men som det fremgår af kapitel 9, kan det være vanskeligt at sætte præcise grænser for disse lokaliteter.

4.5. Monoreferentiel-, singulariserende- og individualiserende funktion

Jeg anvender begreberne monoreferentiel, singulariserende og individualiserende -funktion synonymt. Begreberne betegner propriers måde at markere bestemthed på ved altid at referere til en etableret diskursreferent, dvs. propriers evne til at udpege netop ét fænomen. Proprier er som grammatisk klasse defineret ved denne indbyggede bestemthed, der er konventionelt tillært.

4.6. Multimodalitet

Multimodalitet er en måde at danne betydning på, hvor flere modaliteter til sammen danner betydning(en). Således findes betydningen f.eks. på et butiksskilt i sammenspillet mellem flere forskellige betydningsdannende tegnsystemer som eksempelvis skriftsprog, billeder, komposition, lyd, beskæring m.v. Fra et multimodalt perspektiv kan et fænomens egentlige betydning ikke dechifrerer, hvis der kun fokuseres på ét enkelt tegnsystem, hvis der er flere i spil samtidigt.

Teorien har sit ophav i semiotikken og anvendes i dag særligt inden for visuel kommunikation og medieanalyse, jf. kapitel 2.1. Multimodale kommercielle navne behandles i kapitel 7.3.2.

4.7. Proprialiserings- og betydningsstrategier

Termene betegner fire retoriske strategier, der især anvendes ved kommerciel navnedannelse. Strategierne må ses som en konsekvens af den kommunikative situation, kommercielle navne skal fungere i. De fire strategier angår grammatisk bestemthed, diskurser for placering, multimodalitet og foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetleddet. Diskurser for placering og multimodalitet er afhængige af propriets skriftsproglige formidling, mens grammatisk bestemthed og foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetleddet kan formidles og opfattes af sprogbrugeren på samme måde i både skrift- og talesproget.

Ofte kombineres strategierne ved navnedannelsen, så der f.eks. sker et overlap mellem en retorisk (skriftsproglig) og grammatisk (talesproglig) strategi. På denne måde kan kommercielle navne potentielt set kommunikere meget betydning på en gang, men kan også opfattes på forskellige måder afhængigt af, hvilken strategi proprierne primært er dannet som ved

navnedannelsen og ikke mindst hvilket medie (skrift eller tale) de siden kommunikeres i. Proprialiserings- og betydningsstrategierne introduceres, analyseres og udvikles i kapitel 7.

4.8. Skalareduktion

Skalareduktion er min egen term, der betegner det retoriske værktøj, gruppenavngivning kan anvendes som. Nogle gadenavne der dannes som tematiske grupper kan skyldes et villet forsøg (motiv) på at ”reducere i skala” for derigennem at skabe (fornemmelsen af) en by i byen som en sproglig (i modsætning til arkitektonisk) konstruktion. Jeg udvikler termen i kapitel 9. Se også nedenfor.

4.9. Sted

Stedsforskning har inden for de sidste ca. ti år haft en stigende interesse både inden for litteraturforskning, filosofi og arkitektur.

Også inden for sprogforskning ses en stigende interesse, bl.a. med sociolingvistiske undersøgelser af stedets betydning for sproglig variation, jf. bl.a. Karine Stjernholm *Stedet vælger ikke lenger deg, du vælger et sted – tre artikler om språk i Oslo* (2013). Dertil undersøgelser af det lingvistiske landskab i byer og bydele. Senest har den finske navneforsker Paula Sjöblom undersøgt stedsbranding i urban kontekst set fra onomastikkens synsvinkel (jf. foredrag på ICOS-konference 2014), og også Marja Viljamaa-Laakso (2013) og Staffan Nyström (2013) har undersøgt branding af steder fra onomastisk perspektiv¹¹. Dog er fænomenet ikke helt nyt og allerede i 1959 skrev Arthur Minton artiklen ”Names of Real-Estate Developments: II”, hvor stednavne undersøges som sproglig strategi til at få nybyggede områder til at fremstå attraktive.

Det er også fra en onomastisk synsvinkel, jeg belyser forestillingen om sted, men på to forskellige måder. Kapitel 8 handler om stedsbranding hvor gadenavne og pladsnavne vælges som led i en bevidst strategi, for at give stedet en særlig identitet. Det er et casestudy i den forstand, at dette kapitel giver et indblik i, hvordan Carlsberg-grundens onomastiske identitet skabes, og hvilke overvejelser der har ligget til grund. I kapitel 9, hvor jeg udvikler begrebet onomastisk skalareduktion, går jeg derimod ”bag om stedsbranding” ved at undersøge det retoriske værktøj, man kan bruge. Endvidere gives også en historisk ramme for begrebet.

¹¹ jf. Viljamaa-Laakso ”Gatunamn och identitet” i NORNA-rapporter 64 og Nyströms ”Att Sälja en vision. Om ”mäklarnamn”, annonser och den stockholmska verkligheten” i NORNA-rapporter 90.

Begrebet *sted* kan defineres på mange måder. Ofte stilles det i modsætning til begrebet om rum, men denne diskussion er for omfattende i nærværende sammenhæng. Jeg anvender stedsteori primært med udspring fra professor i kunst og kulturvidenskab Martin Zerlang og hans begreb om ”byer i byen”, som jeg overfører til en sproglig, onomastisk sammenhæng. Dertil introduceres ekskurser til fænomenologen Michel de Certeau, Michel Augés ikkesteder og globaliseringsteori. Dette introduceres i kapitel 8 og udfoldes i kapitel 9.

4.10. Urbanitet

I løbet af de seneste ti år er urbanitet blevet et populært emne. Medierne nævner ofte *den urbane kultur*, noget kan være mere eller mindre *urbant*, og på universiteter kan der studeres urbanitet. Da min afhandling falder inden for området, indsnævres mit urbanitetsbegreb i det følgende.

I Den Danske Ordbog defineres urbanitet som ”den bymæssige civilisation og dens bebyggelses- og livsformer”. Begrebet er bredt og urbanitetsforskning kan have mange forskellige formål. Bysociologien har *det urbane* i sig selv som forskningsfelt. Af væsentlige teoretikere kan bl.a. nævnes Georg Simmel, Michel Foucault, Jane Jacobs og Pierre Bourdieu, som alle har undersøgt byen som socialt, økonomisk og/eller politisk fænomen. Afhængig af teoretikernes indfaldsvinkel belyses byen eller et fænomen i byen (noget urbant) ved analyse af byplanlægning, byudvikling og levet liv i byen. Se f.eks. om den sociologiske tilgang i *Blik på byen – introduktion til bysociologi* (2015) af Klaus Eskelund og Kristian Gustavussen.

Jeg vil i det følgende centrere fokus på tre slags urbanitet: en almen forståelse, en almen onomastisk forståelse og den måde, hvorpå jeg anvender begrebet. Den almene forståelse svarer til DDO’s brede definition ovenfor. *Slipset – En bog om Ørestad* (2011) er et eksempel på et værk, der opererer med en almen urbanitetsforståelse. Bogen beskriver bydelen Ørestad, arkitekturen og de folk, der lever der. Både sted, bebyggelse og livsformer forankrer noget bymæssigt, dvs. noget urbant. Også journalisten Pernille Stensgaards to ”coffee table”-bøger *København – folk og kvarterer* (2002) og *Københavnsliv* (2013) er en del af urbanitetsbølgen. Bøgerne beskriver Københavns bydele med fokus på hvert områdes unikke karakteristika: arkitektur, stemning, folkene som bor der etc.

Det urbane i onomastisk forstand er et snævrere begreb, der dækker ”urbane navne”. Det vil sige ”navne i byen” både toponymer (stednavne) og antroponymer (personnavne). Den onomastiske tilgang er problematisk i forhold til afgrænsning, for skal ”det urbane” defineres og afgrænses geografisk, demografisk eller på anden vis? Det rejser spørgsmål som, om navngivne lokaliteter i en landsby er lige så urbane som de navngivne lokaliteter i en storby? Hvis en landsby i et landdistrikt ikke anses som urban, fordi bebyggelsen eksempelvis har færre end 200 indbyggere, så er nogle gadenavne urbane, imens andre ikke er det. Se f.eks. Gunnstein Akselbergs artikel

”Forskningsområdet urban names – avgrensning og utfordringer” (2013) for en tankevækkende problematisering.

Jeg forholder mig både til urbanitetsforskning og onomastisk litteratur, der omhandler urbanitet.

4.11. Urbane navne

Afhandlingens fokus er urbane *stednavne* i København. Mit materiale er afgrænset til urbane toponymer, som jeg definerer som navne på steder og lokaliteter i selve byrummet (jf. kapitel 4.5.). Urbane personnavne falder uden for afhandlingens ærinde.

Jeg definerer urbane stednavne geografisk som navne på steder og lokaliteter *i* byen. Imidlertid findes der ingen officiel definition af begrebet *by* i Danmark, hvilket gør netop denne definition vanskelig, jf. ovenfor. Danmarks Statistik definerer *by* afhængig af indbyggerantal, som skal være 200 eller derover¹². En sådan definition resulterer i, at nogle gadenavne er urbane, mens andre gadenavne ikke er urbane. Dette begrebsmæssige problem søges ikke løst i nærværende sammenhæng, da det bliver for omfattende. Min afgrænsning for udvælgelse af materiale er København by, som byen defineres på Københavns Kommunes bydelskort (2012) bestående af ti bydele samt Frederiksberg. Figuren fremgår af næste kapitel.

Nogle urbane navne er opstået ved navngivning foretaget af officielle myndigheder. I København varetages denne rolle af Vejnavnenævnet, se kapitel 1.2. Andre lokaliteter navngives af private personer, f.eks. butikker og virksomheder. Nogle kommercielle navne er skabt med hjælp fra brandingfirmaer, imens andre er opstået ved ”autonom” sproglig konsensus, jf. de uofficielle navne i Carlsberg Byen. Gruppen af navngivere er altså uhomogen, ligesom de navngivne lokaliteter er mange og forskelligartede.

Jeg har indsamlet og analyseret samtlige synlige toponymer indenfor tre undersøgelsesområder. Kapitel 5 omhandler den anvendte metode. Korpus indeholder derfor mange forskellige navnetyper, herunder bl.a. gadenavne, navne på bygninger, navne på pladser, navne på virksomheder og butikker, navne på broer, stationer og institutioner. De urbane navne er enten fæstnet til fysiske lokaliteter, eller udgør selv den gade eller plads, der muliggør at eksempelvis kommercielle navne kan være adressebærende (jf. ovenfor). Således svarer mit begreb om urbane stednavn til den ovenfor citerede definition af Bent Jørgensen i kapitel 3.1.2.

Endvidere har jeg indsamlet uofficielle stednavne på Carlsberg-grunden, der også kan betegnes som urbane navne, da de falder inden for et byområde og er fæstnet til adressebærende lokaliteter.

¹² www.dst.dk.

De uofficielle stednavne anvendes kun som ekskurs, da det er synlige proprier i hvert undersøgelsesområde, der udgør det egentlige materiale. I kapitel 6 beskrives navnetypernes sproglige indhold.

5. Afgrænsning og udvælgelsesmetode

Mit udgangspunkt for afhandlingen har været en undersøgelse af spændvidden og variationen af proprier i København. Dette især fordi, der endnu kun er foretaget spredte undersøgelser af proprier i København. Derfor har jeg ikke villet ”begrænse” materialet ved f.eks. at undersøge en særlig lokalitetstype og de navne, der knytter sig til forekomsten. Mit ærinde er en undersøgelse af motiver for navnedannelser.

Derfor er det heller ikke mit ærinde at vise repræsentative tendenser, men at diskutere og problematisere nogle af de fænomener, jeg har observeret. Observationerne er et resultat af den variation, der afspejles i materialet af samtlige navnetyper inden for tre afgrænsede områder. Dog mener jeg ikke, de undersøgte karaktertræk i hvert undersøgelsesområde er så stedsspecifikke, at de ikke også findes andre steder i København eller i andre storbyer.

5.1. Det tilrettelagte tilfældighedsprincip og undersøgelsesområderne

For at undersøge variationen er jeg gået ud fra et tilrettelagt tilfældighedsprincip.

Jeg havde først og fremmest brug for nogle undersøgelsesområder med et tilfældigt udsnit af urbane navnetyper inden for hvert område, og derfor havde jeg brug for, at undersøgelsesområderne havde vilkårligt afgrænsende grænser. For at imødekomme præmissen anvendte jeg en undersøgelsesmetode, som Bent Jørgensen har udviklet og afprøvet i 2009, hvor han undersøgte forekomsten af urbane stednavne i et afgrænset område på Amager. Her udvalgte han et firkantet areal, en rude, hvis afgrænsning korresponderer med en rude fra *Kraks Kort*. ”En rude” er de kvadrater *Kraks kort* er inddelt i, som har henvisende funktion med koder som f.eks. A1, B2, C3 osv.

Jørgensens undersøgelse blev præsenteret ved et foredrag til symposiet Urban Place Names afholdt i Helsingfors august 2009 uden yderligere opfølgning, men metoden fremstår afprøvet og brugbar. *Kraks kort* har et målestoksforhold på 1:15.000, og en rude dækker en kvart kvadratkilometer (500 x 500 meter). Størrelsen er empirisk praktisk som undersøgelsesområder til feltstudier, da det er overkommeligt at indsamle stednavne inden for en kvart kvadratkilometers omkreds. Hvis ruden placeres i et tætbebygget område, der er præget af forskellige typer erhverv og

diversitet, er ruden stor nok til, at der kan indsamles en stor mængde stednavne af mange forskellige navnetyper.

Dertil er undersøgelsesområderne udvalgt efter et maksimumskriterium, der tilsigter et maksimum af en rude per bydel. Københavns Kommune inddeler København i ti bydele per september 2012 (se figur 1 nedenfor) og det er denne opdeling, jeg har ladet være styrende for mit bydelskriterium. Jeg har valgt at inkludere Frederiksberg som potentielt undersøgelsesområde, selvom Frederiksberg formelt udgør sin egen kommune, fordi området i praksis opfattes som en del af København. Da Frederiksberg potentielt kunne danne ramme for et undersøgelsesområde, har jeg derfor maksimalt kunnet udvælge undersøgelsesområder inden for ti forskellige københavnske bydele og et i Frederiksberg.

Københavns bydele

Statistik, Koncernservice, Københavns Kommune

Figur 1: Københavns ti bydele og Frederiksberg defineret af Københavns Kommune.

Da Københavns bydele har forskellige aldre, kunne jeg ved en bydelsmæssig spredning imødekomme et variationsprincip om de urbane navnes alder for visse navnetypers vedkommende. Bydelen *Indre By* har gadenavne, der kan dateres til middelalderen (1050-1536 e.Kr.), mens ”brokvartererne” først opstod som bymæssig bebyggelse fra midten af 1800-tallet. Da (især gade-)navnene er dannet i forskellige tidsperioder, kan man forestille sig en både semantisk og strukturel

forskel, ligesom det er sandsynligt, at et nybygget område har navnestof, der kunne vise sig forskelligt herfra i kraft af navnenes unge alder.

Dertil præges bydelene af forskellige typer mennesker, der f.eks. afhængig af indkomst primært bosætter sig i nogle bydele og ikke i andre jf. Stensgaard (2013). Nogle områder er præget af beboelseskvarterer, indkøbs- eller ghettoområder og disse socialt betingede forhold kunne tænkes at have effekt på bydelens navnebærende lokaliteter. Ved princippet om maksimalt et undersøgelsesområde per bydel, kunne jeg tilgodese denne variationsfaktor.

Jeg har altså tilrettelagt et tilfældighedsprincip, der ingenlunde er tilfældigt, for at indsamle et så forskelligartet materiale som muligt. Dette udgør naturligvis et paradoks. Endvidere har jeg rekognosceret og sammenlignet mulige undersøgelsesområder, inden jeg traf den endelige beslutning om de tre undersøgelsesområder på henholdsvis Carlsberg-grunden, i bydelen Nørrebro og i bydelen Indre By. Dette vender jeg tilbage til.

Som led i tilfældighedsprincippet ville jeg gerne sikre, at mit materiale indeholdt en aldersmæssig spredning, så jeg både havde gamle og unge urbane navne i mit korpus. For at sikre ældre urbane til mit materiale gik jeg derfor målrettet efter en rude i Indre By, da det er her de ældste gadenavne i København findes. Da store dele af Indre By endvidere er præget af gågader med butikker og spisesteder, og der dertil findes flere firmaer med adresse her, fik jeg samtidig sikret, at der også var handelsnavne i materialet fordelt på mange forskellige erhvervstyper. Dette har været et mål, da forskellige erhvervsgrupper kunne tænkes at anvende forskellige navngivningsmoter.

Som modpol hertil gik jeg dernæst målrettet efter et byudviklingsområde, hvorved nogle af de yngste gade- og pladsnavne kunne sikres til korpus. Da mange byudviklingsområder i kraft af at de er nye endnu er præget af få butikker, institutioner og erhverv, undersøgte jeg mange mulige undersøgelsesområder, inden jeg udvalgte undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden. At valget faldt herpå skyldes, at Carlsberg-grunden udvikles med en såkaldt ”bylivsstrategi”, hvilket vil sige, at der findes forskellige typer erhverv på området, samtidigt med at det byudvikles. Carlsberg-grunden er dertil præget af andre typer erhverv end dem i Indre By, da der er færre butikker, men til gengæld bl.a. institutioner, atelierer og firmaer. Endvidere har Carlsberg-firmaet deres hovedkontor på området.

Slutteligt ledte jeg efter et eller flere områder, der var anlagt i perioden imellem den ældste del af København var blevet anlagt, og den yngste del af København var blevet anlagt. Dette var vanskeligere, da alle bydele fra den mellemliggende anlægsperiode har forskellige unikke

karaktertræk¹³ (jf. Stensgaard 2002 & 2013), og hvordan afgøres det, hvilke bydelsspecifikke karaktertræk der udviser mest diversitet? At valget netop faldt på et undersøgelsesområde på Nørrebro skyldes, at jeg forud for afhandlingen havde gjort flere observationer i netop dette område. Undersøgelsesområdet på Nørrebro dannede oprindeligt rammen for en pilotundersøgelse, hvor jeg testede Jørgensens indsamlingsmetode. Dette beskrives nedenfor.

5.2. Generering af kortudsnit og feltskema

Efter at have udvalgt en rude fra *Kraks kort* (2012), konsulterede jeg *Kortbog 1:4000 København*Frederiksberg* (herefter *Kortbog 1:4000*), der grundet sit målestoksforhold viser et mere detaljeret bybillede med bl.a. husnumre på de indtegnede gader. Herefter tegnede jeg kraksruden over på en fotokopi fra *Kortbog 1:4000* af det relevante, udvalgte område, hvormed jeg konkret kunne se, hvor langt op og ned ad de enkelte gader, jeg skulle indsamle navne, da jeg kunne lade mig lede af husnumrene. En kraks rude måler 3,3 x 3,3 cm, og den tilsvarende kvadrat i *Kortbog 1:4000* måler 12,5 x 12,5 cm. Herefter fabrikerede jeg et feltskema med de gadenavne og husnumre, der befandt sig inden for den udvalgte rude. Med feltskemaet og fotokopikortet gik jeg ud i undersøgelsesområderne og noterede de synlige, urbane stednavn, der stod skrevet ud for hver af de adresser, jeg i forvejen havde skrevet på feltskemaet.

Metoden er lavteknologisk, og der er mulighed for, at jeg ikke har fået aftegnet en fuldstændig ækvivalent firkant på kopien fra *Kortbog 1:4000*, der svarer til ruden i *Kraks Kort* (2012). Alligevel skønnede jeg, at denne simple metode var den bedste, jeg havde praktisk mulighed for at udføre, da der ikke har været økonomiske rammer for brug af f.eks. GPS-udstyr eller lignende værktøjer. Jeg har naturligvis stræbt efter at være så nøjagtig som muligt.

5.2.1. Indre By

Undersøgelsesområdet i Indre By (*Kraks kort* 2012, s. 148, F3) blev udvalgt på baggrund af en forundersøgelse blandt tre mulige ruder: E3, E4, F3. Jeg genererede tre kort ved overførsel af krakskortsrudens omfang til en kopi fra *Kortbog 1:4000*, og ved systematisk gennemgang af hvert område noterede jeg mig, hvorved områderne adskilte sig fra hinanden, hvor der var flest og færrest synlige navne, og hvor diversiteten var størst. Herefter traf jeg det endelige valg af område.

¹³ Ligesom den ældste del af København og de yngste byudviklingsområder naturligvis også har deres unikke karaktertræk.

Rude E4 dækker en del af forlystelsesparken Tivoli i rudens sydvestligste hjørne, dertil Nationalmuseet og skærer grænsen ind over Gammel Strand og Nytorv. Set i forhold til de øvrige mulige undersøgelsesområder i Indre By (E3 og F3), dækker E4 den del af København, der blev hårdest ramt under Københavns brand i 1795. E4 har derfor gennemgået en mere omfattende genopbygning og restaurering end de øvrige mulige områder, som fremstår ældre. Dette, kombineret med at området generelt set er mere navnefattigt i forhold til E3 og F3, gjorde, at jeg fravalgte E4.

Ruderne E3 og F3 minder på flere måder om hinanden. E3 går fra Gammeltorv i rudens sydvestligste hjørne til lige under Nørreport Station i rudens nordvestligste hjørne, dækker Trinitatis kirke og Rundetårn, en stor del af Strøget og skærer grænsen ved Nina Bangs Plads i rudens nordøstligste hjørne, hvor det rammer en del af Læderstræde i rudens sydøstligste hjørne. Når valget alligevel faldt på F3, skyldtes det bl.a. et skøn om tilgængelighed ved navneindsamlingsprocessen: det var simpelthen nemmere for mig at indsamle navne i F3, da der var færre turister og folk på indkøbstur. F3 indeholder den ”dyre” ende af Købmagergade (Strøget), men dækker også butikker af mindre eksklusiv karakter (variation).

Den udvalgte rude indbefatter Højbro Plads i det sydvestligste hjørne, overskærer Møntergade i rudens nordvestligste hjørne, løber til Palægade i rudens nordøstligste hjørne, dækker Kongens Nytorv, Det Kongelige Teater, Kongens Nytorv metrostation og skærer krydset Holmens Kanal og Niels Juels Gade i rudens sydøstligste hjørne. Derudover indeholder ruden Nikolaj Plads og noget af baggårdskomplekserne (Baron) Boltens Gård og Pistolstræde. En nærmere beskrivelse af området fremgår af kapitel 7.1. Se første afsnit i kapitel 7 for optryk af undersøgelsesområdet.

5.2.2. Carlsberg-grunden

Forud for udvælgelsen af et byudviklingsområde undersøgte jeg to ruder i Sydhavnen (*Kraks kort* 2012, s. 158, B3 og B4), som dog begge vidste sig for navnefattige til det videre arbejde. Jeg undersøgte dernæst kraksruden E3 (*ibid.*, s. 168) i det nybyggede Ørestad, der både rummer Bjarke Ingels boligkompleks med navnet 8-tallet, nogle gruppenavngivne områder og dertil skilte, med navne og billeder af de kommende byrum. Området var dog på daværende tidspunkt så ufærdigt, at antallet af navnebærende lokaliteter var for få til, at området var brugbart som undersøgelsesobjekt.

Når valget faldt på Carlsberg-grunden (*Kraks kort* 2012, s. 147, K6) som repræsentant for et byudviklingsområde, skyldtes det de ovenfor nævnte parametre. Den valgte kraksrude dækker ikke hele Carlsberg-grunden, men ligger i den nordlige del af området (se første afsnit i kapitel 8 for

optryk af undersøgelsesområdet). Endvidere er en del af Frederiksberg og bydelen Vesterbro inkluderet i undersøgelsesområdet. På Frederiksbergssiden således en del af Pile Allé og Rahbeks Allé med sidegader der er præget af beboelse med spredt erhverv. Dertil falder en del af beboelsesområdet Humleby i bydelen Vesterbro også inden for undersøgelsesområdet. En nærmere beskrivelse af området fremgår af kapitel 7.1.

En af de største udfordringer ved indsamlingen af navnematerialet i dette undersøgelsesområde var, at Carlsberg-grunden som byudviklingsområde konstant er i forandring. Hver gang jeg besøgte stedet, var der sket noget nyt og navnebærende lokaliteter kunne være blevet flyttet eller revet ned. Derfor var det også svært at finde rundt med kortet fra *Kortbog 1:4000*, da kortet slet ikke svarer til den situation, der ses i dag på grunden. Når valget alligevel faldt på dette kort, skyldes det både hensynet til ensartethed ved indsamlingsmetoden for hvert undersøgelsesområde, dertil mangel på lige så detaljeret kort. Men også at jeg valgte at foretage en stednavneoptegnelse på området, hvor kortet *Kortbog 1:4000* var et ideelt kortgrundlag. Se kapitel 7.2.

5.2.3. Nørrebro

Ruden på Nørrebro (*Kraks kort* 2012, s. 138 A7) dækker en del af et nyanlagt (2012) rekreativt område Superkilen, der skærer igennem det gruppenavngivne område Det Mytologiske Kvarter (se første afsnit i kapitel 9 for optryk af undersøgelsesområdet). Dertil er området præget af spredt erhverv, en park m.m. En nærmere beskrivelse af området fremgår af kapitel 9.1.

Undersøgelsesområdet dannede oprindelig rammen for en pilotundersøgelse udført september-oktober 2012. Men stedet havde allerede tiltrukket sig min opmærksomhed før arbejdet med afhandlingen, da jeg flere gange havde passeret den sydlige del af Superkilen, der grænser op til Nørrebrogade og havde fulgt med i anlæggelsen af Den Røde Plads. Jeg havde bemærket, hvordan dette nye navn gav en ny kontekst til de eksisterende urbane navne i den umiddelbare nærhed, hvorfor jeg lavede en mindre undersøgelse forud for denne afhandling, som siden blev præsenteret til NORNAs femtende kongres i Askov juni 2012. Jeg kendte derfor allerede området, og det syntes oplagt, at vælge dette sted til pilotundersøgelsesområde for at teste indsamlingsmetoden.

Som afhandlingsarbejdet skred frem, opdagede jeg flere onomastiske særegenheder, som er unikt for Nørrebro som bydel og undersøgelsesområdet som afgrænset enhed i særdeleshed. Denne observation gav mig en ny indfaldsvinkel til gruppenavnedannelser i København og andre byer, da netop dette område er meget illustrativt. Derfor besluttede jeg, at den rude jeg havde lagt til grund for pilotundersøgelsen også skulle være undersøgelsesområde. Bydelen Nørrebro er

vokset frem fra 1850, og undersøgelsesområdet opfylder derfor det alderskriterium, jeg har lagt til grund for udvælgelse af undersøgelsesområder.

Undervejs i indsamlingsarbejde blev jeg altså opmærksom på, at navnestoffet som konsekvens af undersøgelsesområdernes meget forskellige karakter, udviser forskellige karakteristika og problemstillinger. Jeg endte derfor med at lade empirien styre mine analyser derhen, hvor der samlede sig et for det enkelte undersøgelsesområde særegnet karakteristikum. Derfor undersøger, analyserer og diskuterer jeg en særlig onomastisk-urban observation for hvert undersøgelsesområde.

Det er også derfor, jeg har foretaget stednavneoptegnelser på Carlsberg-grunden. Stednavneoptegnelserne blev dels foretaget for at sikre viden om navnenes eksistens inden de risikerer at forsvinde med byudviklingen, dels anvendes de som ekskurs for at diskutere den stedsbrandingstrategi, byudviklingsområdet brandes som. Dertil bruges de som ekskurs ved diskussionen om bestemtheds morfemer i proprier i kapitel 7. Da afhandlingens fokusområde som sagt er urbane stednavne på skrift, må de uofficielle stednavne fra Carlsberg-grunden opfattes som sekundært vigtige i nærværende sammenhæng, og derfor er de også sekundært behandlet og inddraget i det følgende.

Det bør nævnes, at et hovedfokus i ét undersøgelsesområde ikke udelukker, at andre temaer og problemstillinger også behandles. Fænomenet byer i byen som onomastisk skalareduktion kan f.eks. observeres i alle undersøgelsesområderne, men fænomenet er mest udførligt behandlet i kapitel 9 om Nørrebro. Dog berøres temaet også i kapitel 8 om Carlsberg-grunden. Endvidere er der eksempler på kommercielle navne fra undersøgelsesområdet på Nørrebro i kapitel 7, der omhandler Indre Bys særlige karaktertræk. Der krydsrefereres altså imellem de tre undersøgelsesområder.

5.3. Excerpering

Navnematerialet udgøres af samtlige stednavne inden for de udvalgte ruder, jf. kapitel 4.11. Som nævnt har jeg ikke indsamlet varemærker, produktnavne og brands i det omfang navnetyperne fungerer som sproglig baggrund til det adressebærende og ”egentlige” handelsnavn.

Jeg har excerperet alle synlige toponymer med store og små bogstaver samt særtegn, som de fremgik af butiksskilte, dørtelefoner og på gadeskilte. Undervejs blev jeg imidlertid opmærksom på, at brugen af små og store bogstaver ofte spiller en mindre rolle end det interne størrelsesforhold mellem skrifttyper og -dele på butiksskiltene. Dette diskuteres i kapitel 7.3.1.

Mit materiale er allerede i indsamlingsproceduren teorifarvet, fordi jeg for hvert optegnet navn har defineret, hvad der er proprium, og hvad der (ikke) er appellativ, samt hvad der er vigtig kontekstuel information for at tolke det urbane navn. Jeg har generelt indsamlet flere tekstuelle og visuelle informationer, og således ikke alene det enkelte proprium. Endvidere har jeg fotograferet butiksfacader ved tvivlstilfælde, hvor det fra en visuel synsvinkel kan være svært at afgøre, hvad der er proprium, og hvad der ikke er proprium. Disse forekomster behandles i afhandlingen. Dertil har jeg fotograferet butiksfacader for at illustrere typiske eller særligt bemærkelsesværdige navnetyper.

De indsamlede urbane stednavne stammer fra vejskilte, skilte over butiksdørene, fra butiksvinduerne, fra skilte hængende vinkelret ud fra muren ved butiksindgangene, på navneplader ved indgangsdøre og fra dørtelefoner. Se kapitel 7.3.1.

Materiale er indsamlet på feltture med forudgående pilotundersøgelser, der udgjorde en første excerperingsrunde. Første pilotundersøgelse med excerpering fandt sted september 2012 i Nørrebro-undersøgelsesområdet. Et år efter indsamlede jeg mit materiale på Nørrebro, og foretog samtidigt pilotundersøgelser med excerpering i Indre By og på Carlsberg-grunden. September 2014 foretog jeg de endelige optegnelser i Indre By og på Carlsberg-grunden.

At jeg har lavet to feltture per undersøgelsesområde skyldes, at jeg ønskede at verificere de indsamlede navne. De steder, hvor en lokalitet var lukket og en ny blevet åbnet, excerperede jeg det nye navn. Data består derfor af navnemateriale fra Nørrebro-undersøgelsesområdet september 2013, mens tidssnittet ligger i september 2014 for Indre By og Carlsberg-grunden. Den tidlige forskydning var i praksis nødvendig og spiller ikke nogen rolle for analyserne og/eller de heraf afledte resultater.

5.3.1. Byens synlige stednavne

De synlige stednavne udgøres af de skrevne urbane navne på veje, pladser, parker og broer, som fremgår af gadeskilte i byrummet. Dertil har jeg indsamlet navne fra butiksskilte og fra andre skilte med navne på institutioner, værthuse, firmaer m.m., der lå inden for hvert undersøgelsesområde. Dertil også navne på bebyggelser skrevet på husfacader, som jeg noterede ud fra de relevante adresser.

Mit materiale er samme type data, som Paula Sjöblom undersøger i artiklen ”Multimodality of company names” (2008b) og grundpræmissen kan opsummeres på samme måde:

The names in the data can be, but necessarily are not, officially registered in [Det centrale virksomhedsregister (CVR)¹⁴]. [...] Some of the names in the data are not registered as

¹⁴ Den danske stats stamregister for virksomhedsoplysninger.

company names at all, but they just name the shop or restaurant where products or services are sold, and officially the business is run with a quite different company name (s. 352-353).

Der kan altså være forskel på de synlige propriér i byen, som udgør mit data, og det navn samme lokalitet er registreret med i offentlige registre. Fokuset ligger således på byvandrers møde med propriér i byen.

Ved analyserne for kommercielle navne foretages enkelte ekskursioner til de juridiske navne som erhvervene er registreret med. Dette gøres for at vise forskellen mellem, hvordan kommercielle navne kommunikeres i bybilledet, og hvordan samme lokalitet kan bære en variation eller et andet navn i offentlige registre som en konsekvens af to forskellige kommunikative situationer.

På samme vis inddrages hvordan gade- og pladsnavne fremstår på kort ved analyserne af gruppenavngivne områder. Dette gøres ligeledes for at illustrere forskellen mellem byvandrers møde med propriér i byen, og hvordan de samme propriér ”optræder” i andre sammenhænge.

5.3.2. Byens usynlige stednavne

Undtagelsen herfra er de godkendte og endnu ikke implementerede officielle gade- og pladsnavne, som er indstillet af Vejnavnenævnet og godkendt af Teknik- og Miljøudvalget til Carlsberg-grunden. Da jeg som nævnt undersøger navngivningsmotiver og de retoriske hensigter hermed, anvendes disse endnu usynlige navne, for at nå en større forståelse af motiverne bag navngivningerne, og det, der kan ligge forud for navnedannelserne. Det giver altså et indblik i navnedannelse ”bag scenen”.

Endelige anvendes uofficielle navne på lokaliteter på Carlsberg-grunden som ekskursion, hvilket skyldes den ovenfor nævnte begrundelse.

5.4. Urbane navne i det lingvistiske landskab og de andre urbane navne

Det kan være forskelligt, hvor opdateret information på dørtelefoner er. Ofte er det bygningens vicevært der opdaterer informationerne, og der kan være forskellige procedurer i forskellige bebyggelseskomplekser. Derfor kan handelsnavnene, jeg har excerperet fra dørtelefonerne, godt betegne navnet på en virksomhed, som er fraflyttet adressen eller er lukket.

Jeg har ikke frasorteret de navne, der betegner lokaliteter, der er fraflyttet adressen eller ikke længere eksisterer. Det spiller ingen rolle for afhandlingen, om pågældende virksomhed er lukket kort tid forud for optegnelsen, da det ikke er mit ærinde at give et mere synkront indblik i urbane navne i København, end som propriérerne fremstod skriftligt i byen på indsamlingstidspunktet. Man

kan dermed sige, mit korpus består af den samlede navnemasse i det lingvistiske landskab inden for tre afgrænsede områder.

Da jeg har skullet fastsætte lokaliteternes stilistisk-retoriske natur, har jeg måttet undersøge, hvad hvert enkelt handelsnavn forhandlede. Det var ofte ukompliceret at fastsætte det udbudte varesortiment, en butik forhandler, da det som regel fremgår ved at kigge ind af butiksruderne. Omvendt har flere firmanavne, som især fandtes på dørtelefoner, været vanskeligere at fastsætte. Dette beskrives i næste kapitel.

Ud over forskellen mellem det officielt registrerede juridiske navn, og det faktisk skrevne navn i bybilledet (dertil det i talesproget anvendte navn), har jeg også observeret en informationsmæssig lagdelt struktur i byens navnemasse. Et egentlig hierarki, hvor nogle navnetyper er mere synlige end andre. Firmanavne er som regel mindre synlige, da disse navne oftere fremgår på dørtelefoner eller på diskrete navnetavler nær ved dørtelefonerne. Omvendt har flere detailhandlere ganske tydelige skilte med navne ofte hængende over indgangsdøren til butikken eller over butiksvinduerne. Dette hænger sammen med diskursen for propriers placering i bybilledet som diskuteres i kapitel 7.

Der kan også være forskel på den sproglige verden, det lingvistiske landskab fremviser, og hvad en tekstbærende lokalitet rent faktisk kaldes. På Ny Carlsberg Vej ses en port med skriften *NY CARLSBERG* (se billedet nedenfor). Porten kaldes imidlertid Dipylonporten, Dipylon eller Dobbeltporten af de mennesker, som arbejder på Carlsberg-grunden. Dette uofficielle navn beskriver portens udseende, der er formet som to porte ved siden af hinanden. Heraf det græske navn *Dipylon*, 'Dobbeltporten', som er opkaldelse efter en port i Athen¹⁵.

¹⁵ Navnet *Dipylonporten* har dermed fået tilføjet *-porten* som et epexegetiske artsled, måske fordi (en del af) navnebrugerkredsen ikke har kendt til Dipylon-referencen i Athen, og således ikke har været klar over, at betydningen 'port' allerede var indeholdt i det fremmedklingende navn.

Figur 2: Dipyloporten også kaldet Dipylon eller Dobbeltporten.

Skriften *NY CARLSBERG* på Dipyloporten markerer derfor en ”grænseovergang” til Ny Carlsberg-bryggeriet, der dengang havde til huse på den anden side af porten.

5.5. Tolkninger, dateringer og kilder

Alle tolkninger af gadenavne, navne på pladser, parker, broer m.m. tager afsætning i Bent Jørgensens tolkninger, som de fremstår i *Storbyens Stednavne* (1999a), hvis de findes i opslagsværket. En enkelt gang har jeg kunnet rykke dateringen af et navn, således Bragesgade på Nørrebro, som Bent Jørgensen daterer til ”omkring 1889”, og som jeg har fundet på Magistratens 4. Afdeling, kort 358, 4/5 dateret 1887. Da navnet først godkendes officielt på et senere tidspunkt, er dette navnets første kilde. Jeg har derefter dateret navnet til ca. 1887 og ikke ca. 1889.

Handelsnavnene er dateret til den dato, jeg har indsamlet navnene, men i det omfang jeg ved undersøgelse af firmaernes historie i forbindelse med navnetolkningsarbejdet har fundet information om handelsnavnenes dannelses tidspunkt, er dette noteret i registranten. Dateringer er derfor ikke systematiske. Der er kun få eksempler på navne af ældre oprindelse med betydninger, som ikke svarer til en nutidig betydning af ordstoffet, proprierne er dannet med, da størstedelen af de urbane navne i korpus er dannet i anden halvdel af 1800-tallet frem til i dag.

Fravalget af et systematiseret dateringsarbejde af korpus skyldes, at det ville have været et ganske omfattende arbejde, da jeg ville have måttet opsøge ganske mange butiks- og virksomhedsindehavere. Dertil at det ofte ikke spiller en rolle for navnenes betydningsindhold, om de er dannet i 1999 eller 2004.

Tolkningerne af de kommercielle og urbane navne er ofte ikke vanskelige i sproghistorisk henseende. Det er de retoriske strategier og ugenomsigtige navne grundet et utal af mulige navngivningsmotiver, der er det vanskelige ved tolkningsarbejdet. Således f.eks. *G4S*, *W20*, *Summerbird*, *Dansti Seafood*, *K2o* m.fl. Jeg vender tilbage til de nævnte navne.

De steder, hvor de urbane navnes alder og indbyrdes kronologi spiller en rolle, har jeg zoomet ind og undersøgt navnedannelsestidspunkt og etymologi, for herigennem at kunne udtrække resultater. Det gælder eksempelvis ved analysen af Det Mytologiske Kvarter på Nørrebro. Korpus er derfor ikke udtømt for information, men kan anvendes til fremtidige forskningsprojekter.

Kilderne der ligger til grund for tolkningerne er som nævnt Bent Jørgensens *Storbyens Stednavne* (1999a). Da jeg undersøger motiver for navngivning, har jeg endvidere benyttet referater fra Borgerrepræsentationens Forhandlinger (herefter forkortet BR) 1855-1997, som jeg har skaffet ved henvendelse til Stadsarkivet på Københavns Rådhus. Referater efter 1997 findes på internettet, men mange links er døde og referaterne fra 1997-2015 er kortfattede. Disse kilder anvendes for at fastsætte de navngivningsmotiver og stilistisk-retoriske intentioner, der ligger bag Fællesudvalgets og Vejnavnenævnets vejnavngivninger.

Jeg har været i kontakt med Vejnavnenævnet for at skaffe dokumentation for de manglende dokumenter for navngivning, der fra 1997 til i dag kun fremgår af Vejnavnenævnets indstillinger til navngivninger og Teknik og Miljøudvalgets beslutninger. Flere dokumenter som indeholder oplysninger om navngivningsmotiver og eventuelle borgerklager er desværre gået tabt, da Vejnavnenævnet har skullet flytte lokaler flere gange og senest fik en vandskade i arkivet ved skybruddet juli 2011. Jeg har fået stor hjælp af Vejnavnenævnets sekretær Kirsten Wegeland Rasmussen som har hjulpet med at fuldstændiggøre samlingen over dokumentationen for officielle navngivninger i København fra 1855-2015, som nu findes i Afdeling for Navneforsknings arkivsamling. Af øvrige kilder har jeg anvendt kort fra Afdeling for Navneforsknings topografiske samling og moderne platforme som Google Maps og *Kraks kort*.

Tolkningerne af de kommercielle navne, samt navne på institutioner, foreninger m.m. baseres som nævnt på informationer indsamlet via *Det Centrale Virksomhedsregister* (CVR), der findes online og administreres af Virk Data under Erhvervsstyrelsen. Her findes oplysninger om ejerskabsforhold på en stor del virksomheder, og da mange kommercielle virksomheder er opkaldt efter stifteren (fornavn, efternavn, fornavn + efternavn eller initialer), har CVR været en god kilde til tolkninger og fastsættelse af navngivningsmotiver af denne type.

Når CVR ikke var tilstrækkeligt, brugte jeg en gratis søgemaskine *Proff - business finder*, der er en søgemaskine med over 700.000 registrerede danske virksomheder, der bl.a. indeholder

information om virksomhedernes omsætning, og hvad de forhandler. *Proff* udgives af Eniro Danmark A/S, som står bag *Kraks kort*, *De Gule Sider*, *Mostrup* og *De Røde Lokalbøger*. En række kommercielle navne er dog ikke registreret her, og jeg har da måttet ty til andre kilder for at opnå viden om, hvad firmaet forhandlede, og evt. hvem der ejede dem.

Ofte har det været tilstrækkeligt at konsultere pågældende butiks eller virksomheds website. Her har jeg flere gange kunnet læse om virksomhedernes historie m.m., hvorigennem der kunne opnås tilstrækkelig viden til en navnetolkning og fastsættelse af navngivningsmotivet. På flere butikkers og firmaers website skrives endvidere, hvad handelsnavnet betyder, og nogle gange også hvorfor det blev valgt. I de fleste tilfælde har jeg vurderet at kilderne havde stor troværdighed, og jeg har derfor excerperet informationen og kopieret den over i registranten med kildehenvisning og dato for indsamlingen af informationen.

Hvis det ikke var muligt at få den fornødne information for etablering af en sikker navnetolkning via virksomhedens website, søgte jeg information på andre websites ved googlesøgninger. Gennem omtaler, anbefalinger, reklamer og avisartikler har jeg kunnet krydsreferere den indsamlede viden og lave en sikker navnetolkning. Også i disse tilfælde har jeg kopieret informationer fra relevante websites, der findes i kommentarfeltet i databasen med henvisning til webadresse og dato for indsamlingen af informationerne.

Endelig er der nogle navne, jeg ikke har kunnet tolke, eller der foreligger flere mulige tolkninger. Dette skrives ved de pågældende urbane navne. Jeg har dog altid forud for dette rettet henvendelse til pågældende erhverv og spurgt, hvad deres navn betød, og hvorfor de havde valgt det. Jeg har i langt de fleste tilfælde fået svar via denne metode. De navne jeg ikke har kunnet tolke skyldes som oftest, at jeg ikke har kunnet finde navngiveren, eller at jeg efter gentagne kontaktforsøg har måttet opgive. Ved tolkninger af navne med flere mulige betydninger, fremgår betydningsmulighederne af navnetolkningen. I mange tilfælde er det sandsynligvis et bevidst valg fra navngiverens side, at eksempelvis et handelsnavn kan spille på flere betydninger samtidigt.

De svar jeg har fået af navngiverne selv, har jeg fået lov til at citere, og de fremgår af kommentarfeltet i korpus sammen med navnet på informanten og dato for oplysningen. Flere foretrak at fortælle om navnevalg og betydning per telefon, og i disse tilfælde har jeg gengivet oplysningerne på baggrund af den mundtlige overlevering og noteret dato og navn på informanten, hvilket fremgår af registranten ved de pågældende proprier.

Dog er størstedelen af de urbane navne i korpus tolket egenhændigt. Jeg har konsulteret leksika som *Den store danske encyklopædi*, *Dansk bibliografisk leksikon*, *Wikipedia*, *Den danske ordbog*, *Ordbog over det danske Sprog* samt *Urban Dictionary*. Alt findes online. Dertil *Gyldendals Røde Ordbøger* og sjældnere *Google Translate*, sidstnævnte især for at undersøge, hvilket sprog et navn kunne være

dannet på. Navne på sprog der ligger uden for mine sprogkunderskab er forsøgt oversat efter bedste evne ved konsultation af forskellige ordbøger og grammatikker. Det fremgår af korpus, når tolkningerne er usikre eller tilnærmelsesvis.

Navnene med oprindelse i sprog, der ligger udenfor de sprog majoriteten af danskere behersker, er skønnet stilistisk-retorisk ”deskriptive”, hvis de er deskriptive på originalsproget. Jeg har altså ikke taget højde for, at størsteparten af den danske befolkning vil opfatte eksempelvis et arabisk butiksnavn skrevet med arabiske bogstaver som et symbol, og ikke som et deskriptivt butiksnavn, selvom det er deskriptivt på originalsproget. Men det står klart, at folk flest vil opfatte et navn på et fremmedsprog, de ikke forstår, som et symbol. Denne type sprogmøder, har det desværre ikke været muligt at undersøge i afhandlingen, hvorfor navne af denne type blot kategoriseres som ”deskriptive”. Dette vender jeg tilbage til i kapitel 6.3.2.

Endelig har jeg søgt oplysninger i *Københavns Stadsarkivs begravelsesprotokoller* som findes i en onlineudgave til tolkning af et gadenavn på Carlsberg-grunden. Dertil opslagsværket *Danmarks Ældste Forretninger* (1940), udgivet af Krak, til tolkning af visse kommercielle navne, samt H.U. Ramsings *Københavns Ejendomme 1377-1728* for tolkninger af navne på bygninger, huskarréer osv. Navnetolkningerne foreligger enten tolket som fraser, jf. *Copenhagen Ressource Institute*, der tolkes og oversættes til ’Københavns ressourceinstitut’, eller de er tolket som enkeltord i sammensætninger, jf. *Amagertorv* ”Første led er stednavnet Amager, andet led substantiv ”torv”, ’lille plads, markedsplads’.

5.6. Skriftlige kilder om motivet bag navngivning

Da jeg er interesseret i navngivningsmotiver og de stilistisk-retoriske strategier ved navnedannelse, har jeg indsamlet informationer om navngivning fra Borgerrepræsentationens Forhandlinger. Referaterne fra 1840-1997 omhandler navngivning af offentlige lokaliteter i København i perioden, som de er varetaget af Fællesudvalget, siden Vejnavnenævnet, og som der er vedtaget i Teknik- og Miljøudvalget.

Den første navngivningssag dukker op i referaterne i 1855, og den sidste stammer fra 1997. De refererede navnesager dækker alt fra en lakonisk benævnelse af en gadestrækning med gadenavn og en såkaldt ”ikrafttrædelsesdato” til lange diskussioner om fordele og ulemper ved at give en gade netop dette eller hint navn. Fra 1997 overgik Vejnavnenævnet til Bygge- og Teknikudvalget og hører i dag (2015) under Teknik- og Miljøforvaltningen. Det betyder, at navngivningssager efter 1997 ikke er at finde i Borgerrepræsentationsforhandlingerne. Samtidig gik man bort fra at skrive referater. Motivationer bag officielle navngivninger fremgår herefter af dokumenter med indstilling til godkendelse af nye officielle navne fra først Bygge- og

Teknikudvalget, siden Teknik- og Miljøudvalget. I dag (2015) uploades et kortfattet referat af navngivningssagerne på Teknik- og Miljøudvalgets website, hvor jeg ligeledes har indsamlet materiale fra.

Dertil har jeg fået indsigt i Vejnavnenævnets og Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens e-mailkorrespondance i forbindelse med beslutningsprocessen for de nye navne til Carlsberg-grunden. Dette kildemateriale giver et unikt indblik i en navngivningsproces, da diskussioner for og imod navnevalg diskuteres. Det er dette materiale der primært analyseres i kapitel 8. Materialet beskrives nærmere i kapitel 8.4.

Den sidste type skriftlige kilder, jeg har anvendt ved tolkninger og analyser for motiver bag navngivning er e-mails fra og samtaler med butiksindehavere og kommunikationsmedarbejdere ved virksomheder ang. navnevalget til deres erhverv. Jeg foretrak e-mail-formatet, da jeg på denne måde kunne verificere tolkningerne, men som nævnt blev jeg flere gange ringet op af butiksindehaveren/kommunikationsmedarbejderen, som derefter fortalte mig historien bag navnet. Jeg blev også opsøgt af butiksindehavere under feltarbejdet, da flere undrede sig over mit ærinde foran deres butikker. Disse møder ledte ofte til en snak om navnevalg. Ved disse mundtlige overleveringer har jeg noteret oplysningerne vedr. navngivning, som jeg hørte dem, hvilket fremgår af kommentarfeltet i registranten.

5.7. Opbygning af registrant og appendiks

De indsamlede urbane navne er samlet i en registrant, som udgør appendiks. Appendiks er delt i tre kapitler fordelt på undersøgelsesområde, i rækkefølgen Indre By, Carlsberg og Nørrebro.

Appendiks fungerer som et leksikon, hvor hvert indsamlet urbant navn udgør et opslagsord. Materialet er opstillet i alfabetisk rækkefølge ordnet efter det urbane navn (opslagsord), fordelt på undersøgelsesområde. De urbane navne er gengivet ortografisk som excerperet fra butiksskilte/dørtelefoner/facader på bygninger osv. med samme brug af store og små bogstaver, særskrivning, særtegn m.v. I det omfang der er tillægsdele og lokalitetsbenævner til navneformen, skrives dette i navnefeltet og tillægsinformationerne markeres med understregning, hvilket angiver deres sekundære beskaffenhed. Se kapitel 6.3.1.

Ved hvert opslag fremgår en analyse og karakteristik af propriet, der er inddelt i sektioner i følgende rækkefølge: Propriet (opslagsord), gadenavn, husnummer, funktion/denotation/lokalitetstype, navnetolkning og stilistisk-retorisk kommentar. Dertil findes et kommentarfelt med informationer af varierende indhold herunder citater og kildehenvisninger af relevans for navntolkningerne og de stilistisk-retoriske tolkninger. Endvidere fremgår det af dette felt, hvis det

pågældende navn er excerperet fra en dørtelefon. Endelig fremgår det af registranten, hvilken bydel, dvs. hvilket undersøgelsesområde, det urbane navn er excerperet fra.

Jeg har forsøgt at ensarte tolkningsformuleringerne, så de blev formidlet så standardiseret som muligt. Men da variationen blandt de urbane navne er meget stor, har det ikke altid været muligt. Navne på andre sprog end dansk er som regel oversat og tolket til fraser i et så mundret dansk som muligt. Navne på dansk er derimod tolket på ordbasis. Det angives både ved danske og udenlandske navne, hvilke ordklasser og aflednings- og bøjningsendelser navnet indeholder.

I feltet funktion/denotation/lokalitetstype skrives enten hvilken lokalitet, hvilken type handelsnavn eller hvilken type udbudt service og/eller vare, erhvervet, som navnet sigter til, tilbyder. Denne sammenblanding af lokalitet og benævnelse af udbudt vare/ydelse skyldes manglen på etablerede danske ord, der betegner butiks- eller firmatyper på det detaljeringsniveau, jeg har haft behov for ved navnetolkningerne og de stilistisk-retoriske tolkninger. Et ord som gaveartikelsbutik er ikke et etableret ord i dansk sprog (endnu). Jeg kunne have omskrevet disse lokalitetstyper til fraser som eksempelvis ”butik der forhandler gaveartikler” m.v., men har fravalgt dette. Derfor vil man flere steder under dette felt finde en emnebeskrivelse. I disse tilfælde er det altså underforstået, at alle indsamlede urbane navne er knyttet til en adressebærende lokalitet (jf. kapitlerne 4.5., 4.11. & 5.3.).

6. Sprogbeskrivelse af de urbane navne

Grundet afhandlingens kvalitative tilsnit har det som nævnt ikke været muligt at præsentere alle urbane navne i det følgende, og der henvises til appendiks i bilagsmaterialet, hvor samtlige urbane navne er tolket. De tre undersøgelsesområder indeholder tilsammen 1530 toponymer med særlig mange kommercielle navne i Indre By. I det følgende præsenterer jeg de navnetyper og navnedannelser fordelt på undersøgelsesområder, der har særlig relevans for analyserne i kapitlerne 7-9.

6.1. Gadenavnenes morfologiske og semantiske træk

Næsten alle gadenavne i undersøgelsesområderne er dannet som sammensatte navne (komposita) med efterleddene -gade, -vej, -stræde og -allé. Dertil ses reciprokeringer, præpositionsnavne og to usammensatte navne (simpleks). Dannelsesmåderne svarer til de dannelsesmåder mange andre gadenavnene også dannes efter (jf. Jørgensen, 1970) og er traditionelle i denne forstand.

De ældste gadenavne findes i Indre By og kan dateres til gammeldansk sprogperiode (ca. 1100-1525 e.Kr.)¹⁶, de yngste gadenavne er dannet i 2014 og tæller bl.a. de endnu ikke anlagte gader på Carlsberg-grunden. Nørrebro's gadenavne er alle på nær en nyere dannelse dannet i perioden ca. 1850-1953.

6.1.1. Indre By

Undersøgelsesområdet i Indre By indeholder 36 officielle og to uofficielle gadenavne, som står skrevet på gadeskilte. De ældste gadenavne i undersøgelsesområdet kan dateres til gammeldansk sprogperiode (ca. 1100-1525 e.Kr.). Dette undersøgelsesområde har den største variation af gadenavnedannelsesmåder ud af de tre undersøgelsesområder.

Gadenavn	Forled	Efterled	Tolkning og motiv	Datering og første overlevering
<i>Admiralgade</i>	Substantiv <i>admiral</i> , 'person med højeste officersrang i en krigsflåde'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden hvor admiralen bor' / deskriptiv og destinationsangivende	Ca. 1574, Tidligste overlevering <i>Amiralstredet</i> .
<i>Amagertorv</i>	Proprium <i>Amager</i>	Substantiv <i>torv</i> , 'handelsplads'	'Amagernes handelsplads' / deskriptiv	1448-81
<i>Antonigade</i>	Substantiv <i>antoni</i> som sigter til munkeordenen antoniterordenen.	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	Navnet sigter til at Antonitterklosteret i Præstø ejede en ejendom i gaden / deskriptiv og destinationsangivende	Ca. 1572 Første overlevering <i>Anthoni strædet</i> . Kaldtes tidligere også <i>Paulsgade</i> og <i>Lille Pilestræde</i>
<i>Asylgade</i>	Substantiv <i>asyl</i> , 'børnehjem'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden hvor asylet ligger' / deskriptiv og destinationsangivende	1859. Omdøbt fra Nellikestræde af hensyn til Nellikestræde i Nyboder.
<i>Boldhusgade</i>	Substantiv <i>boldhus</i> , 'sportshal til boldspil'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden hvor boldhuset ligger' / deskriptiv og destinationsangivende	Ca. 1676: Første overlevering <i>Gammel Boldhusgade</i>
<i>Bremerholm</i>		Propriet <i>Bremerholm</i>	Genoptagelse af det opr. navn på holmen nær ved. Navnet er semantisk sekundært og anvendes metonymisk om gadestrækningen	1932
<i>Christian IX's Gade</i>	Opkaldt efter kong <i>Christian IX</i> (1818-1906)	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Christian IX's gade' / opkaldelse	1906
<i>Dybensgade</i>	Substantiv <i>dyb</i> , 'dybt område i et hav eller en sø' i bestemt	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Dybets gade' / deskriptiv Gaden blev anlagt, hvor der	Ca. 1659 <i>Dybet/Dybens gade</i> . 1650-1700 andet samtidigt

¹⁶ Jeg anvender de sproghistoriske periodeinddelinger tilsvarende Allan Karkers Sproghistorie (1996) i det følgende.

	form genitiv	by'	tidligere lå en sejlrende	navn: <i>Delfinstræde</i>
<i>Fortunstræde</i>	Husnavnet <i>Fortunen</i>	Substantiv <i>stræde</i> 'mindre færdselsåre i by'	'Den mindre gade hvor ejendommen Fortunen ligger' / deskriptiv og destinationsangivende	Ca. 1674 Ejendommen Fortunens første skriftlige kilde: 1600
<i>Gammel Mønt</i>	Adjektiv <i>gammel</i> , 'forhenværende'	Substantiv <i>mønt</i> , 'sted hvor der slås mønt'	'Stedet hvor der før i tiden blevet slået mønt' / deskriptiv	Ca. 1633. Gaden blev anlagt ca. 1620.
<i>Gammel Strand</i>	Adjektiv <i>gammel</i> , 'forhenværende'	Substantiv <i>strand</i> , 'kyst'	'Den forhenværende kystlinje' / deskriptiv, metonymi	Ca. 1716. Gaden (ikke navnet) kendes dog fra middelalderen (ca. 1100-1500)
<i>Gotthersgade</i>	Substantiv <i>goter</i> , 'person fra Gotland'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Goternes gade' Tema: kongelig magtbase i bred forstand: riget, stænderne, de tilhørende lande & landsdele	Ca. 1650 Kaldtes fra ca. 1650-1663 <i>Ny Kongensgade</i> , mens den nuværende <i>Store Kongensgade</i> med det oprindelige navn <i>Ny Kongensgade</i> , kaldtes <i>Gotthersgade</i> . Gaderne byttede navn ca. 1663
<i>Grønnegade</i>	Adjektiv og farven <i>grøn</i>	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Den grønne gade'. Navnet sigter til at gaden har været tilgroet. / deskriptiv.	1377
<i>Holmens Kanal</i>		Propriet <i>Holmens Kanal</i>	Genoptagelse af det ældre navn på kanalen, der fulgte gadestrækningen mellem Kongens Nytorv og Bremerholm. / metonymi.	1865
<i>Hovedvagtsgade</i>	Substantiv <i>hovedvagt</i> , 'den primære vagtbygning'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden hvor hovedvagten ligger' / deskriptiv og destinationsangivende	1874
<i>Kristen Bernikows Gade</i>	Opkaldt efter adelsmanden Christian Barnekow (1556-1612), der ejede bygningen på hjørnet af Østergade i 1607	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Kristen Bernikows gade' / opkaldelse	Ca. 1620 Første overlevering <i>Christen Bernikowsstred</i> (1620)
<i>Kronprinsensgade</i>	Substantiv <i>kronprins</i> , 'den mandlige arvefølge i en kongefamilie' i bestemt form, genitiv	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Kronprinsens gade'. Tema: kongelig magtbase i bred forstand: riget, stænderne, de tilhørende lande & landsdele	1785
<i>Købmagergade</i>	Substantiv <i>kødmanger</i> , 'kødhandler'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden med kødhandlere' / Oprindelig deskriptiv med senere omtydning i analogi med ord som skomager, sadelmager osv.	1432 Første overlevering <i>Køtmanger Bodber</i> (1432)
<i>Laksegade</i>	Substantiv fiskearten <i>laks</i>	Substantiv <i>gade</i> ,	'Laksens gade'.	Ca. 1651

		'færdselsåre i by'	Tema: maritimt emne	
<i>Lille Kirkestræde</i>	Adjektiv <i>lille</i> 'som fysisk kun fylder lidt'	Proprium <i>Kirkestræde</i>	'Den lille gade tæt ved kirken' / deskriptiv og metonymi	Ca. 1514. Gaden omtales i forskellige omskrivninger fra starten af 1400-tallet
<i>Lille Kongensgade</i>	Adjektiv <i>lille</i> i reciprokerende funktion som modsætning til adjektiv <i>ny</i> i <i>Ny Kongensgade</i> samt adjektiv <i>stor</i> i reciprokerende funktion i <i>Store Kongensgade</i> .	Proprium <i>Kongensgade</i>	'Den lille af flere Kongensgader' / deskriptiv og metonymi	Ca. 1545. Gaden omtales første gang som en længere omskrivning i 1496.
<i>Læderstræde</i>	Substantiv <i>ladebro</i> , 'landingsplads hvor skibe kan lade og losse varer'	Substantiv <i>stræde</i> 'mindre færdselsåre i by'	'Den mindre færdselsåre ved landingspladsen, hvor skibe kan losse varer' / deskriptiv med senere omtydning	Ca. 1400 Første overlevering <i>Laadbrostræde</i> (ca. 1400)
<i>Møntergade</i>	Substantiv <i>mønt</i> , 'sted hvor der slås mønt'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden med stedet hvor der slås mønt' / deskriptiv og metonymi	1609
<i>Nikolajgade</i>	Helgennavnet <i>Nikolaj</i> , efter beliggenhed ved Skt. Nikolaj Kirke.	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden ved (Skt.) Nikolaj (Kirke) / metonymi	1849
<i>Ny Adelgade</i>	Adjektiv <i>ny</i> , 'som kun har eksisteret i kort tid' i reciprokerende funktion som modsætning til <i>Adelgade</i> .	Proprium <i>Adelgade</i>	'Den nye af flere Adelgader' / metonymi Tema: kongelig magtbase i bred forstand: riget, stænderne, de tilhørende lande & landsdele	1689 Kaldtes i 1681 <i>Lille Adelgade</i>
<i>Ny Østergade</i>	Adjektiv <i>ny</i> , 'som kun har eksisteret i kort tid' i reciprokerende funktion til <i>Østergade</i>	Proprium <i>Østergade</i>	'Den nye Østergade' / metonymi	1847
<i>Pilestræde</i>	Substantiv <i>pile(træ)</i> i pluralis	Substantiv <i>stræde</i> 'mindre færdselsåre i by'	'Gaden med piletræerne' / deskriptiv	1446 I 1419 nævnes <i>Pauestræde</i> som kan være en tidligere overlevering
<i>Pistolstræde</i>	Substantiv <i>pistol</i> , 'mindre, håndholdt skydevåben'	Substantiv <i>stræde</i> 'mindre færdselsåre i by'	'Den mindre færdselsåre der har form som en pistol' / deskriptiv	1757
<i>Silkegade</i>	Substantiv <i>silke</i> 'tekstilstof fremstillet af silkelarvers tråde'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Gaden hvor der forhandles silkevarer' / deskriptiv	1620

<i>Store Kirkestræde</i>	Adjektiv <i>stor</i> , 'som fysisk fylder meget'	Proprium <i>Kirkestræde</i>	'Den store gade ud af flere Kirkestræder' / deskriptiv og metonymi	1643 Gaden omtales i forskellige omskrivninger fra 1400-tallet
<i>Store Kongensgade</i>	Adjektiv <i>stor</i> , 'som fysisk fylder meget' anvendt i reciprokerende funktion i modsætning til <i>ny</i> i <i>Ny Kongensgade</i> og adjektiv <i>lille</i> i <i>Lille Kongensgade</i>	Proprium <i>Kongensgade</i>	'Den store ud af de flere kongesgader' / deskriptiv og metonymi Tema: kongelig magtbase i bred forstand: riget, stænderne, de tilhørende lande & landsdele	Ca. 1750 Kaldtes fra ca. 1650-1663 Gothersgade, mens den nuværende Gothersgade kaldtes Ny Kongensgade. Gaderne byttede navn ca. 1663 Kaldtes frem til 1750 for <i>Ny Kongensgade</i>
<i>Store Regnegade</i>	Adjektiv <i>stor</i> , 'som fysisk fylder meget' i bestemt form	Proprium <i>Regnegade</i>	'Den rene gade' med senere tilkommet foranstillet adjektiv <i>stor</i> / formentlig ironisk, deskriptiv med senere homonymt sammenfald	1650 <i>Dend Reene gade</i>
<i>Strøget</i>		Substantiv <i>strøg</i> , 'central gade med mange butikker' i bestemt form	'Den centrale gade med mange butikker' / deskriptiv	Mellem 1870-1880. Uofficielt navn
<i>Strædet</i>		Substantiv <i>stræde</i> , 'smal gade i en by' i bestemt form	'Den smalle gade i en by' / deskriptiv	Slutningen af 1980'erne. Uofficielt navn
<i>Sværtgade</i>	Substantiv <i>sværte</i> , 'sort farvemiddel'.	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	'Den sorte gade' / formentlig deskriptiv	1771
<i>Ved Stranden</i>		Præpositionsforbindelsen <i>ved stranden</i> , 'nær kysten'	'(gaden) nær kysten' / metonymi	1580
<i>Vingårdsstræde</i>	Substantiv <i>vingård</i> , 'sted til opbevaring af vin'	Substantiv <i>stræde</i> 'mindre færdselsåre i by'	'Den mindre gade hvor vinkælderen ligger'. Navnet sigter til Kong Hans' (1455-1513) vinkælder / deskriptiv	Omtales i forskellige omskrivninger fra starten af 1500-tallet
<i>Østergade</i>	Adverbium <i>øster</i> , 'østligt beliggende'	Substantiv <i>gade</i> , 'færdselsåre i by'	Den i østlig retning gående gade' / deskriptiv	1447

Tabel 1: 38 gadenavne i undersøgelsesområdet i Indre By. Dateringer og kommentarer stammer fra Jørgensen, 1999a. Dertil det uofficielle navn *Strøget* for gadestrækningen mellem Kongens Nytorv og Rådhuspladsen og *Strædet*, der ligeledes er uofficielt og betegner gaderne *Læderstræde* og *Kompagnistræde*. Begge uofficielle navne findes dog på gadeskilte, hvorfor de er exxerperet.

Flere af gadenavnene ses første gang i kilderne som omskrivninger, f.eks. skrives det senere dannet proprium *Lille Kirkestræde* i 1514 ”det lille stræde vesten ved kirken”. Det vidner om de ældste gadenavnes ”naturlige fremvækst” mod proprium ved sproglig konsensus i en navnebrugerkreds og konvention over tid. Nedenfor ses nogle eksempler på naturligt fremvoksede navne og deres

udvikling i skriftlige kilder. Dannelsesmåden må ses i kontrast til de gadenavne, der i dag indstilles af Vejnavnenævnet til vedtagelse ved Teknik- og Miljøudvalget og som godkendes med dato for, fra hvornår navnet officielt betegner en lokalitet.

Navneform	Kildeform	Datering (første overlevering)
<i>Købmagergade</i>	<i>Køtmanger bodher</i>	1432
	<i>Køthmangerstrede</i>	1475
	<i>Kiødmangher gaadhen</i>	1505
<i>Lille Kirkestræde</i>	<i>det stræde som løber ret vesten for Sanket Nikolaj kirke og så ind til Færgestrædet</i>	starten af 1400-tallet
	<i>det lille stræde vesten ved kirken</i>	1514
	<i>Lille Kirkestrædet</i>	1524
<i>Store Kirkestræde</i>	<i>det stræde som man går af Amagertorv og til sanket Nikolaj kirke</i>	1496
	<i>det lille stræde som løber fra Amagertorv og op til sanket Nikolaj kirke</i>	1504
	<i>det store sanket Nikolaj kirkestræde</i>	1601
	<i>Storkierchestrede</i>	1643
<i>Antonigade</i>	<i>Paulsgade/ Lille Pilestræde</i>	1400-tallet
	<i>Anthonij strædet</i>	senest 1572
	<i>Antonigade</i>	1901
<i>Pilestræde</i>	<i>Panelstræde (usikkert)</i>	1419
	<i>Pilæstrædit</i>	1446
<i>Læderstræde</i>	<i>Lædherstræde</i>	ca. 1400
	<i>Lædherstrædet</i>	ca. 1428

Tabel 2: Eksempler på nogle af de ældste gadenavne fra undersøgelsesområdet og deres sproglige, skriftforankrede udvikling fra gammeldansk sprogperiode og frem.

6.1.1.1. Efterleddet -stræde og usammensatte navne

Efterleddet *-stræde* er særlig karakteristisk for undersøgelsesområdet. Substantivet er et latinsk indlån, der anvendtes om de mindre gader i byen gennem middelalderen (ca. 1100-1525) i betydningen 'mindre færdselsåre i by'.

Bent Jørgensen (1970 s. 79) antyder, at *stræde* med tiden får "en snert af at være mindre fint", hvilket formentlig skyldes denotatumskeifte. Ved flere af 1800-tallets omnavngivninger ses samtidige ændringer af efterled fra *-stræde* til eksempelvis *-gade*, jf. navneændringen fra *Skidenstræde* til *Krystalgade* i 1818. Har Jørgensen ret i antagelsen, kan det forklare, hvorfor der altovervejende vælges andre efterled end *-stræde* ved Københavns anden ekspansionsperiode fra midten af 1800-tallet, hvorfor *-stræde* er mere udbredt i Indre By end i de andre københavnske bydele. Vejnavnenævnet har i dag en praksis om, at *-stræde* kun må anvendes ved gadenavngivning i Indre By. Dette diskuteres i Kapitel 8.

Flere gadenavne er usammensatte, f.eks. *Bremerholm* der er genoptagelse af navnet på den holm, der ligger ved gaden. Navnet genoptages i sin fulde form som et usammensat navn, og er derfor enleddet ved navnedannelsen. Dertil er navnet semantisk sekundært og en metonymi, da

gadenavnet ikke angår den fysiske, navnebærende lokalitet, men noget nær ved. Gadenavnet *Holmens Kanal* er ligeledes en genoptagelse af et gammelt navn, og derfor usammensat, semantisk sekundært og metonymisk.

Det uofficielle gadenavn *Strøget* er en samlebetegnelse for gaderne *Østergade*, *Amagertorv*, *Vimmelskaflet*, *Nygade* og *Frederiksberggade*. Selvom navnet *Strøget* er uofficielt findes det alligevel skrevet på gadeskilte og endda med en større skrifttype end de officielle ovenfor nævnte navne, gadestrækningen bærer. Samme synlighed har det ligeledes uofficielle gadenavn *Strædet*, som betegnelse for *Læderstræde* og *Kompanistræde*. *Strædet* er ligesom *Strøget* enleddet i bestemt form. Navnet *Strøget* afløste det ligeledes enleddede og i bestemt form dannede *Ruten* imellem 1870-1880 (Jørgensen, 1999a). Det bemærkes, at disse tre naturligt fremvoksede proprier alle er dannet med et appellativ i bestemt form.

Figur 3: Gadeskilte med de uofficielle navne optrykt sammen med de officielle gadenavne på samme strækning.

6.1.3.2. Præpositionsnavne og reciprokeringer

Hovedparten af gadenavnene i Indre By beskriver et karakteristikum ved lokaliteten på navnedannelsestidspunktet. Det kan være en angivelse af, hvad der findes i gaden, jf. *Boldbusgade* eller hvordan gaden så ud på navnedannelsestidspunktet, jf. *Grønnegade*.

Også præpositionsnavnet *Ved Stranden* beskriver lokalitetens særkende ved navnedannelsestidspunktet, da gaden lå nær *stranden*. Substantiv *strand* har her den ældre betydning 'kystlinje ved land' og ikke den moderne betydning 'badestrand' (jf. Jørgensen 1999a). Navnet benævner således ikke gaden konkret, men et karakteristikum nærved lokaliteten med en metonymi.

Reciprokeringsparret *Store* og *Lille Kongensgade* står i et gensidigt afhængighedsforhold til hinanden; *Store Kongensgade* kunne ikke eksistere uden *Lille Kongensgade* og omvendt, for det havde da

været tilstrækkeligt blot at sige * *Kongensgade*. Det samme gælder *Ny Adelsgade*, der står i reciprokerende forhold til *Adelgade*. Begge reciprokeringspar er del af samme navnegruppe.

Gammel Strand og *Gammel Mønt* ligner reciprokeringer, men er det ikke. Disse gadenavne vidner derimod om konkrete (kultur-)historiske forhold, da *Gammel Strand* sigter til en forhenværende konkret kystlinje, og *Gammel Mønt* i betydningen 'stedet hvor der tidligere blev slået mønt' sigter til den forhenværende kongelige møntsmedje, der lå på stedet.

6.1.2. Carlsberg-grunden

Undersøgelsesområdet indeholder både gadenavne inden for og uden for Carlsberg-grunden, og det er her, den største variation af efterled forekommer. Området tæller i alt 22 gadenavne dannet i perioden ca. 1782-2014. Nogle af disse navne betegner gader, der endnu ikke er anlagt, mens andre er sløjfet. Alle gadenavne er sammensatte på efterleddene -vej, -allé, -gade og -passage bortset fra det endnu ikke implementerede, men godkendte navn, *Flaskehalsen*.

Flaskehalsen er identisk med bestemt form af substantivet *flaskehals*, 'den øverste, smalle del af en flaske'. Navnet er givet som metafor ud fra et metonymisk nærhedsprincip, da gaden kommer til at løbe vinkelret ind på *Flaskegade*. Dertil spilles på den afledte betydning 'sted det er svært at komme igennem'. Som det eneste gadenavn i undersøgelsesområdet har det som simpleks ikke noget efterled, der betegner lokalitetens art. Dog findes i den metaforiske dannelse en forestilling om (øl)flaskens facon, der med sit smalle forløb, udstrakte forløb kan sammenlignes med en gades forløb (jf. sammenligningsnavn).

Nedenfor ses en figur over de sammensatte gadenavnes fordeling på efterled, inkl. navngivningsmotiv og datering:

Efterled	Gadenavne	Motiv	Datering
-allé	<i>Bakkegårds Allé</i> <i>Halls Allé</i> <i>Pile Allé</i> <i>Rabbeks Allé</i>	Destinationsangivende Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse	1893 1893 Ca. 1728 1881 (officielt), men brugt siden senest 1861
-gade	<i>Bissensgade</i> <i>Bohrs Gade</i> <i>Carstensgade</i> <i>Constantin Hansens Gade</i> <i>Freundsgade</i> <i>J.C. Jacobsens Gade</i> <i>Jerichansgade</i> <i>Küchlersgade</i> <i>Lagergade</i> <i>Olivia Hansens Gade</i> <i>Theofilus Hansens Gade</i>	Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Opkaldelse Tema: områdets historik Opkaldelse Opkaldelse	Ca. 1888 Godkendt 1/8 2014. Endnu ikke implementeret. Ca. 1888 Godkendt 1/11 2014. Endnu ikke implementeret. Ca. 1888 Godkendt 3/1 2011. Endnu ikke implementeret. Ca. 1887 Ca. 1887 Godkendt 1/8 2014. Endnu ikke implementeret. 1/3 2011 Ca. 1896. Nedlagt ca. 1980

-passage	<i>Johanne Møllers Passage</i>	Opkaldelse	1/8 2014. Endnu ikke implementeret.
-vej	<i>Alliancevej</i> <i>Kammasvej</i> <i>Ny Carlsberg Vej</i> <i>Pasteursvej</i> <i>Paulavej</i>	Destinationsangivende Opkaldelse Destinationsangivende Opkaldelse Opkaldelse	1869-1877. Nedlagt mellem 1904-1910. 1913 1883. Gaden kaldtes før 1883 for Bakkegårdsvej. Ca. 1880 1902-1910. Nedlagt ca. 1983

Tabel 3: Undersøgelsesområdet indbefatter i alt 22 gadenavne, hvoraf 21 vises ovenfor fordelt efter efterled.

6.1.1.1. Efterleddene *-allé* og *-vej*

Efterleddene *-allé* og *-vej* er særlig karakteristiske for undersøgelsesområdet. Ordet *allé* indlånes fra fransk i 1600-tallet i betydningen 'spadserevej, promenade'. Fra 1700-tallet anvendes det i danske gadenavne særligt om lange og lige køreveje med træbeplantning på begge sider (Jørgensen, 1999a). Det er i denne betydning gadenavnene på *-allé* i undersøgelsesområdet skal forstås. I takt med efterleddets udbredelse i løbet af 1900-tallet er specialbetydningen ikke længere altid til stede ved navnedannelserne (Jørgensen, 1970, s. 84).

Efterled *-vej* sigtede oprindeligt til udenbys færdsel med det oprindelige betydningsindhold 'færdselsåre uden for byområder' (Jørgensen 1999a). Med Københavns udvidelse kom flere vejstrækningerne med navne på *-vej*, der oprindeligt lå uden for byområdet til at ligge inden for byområdet. Byudvidelser i hele landet samt nye gadenavnedannelser med efterleddet *-vej* har gjort, at *-vejs* oprindelige specialbetydning er blevet udvandet, ligesom *-allés* specialbetydning er blevet det.

Både *-alle* og *-vej* er produktive efterled i dag, og anvendes begge i den uspecialiserede betydning 'færdselsåre' ved nye navnedannelser. Således findes begge efterled i en navnegruppe i Ørestad Syd, der bl.a. inkluderer *Asger Jorns Allé* og *Else Alfelts Vej*. Begge vejforløb betegner indenbys færdsel uden træbeplantning i vejsiderne. Navnene trådte i kraft 21. juni 2006.

6.1.1.2. Opkaldelse og kommercielle navne som forled

Opkaldelse er det dominerende motiv i gadenavnene, men flere af dem falder samtidigt inden for særlige temaer og er derfor også del af en navnegruppe. *Bissensgade*, *Carstensgade*, *Freundsgade*, *Jerichausgade* og *Küchlersgade* falder inden for temaet "danske malere og billedkunstnere". Også den nu nedlagte *Theofilus Hansens Gade* kan relateres til systematikken, selvom han var arkitekt. Den tematiske sammenhæng kunne da kaldes "danske skabende kunstnere".

Kammasvej og *Paulavej* er henholdsvis opkaldelse med kaldenavnet *Kamma*, en kæleform af Karen Margarete og fornavnet *Paula*, opkaldelse efter Carl Jacobsens datter Paula Jacobsen (1890-1981). Gadenavneopkaldelse med fornavn og/eller kaldenavn markerer en større grad af intimitet end opkaldelse med det fulde navn, da vedkommende forventes så bekendt inden for navnebruger kredsen, at efternavnet ikke behøves. Men der er forskel mellem eksemplerne. Karen

Margarete Rahbek var nemlig bedre kendt under navnet *Kamma*, der nærmest har status af kunstnernavn. Og da flere mennesker kender til kaldenavnet end døbenavnet, er det alligevel opkaldelse med kaldenavnet, der vækker genkendelse hos den største gruppe folk.

Navnet *Paulavej* skyldes snarere, at navnet blev dannet og anvendt i en mindre navnebrugerreds på Carlsberg-grunden, hvor alle vidste, at Paula var Carl Jacobsens, chefens, datter. I den specialiserede navnebrugerreds var der ikke brug for yderligere specifikation.

Alliancevej blev dannet mellem 1869-1877 som et destinationsangivende gadenavn, der dengang førte til det selvstændige bryggeri *Alliance*, der lå på Carlsberg-grunden. Forleddet er derfor et kommercielt navn ligesom forleddet i *Ny Carlsberg Vej*. Begge veje var private på navngivningstidspunktet, og de er dannede af de private grundejere selv.

Ny Carlsberg Vej dukker første gang op i BR-forhandlingerne i 1901, hvor der træffes en officiel beslutning om, at gadenavnet også skulle betegne forlængelsen af vejstrækningen mellem Vester Fælledvej og Enghavevej. I kilderne diskuteres det, om gadestrækningen skulle navngives i overensstemmelse med gadenavne-systematikken af slesvigske navne, der dominerede området på daværende tidspunkt (BR 14. okt. 1901, s. 970). Når det alligevel besluttedes, at gadenavnet *Ny Carlsberg Vej* også skulle betegne forlængelsen af vejstrækningen, skyldtes det vurderingen, at det ville lette orienteringen, hvis gaden fik ét samlet navn (ibid.).

6.1.3. Nørrebro

Undersøgelsesområdet på Nørrebro tæller i alt 25 gadenavne dannet i perioden ca. 1850-1953, samt navnet på en cykelsti og en privat adgangsvej. Alle gadenavnene er toleddede, sammensat med enten proprium eller substantiv som forled og *-gade* som efterled. *Ole Jørgensens Gade* består af tre dele; et fornavn, et efternavn og et efterled, men gadenavnet er strukturelt toleddet sammensat med ét personnavn (fornavn og efternavn) og et efterled.

Efterled	Gadenavne	Motiv	Datering
-gade	<i>Allersgade</i>	Opkaldelse	1860
	<i>Baldersgade</i>	Opkaldelse/ tema: nordisk mytologi	Ca. 1876
	<i>Bragesgade</i>	Opkaldelse/ tema: nordisk mytologi	Ca. 1887
	<i>Dagmarsgade</i>	Opkaldelse	1860
	<i>Esromgade</i>	Tema: nordsjællandske lokaliteter	Ca. 1903
	<i>Farumgade</i>	Tema: nordsjællandske lokaliteter	Ca. 1902
	<i>Gormsgade</i>	Opkaldelse	1860
	<i>Hamletsgade</i>	Tema: nordisk mytologi (løst tilknyttet)	1953
	<i>Heimdalsgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1892
	<i>Hillerødgade</i>	Tema: nordsjællandske lokaliteter	1915
	<i>Midgårdsgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1926
	<i>Mimersgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1925 & 1931
	<i>Nannasgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1904

	<i>Nordbanegade</i>	Metonymi, særligt karakteristikum	1883
	<i>Nørrebrogade</i>	Destinationsangivende	Ca. 1850
	<i>Ole Jørgensens Gade</i>	Opkaldelse	Ca. 1900
	<i>Rådmandsgade</i>	Destinationsangivende	1860
	<i>Skodsborggade</i>	Tema: nordsjællandske lokaliteter	1916
	<i>Slejpnergade</i>	Tema: nordisk mytologi	1937
	<i>Thyrsgade</i>	Opkaldelse	Ca. 1870
	<i>Thorsgade</i>	Opkaldelse/ tema: nordisk mytologi	1863
	<i>Vedbækgade</i>	Tema: nordsjællandske lokaliteter	1916
	<i>Vulkangade</i>	Tema: nordisk mytologi (løst tilknyttet)	1909
	<i>Vølundsgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1904
	<i>Ægirsgade</i>	Tema: nordisk mytologi	1899
-rute	<i>Nørrebro-ruten</i>	Destinationsangivende	Ca. 2008
-passage	<i>THORS PASSAGE</i>	Destinationsangivende	Ca. 1905

Tabel 4: 27 gadenavne i undersøgelsesområdet på Nørrebro, fordelt efter efterled.

Undersøgelsesområdet indeholder også gang- og cykelstien *Nørrebro-ruten*, som gennemløber det nuværende Nørrebroparken og Superkilen. *Nørrebro-ruten* er ikke officielt godkendt navn af Vejnavnenævnet, men fremgår af kort (f.eks. *Kraks kort* og Google Maps) fra 2008 og frem.

Nørrebro-ruten betegner både en anden lokalitetstype og adskiller sig fra de øvrige navnedannelser ved efterleddet, bestemt form af substantivet *rute*, i betydningen 'lille adgangsvej, sti mod bestemmelsessted' i bestemt form. Ordet *rute* er ikke udbredt som efterled blandt gadenavne, hvilket skyldes ordets specialbetydning. Dog har ordet *rute* været anvendt som enleddet gadenavn, da det nuværende *Strøget* i Indre By, som nævnt, bar navnet *Ruten* frem til 1880'erne. I Tingbjerg findes i dag gaden *Ruten*, som er en opkaldelse efter det oprindelige uofficielle navn på Strøget. Endelig findes det uofficielle navn *THORS PASSAGE*, som betegner en privat adgangsvej mellem Dagmarsgade og Thorsgade. Jeg vender tilbage til dette navn i kapitel 9.6.2.

6.1.3.1. Efterleddet -gade

Det fællesnordiske substantiv *gade* kendes som efterled i de første danske gadenavne, hvor det havde betydningen 'færdselsåre gennem by' (Jørgensen 1999a). Det er den samme betydning efterleddet bærer i dag.

Gade blev i løbet af 1600-tallet det dominerende efterled i Københavns gadenavne (Jørgensen, 1970, s. 77), og det betegnede oprindeligt de centrale færdselsåre sammenlignet med vejstrækninger på eksempelvis *-stræde*. Det menes, at efterleddet *-gades* dominans skyldes, den type gader, der anlagdes i perioden som havde "en efter datidens forhold anselig bredde" (ibid.). Da København voksede efter voldenes fald, dannedes mange gadenavne med efterleddet, der stadig er produktivt i dag, jf. bl.a. de nydannede gadenavne til Carlsberg-grunden.

6.1.3.2. Navnegrupper

Navnegrupper defineres som et gruppenavngivet område, hvor de navnebærende lokaliteter både er ”samlet i et bestemt bykvarter” og ”har referens til ét og samme emne” (Jørgensen, 1970, s. 105). Majoriteten af gadenavnene i dette undersøgelsesområde kan systematiseres under temaerne mytologi eller nordsjællandske lokaliteter. Dertil kan gadenavnene *Gormsgade*, *Dagmarsgade* og *Thyrasgade* ses som en gruppe af memorialnavne, dvs. navne der er givet til minde om en person (ibid., s. 58).

Bent Jørgensen (1970, s. 105-106) opregner tre gruppenavngivningstyper, som han kalder referensgrupper, identitetsgrupper og differentiationsgrupper. Referensgrupperne defineres som navnegrupper, hvor alle forleddene er forskellige, men vedrører samme emne, mens efterleddene er ”traditionelle¹⁷” (ibid.). I identitetsgrupperne gentages enten forleddet eller efterleddet i et variationsprincip, jf. *Højbovej*, *Højlandsvej*, *Højmarksvej* etc. (ibid.), mens differentiationsgrupperne kun holdes sammen ved en fælles tematik, idet både for- og efterled varieres, jf. *Provstejorden*, *Præstemarken*, *Degnelodden* m.fl. (ibid.).

Gadenavnene med de mytologiske forled er navngivet i perioden 1860-1953, og gaderne i området med de nordsjællandske byer som forled er navngivet i perioden 1902-1915. Begge dannelser er referensgrupper. *Vulkangade* og *Hamletsgade* er løst tilknyttet navnegruppen med det mytologiske tema, og *Nordbanegade* er løst tilknyttet gadenavnegruppen med nordsjællandske lokaliteter til forled. Dette vender jeg tilbage til i kapitel 9.

Gadenavne, der falder uden for systematikkerne, er *Allersgade* og *Ole Jørgensens Gade*, som begge er navngivet efter tidligere grundejere. *Nørrebrogade* og cykel-/gangstien *Nørrebro-ruten* er begge destinationsangivende navne, ligeledes *Rådmandsgade* som førte op til Rådmandsmarken, der fra 1539 blev anvendt til aflønning af Københavns rådmænd (Jørgensen, 1999a). Navnegrupperne behandles udførligt i kapitel 9.

6.2. Navne på parker, pladser og bygninger

Navne på lokalitetstyperne parker, pladser og bygninger har trods deres forskelligartede denotata flere morfologiske ligheder. Alle parker og pladser på Nørrebro og i Indre By bærer sammensatte navne. På Nørrebro *Nørrebroparken*, *Aksel Larsens Plads* og *Superkilen*. Endvidere findes nominalerne *Den Røde Plads* og *Det Sorte Marked*, hvor navneformerne beskriver et karakteristikum ved lokaliteterne, der er malet i henholdsvis røde og sorte farver. Disse navne analyseres i kapitel 9.

¹⁷ Dvs. -gang, -gade, -gænge, -vej, -stræde, -alle, -gyde, -slippe, -smøge, (-sund) og -boulevard (Jørgensen, 1970, s. 73).

I Indre By findes *Højbro Plads*, *Kongens Nytorv*, *Nikolaj Plads* og *Magasins Torv*. Alle pladsnavnene med undtagelse af *Kongens Nytorv* har et metonymisk dannet forled og et konkret efterled, der beskriver lokalitetens art som enten plads eller torv. *Højbro Plads* er f.eks. navngivet efter beliggenheden ved broen Højbro og *Magasins Torv*, som er en nyere, kommerciel dannelselse, er navngivet efter beliggenheden ved stormagasinet *Magasin*. Dette navn er uofficielt, men skrives også på et gadeskilt.

6.2.1. Officielle pladsnavne på Carlsberg-grunden

Carlsberg-grunden er det mest pladsrige undersøgelsesområde med atten navne på pladser. Nogle er endnu ikke implementerede, men alligevel officielle, godkendte navne. Alle godkendte navne har en toleddet struktur sammensat med efterled *-plads*, *-pladsen*, *-torv* eller *-torvet*. Eneste undtagelse er det metonymisk dannede præpositionsnavn *Bag Elefanterne*, der er givet grundet pladsens beliggenhed ved Elefantporten.

Opkaldelse er et hyppigt motiv, således *Købkes Plads*, *Franciska Clausens Plads*, *Ottilia Jacobsens Plads* og *Thorvald Bindesbølls Plads*. Kun *Købkes Plads* er ikke opkaldet med det fulde personnavn som forled. Det skyldes formentlig, forskellen mellem hvor berømte de personer, der opkaldes efter, må formodes at være i den brede befolkning. Således er det tilstrækkeligt at nævne maleren *Købke* ved efternavn, mens de mindre kendte personer, nævnes ved det fulde navn. Dette diskuteres i kapitel 8.

Malttorvet, *Gærtorvet* og *Kildepladsen* er også sammensatte navne, men her betegner forleddene substantiver, som er tematisk udvalgt inden for emnet ”øl-ingredienser”. Pladsnavnene er endvidere dannet med efterled i bestemt form. *Bryggernes Plads* er en utraditionel dannelselse, da forleddet er et substantiv i pluralis. Navnet er givet til minde om Carlsberg-firmaets grundlægger, bryggeren J.C. Jacobsen, dertil hans søn Carl Jacobsen, der også var brygger, og endvidere til minde om alle bryggere der har været ansat på Carlsberg-firmaet (TMU, 2009-124738).

Bryggernes Plads og *Bag Elefanterne* er givet med afsæt i en navnekonkurrence i 2009, som blev udskrevet i den landsdækkende avis Politiken. Fire navne til tre pladser og en park blev udvalgt fra de indkomne navneforslag af en dommerkomité bestående af daværende overborgmester i København, Ritt Bjerregaard, daværende formand for Vejnavnenævnet Klaus Bondam, formanden for Vesterbro Lokalforsamling samt repræsentanter fra både Carlsberg-firmaet og Carlsberg-byudviklingsfirma (jf. e-mail, Andersen, 26. juni 2009). Det har ikke været muligt at undersøge navnekonkurrencen inden for rammerne af denne afhandlingens rammer. De andre to vindernavne var *Kammas Have* og *Ottilia Jacobsens Plads*.

6.2.1.1. Optegnede stednavne på Carlsberg-grunden

Nedenfor ses de optegnede stednavne i undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden indsamlet ved stednavneoptegnelse, samt hvilke lokalitetstyper navnene denoterer:

Uofficielle navne i undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden	Lokalitetstype
<i>Alliancevej</i>	Sløjfet gade
<i>Anneksbryggeriet</i>	Nedlagt bryggeri
<i>Besøgs pavillonen/ Gæstepavillonen</i>	Nedrevet bygning mellem Det Grå Hus og Bryghuset
<i>Bryghuset</i>	Fredet bygning
<i>Bryghusgården</i>	Områdebetegnelse for det nuværende Bag Elefanterne
<i>Bygning C/ Håndværkerbygning</i>	Bygning. Huser i dag en børnehave.
<i>Bygning KB</i>	Bygning med arkiv og IT-afdeling
<i>Carls Villa</i>	Fredet hus
<i>Cykelbanen/ Stegepanden</i>	Park, som nu huser Klatreskoven
<i>De tre skorstene</i>	Skorstene
<i>Den Røde Plads</i>	Plads, som bebygges
<i>Den snoede skorsten/ Lotusskorsten</i>	Fredet skorsten
<i>Det Grå Hus/ Kvaltek/ Centrallaboratorium</i>	Fredet bygning
<i>Dipylonporten/ Dipylon/ Dobbeltporten</i>	Fredet port
<i>Dødens Gang</i>	Del af en underjordisk tunnel
<i>Eksporten</i>	Sløjfet bygning på Køretorv/ Køretorvet
<i>Elefantporten/ Elefanterne</i>	Fredet port
<i>Fadølsservice</i>	Bygning som rives ned
<i>Flyvepladsen</i>	Plads som bebygges
<i>Gammel Maltstilo</i>	Fredet bygning
<i>Gærlagerkælder/ Gærkælder</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hakket</i>	Indhak mellem to bygninger på Otilia Hansens Plads
<i>Halmageret</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hammersbus</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hjemmemarked/ Tap H/ Tap H1/ H1/ Tap 1</i>	Tappehal som rives ned
<i>Katedralen</i>	Lokale i Bryghuset, fredet bygning
<i>KB/ KB-området</i>	Områdebetegnelse. Stedet bebygges
<i>Kedelhuset/ Kedelbus</i>	Fredet bygning
<i>Kirken</i>	Servertum i Malteriet/ Malteri/ Malteribygningen
<i>Kraftcentral/ Kraftcentralen/ Maskincentralen</i>	Fredet bygning
<i>Kridttårnet/ Fyrtårnet</i>	Fredet bygning
<i>Køllerne/ Køllen</i>	Sløjfet malteri på KB-området
<i>Køretorv/ Køretorvet</i>	Plads
<i>Lagerkælder 4</i>	Kælder under Ølkam/ Ølkammen
<i>Malteriet/ Malteri/ Malteribygning</i>	Carlsbergs hovedkvarter, som er udpeget som bevaringsværdig (den lave, sorte del)
<i>Max Madsen</i>	Nedlagt garage
<i>MB4</i>	Nedlagt gærkælder
<i>Mellembryggeriet/ MB</i>	Tidligere bryggeri. Bygningen Rød Lagerbygning er eneste tilbageværende bygning herfra
<i>Mellembryggeriet/ MB</i>	Områdebetegnelse for det sted, hvor den sydlige del af Klatreskoven og Olivia Hansens Gade i dag ligger
<i>Musen og Elefanten</i>	Områdebetegnelse for stedet inkl. og mellem Museumsgården og Elefantporten
<i>Museum/ Museet</i>	Fredet bygning, museum
<i>Museumsgården</i>	Plads

<i>Nordre forkældergang</i>	Underjordisk tunnel
<i>Ny Carlsberg</i>	Bryggeri der har haft flere beliggenheder
<i>Obelisk/Obeliskeen</i>	Nedrevet reklamesøjle
<i>Paulavej</i>	Sløjfet gade
<i>Per's Corner</i>	Nedlagt serverrum i kælderen under Siloen
<i>Port KB</i>	Sløjfet port
<i>Port Paulavej</i>	Sløjfet port
<i>Port Pasteur/Port Pasteursvej</i>	Port ved Pasteursvej og Flyvepladsen, rives ned
<i>Porterbryggeriet</i>	Bygning
<i>Prophullet</i>	Lokale i bygning som rives ned
<i>Portnerne/Sporvognen/Linje 8/Hundehuset/Port Bryghusvej/Bryghusporten</i>	Sløjfet port
<i>Rottereden</i>	Nedlagt "svampested" i <i>Bryghuset</i> . Et svampested var en lokal kantine og/eller lokale, hvor medarbejderne mødtes og drak øl
<i>Rød Lagerbygning (eneste bygning tilbage af Mellembryggeriet)</i>	Bevaringsværdig bygning på det nuværende Malttorvet
<i>Scherfigminde/Nordfløj</i>	Bygning
<i>Siloen/HQ</i>	Carlsbergs hovedkvarter, som er udpeget som bevaringsværdig
<i>Skyllegården</i>	Plads, det nuværende Bryggernes Plads
<i>Slottet/Lagerkælder 3a og 3b</i>	Fredet bygning
<i>Sodavandspavillonen/Vandpavillonen</i>	Bygning
<i>Stjerneporten</i>	Fredet port
<i>Stødpudelager/S-lager</i>	Bygning som rives ned
<i>Sønder forkældergang</i>	Underjordisk tunnel
<i>Tanparken</i>	Plads der bebygges
<i>Tap Anneks</i>	Bygning eller lokale i bygning. Der hersker tvivl om beliggenheden,
<i>The Green House/Green House</i>	Sløjfet bygning
<i>Theofil Hansens Vej</i>	Sløjfet gade
<i>Tårnbygning/Vandtårnet</i>	Tårn på den fredede Malteriet/Malteri/Malteribygningen
<i>Vandfabrikken/Mineralhåndsfabrikken/Tap E/Eksporttapperiet</i>	Bygning som er delvist fredet. De øvrige bygninger i komplekset er udpeget som bevaringsværdige
<i>Villa Paula/Reklamevillaen</i>	Sløjfet bygning
<i>Værksted Tap</i>	Bygning eller værksted i en bygning. Der hersker tvivl om beliggenheden.
<i>Værksted Ny C/Værksted C/Bygning KB</i>	Bygning
<i>Ølkam/Ølkammen/Fadølshus/Fadølshuset</i>	Bygning
<i>Ålborghallen</i>	Sløjfet lagerhal på Køretorv/Køretorvet

Tabel 5: 120 stednavne fordelt på 74 lokaliteter i undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden indsamlet ved stednavneoptegnelse 2014. Samme lokalitet kan have haft flere funktioner, hvilket da afspejles ved at lokaliteten har flere navne. Endvidere kan samme lokalitet have navnevarianter, hvor samme lokalitet f.eks. benævnes med eller uden bestemtheds morfem og/eller artsled. Se appendiks for de fulde tolkninger. Tanparken og Centrallaboratorium er muligvis appellativiske betegnelser. Theofil Hansens Vej er ikke et officielt gadenavn.

6.2.2.1. Bestemt form

57 ud af i alt 120 forskellige optegnede stednavne er dannet i bestemt form, jf. *Slottet*, *Stjerneporten*, *Halmlageret*, *Siloen*, *Bryghuset* m.m. Det er 47,5 % ud af de indsamlede hovedsageligt uofficielle stednavne inden for undersøgelsesområdet eksklusiv navnene dannet med bestemt form pluralis og

den tvivlsomme Tankparken, der formentlig er en appellativisk betegnelse. Mange lokaliteter bærer navne i variationen bestemt og ubestemt navneform, jf. *Malteriet/Malteri/Malteribygning* og *Gæragerkælder/Gærkælder*. Navnene er altså fæstnede hvad angår semantisk-leksikalsk indhold, imens der varieres imellem bestemt og ubestemt form. Forestillingen om at propriets naturlige form er nøgen diskuteres i kapitel 7.

Flere navne betegner lokaliteter, der er sløjfet, mens andre er navne på fredede bygninger, som er projekteret i det nye byudviklingsområde. Navnet *Slottet* (som også kaldes *Lagerkælder 3a og 3b*) betegner en sådan fredet bygning. Dette navn lever en ”semi-officiel tilværelse”, da det fremgår som husnavn på bygningen på de kort Carlsberg kommunikationsafdeling distribuerer til besøgende på grunden. Dette vender jeg tilbage til i kapitel 8.3.

6.2.2.2. Kan de uofficielle navne anvendes i byudviklingsområdet?

Der er stor forskel på hvilke lokaliteter, der bærer uofficielle navne, og hvilke lokaliteter som skal være navnebærende i det nybyggede område. Den nye bymæssige bebyggelse behøver eksempelvis mange nye gader og derfor gadenavne, mens de optegnede, uofficielle stednavne kun tæller få gadenavne.

Derimod bærer mange pladser uofficielle navne, som ville kunne genbruges som navne til de pladser, det nybyggede område skal huse. Dog kommer pladserne ikke nødvendigvis til at ligge de samme steder. På *Flyvepladsen* nær Slottet og Den Snoede Skorsten skal der f.eks. bygges boliger, og med stedets ændring er det ikke et pladsnavn, der behøves. Som en (naturlig) konsekvens heraf vil mange af de uofficielle stednavne formentlig langsomt blive glemt.

Navnene på de fredede bygninger, der bliver en del af det nye bykvarter, vil måske fæstne sig hos en bredere navnebrugerkreds med tiden. Her spiller Carlsbergs kommunikationsafdeling en større rolle end ansatte her måske er klar over, da de allerede formidler uofficielle og anvendte husnavne på grunden via de kort, der udleveres til besøgende. Således skrives *Slottet* og ikke *Lagerkælder 3a og 3b* på de odelte kort over området, hvorved navnet samtidig ”promoveres” til en bredere menneskeskare, som herefter vil kunne anvende navnet. Og samtidig har kommunikationsafdelingen også valgt, hvilket et af lokalitetens to navne, der formidles.

Der kan ikke spores nogen nævneværdig forskel i den morfologiske struktur mellem de officielle og de uofficielle stednavne. Forskellen er større på semantisk og stilistisk-retorisk niveau, hvilket jeg vender tilbage til i kapitel 8.

6.2.2. Navne på huskarréer og bygninger på Nørrebro og i Indre By

Der er også bygninger, der bærer navne, i Indre By og på Nørrebro. Mange af Carlsberg-grundens fabriksbygninger bærer navne, der sigter til anlæggets anvendelse, hvorimod mange navne på bygninger på Nørrebro og i Indre By oftere betegner beboelsesejendomme og har et andet semantisk indhold. På Carlsberg-grunden formidles bygningernes navne mundtligt og på kort, mens ”husnavnene” i de to andre undersøgelsesområder er skrevet på husfacaderne. Flere af disse sidstnævnte navne dannes med et personnavn i første led, som ofte sigter til bebyggelsens arkitekt eller bygherre. Således *Zöllnerhus* på Nørrebrogade, der er opkaldt efter brødrene Zöllner, der opførte ejendommen. Andre motiver til navne på bebyggelser er f.eks. opkaldelse efter den gade, huskarréen ligger på, jf. *BALDERS-HUS* på Baldersgade, *Admiralgaarden* på Admiralgade mm.

Nogle gange ses der også navne på bygninger og huskarréer, som sigter til tidligere erhverv eller institutioners beliggenhed i bygningen. Således f.eks. *Stjerne Apotek* på Nørrebro, der sigter til tidligere beliggenhed af et apotek på adressen, og på samme vis *HØJBRO VILDT & FISKEHUS* i Indre By.

Denne navnetype spiller ingen større rolle i afhandlingen.

6.3. Kommercielle handelsnavnes morfologiske og semantiske træk

I sammenligning med de ovenfor beskrevne navnetyper, udviser den kommercielle navnetype større variation inden for dannelsesstruktur og leksikalsk indhold. De kommercielle navne kan både være dannet som sammensatte navne, jf. *Kæbekirurgisk klinik*, usammensatte navne, jf. *KOBRA*, paratagmer som frisøren *Fine And Noble*, nominaler som caféen *Det Elektriske Hjørne* og spisestedet *Den Lille Fede*. Der findes adverbialforbindelser som tøjbutikken og brandet *by Malene Birger* samt restauranten *Hos Olde*. Endvidere sammenfletninger af to ord, så navnet udgør en unik dannelse. Der forekommer desuden initialforkortelser, akronymer, sammensætninger med personnavne, webadresser, navne med tal der udgør en stavelse og selvopfundne ord (quasiord).

Dertil dannes mange kommercielle navne på andre sprog end dansk, bl.a. engelsk, italiensk, arabisk, tyrkisk m.fl. Flere især arabiske butiksnave har også dansk navnevariant. Endelig anvendes visuelle virkemidler, som kan spille ind på vores forståelse af navnene. Dette vender jeg tilbage til i kapitel 7.

6.3.1. Om kommercielle navnes strukturanalyse

Kommercielle navne kan bestå af ordkæder i et informationsmæssigt hierarki, hvor hele den sproglige enhed spiller en stor rolle for forståelsen af navnet. Til at beskrive dette har de finske

navneforskere Paula Sjöblom, Terhi Ainiala og Minna Saarela udviklet en strukturanalyse på semantisk-funktionel basis, der adskiller sig fra de hyppigst anvendte semantiske klassifikationsmodeller inden for nordisk stednavneforskning, som ofte har udspring i Kurt Zilliacus syntaktisk-semantiske klassifikationsmodel fra 1966¹⁸ eller er videreudviklinger herfra¹⁹.

Jeg anvender ikke Ainiala m.fl.'s analysemetode som fast model, men har alligevel skelet til de semantisk-funktionelle dele som basis i mine egne tolkninger, da:

The familiar division of place names into name parts is not quite applicable to the examination of company names because company names often include various other elements and because while the order of the elements may be syntactically significant, they are not syntactically quite the same as in place names (Ainiala m.fl. 2012, s. 233).

Ainiala m.fl. definerer kommercielle navne som sproglige størrelser, der kan bestå af en eller flere (ikke nødvendigvis alle) led: *a corporate identifier, a part signifying the business concept, an identifying part* og *a supplementary part* (ibid. s. 233-237). Nedenfor følger en gennemgang af de semantisk-funktionelle elementer i kommercielle navne oversat til danske termer og danske forhold.

6.3.1.1. Virksomhedsidentifikator (the corporate identifier)

En virksomhedsidentifikator betegner virksomhedens ejerskabsform, dvs. om firmaet er et aktieselskab, anpartsselskab, enkeltmandsvirksomhed eller et interessentskab. Den er ikke altid en synlig del af navnet på gadeplan, men ses ofte i firmaets juridiske navn.

Virksomhedsidentifikatoren er ofte en forkortelse. *Aps* står for *anpartsselskab*, *A/S* står for *aktieselskab*, *I/S* betegner et *interessentskab* (to eller flere ejere), mens enkeltmandsvirksomhederne ofte ikke har en virksomhedsidentifikator tilknyttet. Enkeltmandsvirksomhederne er den mest udbredte virksomhedstype i Danmark og ses især inden for detailhandel og håndværk.

I 2014 blev der introduceret en femte virksomhedstype, iværksætterselskabet, der fungerer på samme måde som anpartsselskaber. Iværksætterselskabstypen forkortes *IVS* (www.jura-guide.dk). Dertil findes udenlandske ejerskabsformer med dertil knyttede forkortelser, f.eks. *Ltd.* der står for *limited company*. Ejerskabsformen er en typisk engelsk selskabstype.

Virksomhedsidentifikatoren er *Aps* i navnet *IDÈBUREAU SMITH INNOVATION APS* på Bragesgade 10B og i danske navne står de altid til sidst.

¹⁸ Zilliacus, Kurt, 1966: "Ortnamnen i Houtskär", i: *Studier i nordisk filologi* 55, Helsingfors, s. 5-295.

¹⁹ Se f.eks. Gammeltoft, Peder, 2001: *The place-name element bólstaðr*, C.A. Reitzels Forlag A/S.

6.3.1.2. Lokaltetsbenævner (the part signifying the business concept)

Lokaltetsbenævneren betegner bogstaveligt lokaltetens art. Det er appellativet *vinhandel* i navnet *SKJOLD BURNE vinhandel* og *BAR, KLUB, HANGOUT* i navnet *KOLONIEN BAR, KLUB, HANGOUT*. Lokaltetsbenævneren angår altid erhvervets koncept, hvad der produceres, på hvilken måde eller hvem der foretager produktionen (Ainiala m.fl. 2012, s. 234).

Endvidere er lokaltetsbenævneren altid ”neutral”, dvs. at der ikke ligger stilistisk-retoriske værdiladninger i ordvalget. Og det står aldrig alene uden et navn. Dog kan spores en tendens mod ”lokalitetsbenævnerende kommercielle navne” i København inden for de sidste fem år, som en del af en bølge af navnetyper med appellativ i nogen form, jf. frisøren *Frisør* i undersøgelsesområdet i Indre By. Endvidere en række eksempler uden for undersøgelsesområdet som baren *Bar* på Kronborggade (2015), restaurant-og takeawaykæden *Grød* bl.a. på Jægersborggade (2015) og *Kost* [*kɔsd*] på Sønder Boulevard (2015).

Oftere ses dog navne med foran- eller efterstillet lokaltetsbenævner i supplementsfunktion af lokalitetsoplysende karakter.

6.3.1.3. Den identificerende del, navnet (the identifying part)

Den identificerende del er selve propriet. Alle erhverv og virksomheder i Danmark skal registreres hos myndighederne med et navn. Af navnestrengen *IDÈBUREAU SMITH INNOVATION APS* er kun *SMITH INNOVATION* selve navneformen. Det foranstillede *IDÈBUREAU* er en lokalitetsbenævner, og *APS* en virksomhedsidentifikator, jf. ovenfor. Der kan således observeres forskellige syntaktiske lag i en navnestreng, der ligner et nominalhypotagma, hvor navnet altid udgør kernen.

Det kan være vanskeligere med kædenavne og franchises, hvor der kan være forskel på det juridiske navn og det navn, der skrives på butiksfrenten. Således er *SKJOLD BURNE vinhandel*, excerperet fra butiksfrenten Østergade 1 i Indre By, men registreret under opslagsnavnet *Østergades Vinhandel A/S Skjold Burne Vinhandel* i virksomhedsregistret Proff, mens lokalitetens juridiske navn er *Østergades Vinhandel A/S* (ibid.).

Der er altså tre navneformer for samme lokalitet. I tilfældet *SKJOLD BURNE vinhandel* er det franchisenavnet, der formidles til målgruppen på gadeplan sammen med lokalitetsbenævneren *vinhandel*, der specificerer varesortimentet. Men ”indadtil” i de offentlige dokumenter findes det juridiske navn, *Østergades Vinhandel A/S*, der bruges af dem, der har brug for at udpege netop dén unikke *Skjold Burne*-butik til forskel fra de ca. 60 (www.skjold-burne.dk) øvrige kædebutikker i Danmark.

6.3.1.4. Tillæggsdelen (a supplementary part)

Tillæggsdelen er et forklarende supplement til navneformen, der bl.a. kan informere om virksomheds-/butiksejerens navn, betegne hvor lokaliteten ligger lokalt, eller hvor der findes andre filialer. Det er f.eks. GL. MØNT i navnestrengen *RESTAURANT 41 GL. MØNT*²⁰, det er *Denmark* i navnestrengen *DEinternational Denmark ApS*, og *by Laura Bonné* i navnestrengen *AMAZING SPACE by Laura Bonné*.

Selvom Ainiala m.fl. ikke nævner årstal som et muligt semantisk-funktionelt element i kommercielle navn, regner jeg også årstal til denne kategori²¹. Når der skrives årstal i en navnestreng, henviser det ofte til årstallet, hvor den pågældende lokalitet åbnede. Årstallet fungerer som et underforstået kvalitetsmærke, fordi det vidner om erhvervsvirksomhedens kontinuerlige levetid frem til i dag. Anciennitet demonstrerer rentabel økonomi, hvilket betyder, at virksomheden har et stabilt kundegrundlag, og således må være et besøg værd.

6.3.2. Kommercielle navne på Carlsberg-grunden og Nørrebro. Flersprogethed

Det er ikke kommercielle navne, der karakteriserer Carlsberg-grunden. Der findes flere virksomheder, atelierer og kulturinstitutioner, dertil "handelsbasaren" *Boxland*, der først lå på Flyvepladsen, og siden flyttede til Den Røde Plads ved det nuværende Bryggernes Plads. *Boxland* er bygget af containere (bokse), som udgør boder, hvorfra der bl.a. sælges tøj og serveres mad og vin. Navnet er derfor deskriptivt 'landet af bokse, containere'.

Fra Nørrebro kan fremhæves de kommercielle navne, der skrives på flere sprog. Eller som nedenstående eksempel, hvor navnet skrives i et lingua franca, som kan forstås på tværs af nationaliteter, og hvor tillæggsdelen skrives med arabisk.

²⁰ *GL Mønt* = gadenavnet *Gammel Mønt*.

²¹ At årstal ikke nævnes af Ainiala m.fl. (2012) kan også skyldes, det ikke findes repræsenteret i det navnemateriale, der ligger til grund for beskrivelsen.

Figur 4: Butiksskilte hvor der kommunikeres på flere forskellige sprog.

Billede nummer to viser en frisør med navnet *Monas Dame Salon* [sic!], hvor butiksindehaveren har fortalt, at den arabiske skrift over døren er det samme navn skrevet på arabisk.

På Nørrebro findes også *Mazaj Restaurant & Pizzeria*, der også skrives *Mazaj cafe* på butiksfacaden. *Mazaj* er et imperativnavn fra libanesisk, der betyder 'som du ønsker'. Dertil ses de ovenfor nævnte tillægsdele, som sigter til lokalitetens art.

Um Hamza's Marokkanske Delikatesser KAGE BRØD MAD stiller sig omvendt an, da navneformen her er den danske sammensætning, der sigter til varesortimentet, som endvidere specificeres i tillægsdelen *kage, brød, mad*. Dertil ses den foranstillede tillægsdel fra marokkansk *um Hamza's*, som betyder 'mors søn' (jf. samtale med butiksindehaver 28. september 2012). Udtrykket bruges angiveligt som kælenavn på marokkansk svarende til det danske kælenavn *skat* (ibid.). Som navnet skrives ovenfor i sin fulde navnestreng *Um Hamza's Marokkanske Delikatesser KAGE BRØD MAD*, er man imidlertid tilbøjelig til at definere "*Um Hamza's Marokkanske Delikatesser*" som navnet og *KAGE BRØD MAD* som tillægsform. Man får imidlertid et andet indtryk ved konfrontation med navnets visuelle fremtrædelsesform:

Figur 5: Um Hamza's Marokkanske Delikatesser.

Der kan være forskel på den betydning, navnets visuelle fremtrædelsesform vægter højest, og hvad sprogbrugeren kan opfatte som det ”mest navneagtige” ud af en navnestreng. Samme proprium/navnestreng kan altså opfattes forskelligt afhængigt af kommunikationssituation. Dette behandles i kapitel 7.

Fra undersøgelsesområdet på Nørrebro har jeg indsamlet i alt 143 kommercielle navne. 35 er dannet på engelsk, tre på kinesisk, to på thai og et enkelt på somali. Dertil er to kommercielle navne opkaldt efter kinesiske stednavne og to andre navne er opkaldt efter arabiske personnavne.

I Carlsberg-undersøgelsesområdet er næsten alle kommercielle navne dannet på vestlige sprog. 45 navne er dannet på engelsk, 29 på dansk, to på fransk, to på thai, et på tysk og et på italiensk. Heller ikke i Indre by forekommer kommercielle navne på arabisk. Af i alt 947 kommercielle navne er 375 dannet på engelsk, 28 på fransk, 16 på italiensk, syv på spansk, syv på latin, fire på tysk, to på svensk og dertil er sprogene tahitisk, sanskrit, nederlandsk, filippinsk, norsk, finsk, malagassisk, portugisisk, catalansk, islandsk, græsk og tyrkisk repræsenteret ved en enkelt forekomst hver.

Når kommercielle navne dannes på andre sprog end dansk og betegner en dansk beliggende lokalitet, kan propriet både sigte til en særlig og sprogafgænset målgruppe (dem der forstår sproget) og sigte mod at tilrettelægge særlige associationer. Vælger en forhandler af modetøj f.eks. et fransk(klingende) navn, kan intentionen være via. sproget at skabe association til Frankrig og særligt hovedstaden Paris, der anses for at være en af de mest centrale mode- og designbyer i verden.

6.3.3. Kommercielle handelsnavne i Indre By

Indre By er det undersøgelsesområde, der er mest præget af kommercielle navne. Da kommercielle navne er blandt de mindst undersøgte urbane navnetyper i Danmark, følger her en beskrivelse og analyse i udvalg af særlig genkommende og/eller interessante dannelses typer både fra stilistisk-retorisk (semantisk) vinkel og fra en morfologisk vinkel.

6.3.3.1. Deskriptive navne

Mange kommercielle handelsnavne er deskriptive, jf. *PIZZA HUSET* (pizzeria), *Kæbekirurgisk Klinik* (kirurgisk klinik) og *Skind og Pels* (tøjforretning med skind- og pelsvarer). Navneformer, der ikke er deskriptive, kan endvidere forsynes med en tillægsdel, der beskriver erhvervets art, jf. *Ethan Lindhart Juveler*. Navnet *Ethan Lindhart Juveler* bliver ikke deskriptivt, fordi der formidles en lokalitetsbeskrivelse sammen med og på samme tid som navnet *Ethan Lindhart* læses på et butiksskilt. Og tillægssdelen bliver heller ikke en del af det egentlige navn. Men den deskriptive tilføjelse vidner om den styrke, det deskriptive navnevalg har, nemlig at der formidles, hvad der forhandles. Med denne retoriske strategi kan handelsnavnet nå sin målgruppe, både hvis målgruppen opfatter navnet som en appellativ frase *Skind og Pels*, for da vækkes forestillingen om en klasse af ”skind og pels”, og hvis *Skind og Pels* opfattes som et proprium, eftersom der dermed udpeges en unik forekomst i overensstemmelse med propriets funktion.

Deskriptive navne udtrykker sproglige og kommercielle valg og fravalg, da et deskriptivt navn altid fremhæver én kvalitet ud af potentielt flere mulige, som en navngiver også kunne have valgt at formidle.

6.3.3.2. Metaforer og symboler

Sikkim er en metaforisk navnedannelse. Der er intet på udtryksniveauet, der indikerer, at der er tale om en intenderet drejning af normalsproget. Det, som gør navnet metaforisk, er den tilsyneladende ulogiske forbindelse mellem propriet og lokaliteten, som er en tøjforretning. Dvs. navnet beskriver tøjforretningen i overført betydning. Ligesom deskriptive navne er metaforiske navne et udtryk for valg og fravalg af mulige betydninger. Da *Sikkim* er opkaldt efter en stat i Himalaya, er intentionen med navnet at skabe associationer hertil. Ikke overraskede sælger butikken tøj med modemæssig inspiration fra denne verdensdel. Navnet er rettet mod en særlig målgruppe, der klæder sig orientalsk, og derfor formentlig også ved, at *Sikkim* er en stat i Himalaya.

Også *Summerbird* må forstås som en metafor eller et symbol. Trods det, at navnet fremstår som genuint engelsk, er det reelt et quasiord, da ordet *summerbird* ikke findes i engelsk. Men for en

dansk sprogbruger, der forstår engelsk, skaber ordet associationer til det danske substantiv 'sommerfugl', og dog betegner navnet et chokoladeri.

På *Summerbirds* hjemmeside fremgår det, at navnet kommer fra det første produkt, firmaet lavede, som var en chokolade- og marcipanfigur formet som en sommerfugl. At det engelske ord for sommerfugl er *butterfly* spiller ingen rolle. Navngiverne har lavet en direkte oversættelse af det danske ord, og det kan få danske sprogbrugere til at tænke på en sommerfugl. Engelske sprogbrugere vil kunne genkende navnets to sammensatte led som substantivet *summer*, 'sommer' og substantivet *bird*, 'fugl', men kan ikke forbinde ordet til en kendt referent.

Navnet er derfor en unik navnedannelse uden homonym i talesproget, som findes i normalsproget. Ved den unikke navnedannelse gives en mere entydig måde for sprogbrugeren at lære den konvention, at udtrykket *summerbird* betegner en helt særlig butikskæde. Men fordi navnet er dannet af to appellativer, der anvendes i talesproget, kan der stadig vækkes associationer. Dette er heller ikke uden betydning for navnedannelsen, da associationerne kan gøre det lettere for målgruppen at huske og genkende navnet.

Navnet *Fona* er dannet af substantivet *fon*, der kan betyde to ting. Enten 'sproglyd der frembringes i talt sprog' eller 'måleenhed for opfattet lydstyrke'. Elementet *fon* kan også anvendes som suffiks ved orddannelser, der sigter til, at det pågældende objekt har noget med lyd at gøre, jf. grammofon, homofon, xylofon m.m.

Fona er nok snarest dannet med ordet *fon* med betydningen 'som har med lyd at gøre', da butikken forhandler elektronik. Det efterstillede *-a* danner quasiordet *Fona*, som gør *Fona* til en unik navnedannelse uden homonym i talesproget ligesom *Summerbird* ovenfor. Men i modsætning til *Summerbird*-navnet, formidles det associativt gennem navnet *Fona*, hvad butikken forhandler, såfremt sprogbrugeren genkender ordelementet *fon*, og kender betydningen 'som har med lyd at gøre'. Den unikke navnedannelse spiller på associationer til allerede kendte og anvendte ord i talesproget, men gennem sammenfletningen skabes noget nyt og tredje med sin helt egen betydning²². Det vender jeg tilbage til senere.

6.3.3.3. Forkortelser

Professor i sociokulturel og lingvistisk antropologi Marcel Danesi (2011) kategoriserer navne dannet som forkortelser, navne der indeholder tal og navne, hvor særlige bogstaver har en specialbetydning som symbolske navne. De nævnte navnetyper behandles i det følgende.

²² Dannelsen ligner dermed også I.A. Richards interaktionsmetafor (1936).

Mit materiale indeholder bl.a. forkortelserne *BR*, *EDC*, *HK7* og *SOPA*, der alle har det fællestræk, at de er vanskelige eller helt umulige at afkode uden inddragelse af kontekst.

Legetøjforretningen *BR* er en initialforkortelse, dannet af stifterens personnavn **B**ørge **R**asmussen, ejendomsmæglerkæden *EDC* er en forkortelse af **E**jendomsmæglernes **D**ata **C**entrum og cocktailbaren *HK7* er en forkortelse af adressen **H**olmens **K**anal nummer **7**. Akronymforkortelserne dannes på samme måde, men udtales som ord, jf. *SOPU* af Sundhed, **O**msorg, **P**ædagogik og **U**ddannelse.

Alle initialforkortelserne er kendetegnet ved, at propriets monoreferentielle kvalitet vægtes højere end et (delvist) homonymt sammenfald med et appellativ. Det homonyme sammentraf kunne aktivere forestillingen om en klasse i nogle sprogsituationer, hvorigennem der kunne antydes, hvad erhvervet forhandlede (*Fona*) og/eller skabes huskeværldighed (*Summerbird*). Nogle forkortelser danner også udtryk med homonyme træf, hvormed der leges med betydningslagene. Således f.eks. *CHAI*, der er en forkortelse af **C**openhagen **H**eart **A**wakening **I**nstitute (Københavns institut for hjerteopvækkelse/hjertets gryende bevidsthed), men også er homonym med substantivet *chai*, 'sort te der er krydret med bl.a. kardemomme, kanel og peber og tilsæt mælk og sukker'.

Også etablerede forkortelser som CPH, KBH, PR anvendes i navneformene, som f.eks. *CPHdesign*, hvor *CPH* er den engelske forkortelse af bynavnet København, **C**openh**ag**en, jf. den danske dannelses KBH (**K**ø**ben**h**av**n). Forkortelsen *PR* er indlånt fra engelsk som en oprindelige forkortelse af *public relations* med den danske betydning 'indsats som en virksomhed, en institution el.lign. gør for at informere om sig selv og påvirke sit omdømme i offentligheden'. Anvendt i handelsnavne har *PR* betydningen 'reklamebureau', og navnet *Polheim PR* kan dermed tolkes som en sammensætning af ejerens og stifterens mellemnavn Ann **P**ol**h**em Nordström og *PR* i betydningen 'Polhems reklamebureau'.

Endelig illustrerer butiksskiltet med teksten: *MB MAX BILLY KØBENHAVN*, hvordan forkortelser kan være uigennemsigtige. Både natklubnavnet *MAX BILLY* og en forkortelse af natklubnavnet *MB*²³, fremgår af butiksskiltet, selvom den ene af de to varianter havde været tilstrækkelig som navn. Teksten på butiksskiltet giver både tolkningen af forkortelsen *MB* som forkortelse af **MAX BILLY** og "lægger op til", at sprogbrugeren kan bruge begge udtryk til at betegne natklubben, da både forkortelse og navn udpeger samme lokalitet, hvilket jo fremgår af begge teksters placering på skiltet samt den fulde navnestreng. Også i propriet *MAX BILLY* leges der med fonetikken, da natklubnavnet udtales ligesom det danske slangudtryk "maks billig" med

²³Tillæggsdelen *MB* fremstår som logo. Skiltet kan ses i figur 15 i kapitel 7.3.1. I dette kapitel vender jeg tilbage til logo og placeringsdiskursen.

betydningen '(noget som) koster meget lidt'. Herigennem sigtes til den målgruppe, der måtte lede efter en billig natklub.

Nedenfor vises eksempler på handelsnavne i Indre By dannet med brug af forkortelser, som enten udgør en del af navnet eller hele navnet.

Navn	Funktion/type/denotation	Tolkning
B. G. C. INTERNATIONAL	Kontor(filial) aktieselskab	Initialforkortelse af stifteren og ejeren B ernard G erald C antors navn. Dertil fra engelsk "international", 'international', som sigter til at lokaliteten er en internationalt beliggende filial, da hovedkontoret ligger i New York.
Acne <u>Studios</u>	Tøjforretning (kæde)	Forkortelse fra engelsk frase "Ambition to C reate N ovel E xpressions", 'ambition(er) til at skabe nye udtryk' med tilføjelsen "studios", 'studie (til fremvisning af tøj)'.
FIAT	Spisested (italiensk)	Forkortelse af italiensk " F ondazione I taliana A limentari T otale", formentlig i betydningen 'Stiftelsen for italienske fødevarer'. Forkortelsen danner akronymet og substantivet fra italiensk "fiat", 'øjeblik', som også er navnet på en italiensk bilfabrikant.
NN07 <u>NO NATIONALITY</u>	Tøjforretning (kæde)	Forkortelse "NN." af N o N ationality samt "07", forkortelse af årstallet 2007 , som var det år, erhvervet blev grundlagt.
PP CAPITAL <u>ASSET MANAGEMENT</u>	Kapitalforvaltning (fond)	Forkortelse "PP" efter de to stiftere P eter Sandberg og P alle Lund Hansen samt fra engelsk substantiv "capital", 'kapital(firma)'. Dertil tillægsdelen fra engelsk "asset management", 'kapitalforvaltning'.
FSN <u>CAPITAL</u>	Virksomhedsrådgivning	Initialforkortelse og opkaldelse efter stifter og ejer F rode S trand- N ielson samt fra engelsk substantiv "capital", 'kapital(firma)'.

Tabel 6: Udsnit af de i alt 67 kommercielle navne dannet som eller med forkortelser excerperet i undersøgelsesområdet i Indre By.

6.3.3.4. Med tal i navneformen

Flere kommercielle navne har et tal i navneformen, jf. HK7 ovenfor. Der kan skelnes mellem forskellige typer anvendelse, hvor nogle tal udgør en del af en adresse, mens andre formentlig anvendes af æstetiske og grafiske hensyn. Endelig ses en lille gruppe navne, der er dannet med et tal, der står i stedet for et ord eller en orddel på en sådan måde, at tallet udtales ligesom den bogstavkombination, der ikke skrives med almindelige bogstaver. Tal i denne anvendelse betegner jeg som ord og orddele. Nedenfor følger en karakteristik.

Flere navne dannes med inspiration i lokalitetens fysiske adresse ved brug af hus- eller postnummer i navneformen, jf. *RESTAURANT 41* med adressen Gammel Mønt 41 og *Kaf'bar 9* med adressen Antonigade 9. Denne talanvendelse formidler mere eller mindre skjult lokalitetens fysiske adresse, men forudsætter samtidig sprogbrugerens lokalkendskab til husnumrene på gaderne, før betydningen af tallet i navnet forstås. Dog er navngivningsmotivet ikke sjældent, hvorfor flere formentlig nok vil kunne forstå forbindelsen.

Nogle navne dannes med tal formentlig af grafiske, æstetiske hensyn, eller fordi navnet herved skiller sig mere ud fra den normalsproglige modus, da majoriteten af urbane navne dannes uden tal i navnet. Samme tal behøver ikke have samme betydning i alle navne, men nogle tal har mere konventionaliseret og symbolsk betydning indlejret end andre.

Et eksempel på en meget specifik betydning af et tal ses i navnet *44 RAW*, hvor tallet fireogfyre sigter til den særlige tilberedningsmåde af "raw food", hvor maden ikke må tilberedes ved over 44 grader celsius.

En mere udbredt, konventionel og symbolsk anvendelse ses ved 1-tallet i navnet på skønhedssalonen *No1 COPENHAGEN HAIR-BEAUTY-BODY* og tøjforretningen *ZONE 1 JAN MACHENHAUER*. 1-tallet betyder i begge navne 'den/det bedste' og 'den/det første'. Dog indbefatter *No1* også en dobbelt betydning, idet butikken ligger på adressen Fortunstræde 1. Endvidere kan *ZONE 1* sigte til butikkens fysiske beliggenhed i zone 1 i den offentlige transportzoneinddeling, ligesom ettallet kan fungere symbolsk som reference til simplicitet og en minimalistisk stil inden for tøjdesign. Flertydigheden tolker jeg som en bevidst leg med betydning. Det illustrerer endvidere, at der kan ligge mange betydninger i anvendelsen af ettallet ud over den konventionaliserede betydning.

Der kan observeres en genkommende, konventionel anvendelse af 2-tallet i navnene *Lula 2ndhand Luxury* og *MAGNOLIAS 2ND HAND*. Her er det engelske ordenstal *second* skrevet i talvariationen *2nd* formentlig med formålet via grafikken at skille navnet ud fra andre navne på denne måde. Dog er den særlige skrivemåde ikke sjælden, og jeg har observeret samme brug i samme betydning flere steder uden for undersøgelsesområderne for denne lokalitetstype (genbrugstøjforretninger). En lignende anvendelse ses i navnet *Kontorfællesskabet 5tested*, hvor ordenstallet *femte* skrives efter engelsk forbillede *5th*, der på dansk kan svare til *5te*. Dog adskiller dette navn sig fra de ovenfor nævnte, da femtallet udgør en orddel og udtales på samme måde, som den orddel femtallet står i stedet for (fem).

På samme vis må firetallet i *G4S* opfattes som en orddel. Da *G4S* kun skrives med tre tegn, er det hurtigt at skrive og også visuelt kort. Men udtales navnet, åbenbarer en ny betydning sig, nemlig ordet *G-force*. Substantivet *G-force*, 'G-kraft', betegner den måleenhed, hvormed

acceleration måles i forhold til et objekts vægt, som f.eks. den stigende hastighed med hvilken et æble falder til jorden fra toppen af et æbletræ. Navnet *G4S* forudsætter, at det udtales, før sprogbrugeren kan opfange de nøje intenderede associationer til acceleration, fart og naturkræfter. *G4S* betegner et sikkerhedsfirma.

Firetallet anvendes således synonymt med enkeltlyden [ʒ] i ordet **G-force**. Dertil anvendes en slags dobbelteffekt i navnet netop ved kombinationen af et fonetisk talesprogsafhængigt lydligt sammenfald og et skriftsprogligt brud med konventionel ortografi. I denne unikke tale- og skriftkombination fremstår navnet helt særegent, men det er to meget forskellige opfattelse af navnet, sprogbrugeren formentlig får, afhængigt af hvilket medie navnet formidles igennem. I talesproget har navnet homonymi, på skrift er det en unik navnedannelse.

Figur 6: *G4S* logo (www.realfare.wordpress.com).

Sproglegen hvor tal anvendes som del af et ord kan spores tilbage til 1500-tallets håndskrifter, f.eks. i adelsbrevet fra Niels Kaas til Christoffer Walkendorff 6. november 1587, hvor brevet afsluttes med dateringen: ”thend vj Dag 9beris aar c 1587” (Kroman, 1953, nr. 13). Her skal tallet oversættes til latin *novem*, hvorved rebussen ”læses” som månedsnavnet *november*²⁴.

Dannelsesmulighederne med tal i stedet for ord eller orddele er i princippet endeløse, men kræver et lydligt sammenfald mellem udtalen af tal og ord/orddel. Korpus indeholder desværre kun få eksempler, men det betyder ikke, at de ikke findes. Professor Bent Jørgensen observerede den 14. april 2015 en varevogn med teksten *Au2parts* (e-mail modtaget 14. april 2015) og biludlejningsfirmaet *Car2go* kan nævnes foruden de ovenfor nævnte eksempler. Også Danesi (2011, s. 184) nævner navnetypen med en række amerikanske eksempler.

Tal kan også anvendes i navnets tillægsdel, her oftest som årstal, der daterer (eller skal give indtryk af) butikkens alder og gennem anciennitet udtrykke kvalitet. Denne anvendelse af tal er

²⁴ Citatet lyder da oversat til moderne dansk: ”den 6. dag november år ect. 1587”.

ikke symbolsk, men tillægsinformationen der læses samtidigt med navnet, konstituerer samtidig associationer.

6.3.3.5. Hvor bogstaver har særbetydning

Også bogstaver kan have særlige, symbolske betydninger. Danesi (2011 s. 183) opregner fire betydninger "among other", et lille begyndelsesbogstav *i* kan have i *proprier*, således bl.a.: internet, imagination (fantasi/forestillingsevne), ingenuity (opfindsomhed) og intelligence (intelligens). *P*et i navnet *iStone* i undersøgelsesområdet i Indre By fungerer som en symbolsk forkortelse med flere betydninger, således IT, internet, imagination (fantasi/forestillingsevne), ingenuity (opfindsomhed) og intelligence (intelligens).

Anvendelse af et bogstav med særbetydning og/eller grundet udtale hvorved et ord eller en orddele kan udelades i et ord er heller ikke noget nyt fænomen. I Danmark findes en ældre tradition for at forkorte månedsnavnet *december* som *X-ber/X-bris*, hvor *X'et* læses som romertal ti (X), der på latin hedder *decem*, jf. dateringen "den 8 Xbris anni 1600" (Rørdam 1868-74, s. 478). Skiftende tiders Kong Christian har underskrevet sig *X-stian*, hvor *X'et* refererer til Kristus, jf. den oprindelige betydning af personnavnet Christian²⁵. Også personnavnet Christopher kan ses skrevet i samme betydning, jf. personnavnet *Xstopher Rasmussen* i Nye Kirkebog 1788, Kalvehave Sogn, Bårse Herred, opslag 108. *X* har en lang historie som bogstav, der kan stå for noget andet, og har derfor en række konventionelle anvendelser, herunder altså bl.a. som symbol på Kristus, romertal 10, det engelske præfiks *ex-* samt "det ubekendte".

I mit materiale anvendes *X'et* med særbetydning i navne bl.a. for sine fonetiske egenskaber, som erstatning for det engelske præfiks *ex-*, jf. navnet *x-tend HAIR* om en frisør med speciale i hair extensions²⁶. *X'et* kan også stå for "det ubekendte", jf. navnet til film- og Tv-selskabet *xx Film*, og det kan anvendes for sine fonetiske kvaliteter i navnet *Cxense*. Navnet betegner et reklamebureau, som selv har skrevet om navnet *Cxense* på deres website: "Cxense (pronounced see*sense) is a global software company founded by a team of software and digital leaders..." (www.cxense.com).

Bogstavet *B* kan bruges som forkortelse for det engelske verbum *be* (være). Denne anvendelse findes i navnet *Bnice*, der altså betyder "be nice", 'vær sød, artig, flink'. Dette navn vender jeg tilbage til.

Endelig kan bogstaver bruges i så specifikke betydninger, at det kræver indgående viden om de individuelle navngivne virksomheder, før betydningen kan afkodes. Således *R Vinbar* hvor

²⁵ Af christianus 'en kristen' (Lerche Nielsen, 2007).

²⁶ Forlængelse af hår ved at påsætte kunstigt eller andres afklippede hår.

R'et står som initialforkortelse for spisestedet *Restaurationen*, der drives af samme indehavere²⁷. Helt uigennemsigtig kan betydningen og motivet bag navnet *W20*. Efter at have rettet henvendelse til virksomhedsindehaveren fik jeg følgende forklaring:

Vores navn er opstået under en kreativ session hvor der var 3 kriterier:

1. simpelt og huskeværdigt.
2. kort og med lidt historie
3. .dk domæne ledigt.

Og efter en session kom vi op med navnet W20 =

W er et omvendt M stående for de 2 partners navne Marshoud og Mark.

2 for 2 mand høj

0 for der hvor vi startede firmaet fra. (e-mail, 23. juni 2015)

Nogle navne er altså dannet på baggrund af så interne og for udefrakommende personer uigennemsigtige vilkår, at den sikreste tolkning gives af navngiverne selv. Også *W20* fremstår som en unik navnedannelse hvor homonymi med heraf afledte associationer fravælges.

Figur 7. K Cocktailbar i Indre By. Lige ved siden af ligger frisøren K2o/K20.

Bogstavet *K* findes gentagne gange i navnematerialet fra Indre By anvendt i en særbetydning, jf. *K Cocktailbar*, *KBH K Commerce & Culture*, *Galleri K* og *K2o*. I navnet *K Cocktailbar* kan *K'et* enten sigte til det første bogstav i indehaverens fornavn **K**irsten Neergaard Holm, eller *K'et* kan sigte til lokalitetens beliggenhed i postkoden *K* i Indre By. Anvendelse af *K* sigtende til postkoden, mener jeg at finde i *KBH K Commerce & Culture* og muligvis også i navnet *Galleri K*. Dertil foreligger

²⁷ Jeg vender tilbage til *R vinbar* i kapitel 7.3.2.1.

betydningsmuligheden i *K Cocktailbar* og *K20*, men disse to navne kan også spille på flere mulige betydninger som et bevidst valg ved navnedannelserne.

Bogstavet *K* i navnet *K20*, ville da sigte til postkoden i bydelen Indre by, mens tallet 20, kunne sigte til butikkens adresse Ved Stranden 20. Denne tolkning forudsætter, at det sidste tegn i navnet er tallet nul. Dog foreligger også den mulighed, at *K20* er den kemiske formel for kaliumoxid, hvilket understøttes af den måde, navnet skrives på med et sænket total, jf. ovenfor. Det er ikke utænkeligt, at der spilles på begge betydninger.

6.3.3.6. Metonymier

Metonymiske navne kan deles i tre grupper. Dem, som er dannet ved associativ nærhedsrelation og benævner det, de ligger nær ved, dem som benævner en mindre del af et større hele, og dem, der knytter sig til gaden, kvarteret, byen eller landet (stedet), der med en term fra globaliseringsteorien kaldes tilbagekobling (se kapitel 9.9). Endelig kan elliptiske navnedannelser ses som en metonymisk proces.

Et eksempel på forstenævnte type er navnet *Skindbuksen*. *Skindbuksen* har to tillægsdele: Årg. 1728 og Det Gode Madsted. Navnet sigter til en beværtning i Indre By, der første gang skrives i *Kraks Vejviser* i 1941 som ”Grand Café. Krostuen Skindbuksen”. Navnet kan godt være ældre end 1941, da der har været udskænkning på adressen fra 1921, men det fremgår ikke af *Kraks Vejviser*, at lokaliteten hed sådan dengang (*Kraks Vejviser* 1921).

I 1967 kaldtes stedet for *Grand Café. Krostuen Skindbuksen*, i 1970 *Restaurant Skindbuksen*, og i dag kaldes stedet altså med en elliptisk form *Skindbuksen*. Navnet *Skindbuksen* kan også opfattes som et metonymisk navn på udtryks- og stilistisk-retorisk niveau, såfremt historien på spisestedets hjemmeside er sand, da det her skrives, at navnet har sin oprindelse i, at mange droskekuske holdt pause på beværtningen, imens de ventede på gæster fra Det Kongelige Teater. Navnet skulle sigte til den særlige type skindbukser, droskekuskene dengang bar (www.skindbuksen.dk), hvorved et synsindtryk ved lokaliteten benævnes, og altså ikke et bogstaveligt karaktertræk ved den fysiske, konkrete lokalitet, som eksempelvis **Droskekuskenes stambeværtning*.

Figur 8: Spisestedet Skindbuksen.

Navnet *BOLDHUS TEATRET* på hjørnet af Boldhusgade og *Ny Adel BAR* på hjørnet af Ny Adelgade viser et lokalt tilhørsforhold på navnets udtryksniveau, gennem identifikation med stedet ved elliptisk benævnelse af det gadenavn, hvorpå lokaliteten findes. Navnene kan siges at være forankrede til lokalområdet, der med en term fra globaliseringsteori kaldes tilbagekobling. Herigennem trækker navnene på de associationer, der er knyttet til de specifikke gader og lokalområdet. Samtidigt ”farver” de urbane navne lokalområdet og giver stedet en lingvistisk identitet (‘sense of place’) af ”det nære”.

Navne, hvor den by eller det land, lokaliteten²⁸ ligger i, nævnes (oftest i tillægsgdelen), kan også siges at knytte an til stedet, men perspektivet er da et andet, ligesom intentionen også må være det. Der findes flere navne, hvor *Danmark* indgår i enten navneformen eller som tillægsgdel, jf. frimærkeforhandleren *Philtrade Danmark A/S*, forlaget *MUNKSGAARD DANMARK*, analyseinstituttet *Media-Invest* med tillægsgdelen *Danmark A/S* og *Danmarks Nationalbank*. I disse

²⁸ Eller hvis det er en kæde: lokaliteterne.

handelsnavne er perspektivet zoomet ud, da navnet knytter an til landet Danmark, ikke byen København, en særlig bydel eller gade.

Handelsnavne kan også ”pege ud i verden”, der med en term fra globaliseringsteori kaldes ”frakoblingsstrategi”. Navnene *GUN-BRITT COPENHAGEN LONDON NYC* og *Aubade PARIS* er begge udtryk for dette. *PARIS* som tillægsdel til *Aubade* skyldes identifikation med byen, da virksomheden stammer fra Paris. Den dansk bosatte, men svenskfødte frisør Gun-Britt Zeller, startede sin frisørkæde i Danmark, og opkaldte den efter sig selv, men har siden ekspanderet med frisørsaloner og skønhedsklinikker i både København, London og New York City. Det er dette tillægsdelen sigter til.

De observerede tilbagekoblings- og frakoblingsstrategier konstituerer som nævnt samtidigt stedets ”sense of place” på et stilistisk-retorisk niveau, hvilket jeg vender tilbage til i kapitel 9.9.

6.3.3.7. Personnavne i navnet eller navnestrengen

Mange kommercielle navne er identiske med personnavne, og der er som oftest tale om opkaldelse efter butiksejeren. Det kan enten være indehaverens fulde navn som i tøjforretningen *ANNE SOFIE MADSEN* og ved frisørkæden *Dennis Knudsen*, det kan være fornavnet ligesom ved frisørkæden *GUN-BRITT*, jf. ovenfor og tøjforretningen *AXEL*, stiftet af Axel Kauffman. Butikken *AXEL* er en underafdeling til tøjkæden *Kauffman*, der drives af samme indehaver. Personen Axel Kauffman har således ved at dele sit personnavn i to, skabt to forskellige butiksnavne, der samtidig betegner to forskellige brands.

Marcel Danesi (2011 s. 178) fremhæver, at: “The manufacturer’s name imbues a product with a code of connotations connected with a sense of tradition, reliability, trust, and artistry (according to product)”. I undersøgelsesområdet i Indre By findes bl.a. butikkerne *Louis Vuitton* og *George Jensen*, hvor begge navne er præget af netop de nævnte konnotationer om tradition, pålidelighed, tillid og kunsthåndværk. En gennemgang af værket *Danmarks Ældste Forretninger* (1940), der oplister bestående danske forretninger grundlagt inden udgangen af året 1900 med virksomhedens navn, art, grundlægger og nuværende indehaver, viser, at virksomhedsnavngivning med personnavn efter grundlæggeren er et udbredt navngivningsmotiv, der kan spores helt tilbage til slutningen af 1600-tallet²⁹ (ibid.).

En række kommercielle navne er navngivet efter fiktive eller afdøde personer, f.eks. *Café DAN TURÈLL* og *HOLLY GOLIGHTLY* (tøjforretning). Opkaldelse som navngivningsmotiv

²⁹ *Danmarks Ældste Forretninger* indeholder kun de forretninger, der har eksisteret fra grundlæggelsesåret frem til 1940. Det er således sandsynligt, der findes ældre eksempler på navngivningsskikken. De ældste navne i værket dateres til 1100-tallet og betegner møller.

bringer associationerne i retning af de personer, der opkaldes efter. I cafénavne tilrettelægges associationer mod den danske forfatter og provokatør Dan Turèll, og tøjforretningens navn bringer minder om den letlevende hovedperson med et blik for mode, Holly Golightly, en figur i Truman Capotes roman *Breakfast at Tiffany's*.

Personnavnes homonyme sammentræf med et kendt og anvendt appellativ kan også anvendes, hvorved der skabes et proprium, som kan blive opfattet på forskellige måder af forskellige personer afhængig af forhåndskundskaber. Tøjforretningen *Storm* er opkaldt efter stifteren Rasmus Storm, men hvis sprogbrugeren ikke kender Rasmus Storm, ville denne formentlig være tilbøjelig til at opfatte butiksnavnet som appellativet og vejrfænomenet 'storm'.

Når kommercielle handelsnavne navngives med et personnavn, kan motivet enten være et forsøg på at bringe associationer i retning af tradition, pålidelighed, tillid og kunstfærdighed. Eller navngiveren kan spille på flere betydninger og udnytte et homonymt sammentræf (hvis personnavnet tillader det), så handelsnavnet kommunikerer flere betydninger afhængig af forhåndskendskab.

6.3.3.8. Sammenfletninger, sammensætninger og sammensætninger af "afklippede" orddele

Sammenfletninger er en orddannelse, hvor to ord flettes sammen, så der dannes et nyt ord med en ny betydning, som er "afledt" af de sammenflettede ords oprindelige betydning. Substantivet *brunch* er eksempelvis dannet på denne måde, som en sammenfletning af de engelske substantiver *breakfast* (morgenmad) og *lunch* (frokost), og *brunch* betegner et måltid, som er en kombination af netop disse måltider. Sammenfletninger adskiller sig fra sammensætninger, da sammensætninger er helheder, hvor både første- og andenkonstituenten er selvstændige ord (Jacobsen & Skyum-Nielsen 2007, s. 98). Det samme kan ikke siges om sammenfletningerne.

Det kan være svært at trække morfemgrænsen i en sammenfletning. Jeg tolker navnet på cafékæden *Baresso* som en sammenfletning af substantivet *barista*, 'person, der laver og serverer kaffe på en café' og substantivet *espresso*, som betegner en særlig, stærk type kaffe. Men om navnets tredje bogstav *r* hører til *barista* eller *espresso* er umuligt at afgøre. Det samme gælder navnet på elektronikforhandlerkæden *Humac*, som jeg tolker som en sammenfletning af det engelske substantiv *human* 'menneske' og varemærket *Macintosh*, der er det oprindelige navn for firmaets (Apples) computere, som forhandles i nævnte elektronikforhandlerkæde. I daglig tale kaldes varemærket i dag *Mac*, og forkortelsen fungerer som navneelement i mange af Apples produkter. Ligesom *Baresso* ovenfor er det vanskeligt, hvis ikke umuligt, at trække morfemgrænsen i navnet *Humac*, mellem de to sammenflettede komponenter *human* og *Mac(intosh)*.

En beslægtet type sammensætning der kan observeres i navnematerialet er sammensætninger af to (eller flere) første led fra andre ord (appellativer, proprier m.m.). Eksempelvis er første led i navnet *DANSTI SEAFOODS* en forkortelse og sammensætning af personnavnene *Daniel* og *Stine*, som er navnene på indehaverens børn (dertil det engelske substantiv *seafood*, 'fisk og skaldyr'). Navne af denne type bevidner, at motiverne bag kommercielle handelsnavne kan være så mangfoldige og nogle så private, at sikker viden kun opnås ved at spørge navngiveren.

Andre sammensatte navne kan bestå af eksempelvis et substantiv og en afkortet (afklippet) orddel. Navnet *DÆLLEKATESSEN* er dannet ved sammensætning af substantivet og slangordet *dælle* 'frikadelle' samt substantivet *delikatesse* i afkortet version. Da forretningen sælger sandwich bibeholdes associationerne mod det konkrete varesortiment, der forhandles.

Samme navnedannelsesmåde kan gøres på engelsk, som i navnet *OlymPeak Coaching*, hvor første led i forleddet *Olym* er en afkortning af det engelske adjektiv *olympic*, 'olympisk'. Sammensat med substantivet fra engelsk *peak* 'top, højdedrag'. I navnets forled spilles på det lydlige sammenfald mellem endelsen *-pic* og substantivet *peak*. Navnet sigter til firmaets funktion som rådgivnings- og coachingbureau, og det fremgår af firmaets hjemmeside, at indehaverne har en særlig interesse for sport (olymppeak.com).

6.3.3.9. Særlige skrivemåder

Særlige skrivemåder i kommercielle navne opfatter jeg som et forsøg på at bryde den onomastisk normalsproglige modus. Som nævnt ønsker kommercielle erhverv at tiltrække kunder, og det kan resultere i en slags sproglig konkurrence, afspejlet i de kommercielle navne, hvor udskillelse fra konkurrenterne er centralt. Ved adskillelse gennem et navn kan lokaliteten blive "mere synlig" og tiltrække flere kunders opmærksomhed. Det kan imidlertid skabe det problem, som Ainiala m.fl. (2012, s. 211) formulerer således: "As efforts are made to create similar positive images for all these names, they no longer are distinguished from one another. New names must then be created in order to get the attention of the consumer".

Særlige skrivemåder ses f.eks. i navnet på kommunikationsbureauet *InVirke*. Navnet falder lydligt sammen med verbet *indvirke*, men der opnås samtidig en ortografisk adskillelse med verbet ved udeladelse af *d* og med versal-V'et midt i ordet. Ved den særlige skrivemåde kan navnet altså adskilles fra et homonym, der jo staves anderledes, men lydligt bibeholdes homonymien. Herved markeres proprial status på skriftligt niveau gennem bruddet med retskrivningsreglerne, hvilket gør navnet til en unik dannelse. Denne proprialiseringsstrategi er fuldstændig afhængig af skriftsprogets modaliteter, da den ikke lader sig eftergøre fonetisk grundet det homonyme sammenfald.

Navnetypen minder om G4S ovenfor. Jeg vender tilbage til særlige skrivemåder anvendt som proprialiseringsstrategi i kapitel 7.3.1.2.

Samme type intention om ”øjeblikkeligt proprium” må ligge bag navnet *PRSENT*, som snarest er en alternativ skrivemåde for det engelske verbum *present*, ’præsentere’. Her har navngiveren undladt at skrive vokalerne i det oprindelige verbum, men alligevel genkendes ordet formentlig af mange. Navnet sigter til, at virksomheden rådgiver i præsentationsteknikker, især præsentationer i programmet PowerPoint. Men det engelske ord *present* har flere betydninger, og derfor trækker navnet også på andre associationer. Således den adjektiviske betydning ’tilstedeværende, nærværende’ samt den substantiviske ’gave’.

En anden type særlige skrivemåde er overdrivelse af enkeltlyd som i frisørnavnet *SALON ZISAR*, hvor *zisar* formentlig skal ses som en alternativ skrivemåde for engelsk verbum *scissor*, ’klippe (hår) med saks’. I navnet gengives sc-lyden med z for at overdrive enkeltlyden. Samme strategi ses i navnet på bofællesskabet og den tilhørende bar *Bumzen* på Nørrebro. *Bumzen* er en særlig skrivemåde af substantivet *bums* i bestemt form, i betydningen ’en forhutlet og subsistensløs person på samfundets bund’. I det sidstnævnte eksempel giver den særlige skrivemåde med z også associationer til bz-bevægelsen, som kollektivet formentlig gerne vil associeres med.

Figur 9: Navnetolkningen hjælpes på vej af billedet af en saks på skiltet til frisøren SALON ZISAR.

6.3.3.10. Webadresser

Webadresser ses også som handelsnavne i bybilledet. F.eks. kalder et sportsmassøruddannelsessted sig for *sportseducation.dk* på dørtelefonen. Webadresserne som navneform markerer et brud med de skriftsproglige konventioner, som hovedparten af kommercielle navne trods alt følger. Webadresser hører til den virtuelle verdens adressekartotek og markerer et virtuelt, ikke-fysisk sted. Når der henvises til det virtuelle sted, fra det fysiske sted, hvor erhvervet ligger, må det ses som en udnyttelse, nivellering eller sideordning af propriets funktion af monoreferentiel udpegning i den fysiske verden. Dette behandles udførligere i kapitel 7.3.1.

At der er forskel mellem webadresse, og hvad der opfattes som ”den egentlige navneform” kan inspiceres ved undersøgelse af, hvilke juridiske navne disse lokaliteter har ladet sig registrere under i de offentlige registre. Det synlige proprium i bybilledet *www.veins.dk* er registreret under det juridiske navn *N’AGE APS*, da *www.veins.dk* betegner en underafdeling til *N’AGE APS*. Navnet *Schwanenflügel.com* er registreret under ejeren af enkeltmandsvirksomhedens fulde personnavn. *Schwanenflügel* er vedkommendes mellemnavn. *Www.momo-shop.dk* er registreret under det juridiske navn *Momo*. Fænomenet er dog ikke voldsomt signifikant og tæller ni forekomster i korpus, hvoraf de syv er excerperet fra dørtelefoner og to fremgår som butiksnavn.

6.3.4. Handelsnavne – forskelle og ligheder mellem butiksnavne og firmanavne

Jeg havde forventet at se en større variation mellem firmanavne og butiksnavne. Jeg havde f.eks. forventet at finde flere sammenfletninger og særlige skrivemåder blandt butiksnavnene, fordi butiksnavnene er mere synlige i bybilledet (jf. butiksskilte) set i forhold til firmanavnene, som jeg mestendels har excerperet fra dørtelefoner. Jeg havde derfor en tese om, at den sproglige konkurrence om adskillelse fra den onomastisk normalsproglige modus var større blandt handelsnavnene med den største synlighed. Men optællinger viste, at der ikke er signifikant forskel mellem de to navnetypers dannelsesmåder og semantiske indhold.

Opkaldelsesmotivet i Indre By er ikke mere typisk for kontorvirksomhederne end de synlige butikker, da mange tøjforretninger og frisører er opkaldt efter ejeren. Også de store designhuse er ofte opkaldt efter stifteren og designeren, jf. *Gucci*, *Louis Vuitton*, *Benetton* og *Tommy Hilfiger* m.fl. Men opkaldelse ses også i IT-firmaet *Zanzenberg & Company*, oversættelsesvirksomheden *Charlotte Faber Fischer* og *SAXOV REKLAME*. Opkaldelser identisk med en stifters efternavn er stort set ligeligt fordelt mellem firmanavne og butiksnavne inden for undersøgelsesområdet. Der ses en minimal overvægt at opkaldelse med fornavn til fordel for butiksnavnene, men materialet er så lille, at der ikke kan konkluderes noget generelt (to navne til firmaer, seks til butikker). Det samme

gælder for initialforkortelser, hvor der er seks firmanavne med initialforkortelse overfor blot to butiksnavne.

Antallet af sammenflettede navne er også stort set ligeligt fordelt, og det samme gælder for sammensætninger af orddele, som er dannet af afklippede elementer fra andre ord. En observation hvori der kan tegne sig en forskel, er ved de steder, hvor en butik og den tilhørende administration (firmaet) begge er repræsenteret i materialet. Her har jeg nemlig flere gange excerperet et ”fuldt” butiksnavn fra butiksfacaden med en tilsvarende forkortelse på dørtelefonen til administrationsafdelingen. Således excerperede jeg *Louis Vuitton* på butiksskiltet, men *LV* på dørtelefonen. Også *Birger Christensen* skrives på butiksskiltet, mens *BC* skrives på dørtelefonen. Det kan ikke afgøres, om forskellen skyldes begrænset plads på skrivefeltet ved dørtelefonen, hvorfor det fulde navn ikke skrives, eller om forkortelsen på dørtelefonen skønnes tilstrækkelig informativ overfor den tiltænkte målgruppe.

Forkortelserne bruges her som sideform til navneformer, der ellers ikke skrives i forkortet form på butiksskilte eller i de offentlige registre. Men forkortelser kan også bruges som logo, ligesom ved *Urban Outfitters*, hvor det fulde navn skrives på butiksskiltet, forkortelsen *UO* på dørtelefonen, og samme forkortelse som logo på både website og i bybilledet.

Figur 10. Tøjforretningen Urban Outfitters og logo UO.

”The most common identifying name parts in Finnish company names are such elements which bear lexical meaning” (Ainiala m.fl. 2012, s. 237). Det samme billede tegner sig for kommercielle handelsnavne i København, som findes inden for de tre undersøgelsesområder. Og ganske ofte

findes artsled, der betegner virksomhedens art, hvis forleddet i navnet eksempelvis er en initialforkortelse og derfor ugenomsigtig.

6.3.5. Kommercielle navne og sprog som kommunikation

Kommercielle navne dannes som en bevidst proces med intentionen om at påvirke en målgruppe til handlingsregulerende adfærd. Dertil skal kommercielle navne registreres, og de er derfor underlagt lovgivning om at være distinkte, dvs. at de ikke må kunne forveksles med andre kommercielle navne (www.retsinformation.dk). De må endvidere ikke vildlede ved f.eks. at indeholde et appellativ med en erhvervsfunktion, som ikke varetages af erhvervet. Endelig må kommercielle handelsnavne ikke indeholde slægtsnavne, andre handelsnavne, varemærker m.m., der ikke retmæssigt tilkommer virksomheden (ibid.).

Hvis et navn skal beskyttes ved Patent- og Varemærkestyrelsen underlægges det dertil restriktionen om, at det ”ikke blot er beskrivende”:

Du kan ikke beskytte ord og vendinger, der kun beskriver din vare eller ydelse. Som fx ”slidstærke tæpper” eller ”SOFT-LOTION”. På den måde kan firmaer ikke få eneret til ord som andre skal bruge til at beskrive deres produkter. (www.patentogvaremærkestyrelsen.dk)

Dvs. at navngiverne indirekte opfordres til at danne proprier som unikke udtryk.

Det er altså i spændingsfeltet mellem lovgivningens restriktioner og navngiverens egne præferencer for navnedannelse og stilistisk-retoriske virkemidler de kommercielle navne dannes. Dertil kan ledige internetdomæner spille en rolle for det endelige navnevalg.

Nedenfor ses en figur jeg har fået stillet til rådighed af brandingbureauet e-Types. Figuren viser deres egen, interne illustration af svagheder og styrker ved brandnavnedannelse inden for kontinuet abstrakt til deskriptiv udtryksside:

	Advantages	Disadvantages
Abstract\Arbitrary	<ul style="list-style-type: none">• powerful differentiators• blank canvas• strong protection	<ul style="list-style-type: none">• costly to build
Associative\Semi-descriptive	<ul style="list-style-type: none">• strong differentiation• potent imagery• good protection	<ul style="list-style-type: none">• vulnerable to imitation• more costly to build
Descriptive	<ul style="list-style-type: none">• great communicators• less costly to build	<ul style="list-style-type: none">• difficult and expensive to protect

Figur 11. Fordele og ulemper ved brandnavnedannelse inden for kontinuet abstrakt til deskriptiv udtryksside. Modellen er til intern brug hos brandingbureauet e-Types og udlånt til genoptryk her.

Det fremgår, at jo mere abstrakte og uigennemsigtige brandnavne er ved dannelsen, jo mere markedsføring kræver det samtidig, før brandet får de ønskede associationer tilknyttet. Det går nemmere ved de deskriptive brandnavne, der er ”gode til at kommunikere”, men til gengæld er sværere og dyrere at beskytte måske grundet appellative homonymer.

Det er de samme fordele og ulemper, der genkendes ved navnedannelser som unikke udtryk og navnedannelser med udgangspunkt i eksisterende ord eller fraser, som netop er blevet præsenteret i det forudgående. De to dannelsesmåder har forskellige svagheder og styrker afhængigt af, om navngiveren ønsker at understrege at propriet er et proprium (jf. navnedannelse som unikt udtryk), eller om navngiveren ønsker at kommunikere et særligt betydningsindhold og vække forestillingen om en klasse (navnedannelse ved appellativ og fraser). Det er disse parametre de fire proprialiseringsstrategier i næste kapitel enten kompenserer for eller fremhæver. Dog udelukker den ene proprialiseringsstrategi ikke den anden. I det følgende introduceres først undersøgelsesområdet i Indre By, dernæst indsnævres problemstillingen og proprialiseringsstrategierne præsenteres.

7. Navnedannelse og betydningsdannelse (Indre By)

At lave noget ud af ingenting synes ikke at være et menneskeligt talent...
(Jarvad 1995, s. 32)

De ældste urbane stednavne i København, fem gadenavne, findes i Indre By og nævnes første gang i Jordebogen 1377. Tre af disse gader har siden skiftet navn (Jørgensen 1985, s. 122-123), og to af gaderne ligger inden for undersøgelsesområdet. Det gælder den nuværende Købmagergade og Grønnegade³⁰.

Inden for undersøgelsesområdet findes to centrale pladser, Højbro Plads og Kongens Nytorv, og dertil udgøres undersøgelsesområdet af en stor del af hovedstadens mest centrale gågader Købmagergade, Østergade og Amagertorv. De to sidstnævnte gader danner sammen med tre andre gader uden for undersøgelsesområdet den gadestrækning, der med en uofficiel betegnelse kaldes *Strøget*.

³⁰ De fem gader er Tyskemandegade, som i dag hedder Vimmelskaftet, Klædeboderne der i dag er en del af Skindergade samt den nuværende Købmagergade, der i 1377 kaldtes Bjørnebrogade. Også Grønnegade og Nørregade nævnes i Jordebogen 1377.

Undersøgelsesområdet indbefatter krogede middelaldergader, hvoraf flere af gadernes mindre vejstrækninger har et individuelt navn per krumning. Således løber Kronprinsessegade ud i Sværtegade, som igen løber ud i Store Regnegade. Se billedet nedenfor.

Figur 12: Undersøgelsesområdet i Indre By med et areal på 500x500 meter her overført til Kortbog 1:4000 © Københavns Kommune, 2012-159787.

Undersøgelsesområdet domineres af de ovenfor nævnte gågader, som udgør et shopping-område, der er særlig præget af kommercielle navne. Navnelandskabet karakteriseres af mange navne på multinationale selskaber, internationale butikskæder og brands, hvorfor mange af de urbane navne altså er udenlandske kædebutiksnavne. Denne navnetype kan klassificeres som "standardiserede navne", da de er kendetegnet ved at have "en udformning som lett kan passe inn i ethvert lokalmiljø" (Stjernholm 2013, 15). Det kommer bl.a. til syne i navnedannelserne ved brug af "ikke-verbal kommunikasjon, men også ved utstrakt bruk av verdensspråket engelsk" (ibid.). Dette bærer de synlige proprier i undersøgelsesområdet præg af.

Undersøgelsesområdets "sense of place" er derfor ikke udpræget lokal, men ligner andre storbycentrums onomastiske landskab. Disse storbycentre er alle præget af en høj koncentration af kommercielle navne, der betegner multinationale kæder og brands, og mange lokale butikker vælger engelsksprogede navne i stedet for navne på lokalsproget. Den finske forsker Kaisa Koskinen mener, at et sådant sprogvælg skyldes, at det engelske sprog enten optager en prestige funktion eller optræder som "lingua franca" (Koskinen 2013, s. 81).

Selvom mange af Indre Bys kommercielle navne er standardiserede og i princippet kan knytte sig til et hvilket som helst vestligt storbycentrum, er det samtidig typisk for undersøgelsesområdet, at der ligger multinationale modeforretninger med kædenavne netop her og ikke f.eks. i undersøgelsesområdet på Nørrebro.

7.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i undersøgelsesområdet i Indre By

Undersøgelsesområdet i Indre By karakteriseres altså af mange kommercielle navne set i forhold til de andre undersøgelsesområder. På gadeniveau ses tillige en stor mængde skrift og tegn i form af både proprier, reklamer, logoer og illustrationer. Dertil forsynes flere kommercielle navne med tillægsinformationer, der specificerer varesortiment, årstal for hvornår det navnebærende erhverv grundlagdes, i hvilke andre byer og lande kæden har filialer m.m.³¹

Der ses en rig sammenblanding af betydningsdannende niveauer på butiksfacaderne. Disse niveauer må formodes at blive perciperet nogenlunde samtidigt ved beskuelse af butiksfacaderne, hvorved flere betydningsdannende niveauer kan have indflydelse på, hvordan "man" f.eks. perciperer et proprium. Det er det tekstfunderede propriums skæbne i bybilledet.

De betydningsdannende niveauer det tekstfunderede proprium findes iblandt, ses ved brug af forskellige skrifttyper proprier og tillægsdele skrives med, forskellige størrelsesforhold imellem anvendte skrifttyper, brug af farver og symboler. Dertil kan eventuelle tillægsdele agere "tolkningsnøgler" med betydning for, hvordan sprogbrugeren opfatter det kommercielle navn, da der kan gives associativ merbetydning. Selvom tillægsdelene ikke er "det egentlige navn" perciperes både proprium og tillægsdel formentlig nogenlunde samtidigt som ovenfor anført, hvis de placeres nærvæd hinanden. Derfor er de to ting reelt set vanskelige at adskille fra hinanden, hvis målet er en beskrivelse og tolkning af det tekstfunderede proprium i byen, eftersom en adskillelse af tekstelementerne vil medføre en "kunstig situation", som ikke er i overensstemmelse med den virkelighed, det kommercielle, tekstfunderede proprium i bybilledet rent faktisk befinder sig i. Spørgsmålet bliver derfor, hvordan sprogbrugeren kan kende forskel på de betydninger, der

³¹ Tillægsinformationerne gengives, som nævnt, ved understregning i det følgende.

kommunikeres i bybilledet. Hvad er f.eks. proprium, og hvad er appellativ? Jeg vil derfor i det følgende se nærmere på navnedannelse, og på hvad der rent faktisk ”sker” i bybilledet. Først skal vi se nærmere på navnedannelse med udgangspunkt i appellativer, som har et særligt fokus i dette kapitel. Dernæst diskuteres det, hvordan proprier dannes med udgangspunkt i observationer fra undersøgelsesområdet. Der vil også være eksempler på proprier fra de to andre undersøgelsesområder.

7.2. At stå lige midt i proprialiseringsprocessen

Proprier er nominaler, der refererer til en unik ting, og som kan være mere eller mindre abstrakte (sammenlign Gud og Niels Bohr). De er altid bestemte, og de er altid monoreferentielle. De kan enten dannes som unikt udtryk eller med udgangspunkt i eksisterende ord eller fraser. I mit materiale findes begge navnedannelsesmåder repræsenteret.

Navnedannelse med unikt udtryk kunne f.eks. være dannelsen af et quasiord med en sammenfletning, som eksempelvis cafékædenavnet *Baresso* (jf. kapitel 6.3.3.8). Kendetegnet ved unikke navnedannelser er fraværet af homonymi, jf. at navnet dannes som et ”unikt eksemplar” på udtryksniveauet. Også proprier der er unikke forkortelser³² som *BR* og *HK7* er unikke navnedannelser, ligesom navne der dannes med tal også er det (jf. kapitlerne 6.3.3.3. & 6.3.3.4.).

Navnedannelsesmåden hvor tal indgår, er imidlertid en specialiseret navnedannelsesmåde for det skriftfunderende proprium, da udtale ofte ”opløser” tallet til et kendt ord eller en kendt orddel, hvorved homonymi kan indtræffe. Og så er navnet ikke længere unikt i talesprogssituationen. F.eks. fremstår *G4S* som et unikt eksemplar på skrift, men udtales propriet aktiveres et homonymt sammenfald med det engelske substantiv *G-force* (jf. kapitel.6.3.3.4.). Formidlet gennem talesproget er *G4S* altså ikke længere unikt, med mindre hvert tegn udtales for sig (*G-4-S*).

Dannes navne som unikke udtryk er forvekslingsmulighederne med andre grammatiske klasser minimale. Det er navnedannelsens styrke, hvis navngiveren gerne vil danne et utvetydigt proprium her-og-nu, da der er en minimal grad af interferens (jf. Gernsbacher 1997). Nogle af de ovenfornævnte unikke navnedannelser vækker dog også associationer, hvis sprogbrugeren kan genkende ord(elementer), men ingen af de nævnte kommercielle navne dannet som unikke udtryk vækker forestillingen om en klasse af ting, ligesom appellativer gør.

Den anden navnedannelsesmåde sker med udgangspunkt i eksisterende ord eller fraser. Her er forvekslingsmulighederne med andre grammatiske klasser til gengæld stor grundet mulig homonymi. Det er en svaghed ved navnedannelsesmåden, hvis navngiveren ønsker at danne et utvetydigt proprium her-og-nu, men navnedannelsesmåden har også en styrke i tvetydigheden,

³² Dvs. forkortelser der ikke bærer konventionel betydning ligesom Kbh., f.eks., mvh, ApS m.v.

netop fordi der kan vækkes en forestilling om en klasse af ting, hvorefter konteksten hjælper til at tilrettelægge sprogstørrelsen til den i sprogsituationen rigtige betydningsmulighed (jf. Gernsbacher 1997). I det følgende er det især navnedannelse med udgangspunkt i appellativer, jeg ser nærmere på. Derfor vil jeg først skitsere navnedannelse med udgangspunkt i appellativer for at kortlægge, hvordan proprier udvikles fra appellativer, og for at indsnævre forskelle og ikke mindst ligheder mellem proprium og appellativ.

7.2.1. Navnedannelse med udgangspunkt i appellativer

Både proprium og appellativ tilhører den grammatiske kategori substantiv. Men hvor proprier altid er bestemte og altid er monoreferentielle, har appellativer et betydningsindhold, som vækker forestillingen om en klasse af ting. Appellativer har klassificerende betydning, og proprier har monoreferentiel betydning.

Denne betydningsforskel er den essentielle, definerende forskel imellem proprier og appellativer. Proprier singulariserer og appellativer klassificerer. Eller som Willy van Langendonck formulerer det:

The essential difference with common nouns, then, is that a common noun is a form which indicates a more-than-one-element class meaning in the brain whilst a proper name indicates a one-element class meaning in the brain. Proper and common nouns have in common that they refer to a class with meaning. (Langendonck 2006, s. 46)

Derfor kan der opstå problemer med at kende forskel på proprium og appellativ i de tilfælde, hvor et appellativ kun har én referent. Dette kan ske ved monosemantika som *statsministeriet*, hvor propriets unikke reference kan forveksles med, at der kun findes en forekomst i en klasse.

Problemet opstår, da der i Danmark kun findes ét statsministerium. Da det oftest er denne ene forekomst, der menes, når ordet anvendes, kan det nemt forveksles med propriets unikke reference, da propriet jo netop udpeger kun ét individ. Men da der også findes ministerielle enheder i andre lande, der varetager lignende funktioner, findes der et sæt af fælles attributter, som kendetegner en kategori af statsministerier. I andre lande hedder disse ministerielle første enheder noget sprogspecifikt forskelligt (*Prime minister's office* i England, *Département d'État* i Frankrig osv.), så egentlig kaldes andre landes "førsteministerier" for *statsministerier* i analogi med vores egen nationale variant. Homonymien imellem propriet *Statsministeriet* og appellativet *statsministeriet* gør, at det i nogle sprogsituationer kan være vanskeligt at afgøre, om der menes den ene eller den anden funktion.

Appellativer kan ligesom proprier både være bestemte og have specifik reference, da appellativer synkront også kan bruges til at referere til noget unikt ligesom proprierne. John Lyons beskriver dette med et eksempel om en fiskehejre:

Consider now the following sentence (which we will assume is uttered to make a statement):

(7) Every evening at six o'clock a heron flies over the chalet.

It contains an indefinite noun-phase, 'a heron', which under one interpretation of the sentence can be understood to refer to a specific, though unidentified, individual; and this interpretation would be supported if the sentence were immediately followed, in the same context by

(8) It nests in the grounds of the chateau. (Lyons 1977, s.188)

Sætning 7 kan altså forstås på to forskellige måder. I én forståelsesramme vækkes blot en individueret forestilling om klassen af fiskehejrer: Hver aften klokken 6 flyver en eller anden fiskehejre over hytten. I den anden forståelsesramme er *en fiskehejre* specifikt refererende, da det er en ganske særlig fiskehejre, der menes.

Proprierne er altså altid specifikt refererende og bestemte, mens appellativerne *kan* være specifikt refererende og bestemte og dertil altid vækker forestillingen om en klasse. Grundet det funktionelle overlap er appellativerne velegnede til at danne proprier med.

Et appellativ kan udvikle sig til proprium, hvis appellativets klassificerende betydning træder i baggrunden til fordel for proprial monoreferentiel funktion (specifik reference og bestemthed). Den omvendte proces kan også finde sted, men i det følgende fokuserer jeg på proprialiseringsprocessen.

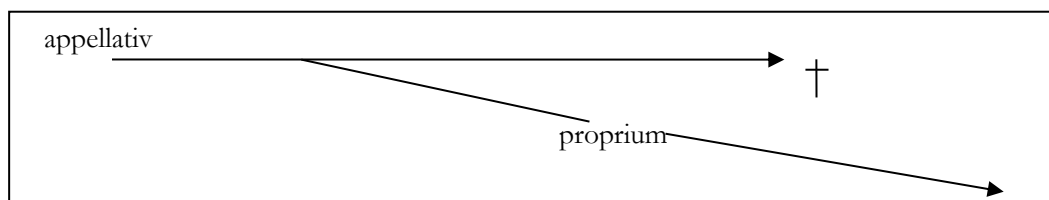
Navnedannelse med appellativ kan tage udgangspunkt i den referentielle brug af et appellativ, f.eks. *kalvehaven* eller *tegnestuen*. Sprogbrugeren anvender appellativet til at udpege ét specifikt medlem af en klasse. Udviklingen fra appellativerne *kalvehaven* og *tegnestuen* til proprierne *Kalvehaven* og *TEGNESTUEN* er tidlig og indebærer, at appellativer per konvention knyttes til kun ét specifikt medlem af den klasse, appellativet vækker forestillingen om. Samtidig med at konventionen fyldbyrdes, mister appellativet sin evne til at vække forestillingen om en klasse af kalvehaver eller tegnestuer. Uanset om navnedannelsen sker øjeblikkeligt ved en dåbshandling, eller om den sker gradvist over tid, resulterer navnedannelsesmåden i sameksistens af et enslydende specifikt referende og bestemt appellativ og et proprium (homonymi). Dette fænomen kendes også som layering:

The Principle of Layering refers to the prominent fact that very often more than one technique is available in a language to serve similar or even identical functions. The formal diversity comes about because when a form or set of forms emerges in a function domain, it does not immediately (and may never) replace an already existing set of functionally equivalent forms, but rather the two sets of forms co-exists. They may be specialized for particular lexical items, particular classes of constructions, or sociolinguistic registers; they may even have slightly different meanings... (Hopper, 1991, s. 23)

Netop derfor kan det være svært at skelne mellem appellativet *statsministeriet* og propriiet *Statsministeriet*.

Men jo større den tidslige afstand bliver til det proprialle fødselsmomentet, jo nemmere bliver det som regel også at genkende propriiet. Det skyldes, at ord stivner i en given sproglig form med et givent sprogligt indhold, idet de proprialiseres. Som tiden går fra eksempelvis vikingetiden (ca. 750-1100 e.Kr) til i dag, kan et proprium forvanskes på udtryksniveauet, så det i mindre grad ligner den oprindelige form, det var stivnet i. Samtidig udvikler talesproget sig, mens propriiet består, hvorved propriiet ofte også vil fremstå gradvist mere uigennemsigtig på udtryksniveau i takt hermed. Endelig kan det/de appellativer, propriiet oprindeligt er dannet af, på et senere tidspunkt gå ud af sproget, som det eksempelvis er sket med størsteparten af de mest hyppige efterled i danske bebyggelsesnavne (torp, lev, bøl(le) m.m.). I disse scenarier sker der det, at propriiet med tiden fremstår uden homonym. Og når der ikke længere er homonyme tilfælde, vil sprogbrugeren også være mere tilbøjelige til at genkende ordet som proprium, da det fremstår unikt.³³

Proprier uden homonyme ækvivalenter kan derfor siges at have større ”navnekarakter” (Bakken 2002, s. 23) end f.eks. det unge proprium *TEGNESTUEN* i Indre By. Udtryksniveauet spiller dermed en væsentlig rolle for, om sprogbrugeren opfatter noget som proprium eller ej. Og her er tiden altså en væsentlig faktor.

Figur 13: Navnedannelse af appellativ i tidsligt perspektiv. Imens appellativet går ud af sproget, findes det konserveret i propriiet, som derfor sluttelig ikke længere har et homonym i det talte sprog, det er dannet i.

Det homonyme problem ved navnedannelse med appellativ kan til dels omgås ortografisk for det tekstfunderede proprium. Retskrivningskonventionen om at proprier skrives med stort begyndelsesbogstav hjælper med at vise, om det er den appellative eller proprialle betydning, der menes, ved eventuelle homonyme sammentræf. Men både monosemantika og homonymer kan skrives med stort begyndelsesbogstav i starten af en sætning, ligesom det ikke er alle proprier, der skrives med stort begyndelsesbogstav på eksempelvis butiksfacader. Derved kan der altså alligevel opstå problemer med at skelne imellem betydningskategorierne.

³³ Der kan også ske omtolkninger af stednavnene f.eks. ved tilføjelse af epexegetiske endelser, så lokalitetstypen igen fremstår semantisk gennemsigtig (jf. mange danske ø-navne på udlydende -ø) og/eller stednavne kan på et senere tidspunkt falde sammen med et anvendt appellativ uden de to ord betyder det samme, jf. Snave med den oprindelige betydning ’skovstrimmel’, og ikke den moderne slangbetydning ’kysse’.

Men måske er det heller ikke entydigt dårligt set fra en kommerciel synsvinkel. Man kunne forestille sig, at det i nogle situationer blev skønnet attraktivt at danne et navn, der både har evnen til at vække forestillingen om en klasse af ting og evnen til at udpege én unik forekomst.

Figur 14: Skilt af ældre dato der viser statsinstitutionen Overformynderiets tidligere placering. Overformynderiet virkede fra 1869-1981 (DSD), og ordet kendes også som appellativ med betydningen 'grov tilsidesættelse af nogens ret til at træffe selvstændige beslutninger ud fra bedrevidende mening om hvad der er i vedkommendes interesse' (ODD). Billedet stammer fra Indre By.

7.3. Proprialiseringsstrategier

Især den tidlige faktor er altså vigtig ved navnedannelse med appellativ, førend en sprogstørrelse kan opfattes entydigt som proprium. Set fra en kommerciel synsvinkel er det imidlertid måske heller ikke dårligt, hvis forestillingen om en klasse af ting kan vækkes vha. homonymi, mens der samtidig udpeges én specifik forekomst.

Jeg har observeret fire³⁴ navnedannelsesmåder blandt kommercielle navne, der har en særlig betydning for, hvornår og hvordan en sprogstørrelse kan blive opfattet som proprium. Og som har en særlig betydning for måden, hvorpå proprierne kan opfattes. Jeg kalder disse fire observationer for *proprialiseringsstrategier*. Første strategi handler om konventioner for fysiske placeringer (diskurs), den anden strategi handler om multimodalitet, den tredje strategi om bestemthed, mens den fjerde strategi udnytter en for germanske sprog særlig ordstilling som Hansen & Heltoft (2011) kalder

³⁴ Eller fem afhængig af øjnene der ser.

”proprium som efterstillet adled”, og som Bent Jørgensen (1988) kalder ”fast appositionel markering af ny denotation”.

De observerede proprialiseringsstrategier er ikke nogle, der nødvendigvis i sig selv er tilstrækkelige til at danne øjeblikkelige, utvetydige proprier med. Snarere vil jeg betegne dem som retoriske og grammatiske strategier, hvoraf flere findes i spændingsfeltet imellem stilistisk-retorik og grammatik. Graden af proprialiseringsstrategiernes succes varierer fra proprium til proprium, og som oftest er strategierne kombinerede med hinanden, hvorfor de må ses i sammenhæng. Altså i et gensidigt afhængighedsforhold til hinanden. F.eks. er diskursen for propriets placering i byen allestedsnærværende, så derfor er det også den, vi først skal se nærmere på.

7.3.1. Første proprialiseringsstrategi: diskurserne tilrettelægger

Overalt i byen ses en stiltiende konsensus for fysik placering af proprier i byen. Propriet på skrift er altid placeret over indgangsdøren til den navnebærende lokalitet, over butiksvinduerne, på skilte der fæstnes vinkelret på muren ved indgangsdøren, på skilte der stilles på fortovet uden for butiksdøren, sjældnere på vimpler placeret på fortovet nær den navnebærende lokalitet. Dertil findes proprier på navnetavler ved de opgange, hvor der findes navnebærende firmaer og kontorer i bygningen og tillige på dørtelefoner. Også Paula Sjöblom (2008b, s. 353-354) bemærker flere af de ovenfor nævnte placeringer som typiske placeringer af proprier i Åbo (Turku) i Finland.

Man kunne kalde denne diskurs for ”propriernes placering i byen”. Den er så konsekvent og dermed stærk, at hvis der placeres en tekst på et sted inden for diskursen, vil denne tekst tilrettelægges i en forståelsesramme, der kan afkodes som ”proprial”. Det åbner muligheden for at placere tekst af meget lille eller ingen ”proprial karakter” inden for diskursen og stadig kommunikere noget ”navneagtigt”. Dvs. placeres en tekst eller et ord, som først og fremmest spontant forbindes med andre grammatiske og semantiske funktioner end den propriale, kan dette udtryk alligevel lykkes med at kommunikere propriumsfunktion.

Propriers og teksters placeringer i byrummet spiller en væsentlig rolle for opfattelsen af, om noget er navn. Dertil spiller placeringer af ord, tekst og billeder på det skilt inden for diskursen, hvoraf propriet fremstår, også en rolle for perceptionen.

Figur 15. Diskursen for propriers placeringer i byen. De urbane navne står skrevet over indgangsdørene. Bemærk at navnet BARON BOLTENS GAARD (til højre i billedet), der betegner et baggårdskompleks, også er placeret inden for diskursen. Også navne på villaer og kolonihuse placeres som regel over entredørene. Billedet stammer fra Indre By.

Figur 16. Diskursen for propriers placeringer i byen. De urbane navne står skrevet på skilte placeret vinkelret på murene ved indgangsdørene og virker retningsgivende og monoreferentielt udpegende for de navnebærende lokaliteter. Bemærk indgangen til Frisør, som ligger i kælderen, mens indgangen til pure shop ligger i samme bygning, men i stueetagen. Billedet stammer fra Indre By.

At diskursen findes kan observeres ved antallet af placeringer af proprier inden for diskursen, som ovenstående billeder illustrerer.

Scollon & Scollon viser i *Discourses in Place. Language in the Material World* (2003), hvordan forskellige objekters placeringer i den fysiske verden skaber betydning.

...the grammar of visual design, like any grammar of language, must take into consideration the placement of those structures of meaning within the larger frames of concrete placement on the surfaces of our material world (Scollon & Scollon 2003, s. 150).

Et ikonisk billede af en kvindefigur kan f.eks. betyde 'dametoilet', men kun hvis skiltet er placeret det rigtige sted. Der kan spores kulturelle forskelle for placeringsdiskurser grundet forskellige landes uens normer og konventioner. F.eks. er læseretningen forskellig i vestlige og arabiske lande, hvilket kan have betydning for både et skilts placering, og hvordan skiltet skal læses (ibid. s.163).

Scollon & Scollon fokuserer på den "sociale interaktion" imellem mennesker og tegn i den fysiske verden. Omdrejningspunktet er altovervejende *hvad* tegnene betyder, *når* de er i verden, og *hvordan* mennesket interagerer med tegnene. Det er til dels i denne forståelsesramme, jeg har observeret diskursen for propriets placering i byen.

Men når et proprium skrives på eksempelvis et butiksskilt inden for diskursen, kan en palet af øvrige visuelle virkemidler også tages i brug. Ud over placeringsdiskursen der i sig selv kan virke monoreferentiel udpegende, findes der ofte et "internt informationshierarki" på selve butiksskiltet, såfremt der skrives eller vises mere på skiltet end blot et kommercielt navn.

I *Reading Images – The Grammar of Visual Design* (2006) fremlægger Günther Kress og Theo Van Leeuwen en "grammatik" for visuel design. De viser, hvordan teksters og billeders placeringer inden for en given ramme har og kan få forskellige betydninger. Teorien og analysemetoden er udviklet til billede- og medianalyser og er derfor ikke direkte anvendelig i nærværende kontekst. Og dog netop fordi mange proprii i byen formidles på skilte i en visuel kontekst, giver dele af Kress' og Leeuwens teoretiske ramme et anvendeligt analytisk værktøj, eftersom et skilts "interne informationshierarki" også kan bruges til at markere, hvad der er proprium, og hvad der ikke er proprium. Dette vender jeg tilbage til i kapitel 7.3.2.

Men disse diskurser kan også brydes og/eller udnyttes.

...usage and conventions interact. On the one hand, conventions are dependent on usage: conventions can remain stable only if they continue to be reflected in actual usage and may therefore change as a result of changes in usage. On the other hand, usage is dependent on conventions: when conventions are in operation, they constrain actual usage events. Conventions do not operate REGARDLESS of circumstances of use, as sometimes claimed by overeager structuralists, but they INTERACT with circumstances of use. This is why conventions may be overridden in specific situational circumstances. (Boye & Harder 2012, s. 8)

Det er i dette spændingsfelt den onomastisk normalsproglige modus for kommercielle navne skabes og brydes. Interaktionen mellem brug og konvention skaber diskursen, men interaktionen er også den, der kan bryde med det, som forventes. Hvis alle brød diskursen, ville det blot blive

den nye diskurs, som sprogbrugerne ville lære at forvente. Men netop fordi placeringsdiskursen findes, skabes der et mulighedsrum, der kan udnyttes ved navnedannelse. Dette kan ske som et (u)bevidst brud med den for de kommercielle navnes normalsproglige modus.

Nedenfor ses en butiksfacade i undersøgelsesområdet på Nørrebro.

Figur 17: Købmandsforretning på Gormsgade 23 på Nørrebro, hvor diskursen for placering af proprii i bybilledet tilrettelægger sprogstørrelsen af meget lille "proprial karakter" ind i en proprial forståelsesramme.

Propriet består af adressen *Gormsgade 23* og dertil appellativet *købmand*. Placeret inden for diskursen over indgangsdøren til butikken fungerer sprogstørrelsen som tekstuel proprium. Havde det ikke været placeret her, ville udtrykket formentlig blive opfattet som et appellativisk udtryk af netop en adresse og en specifikation af butikstypen. *GORMSGADE 23 KØBMAND* har simpelthen mindre navnekarakter (jf. kapitel 2 & 7.2.1.) end eksempelvis cafénavnet *DET ELEKTRISKE HJØRNE* eller navnet på aktieselskabet *REDERIAKTIESELSKABET HALDSBORG*. Teksten er afhængig af placeringen netop her for at kunne kommunikere noget "navneagtigt".

Tekstens meget lille navnekarakter i kombination med placeringen vidner samtidig om diskursens eksistens. Netop fordi *GORMSGADE 23 KØBMAND* ikke har "det rigtige proprial indhold", brydes diskursen, og sprogbrugeren kan komme i tvivl om, hvad der menes. Hvis *GORMSGADE 23 KØBMAND* derimod udtales, vil mange sprogbrugere formentlig *ikke* være i tvivl om, at der *ikke* menes et proprium, men en adresse og et appellativ. Dvs. konfronteret med en tekst placeret på netop dette sted (altså inden for diskursen), bliver sprogbrugeren/byvandrerens i tvivl om, hvad der menes. På denne vis kan diskursen tilrettelægge en sprogstørrelse ind i en proprial forståelsesramme.

Placeringen er med andre ord fuldstændig afgørende for, hvordan byvandreren opfatter det skrevne. Idet teksten placeres over indgangsdøren får det betydning som specifikt refererende og bestemt, ligeså vel som navngivningen af netop denne lokalitet herefter udskiller lokaliteten til forskel fra andre lokaliteter og herigennem giver lokaliteten betydning. Dvs. tekstens placering netop her, giver teksten betydning som proprium, mens propriets placering netop her giver lokaliteten betydning som unik lokalitet.

Propriet er et eksempel på den intentionelle væsentlighed og kommunikationssituation, kommercielle navne befinder sig i. Og samtidig vidner *GORMSGADE 23 KØBMAND* om forskellen mellem synlige propriier i byen og propriier i talesproget. På gadeniveau er *GORMSGADE 23 KØBMAND* tilstrækkelig information til målgruppen. Det kunne menes, at den foranstillede adresse ikke er kommunikativ nødvendig, for idet propriet læses, står sprogbrugeren allerede ved adressen, og behøver derfor ikke kende adressen for at guides derhen.

Men adressen kunne tænkes at spille en anden rolle ved omtale af købmanden, når sprogbrugerne ikke står lige derved. I denne situation bliver adressen vejledende, så også folk der aldrig før har været i butikken, vil kunne finde derhen. Men spørgsmålet er, hvad folk rent faktisk siger, når de skal benævne lokaliteten. Navnet skiller sig ud fra den onomastisk normalsproglige modus grundet den meget lille navnekarakter. Måske derfor er købmandsbutikken også registreret med det juridiske navn *Købmanden Gormsgade*, mens der på den udleverede kvittering ved indkøb i butikken står skrevet: *Købmanden v/ Mohamm[ed]*.

Også webadresser er begyndt at finde vej til propriets plads i bybilledet. Flere steder skrives webadresser nær propriet som tillægsinformation, mens webadresser andre gange findes på propriets plads.

Figur 18: MOBILEDB.DK i undersøgelsesområdet på Nørrebro.

MOBILEDB.DK ligger ligeledes i undersøgelsesområdet på Nørrebro. Teksten genkendes hurtigt som en webadresse med den generiske endelse *.dk*, og sprogbrugeren forbinder formentlig først og fremmest teksten med den virtuelle verdens adressekartotek³⁵. Dermed udgør webadresser som navneform et brud med den onomastisk normalsproglige modus.

Det er dog nok de færreste, der kalder butikken *MOBILEDB.DK* i daglig tale. Propriet har både meget lille navnekarakter (da det forbindes med en webadresse), og det kan virke langt og besværligt at udtale i sin fulde længde. Propriets plads udnyttes til at gøre yderligere reklame for lokaliteten, så målgruppen kan gå hjem og undersøge butikkens varesortiment med afsenderens ønske om, at de returnerer for at handle netop her. Webadressen anvendes ikke desto mindre også som tekstfunderet proprium, der dog kunne tænkes at have udviklet en mere entydig ”butiksnavneproprial” og mundret navnevariant som f.eks. **Mobil EDB* i talesproget. Da websiden adressen henviser til ikke (længere) findes, virker intentionen bag webadresse-navnet som tekstfunderet proprium ikke efter hensigten.

Også når navne dannet af appellativer placeres inden for diskursen, tilrettelægges sprogstørrelsernes betydning i proprial funktion.

Figur 19: Kommercielle navne dannet af appellativer i bestemt form, placeret inden for diskursen af propriets placering. Begge lokaliteter findes i Indre By.

Navngiverne af kommercielle erhverv kan ønske at udskille deres erhverv fra mængden af lignende forekomster, hvilket bl.a. kan opnås ved brud med den for kommercielle navne onomastisk normalsproglige modus. Men navngiverne kan også ønske, at vække forestillingen om en klasse af

³⁵ Dette vender jeg tilbage til i næste kapitel.

ting for herigennem at udnytte de konnotationer og (positive) associationer, der kan være forbundet hermed.

Disse retoriske intentioner har givet sig udslag i a) opkomsten af den stærke diskurs for placeringen af navne i bybilledet, men også b) at navngiverne mere eller mindre bevidst leger med betydningslagene i navnene.

De to konsekvenser er forbundne på en sådan måde, at b er afhængig af a: Jo stærkere diskursen er for, hvor propriæt placeres i det urbane rum, jo mindre navnekarakter kan propriæt have - eller jo mere utraditionelt og overraskende kan det være – og dog stadig kommunikere og fungere som proprium. Diskursen for fysisk placering giver altså det mulighedsrum for sproglig kreativitet, som nogle navngivere anvender for at tiltrække kundernes opmærksomhed. Men den muliggør også tilrettelæggelse af nydannede navne af appellativer til propriæl funktion, da placeringen minimerer homonym interferens. Sagt med andre ord giver diskursen et sprogligt rådighedsrum, der kan anvendes efter behov og intention til navnedannelse her-og-nu for det tekstfunderende proprium.

Dette kommunikative værktøj belyser at sprogbrugeren ved konfrontation med et proprium/appellativ-homonym i talesproget, stilles overfor valget mellem to forskellige betydningsmuligheder/funktioner. Og dette kan udnyttes. ”The denotation of the name is completely independent of the connotations which the name originally had or with which it can now be associated” (Zilliacus 1997, s.18), men det gør ikke konnotationerne mindre vigtige for propriæt, så længe de er og opfattes som en vigtig bestanddel af navnet hos sprogbrugere.

”In linguistic usage associative meaning plays no other role than possibly to assist the memory” (ibid). Men er det ikke også netop intentionen bag kommercielle navne, at sprogbrugere og mulige kunder skal huske dem? Og hvis associationer og konnotationer hjælper propriæliseringsprocessen i gang, så sprogbrugeren husker at forbinde dén sprogstørrelse til dén lokalitet, spiller associationer og konnotationer så ikke også en væsentlig rolle i navnedannelsesprocessen?

Figur 20: Diskursen for propriers placeringer i byen. Til venstre ses et gadestrog, i midten en navnetavle ved en opgang med firmaer og kontorer og til højre en butiksfacade. Alle proprier er placeret i overensstemmelse med diskursen for fysisk placering af kommercielle navne. Eksemplerne stammer fra undersøgelsesområdet i Indre By.

7.3.1.1. Homonymi og diskursen for propriers placering i byen (brandnavne)

Flere butiksnavne i Indre By er homonyme med et firma- og et brandnavn. Selvom brandnavne ikke ligger inden for afhandlingens ærinde, kan de heller ikke undgås, eftersom homonymi mellem firmanavn, butiks(kæde)navn og brand er hyppigt forekommende.

Terhi Ainiala m.fl. definerer brandnavne som et begreb, der:

... partly overlaps with a *company name* and a *trade mark*. It is a widely known, financially valuable name, which includes an image of the surplus value offered by the products. A brand usually refers to many product groups and is often based on a company name or its registered trade mark [...] (Ainiala m.fl. 2012, s. 213)

Der vil altså ofte være homonymi mellem brandets produktgrupper, firmanavnet og varemærket. Terhi Ainiala m.fl. (ibid.) fortsætter:

When we speak of product names and brands, we should remember that product names are used quite often in situations with reference to products as if they were representatives of their class. Should we say *This car dealer sells Fords*, the *Ford* is used in the same way as *dandelion* in the sentence *The child is picking dandelions*. In this kind of context, the expression referring to the product is not an identifying name but rather a classifying appellative. The fact that, in this case, the word is usually written with a capital letter may make the interpretation more indistinct.

Propriet *TIGER OF SWEDEN* kan altså også optræde i kontekster, hvor det anvendes som appellativ med reference til produkterne eller brandet. Fordi udtrykket *TIGER OF SWEDEN* anvendes med forskellige betydninger, kan det være svært at skelne imellem, hvad der menes, fordi alle betydningsmuligheder aktiveres samtidigt (Jf. Gernsbacher). Herefter er det konteksten, der gør sprogbrugerens i stand til at undertrykke den i konteksten urigtige betydning (ibid.). Konteksten i nærværende sammenhæng kunne passende være konfrontationen med butiksfacaden, der retter sprogstørrelsen ind i proprial betydning.

Willy van Langendonck skelner mellem proprium og proprialt lemma for at definere brandnavne, varemærker og proprier (Langendonck 2007a, s. 23). Ved denne distinktion undgår Langendonck den, mener han, problematiske term *appellativiske proprier* (appellative proper name) (ibid.). Problemet med appellativiske proprier er ifølge Langendonck, at termen implicerer, at både klassificerende og monoreferentiel betydning kan være til stede samtidigt i et sprogtegn. Han mener, det er en urigtig antagelse, som kan undgås, hvis der skelnes mellem proprium og propriale lemmaer.

Ifølge Langendonck kan de lemmaer, der ligger til grund for proprier, inddeles i tre kategorier, der udgør et kontinuum:

- 1) proprialt lemmas, which yield the prototypical class of proper names consisting of personal names and place names; 2) proprio-appellative lemmas, which yield non-prototypical categories sometimes called 'Gattungseigennamen': names of trades, brands, languages, diseases etc.; 3) lemmas of any origin: such marginal categories as citations and autonyms. Proprio-appellative lemmas are constructed either as proper names or common nouns, depending on the construction. (ibid.)

Propriale lemmaer er de ord, som primært eller kun anvendes i proprialt funktion, som eksempelvis personnavnet *John* og stednavnene *København* og *Ålsvenderup*. Da lemmaerne har en foretrukket anvendelse som proprier, genkendes de derfor hurtigt som proprier upåagtet sprogbrugssituationen.

Men ikke alle proprier er dannet af lemmaer, der er prototypisk propriale. Langendonck illustrerer problemet med afsæt i det engelske lemma *work* (arbejde), der både kan anvendes som substantiv *a work* (et arbejde) og som verbum *to work* (at arbejde). Han påpeger endvidere, at det er vanskeligt at afgøre om *work* primært anvendes som substantiv eller verbum, og det bliver således sprogbrugssituationen, der afgør, hvilken funktion lemmaet har i en given kontekst. På samme måde er det heller ikke alle proprier, der er skabt af propriale lemmaer, der per konvention udelukkende eller primært anvendes i proprialt funktion. Det er på dette sted i kontinuummet, brandnavnene findes, mener Langendonck.

Dertil mener Langendonck at brandnavnes (og varemærkers) "basisniveaubetydning" (basic level meaning)³⁶ kan variere afhængig af sprogbrugssituationen:

If we think only of the firm (or company), a name *Coca-Cola* seems to behave as a proprialt lemma assigned *ad hoc* to this company. When we think of the product, it appears to become a proprio-appellative lemma, since both the proprialt and appellative use are quite common and it is not clear which is diachronically prior to the other. (Langendonck 2007a, s. 29)

³⁶ Langendonck mener, at proprier har det han kalder *basic level meaning*, som er en slags kategori-præsupponerende viden. Når sprogbrugeren eksempelvis hører propriet *John* knyttes forestillingerne 'menneske' og 'mand' sig til propriet, når sprogbrugeren hører propriet *Mary* er forestillingerne 'menneske' og 'kvinde' tilknyttet osv. Dette betegner Langendonck som *basic level meaning* hos proprier. Se f.eks. Langendonck 2007b, s. 79-81.

Lemmaet *Coca-Cola* kan altså med andre ord både betegne firmaet, hvorved det fungerer som firmanavn, og det kan optræde i sætninger som ”Coca-Cola er et velkendt brand” og ”jeg drak noget coca-cola”, hvor det anvendes henholdsvis som et brandnavn og som et appellativ (ibid., s. 23).

Netop fordi samme lemma kan bruges i forskellige situationer med forskellige betydninger, kan der ikke defineres om én foretrukken (grammatisk) funktion (jf. work, arbejde), og derfor må sprogbrugeren søge i konteksten efter den præsupponerede basisbetydning. Denne forestilling svarer til Gernsbachers resultater, hvor samtlige betydningsmuligheder blev aktiveret ved konfrontation med et homonym, og konteksten hjalp med at svække de for konteksten urigtige betydningsmuligheder.

Marcel Danesi definerer et brand som en *betydningskode* (meaning code) hvor lemmaet ofte ”matches the unconscious meanings attached to the product” (Danesi 2011, s. 175). Et brand har derfor identificerende funktion, men:

...the name generates images and meanings that go well beyond this simple function. Consider *Armani* high heel shoes. The name of the manufacturer allows us, of course, to identify the shoes as denotatively different from other shoe brands. But it does much more than that. It taps into a code of meaning that is designed to evoke images of artistry, craftsmanship, and superior quality to the shoe product. The name *Armani*® transforms the shoe product into an ”authored” work of shoe art, not just an assembly-line product for everyone to wear. (ibid. s 176)

Betydningen, Danesi her betegner, er knyttet til propriers stilistisk-retoriske niveau. Når et lemma har potentialet til at både betyde firmanavn, brand og produktnavn bliver konteksten afgørende for, hvilken betydning der menes. Da brands endvidere ofte er knyttet til firmaer med mange butikker, der bærer det samme navn, men ligger i forskellige byer, knyttes begrebet også tæt sammen med kædeforretninger og filialer.

TIGER OF SWEDEN der er et eksempel på et proprialt lemma, der betegner mange butikker i flere forskellige byer og lande, og samtidig er lemmaet et brandnavn og et firmanavn. Når sprogbrugeren konfronteres med *TIGER OF SWEDEN* på gadeniveau, registreres udtrykket dog hurtigt som et proprium og butiksnavn, da lemmaet er placeret på propriets plads inden for diskursen af butiksnave i byen, jf. nedenfor³⁷.

³⁷ Firmaet og butikskæden *Tiger of Sweden* hed oprindeligt Schwartzman & Nordström, navngivet efter ejerne i 1903. Butikken fik hurtigt navnet *Tiger* efter et jakkesæt de to designere lavede, som de kaldte Tiger. Da virksomheden ekspanderede internationalt blev navnet *Tiger* suppleret med frasen *of Sweden* (tigerofsweden.com).

Figur 21: Tiger of Sweden i Indre By.

Som kædenavn er *TIGER OF SWEDEN* på udtryksniveauet en stilistisk gentagelsesfigur. Den stilistiske gentagelse karakteriseres bl.a. af ”Behaget ved den indfrie Forventning” (Albeck 2000, s. 156), og det er netop behaget ved en indfriet forventning, der ligger intentionelt bag kædenavnet, mens det er idéen om brandet, der sætter forventningen.

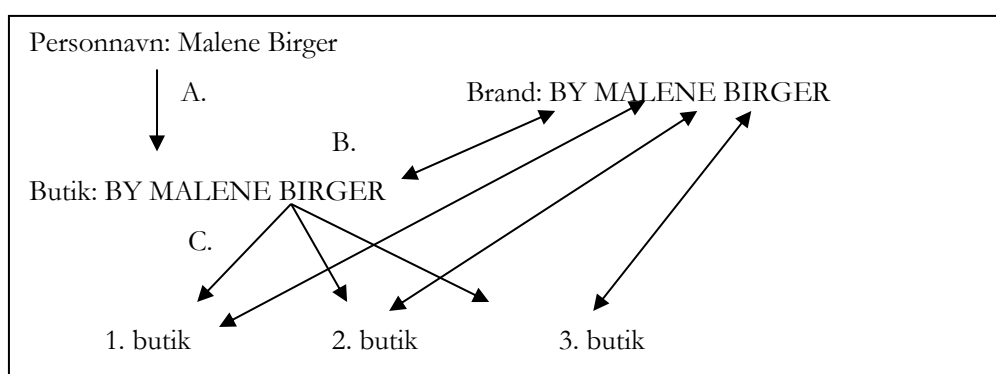
Men den forventning et kædenavn kan indfri, forudsætter både et lemma, et brand og en fysisk manifestation, i dette tilfælde en butik. Den sproglige ”forventningskonstruktion” kan derfor siges at udtrykke navngivernes forsøg på at forene sproglig udsigelse med fysisk verden, da navngiverne egentlig forsøger at lede sprogbrugernes tanker hen på et (i dette tilfælde) modemæssigt fænomen og brand, der er (relativt) ens for alle *TIGER OF SWEDEN*’s butikker i verden³⁸. Indfries forventningen til velbehag har man ”det gode navn”.

Man kan således sige, at navnets unikhed på sin vis er gået tabt. Ligesom med alle proprier er referencen ”the primary feature and the possible meaning is secondary” (Langendonck 2007a, s. 27), men *TIGER OF SWEDEN* kan ligge på mange forskellige lokaliteter, hvorimod sprogbrugeren til gengæld er ret sikker på, *hvilken forestilling TIGER OF SWEDEN* betegner. Brandnavnets vigtigste funktion er ikke at fortælle, hvor noget ligger, men hvad der betegnes i en meget snæver og monoreferentiel betydning. Der findes kun én slags forestilling/begreb om

³⁸ Mange internationale virksomheder tilpasser deres varer og reklamekampagner til de lande, de har deres butikker i. Ofte er der dog kun tale om mindre tilpasninger, der ikke ændrer de grundlæggende karaktertræk i det brand, navnet betegner.

TIGER OF SWEDEN og der findes kun ét om *BY MALENE BIRGER*. Disse udtryk bliver således en slags proprial lemmæer, men ikke på samme måde som f.eks. personnavnene John og Mary, for der vækkes en ganske særlig forestilling med fællestræk mellem alle *TIGER OF SWEDEN*s butikker og alle *BY MALENE BIRGER*s butikker.

Hvor stednavnet betegner, *hvor* noget er, og personnavnet betegner, *hvem* nogen er, betegner brandnavnet *hvad* noget er. Brandnavne, navne på franchises og kæder kan derfor ses som sproglige udtryk, hvor individualiseringen er gået fra at være stedsfæstet til at blive mentalt fæstnet til en helt specifik idé³⁹. Gennem løsrivelsen fra det stedsfæstede (dvs. fra et oprindeligt og specifikt sted), bliver det sproglige udtryk et slags produkt af den butik og det sted, hvor det oprindeligt lå. Udtrykket bliver en idé med et helt specifikt og unikt indhold, det bliver et brand og appellativ, og herefter kan sprogbrugerne anvende brandnavnet i ”toponymiserende” funktion. Dvs. brandnavnet kan herefter anvendes som butiksnavn og udpege identiteter på forskellige gader i forskellige byer og henviser som metonymi til brandet. Disse indbyrdes referencer vises på figuren nedenfor.

Figur 22. Udviklingen af et brandnavn og relationen mellem brand- og butiksnavn. I et kronologisk udviklingsforløb navngiver butiksstifteren først sin butik, hvor der sælges meget specifikke varer i helt særlige omgivelser. De specifikke varer og omgivelserne former en idé, der kun udpeger én specifik forekomst. Butiksnavnet bliver dermed lig det, det betegner, og et brandnavn er født. Brandnavnet er herefter navnet på den specifikke idé, der udpeger blot ét individ, altså en abstrakt idé. Men herefter kan brandnavnet, der er homonymt med det oprindelige butiksnavn, hvorfra brandet udsprang, bruges i toponymiserende funktion, og afhængig af kontekst betegne forskellige filialer med netop det navn, som er identisk med brandet.

7.3.1.2. Særlige skrivemåder og bruddet med konventionerne

Navne dannet som særlige skrivemåder markerer på ortografisk niveau, at sprogstørrelsen ikke er afhængig af eller behøver at følge de almindelige retskrivningsregler. Der er tale om en unik navnedannelse uden homonym.

³⁹ Det er formentlig ikke alle brandnavne, der dannes på denne måde, men jeg ønsker her at vise relationen mellem brandnavne og fysiske lokaliteter.

Vi har allerede set på proprier med særlige skrivemåder ved analyse i kapitel 6, så her vil jeg blot nævne dem, som en særlig måde at danne proprier på. De unikke udtryk er afhængige af en fast diskurs (retskrivningsregler), men kun for at bryde hermed, så navnedannelserne på udtryksniveau kan fremstå homonym-løse og dermed ”mere propriale”. De unikke navnedannelser var forkortelser uden konventionel betydning, navnedannelser med tal og hvor bogstaver kan have en særlig betydning, der ligesom tal kan stå i stedet for et ord eller en orddel. Dertil andre særlige skrivemåder, der bryder retstavningskonventionerne.

Mange af disse navnedannelser er tekstlige fænomener, der gør dannelserne ”propriale på udtryksniveau”, men kun så længe propriet læses. F.eks. *G4S*, *X-tend HAIR*, *InVirke* m.fl. bryder ved udtale propriernes entydige status og unikke eksemplar. Navnedannelserne er altså både afhængige af retskrivningsregler, for at bryde hermed og fremstå entydigt propriale, og dog dannes disse proprier netop med potentialet for homonymi. I denne kombination ses dermed både en unik dannelse (skrift) og forestillingen om en klasse af ting (udtale).

7.3.2. Anden proprialiseringsstrategi: betydningsdannelse og multimodalitet

Der er naturligvis forskel på propriers grammatiske niveau og deres stilistisk-retoriske niveau. Den morfologiske analyse beskriver propriernes sproglige bestanddele og er et deskriptivt værktøj. Den stilistisk-retoriske tolkning analyserer navnenes semantik og belyser de sproglige intentioner bag navnevalget. Multimodalitet, skrifttyper og visuel fremtoning er mest knyttet til de kommercielle navnes stilistisk-retoriske niveau, men når sprogbrugeren konfronteres med proprier på skrift i byen, er det både morfologi, grammatik og stilistisk-retorik, der til sammen skaber navnenes betydning, som de perciperes.

Derfor er multimodalitet måske ikke en egentlig proprialiseringsstrategi, men snarere en betydningsstrategi. Men betydningsstrategien har konsekvenser for propriet, der følgelig må opfattes som en sprogstørrelse bestående af de mulige betydninger, der fremstår i det visuelle proprium.

I *Multimodality – A social semiotic approach to contemporary communication* beskriver Günther Kress (2010, s. 1), hvordan han fra et busvindue iagttager butiksskilte, og derfor kommer til at undre sig over, hvorfor og hvordan han forstår skiltene. Han bemærker:

If writing alone had been used, would this sign work? I don't think it could: there is too little time to take it in. A little later in the day, if shoppers tried to *read* the sign, the intersection would clog up. With writing alone, the message would, quite simply, be too complex. Using three modes in the one sign – *writing* and *image* and *colour* as well – has real benefits. Each mode does a specific thing: image *shows* what takes too long to *read*, and writing *names* what would be difficult to *show*. Colour is used to highlight specific aspects of the overall message. Without that division of semiotic labour, the sign, quite simply, would not work. Writing *names* and image *shows*, while colour *frames* and *highlights*; each to a maximum effect and benefit.

Lige sådan i undersøgelsesområdet i Indre By. Flere gange var det ikke nok at excerpere det kommercielle navn, som det stod skrevet i den specifikke bogstavkombination, hvis navnets betydning skulle tolkes. Nogle gange måtte jeg inddrage navnets visuelle fremtrædelsesmåde, da navnets betydningsindhold findes i kombinationen af navneform, tekstens komposition, brug af forskellige skrifttyper og størrelsesforhold mellem skrifttyperne, der tilsammen fortæller, hvad der er navn, og hvad det betyder. Dertil kan valg af farver og billeder spille en rolle for navnets betydning.

Det er disse navnetyper, jeg kalder *multimodale navne*. Det vil sige, at navnets betydningsindhold ikke er ”ren lingvistisk” i klassisk forstand, da nogle navnes betydning findes i samspillet mellem tekst, placering og visuel udformning.

Paula Sjöblom betegner den multimodale analyse som en:

...*semiotic resource*, which originates in the work of M.A.K. Halliday. Resources are observable actions and objects that are used in a social communication and that have meaning potential which is built by their previous use in some functions; they exist because people need them for some purposes [...]. *Semiotic modes* are realizations of discourses. They are options according to the interests of the communication situation. (2008b, s. 351)

Multimodale navne er med andre ord resultatet af den kommunikationssituation, de kommercielle navne udfylder, og den intentionelle væsentlighed, der følger med.

Paula Sjöbloms artikel ”Multimodality of company names” (2008b) præsenterer en optegnelse over typer af skilte på den centrale gade Humlegårdsgatan (Humalistonkatu) sammenlignet med skilte i industrikvarteret Itäharju i Åbo (Turku). Hun opregner skilte, hvor butiksnavnet står som logo, navne med tal og forkortelser af auditiv karakter, skilte med illustrationer, bl.a. lægehuset *Pulssi*, ’puls’ hvor navneformen akkompagneres af et hjerte, såvel som hun bemærker, at skrifttyper også kan have en indvirkning på butiksnavnes betydning. De beskrevne typer svarer til de variationer, der findes i mit materiale.

Mit materiale indeholder mange kommercielle navne, der benytter multimodale betydningsstrategier, men som i praksis ikke får kommunikeret væsentlig meget mere end de associationer propriæt allerede udsiger på udtryksniveau. Det kan skyldes mit begrænsede materiale set i forhold til det fulde antal kommercielle navne i København, eller måske at kommercielle navngivere ikke er bevidste om det betydningspotentiale, der ligger i det multimodale kommercielle navn. Det er netop muligheden ved at kommunikere flere forskellige betydninger på én gang og overraskelsen, der ligger ved, at propriæt tages ”et nyt sted hen”, uden for ”det rent sproglige” i klassisk forstand, som kan være det attraktive ved navnedannelsesmåden. I det følgende præsenterer og analyserer jeg nogle af forekomsterne fra mit materiale.

7.3.2.1. *Paradis*

I Indre By ligger en filial af butikskæden *Paradis*. *Paradis* er flertydigt på flere niveauer, hvilket skyldes navnets multimodale karakter. Som appellativ betyder det 'Guds rige, himmerige' og har endvidere den overførte betydning om et 'smukt, idyllisk sted med materiel overflod, et eldorado'.

Det tyder altså på, at en bagvedliggende motivation for navnevalget, kunne være ønsket om at dreje sprogbrugerens associationer mod noget himmelsk i dobbelt forstand. Ydermere er navnet skrevet med to forskellige farver, på en sådan måde, at *Parad-* skrives med gul skrift, mens *-is* skrives med blå.

Figur 21: Filial af isbutikskæden *Paradis* i undersøgelsesområdet i Indre By.

Farveskiftet udskiller dermed to ord af det usammensatte appellativ og proprium. Det første ord *parad* falder fonetisk sammen med det danske adjektiv *parat*, mens endelsen *is* tilsvare substantivet 'is', og sigter til den dessertspise, butikskæden sælger.

Der kommunikerer altså både *paradis* med associationer til Edens Have og et eldorado-land, såvel som adjektivet *parat* og substantivet *is* er en del af navnets betydning. Navnet betyder dermed tre samtidige ting: her forhandles *iskager*, som smager *himmelsk* og kan købes *lige nu*. Hvis farverne ikke blev taget i betragtning i navnetolkningen, ville den ekstra betydning ikke kunne fremgå. Samtidig fremstår den indlejrede merbetydning som intenderet, netop fordi der anvendes forskellige farver. At ordelementet *is* skrives med blå skrift er næppe tilfældigt, da farven blå ofte symboliserer noget koldt. Men det gør samtidig betydningspotentiallet fuldstændig afhængig af, at propriets ses skrevet på skiltet. Derfor må det konstituerende betydningsbegreb i navnetolkninger af denne art udvides, for det er ikke tilstrækkeligt at udlede propriets fulde betydning ved at tolke bogstavskombinationen eller udtalen af navnet alene.

I tilfældet *Paradis* kommunikerer der flere betydninger på én gang, og det er ikke til at sige hvilken, der er det mest "egentlige". Snarere består navnets betydning netop af det samlede miks af betydninger, som imidlertid betinges af, at propriet står skrevet med skrift på denne måde.

Jeg har gjort den usystematiske observation, at butikskæden også har talesprogvarianten *Paradis-is*. Reduplikationen af sidste stavelse *is* kan skyldes ønsket om specificering. Siges der blot *paradis* specificeres varesortimentet ikke, på samme måde som når navnet læses på skiltet. Skriftformen har derfor en fordel, der ikke er til stede i talesproget, hvorfor der formentlig, som konsekvens heraf, er opslået en praksis blandt nogle sprogbrugere, hvor butiksnavnet udtales med reduplikation af sidste stavelse.

Paradis-navnet er det navn i alle tre undersøgelsesområder, hvor jeg har observeret den størst udnyttede multimodale kapacitet. Men det betyder ikke, at der ikke også er andre kommercielle navne, der benytter sig af flere samtidige betydningskoder som tydeliggørelse ved farvevalg, som man må aflæse for at få den fulde betydning af navnet⁴⁰.

Det kan bemærkes, at multimodale kommercielle navne som *Paradis* og navnedannelserne af deskriptive appellativer i bestemt form agerer omvendt af hinanden i tale- og skriftsproget. Når sprogbrugeren konfronteres med *Paradis* på gadeplan, aktiveres flere betydninger samtidig som ovenfor anført, hvorimod dette ekstra betydningspotentiale er fraværende i talesprogssituationen, ud over de associationer, der er forbundet med appellativet *paradis*, naturligvis. Omvendt er navnedannelserne af deskriptive appellativer i bestemt form tvetydige i talesprogssituationen, hvorimod de fremstår entydigt propriale i bybilledet, hvis det kommercielle navn er placeret inden for diskursen. Men naturligvis aktiveres forestillingen om en klasse pga. det homonyme sammentræf.

Også *Bnice*, som vi tidligere så på, benytter sig af farvekodning til at adskille ord fra hinanden ligesom *R vinbar*.

⁴⁰ Således benytter eksempelvis både ejendomsmæglerkæden *Nybolig* og farvehandlerkæden *Flüggerfarver* sig af to forskellige farver til hvert led i sammensætningen, så *Nybolig* kan forstås både som 'Ny,bolig og 'Ny 'bolig, og *Flüggerfarver* som 'Flügger,farver og 'Flügger 'farver.

Figur 24: Både Bnice hair and beauty og R vinbar skrives med forskellige farver i navneformerne, dog med forskellige kommunikative mål for øje.

Der er forskel på måderne hvorpå farveskiftet og også skrifttypeskiftet fungerer i de ovenfor viste navne. I det første tilfælde står bogstavet *B* for det engelske verbum *be* (være). Den pink farve fremhæver det, der særskrives i navneformen, og tydeliggør dermed ”det særlige” ved navnet. Imidlertid er der så stor forskel på *B*’et og resten af navnets visuelle fremtrædelse, at sprogbrugeren måske ikke ved første øjekast opfatter *B*’et som en del af navnet, men derimod som et logo eller en illustration. Først idet byvandreren gør ophold ved skiltet, kan det lyserøde bemærkes som et slynget *B*, hvorfra der ”flager” tråde, som skal ligne hårtotter. En navneform **nice* kunne sagtens fungere uden et foranstillet *B* (lydligt *be*), men når sprogbrugeren først opdager, at bogstavet er en del af navneformen, bemærkes der samtidigt, at *B*’et er ”flettet sammen” af hårlokker, hvorved associationer kan vækkes i denne retning. Det er dog ikke strengt nødvendigt, at *B*’et er flettet af hår, da man samtidig har valgt at applicere en tillægsdel ”hair and beauty” (hår og skønhed), som benævner de emner, butikken tilbyder service indenfor.

Det er på en anden måde både farve- og skrifttypeskiftet fungerer i *R vinbar*. Her udskilles første led i sammensætningen, substantivet *vin*, så dette ord bringes i forgrunden, som den mest vigtige del af navnet *R vinbar*. Den røde farve virker som en understregning, ganske som Kress ovenfor pointerede. Og det er herigennem lokalitetens særkende som specialiseret udi den specifikke alkoholiske drik *vin*, fremhæves på bekostning af de andre drikke, der typisk serveres på en bar. Bogstavet *R* skrives med en anden skrifttype, der (ligesom *B*’et i Bnice) virker både som udsmykning og symbolsk applicerer mere betydning, jf. kapitel 6.3.3.5. Men da *R*’et skrives med samme farve som andet led i substantiv og artsled *vinbar*, træder ordelementet *vin* ikke bare ud som noget, der lægges særlig mærke til qua farveskiftet til den røde farve. Ordelementet *vin* kan også springes over, så blot de sorte bogstaver læses. Ved en sådan læsning fremstår navnet som *R bar*, med det lydlige sammenfald med adjektivet *ærbar*, ’blufærdig, anstændig’. Med denne læsning er det altså andre associationer, der vækkes.

Farveskiftet i skriftformerne af navnene *Bnice* og *R vinbar* anvendes til at fremhæve et særligt træk ved lokaliteten (*B'et* er flettet af hår og lokaliteten er en frisør, *vin* skrives med rød og lokaliteten er en vinbar), som navngiverne ønsker, der skabes en særlig opmærksomhed omkring. Og herigennem tilrettelægges sprogbrugerens associationer.

7.3.2.2. Hvor kommer fætter fra?

Det er ikke altid visuelle virkemidler har en direkte indvirkning på navnets betydning. Omvendt kan visuelle virkemidler og symboler være så stærke, at de antager navnekarakter. Konfronteret med nedenstående butiksskilt spurgte jeg således mig selv: ”hvor kommer ”fætter” fra?”

Figur 25: Legetøjskæden BR-Legetøj, der i daglig tale af mange kaldes ”Fætter BR” eller BR (jf. skiltet).

Mange kender legetøjskæden *BR* som *Fætter BR*, men det er imidlertid ikke det navn, der står på butiksfrenten. I CVR-registret er legetøjskæden registreret under opslagsordet *BR-Legetøj A/S*, men er anført med det juridiske navn *TOP-TOY A/S*, som er navnet på det firma, der ejer *BR-Legetøj*.

BR er en initialforkortelse af stifterens navn **Børge Rasmussen**, der åbnede den første butik, en avisbutik, i 1950. Navnet *BR-Legetøj* blev ifølge *BRs* egen hjemmeside først dannet i 1963, da indehaveren besluttede fremover udelukkende at sælge legetøj. Men historien om firmaets tilblivelse melder i øvrigt intet om talesprogsvariantens foranstillede *fætters* relation til lokaliteten:

Navnet blev *BR-Legetøj* efter Børge Rasmussens initialer. Det var Henrik Gjørups idé, den ene af Børge og Ediths to sønner. Han havde nemlig opholdt sig i USA i 1962, hvor han fik et grundigt indblik i detailkæder. Han præsenterede idéen for sin bror og far, og de syntes begge, at det var et interessant forretningskoncept, og sammen grundlagde de butikskæden, som vi i dag kender som Fætter BR. (www.br.dk/om-faetter-br/historien-om-faetter-br)

Det kan bemærkes, at både navnet *BR-Legetøj* og *Fætter BR* figurerer i citatet, som betegnelse på samme butikskæde. Citatet stammer endvidere fra en webside med en webadresse, der ender på ”historien om fætter BR” (min markering og normalisering), men ret beset melder historien kun om opkomsten af navnet *BR*, mens elementet *fætter* er og forbliver uforklaret, men nævnes.

Så hvor kommer *fætter* fra? Forklaringen findes i butikskædens maskot, drengen i garderuniform med indskriften *BR* på bjørneskindshuen. Inddrages billedet som kontekst skal *fætter* forstås i betydningen ’løjerlig fyr’, og forleddet sigter til navnets mest primære fremtoning; garderfiguren. Dette bekræftes af Børge Rasmussens efterkommer Henrik Gjørup, bestyrelsesformand i TOP-TOY, som jeg har været i kontakt med i denne forbindelse⁴¹.

Gjørup kunne således berette, at *BR-Legetøj* indførte maskotten i 1963, oprindeligt som en trægardist skabt med inspiration i Kay Bojesens garderfigur. Legetøjsbutikken ville nemlig have et navn, kunderne ikke behøvede at læse, da det passer til butikkens målgruppe af børn, hvoraf mange er så små, at de ikke kan læse.

Figur 26: Den første *BR-legetøjsbutik* i Roskilde, 1963 (www.toptoy.dk). Bemærk i øvrigt *propriets* og *reklameteksternes* placeringer i forhold til hinanden.

Da de første Tv-reklamer startede i Danmark i 1980'erne, behøvede *BR-Legetøj* en ”levende” gardistfigur, som kunne bruges til reklamefremstød i mediet. I 1981 tegnede Henning Hougaard derfor en figur til formålet, som dog ikke oprindeligt havde navn på huen. Senere samme år (1981) udskrev *BR-Legetøj* en navnekonkurrence i deres katalog, hvor de spurgte målgruppen, børnene, hvad maskotten skulle hedde. Blandt de indkomne svar var der flere, der syntes, figuren skulle

⁴¹ Telefonsamtalen fandt sted 27. oktober 2015.

hedde *Fætter*. Teksten *Fætter BR* blev derefter placeret på maskottens bjørneskindshue, og teksten blev siddende frem til 1999.

Figur 27: BR-Legetøjs maskot 1981-1999. (www.toptoy.dk)

I 1999 fjernedes ordet *fætter* fra figuren, da *BR-Legetøj* ekspanderede deres forretning internationalt, til lande der ikke kender det danske substantiv *fætter*. Til gengæld kunne maskotten så bruges i branding som internationalt kendetegn på tværs af lande, ligesom forkortelsen *BR* også anvendes internationalt som navn. Men hvor forsvinder *Fætter* så hen i udlandet?

Maskotten har forskellige navne afhængig af land og sprog, og kaldes *BR Mascot* på engelsk (jf. ovenfor), *Das BR-Männchen* på tysk og *BR-bahmo* på finsk. I hvor stor udstrækning butikkerne i de andre lande har samme navnevariant-triade som i Danmark (*BR*, *BR-Legetøj*, *Fætter BR*) har jeg ikke undersøgt systematisk. Dog har jeg fået bekræftet, at man i Finland kalder butikken *BR* eller *BR-Lelut* (*BR-Legetøj*), hvilket altså tyder på, at *BR-bahmo* udelukkende anvendes om maskotten, og således *ikke* også betegner butikken (e-mail, Ainiala, modtaget 27. oktober 2015).

Hvad der tiltrækker sig særlig opmærksomhed her er navnets karakter af figur, der ikke behøves at læse. På dansk grund både gøres og bliver/blev maskotten det mest signifikante kendetegn ved butiksfronten, og det kommercielle navn fremstår egentlig mere som et billede, end som navn skrevet med bogstaver. Kompositorisk er drengen med bjørneskindshuen det egentlige blikfang. Dog placeres *BR* alligevel centralt i drengens hue, så den der kan læse ikke er i tvivl om, at der er en

forbindelse imellem de to⁴². Dertil bemærkes, at det genkommende element i den danske navnevariant-triade er BR, som derfor må anses som det egentlige butiksnavn⁴³.

Selvom BR er butikskædens egentlige navn, har *Fætter BR*-navnevarianten levet en tekstfunderet tilværelse på kædebutikkens skilte fra 1981-1999. Det er i denne periode, navnet har fæstnet sig blandt danskerne i en sådan grad, at det stadig anvendes 16 år efter *Fætter* blev fjernet fra skiltet igen. Forleddet *Fætter* sikrer en stor grad af genkendelighed på sprogligt niveau, da slangordet har en uformel og humoristisk tone, som giver navnet ”huskeværdighed”. Det er formentlig denne huskeværdighed, der gør, at mange sprogbrugere stadig i dag anvender navnet så længe efter, forleddet blev sløjfet.

Navnet på maskotten er altså (også) blevet en navnevariant til butikken. Der er en interessant blanding af tekstlag her, da navnet på maskotten, placeres på maskotten, hvorefter dette skilt placeres på propriets plads. Billede, maskotnavn og butiksnavn blandes sammen på en måde, at det kan være svært at adskille dem fra hinanden. Og det er formentlig også hensigten, da den retoriske intention, som Gjørup fortalte, jo var at skabe et navn, der ikke skulle læses.

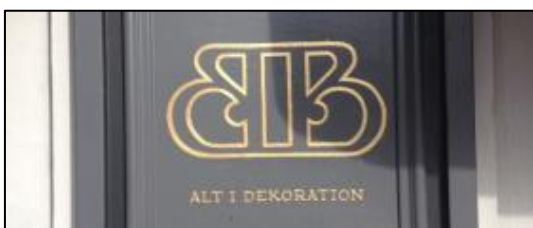
Denne visuelle kommunikation minder om den ”navnestrategi”, hvor symboler kommunikerer kommercielle funktioner i bybilledet. Kommunikationsformen kan dateres til senest 1600-tallet (Matthiesen 1919) og ses videreført i dag, hvor bagere kan have en kringel hængende som ”navn” ved butiksdøren inden for diskursen af propriets placering, en frisør/barber kan kommunikere ’frisør/barbar’ ved at have en saks hængende på samme måde osv. Det der egentlig kommunikeres er funktion/lokalitetstype, og saksen og kringlen anvendes i en konventionaliseret, entydig betydning saks= frisør/barber, kringel =bager. Ved denne brug kan forestillingen om en klasse af frisører/barberer og bagere vækkes, men kun så længe symbolerne er placeret inden for diskursen.⁴⁴ BRs maskot ligner kun i nogen grad denne type symbol, da billedet er monoreferentielt, og altså ikke betyder ’legetøj’, men *Fætter BR*, *BR* eller *BR-Legetøj*.

⁴² Denne propriumsplacering på det navngivne objekt ligner til forveksling navngivning af butikker med navne placeret inden for placeringsdiskursen. I analogi hermed placeres *Fætter BR* (siden *BR*) på bjørneskindshuen og f.eks. ikke på maven af figuren. Det minder om propriets placeringer over indgangsdøre og butiksvinduer, snarere end midt på en dør eller midt i et vindue.

⁴³ Dette understøttes tillige af TV-reklamerne i 1990’erne, hvor den tegnede *Fætter BR*-figur sang ”Ved du hvad det bedste er?” og et børnekor svarede: ”legetøj fra BR”.

⁴⁴ Se billedet figur 19 ovenfor. På dette billede ses en moderne fortolkning af symbol-anvendelse som navn ved placeringen af en saks inden for diskursen af propriets placering. I dette eksempel ”forklares” den ikoniske saks’ konventionelle betydning (frisør/barber) ved appellativ, artsled og navnet *Frisør*, der dog er holdt i samme lakoniske stil, som saksens stiliserede symbolværdi. Frisørsalonen bærer det juridiske navn Radun Aps efter indehaverens fornavn.

Over for *BR-Legetøj* ligger en butik med dette skilt:

Figur 28: Butiksskilt i Indre By.

Navnet bærer mere præg af logo, ikon eller symbol, end af at være et læseligt/skriftligt navn, og det kræver nærstudium at finde ud af, hvad logoet forestiller. Derimod læses tillæggsdelen nemt ”alt i dekoration”, og den kontekstuelle information er ved første møde med skiltet det mest informative. Dette til trods er det alligevel snarest logoet, der opfattes som navn. Det skyldes både de to teksters placeringer i forhold til hinanden: logo er placeret over tillæggsdelen, og må derfor være mere vigtig, dvs. mere ”navneagtig”. Dertil er logoet større end tillæggsdelen, hvorved informationshierarkiet gentages, og logoet iscenesættes som det mest væsentlige. Men det er svært at afkode, hvordan logo-navnet skal udtales, hvis lokaliteten skal betegnes med et proprium. Vi behøver kontekst.

Figur 29: Samme butiksskilt i Indre By, men med kontekst.

Zoomes der ud, bliver det lettere. Butikken er en blomsterforretning. Når dette tages i betragtning, læses navne-logoet nemmere, da sprogbrugerens associationer drejes i retning af blomster. Med denne kontekst gives samtidigt en forklaringsnøgle, hvormed anden halvdel af logoet kan læses som et slynget *B*, der kunne være en initialforkortelse af substantivet *blomster*. Da navne-logoet er symmetrisk delt med en midterakse, kan man derefter gætte, at første del af navne-logoet kunne

være et spejlvendt slyng *B*, hvorved der fremtræder et såkaldt spejllogo, og butikkens navn kan afkodes som *BB*.

Blomsterforretningen ligger på gaden Bremerholm. Ved samtale med en butiksansat 1. august 2013 fik jeg oplyst, at butikkens navn er *Bremerholms Blomster*. I dette udfoldede navn er blomsterforretningen navngivet efter beliggenhed ved gaden Bremerholm dertil substantiv *blomster*, der sigter til varesortimentet. Men det kræver indgående forhåndsviden til både butikkens beliggenhed og varesortiment, før navne-logoet kan dechifrerer. Da navne-logoet ikke ligner en blomst eller på andre måder bringer associationer i denne retning, fungerer navnet uden kontekst ikke særlig godt, hvis målet var at aktivere associationer henvendt til en målgruppe, som herefter ville kunne regulere deres handlinger efter kommunikationssituationen. Navngiveren *kunne* have valgt at skrive det fulde navn på markisen over vinduet, som er et diskursivt navnested. Men ved dette fravalg fremstår navnet som spejllogoet *BB* og en unik navnedannelse.

Anderledes er det med tøjforretningen *Coeur*, fra fransk substantiv 'hjerter', hvor navnets begyndelsesbogstav skrives som en del af et hjerte.

Figur 20: Navnets betydning 'hjerter' vises i den grafiske fremstilling af skrivemåden af begyndelsesbogstavet *C*.

Der er ingen forbindelse mellem funktionen tøjforretning og navnets betydning 'hjerter'. Navnet fremstår som metafor, hvor de associationer der forbindes med et hjertes overførte betydning om kærlighed og det sted i kroppen, hvor menneskets følelsesliv "findes", forbindes med lokaliteten. Derimod ses altså en forbindelse mellem butiksnavnets betydningsindhold og visuel fremtrædelsesform.

7.3.2.3. Typografi og betydning

Typografi kan spille en væsentlig rolle for perceptionen af urbane navne. Derfor har jeg noteret de exciperede navne, som de var skrevet med brug af store og små bogstaver som det fremstod af skilte, men i mange tilfælde handler det mindre om proprier og tillægsdele skrives med små og store bogstaver, og mere om informationernes indbyrdes størrelsesforhold og med hvilke skrifttyper, de formidles.

I ”Typographic meaning” optegner Theo Van Leeuwen to væsentlige faktorer for, hvordan skrifttyper kan være betydningsdannende. Han kalder de to principper for ”konnotation” og ”metafor”. Han definerer konnotation som en videreudvikling af Roland Barthes myte-term. Van Leeuwen skriver:

Connotations come about through the ’import’ of signs into a specific domain where they have hitherto not formed part of the accepted, conventional repertoire. Their meanings are then formed by the associations that exist, within the domain *into* which the signs are imported, with the domain *from* which they are imported. Such a ’domain’ can be a particular historical period, a particular culture, a particular group (profession, social group) and soon [...] They form a meaning *potential* which can be narrowed down when the font is used in a specific context. They are a *resource* for meaning-making. Their understanding rests on cultural knowledge. Designers must therefore assume that users of their typefaces will recognize ’where these signs come from’, and users, in turn, will have to assume the same for their readers or viewers. (Van Leeuwen 2005, s. 139)

Konnotationsbegrebet kan altså forstås som en samtidsbestemt diskurs, der varierer fra kultur til kultur.

Metaforbegrebet definerer Van Leeuwen som den overførte betydning, han mener at finde i skrifttypernes konkrete udformning:

Fonts can, for instance, be angular, as in the case of *Agency FB* or rounded, as in the case of *Century Gothic*, and ’roundness’ readily lends itself as metaphor for ’organic-ness’, ’natural-ness’, ’femininity’ and other related concepts (ibid. s. 140).

Nedenfor ses tatovørbutikken *DARK CROW (TATTOO)*. Skrifttyperne spiller en helt central rolle for opfattelsen af navnet og tillægsdelene, men også andre *modes* er betydningsdannende.

Figur 31: *DARK CROW (TATTOO)*.

DARK CROW (sortkrage) er skrevet med en skrifttype, der imiterer gotisk skrift. I populærkultur forbindes gotisk skrifttype associativt af mange til metal-musik subkulturen, der dyrker en æstetik om det dystre og uhyggelige, det anti-religiøse, det hedenske, smerte og død. Dertil ligner det, at skriftens bogstaver driver ned ad skiltet, som om bogstaverne var flydende. *W'et* skrives som den øverste del af en trefork, der er djævlens tegn. Skriften tilrettelægger dermed det kommercielle navn i en "uhygge-sfære", og sortkragen, som er illustreret til højre på skiltet, tages via disse associationer, ud af dens naturlige habitat, og får symbolsk karakter og overført betydning. Sortkragen har "næsten udelukkende negativ symbolik: ulykke, krig, død, ensomhed, ondskab" (DSD).

TATTOO, der betyder tatovering, men her skal forstås i betydningen 'sted hvor der udføres og kan købes tatoveringer' er skrevet med en anden skrifttype. Ligesom *BB* ovenfor viser de forskellige skrifttyper, at der er tale om forskellige betydningslag. Men da *TATTOO* samtidig skrives med næsten lige så store bogstaver som *DARK CROW*, kan sprogbrugeren komme i tvivl, om det er to navnelementer, der tilsammen udgør navnet *DARK CROW TATTOO*, eller om det "egentlige navn" er det kortere *DARK CROW*. Fra en visuel synsvinkel bliver spørgsmålet om størrelse eller forskellige skrifttyper er den mest vigtige betydningstilrettelæggende modalitet. Butikken kaldes *DARK CROW TATTOO* på butikkens hjemmeside (www.darkcrowtattoo.com).

Tillæggsdelen *PIERCING* ses med rød skrift over indgangsdøren, hvor ordet fremstår meget mindre end de to andre tekstelementer på skiltet, men alle tekstelementer er skrevet med versaler. Her spiller det i praksis en mindre rolle, om proprium og tillægsdele skrives med små bogstaver eller versaler, for det er et andet hierarki, der findes på skiltet. Da *PIERCING* fremstår som den mindste tekst på skiltet, er denne information også underordnet set i forhold til de andre tekstelementer på skiltet. Både ved den mindre skrift og placering af ordet *PIERCING* under de andre tekstelementer, kan sprogbrugeren konkludere, at piercinger laves, men det er sekundært i forhold til tatoveringer, som er butikkens kerneydelse.

TATTOO skrives med en ”typografisk konventionel” og dermed neutral skrifttype, lig de skrifttyper der ofte ses i litterære tekster (Nørgaard, 2012). Skrifttypens neutrale betydningskode stemmer godt overens med det neutrale sproglige indhold, ordet betegner, da det specificerer, hvad der forhandles, og dette formidles i et let tilgængeligt og ligefremt (skrift)sprog, der signalerer professionalisme set i forhold til den gotiske skrift. Det er specifikt til navnet *DARK CROW*, de ovenfor nævnte associationer tilrettelægges, og ikke til den information der specificerer det, der forhandles med.

Var *DARK CROW* taget ud af konteksten på skiltet og skrevet med en konventionel skrifttype, ville associationer til sortkragen med den ovenfor skitserede symbolværdi, kun kunne afstedkommes, hvis sprogbrugeren i forvejen kendte til den symbolske betydning. Konfronteret med skiltet hjælper skriften proprium ind i netop denne kontekst og fungerer som hjælper til at rette associationerne derhen, hvor navngiveren har intenderet det.

Nedenfor ses eksempler på forskellige typer anvendelse af skrift til at applicere ”de rette” associationer til navnet.

Figur 32: Her ses eksempler på, hvordan forskellige skrifttyper også er med til at skabe betydning til navnene.

Navnet *GEIST* spiller på den dobbelte betydning mellem tysk substantiv *Geist*, 'ånd, spøgelse, åndfuldhed, brændevin' og en dansk udtale af det næsten enslydende substantiv *gejt* (med stød), 'begejstring, glæde'.

Navnet er skrevet med en spinkel, skrøbelig skrifttype, der leder tankerne i retning mod det overnaturlige, mens en dansk udtale bringer associationerne i den modsatte retning. Navnet aktiverer dermed to forskellige situationsbestemte associationsrækker, hvor talesprogssituationen for en dansk sprogbruger formentlig oftere ville resultere i en udtale af det danske substantiv *gejt*, hvormed de positive associationer aktiveres, mens *GEIST* på skrift ganske givet er et kommercielt forsøg på udskillelse fra den onomastisk normalsproglige modus.

På billedet til højre benyttes især typografisk konventionelle skrifttyper, som giver indtrykket af noget professionelt og ordentlig. Bemærk endvidere *nygart* der er skrevet med en rund skrifttype, der giver associationer mod noget organisk og naturligt (jf. Van Leeuwen ovenfor).

Nygart er en privatklinik, der er specialiseret i plastikkirurgi. Gennem skrifttypen giver virksomheden indtryk af, at de kirurgiske indgreb sker i overensstemmelse med noget naturligt og organisk, og/eller at resultatet af indgrebene resulterer i noget, der ser naturligt ud. Tillægsdelen *PRIVATHOSPITAL* skrives med mindre bogstaver og tilrettelægges hermed som noget sekundært, hvormed "det egentlige navn" opfattes som *nygart*. Det giver samtidig indtrykket af, at elementet *PRIVATHOSPITAL* også i talesproget kan antage en mere "løs" tilknytning til navneformen, hvor det er valgfrit at sige orddelen eller lade være. Det samme indtryk gives ved

DARK CROW TATTOO ovenfor grundet skiftet mellem to skrifttyper. Dette markeres ikke gennem konventionen om større opmærksomhed ved ord, der skrives med versaler, da informationshierarkiet markeres ved det indbyrdes størrelsesforhold imellem ord og orddele internt på hvert skilt.

7.3.3. Tredje proprialiseringsstrategi: et spørgsmål om bestemthed

Nogle mener, at det at sammenligne *proprier* og appellativer er som at sammenligne pærer og bananer. Denne type afvisning kan have stået til hindring for at se nærmere på de fællestræk, de grammatiske kategorier rent faktisk udviser, og som muligvis vil kunne give et andet slags indblik i *proprier*. Jeg siger ikke, at *proprium* og appellativ er det samme. Men ved at tage udgangspunkt i lighederne kan vi måske komme nye steder hen og tættere på de nye navnedannelser, som mit empiriske materiale i rigt omfang indeholder.

Vi har allerede set på navnedannelse med udgangspunkt i appellativer i kapitel 7.2.1. Her blev det indskærpet, at *proprier* og appellativer kan dele et funktionelt overlap (specifik reference og bestemthed). Undervejs i navnedannelsesprocessen med et sådant appellativ vil der være sameksistens mellem to enslydende udtryk, altså homonymi (jf. layering). Når sprogbrugeren konfronteres med et homonym, aktiveres både den appellative og den *proprie* betydningsmulighed, og sprogbrugeren må afsøge konteksten for at afgøre, hvilken sprogstørrelse der menes (jf. Gernsbacher). I den betydningsfastsættende valgsituation spiller tid og diskurser en væsentlig rolle.

7.3.3.1. Bestemthedsmorfemet

Flere urbane navne i København er dannet med appellativer i bestemt form, og de falder derfor homonymt sammen med en appellativ anvendelse.

Således betegner *PIZZA HUSET* et pizzeria i Indre By. *Propriet* er sammensat af forleddet og appellativet *pizza*, som betegner en særlig italiensk spise, dertil efterleddet og appellativet *hus* 'selvstændig bygning som bruges til beboelse' i bestemt form. *Propriet* er både bestemt i sin grammatiske funktion som *proprium*, såvel som det markeres på udtryksplanets morfologiske niveau ved bestemthedsmorfem. Da *proprier* altid er bestemte, bliver *PIZZA HUSET* hverken mere eller mindre bestemt ved at have bestemthedsmorfem (Hansen & Heltoft, s. 481). Bestemthed er en sproglig funktion, der vælges, og som for appellativer aktiverer et bøjningsparadigme, hvor det grammatikaliserede, fleksiviske udtryk for bestemthed vælges (ibid.,

s.470). Bestemtheds morfemet er således fakultativt for proprier, da de altid er bestemte, mens appellativer tager bestemt artikel, når bestemthed vælges og derfor markeres.

Det er sandt at et proprium ikke bliver mere bestemt, fordi det på udtryksniveau har bestemtheds morfem, for så vidt som proprier defineres som tegn, der altid udpeger én unik forekomst. Dog mener jeg heller ikke, det er uden betydning om bestemtheds morfemet findes på udtrykssiden eller ej, for der vil altid være en grund til at vælge det eller ej, når der skal dannes proprier.

I 1997 stillede Dan Ringgaard spørgsmålstegn ved den aristoteliske metaforopfattelse (også kaldet similaritetsteorien), som udgår fra opfattelsen af, at den stilistiske figur metafor er en forkortet version af simili (sammenligning). Antagelsen afstedkommer, at de to stilistiske figurer opfattes som ækvivalente med hinanden, og at den eneste forskel beror på poetisk reference. Denne forestilling fik Ringgaard til at undre sig, og han spurgte derfor retorisk: ”På den anden side må den [metaforen] gøre en forskel. Hvorfor ellers vælge den ene frem for den anden?” (Ringgaard 1997, s. 132). Der *foreligger* jo et valg, så der *må* jo være forskel. Spørgsmålet bliver dernæst, hvori forskellen består.

Jeg drister mig til at anlægge samme synsvinkel for proprier: hvorfor danne et proprium i bestemt form og hvorfor lade være? Navnedannelse med appellativ er ikke en hurtig, enkel og entydig sag (jf. kapitel 7.2.1.). Det homonyme sammenfald kan endvidere nemt gøre sprogbrugeren i tvivl om, hvilken funktion der menes.

Derfor vil jeg først se nærmere på den nedarvede forestilling om, at propriers (toponymers) ”naturlige form” er nøgen. Med termen ”nøgen form” henvises der inden for navneforskning som regel til manglende bestemtheds morfem ved proprier dannet med appellativ, og derfor vil det følgende primært handle om toponymer med og uden bestemtheds morfem.

Bestemthed er som nævnt ikke det samme som bestemtheds morfem (jf. ovenfor). Bestemthed og bestemt form kan vises på andre måder, f.eks. er både pladsnavnet *Franciska Clausens Plads* og værtshusnavnet *Byens Kro* også bestemte. I begge eksempler fungerer genitiven som bestemmer, og der udpeges kun én bestemt forekomst⁴⁵. Men i det følgende vil det handle om, hvorvidt efterleddet/artsleddet i toponymer har bestemt artikel eller ej og den forestilling, der

⁴⁵ Man kan teste bestemthed ved at sammenligne *Franciska Clausens Store Plads* med **Franciska Clausens Stor Plads*, hvor det første eksempel er i overensstemmelse med reglerne i dansk sprog, mens sidste eksempel ikke kan siges på dansk. E’et adjektiv ’stor’ i første eksempel markerer bestemt form, mens det andet eksempel markerer ubestemt form (den nøgne form).

afstedkommes som resultatet af opfattelsen af ”propriers naturlige nøgne form”, at hvis toponymer har bestemtheds morfem, opfattes de snarere som uægte eller uegentlige proprier.

Willy van Langendonck antyder, det er et universelt karaktertræk for propriumskategorien, at der ikke er bestemt artikel. Dette angår dog kun de ”prototypiske proprier”:

Since proper names appear to be definite by nature, one might expect them to systematically take the definite article in article-languages. Paradoxically, the most prototypical proprial subclasses, personal names and city-names, usually take a zero article (in fact no article), neither in Dutch, nor in German, English, French, Spanish etc.; compare English names of the type John, Mary, London, Paris. Whenever the article appears, it concerns less prototypical, mostly inanimate names like names of rivers (the Rhine), mountains (the Pyrenees), deserts (the Sahara), etc. (Langendonck 2004, s. 19)

Bestemthed er en grammatisk kategori, der kan siges at udgøres af et paradigme med to medlemmer: bestemt og ubestemt. Kategorien bestemthed defineres derfor som den paradigmatiske opposition mellem bestemt og ubestemt. Når kategorien indgår i en syntagmatisk struktur i et ord, der skal bøjes i bestemthed, artikuleres paradigmet, og sprogbrugeren må træffe et valg mellem bestemt og ubestemt form. Paradigmet kan aktiveres og valget træffes ved appellativer. Men for proprier er der ikke noget valg mellem bestemt og ubestemt form⁴⁶, fordi proprier altid udpeger ét unikt eksemplar. Man kunne derfor gå så vidt som til at sige, at forekomst af bestemtheds morfem er ren ornamentik.

Det er problematisk for kategorien substantiv, at undergruppen proprier ikke har den bøjning, som ellers kendetegner den leksikalske kategori (afhængighedsrelationen mellem stammen og bestemthedsbøjningen). Bestemtheds morfemet er udtryksmæssigt set en bestemtheds markør, men det kunne hævdes, det ikke afspejler en rigtig paradigmeartikulation som et reelt valg mellem paradigmets to medlemmer (bestemt og ubestemt) ved proprier. Denne problematik, at proprier på dette punkt adskiller sig fra appellativer, løses ved at sige, at propriet er født bestemt, hvorfor bøjningsparadigmet ikke artikuleres. En del af forklaringen på forestillingen om propriers naturlige nøgne form kunne måske stamme fra denne overbevisning.

Set herfra kan konklusionen måske også nemmere drages, at det mest naturlige – nemlig det, der er bedst i overensstemmelse med de strukturelle forhold og med afhængighederne mellem leksikalsk kategori (stammetype) og morfologisk kategori – er proprier uden bestemtheds markør. Sprogbrugeren ville sige *Peter* i nogenlunde samme kontekst, som han/hun ville sige *manden*, og sprogbrugeren ville sige *København* i nogenlunde samme kontekst, som han/hun ville sige *byen*. I begge eksempler ville det proprie og appellativiske udtryk referere til samme fænomen.

⁴⁶ Her skal man se bort fra eksempler som ”den storsmilende Peter har boet i Finland” og ”det var en mørk og rolig Gudenå(en), der flød forbi den morgen”.

Navneforskeren Gordon Albøge undersøgte i 1985 forekomsten af bestemt og ubestemt artikelbrug i stednavne. Første antagelse lyder, at: ”De fleste danske stednavne anvendes i ubestemt, nogen form: Angel, Als, Arnborg, Bjæverskov, Bork, Bornholm [...]”. Og han fortsatte:

Et umiddelbart indtryk af den ubestemte forms dominans kan hentes i registret til Topografisk Atlas (Geodætisk Institut. København 1982). Af registrets ca. 22.000 navne har mere end 21.000 ubestemt form, mindre end 1000 bestemt form. I procenter altså 95-96 overfor 4-5. (Albøge 1985, s. 9)

Der er to ting at bemærke ved citatet. Det første punkt drejer sig om normer og standardisering af navneformer. Det andet punkt om propriernes alder. Albøge berører begge dele i artiklen.

Først og fremmest findes der en ”kartografisk vilkårlighed i gengivelse af bestemthedsformerne” (ibid.). I slutningen af 1800-tallet fremsatte oberst Emil Hansen, der i perioder var ansat ved Generalstabens topografiske samling, en regel om at sammensatte stednavne skulle stå i ubestemt form, mens der til usammensatte stednavne skulle bruges bestemt form (ibid.). Denne og lignende praksisser, som nævnes i Albøges artikel, har haft indflydelse på de navneformer, der er blevet indtegnet på kort. Men, fremhæves det, disse skrevne former giver ikke nødvendigvis et sandfærdigt billede af, om proprierne reelt anvendes i bestemt eller ubestemt form.

Men når størsteparten af danske område- og bebyggelsesnavne står i nogen form bl.a. på kort, bliver det også den form, vi forventer at se proprierne i. Dermed får den nøgne form også mere ”proprial karakter”. Det bliver et karaktertræk, som findes som en del af den onomastisk normalsproglige modus og noget ”proprialt prototypisk” (jf. Langendonck ovenfor). Dvs. at der findes en konvention for, hvordan proprier skal se ud, som tillæres ved den gentagne konfrontation med konventionen. Dette vender jeg tilbage til.

Som Albøge anfører ovenfor, *er* der vitterlig tale om et ganske massivt antal bebyggelsesnavne i ubestemt form set i forhold til bebyggelsesnavne i bestemt form. Lad os kigge nærmere på bebyggelsesnavnenes dannelsesetidspunkt.

De mest frekvente efterled i danske bebyggelsesnavne -løse, -inge, hem, -um (dativ pluralis), -lev, -sted, -by, -toft, -torp, -tved, -rød var alle produktive efterled i tiden før bestemthed blev markeret ved bestemtheds morfem⁴⁷. Nogle efterled var også produktive, imens sprogændringen stod på f.eks. efterleddet *-bølle*. Men for størstedelen af de danske bebyggelsesnavne var det altså

⁴⁷ Bestemthedskategoriens etablering er et af de sproglige træk, der markerer overgang mellem urnordisk og nordisk sprogperiode. Efter ca. 1000 er bestemtheds morfemet en realitet (jf. Kalker 1996). Men en ”fuldt udbygget brug af bestemtheds kategorien foreligger først i senmiddelalderen.” (Albøge 1985, s. 13)

slet ikke en foreliggende mulighed, at bestemthed kunne markeres på udtryksniveauet på navnedannelsestidspunktet (jf. Skautrup 1944, s. 137 f. & s. 269 & Karker 1996, s. 54-46).

Der findes også bebyggelsesnavne med benævnte efterled, der er blevet dannet efter sprogændringens start. Fraværet af bestemt form i de senere tilkomne navnedannelser kan imidlertid også tænkes at skyldes, at de senere navnedannelser blev dannet i lighed med de allerede kendte navne med efterledstypen, og dermed altså ikke skal ses som et udtryk for propriers naturlige nøgne form. Også dette berører Albøge i artiklen: ”Når reglen [stednavne dannes af substantiv i bestemt form] ikke virker fuldtud beror det på analogisk påvirkning fra den store masse af artikelløse navne fra tiden før kategoriens etablering” (Albøge 1985, s. 24)., skrives der.

Men det bør nævnes, at der jo også *findes* eksempler på f.eks. torpnavne i bestemt form. Således de få, men dog forekommende *Torpet* i Ringsted Landsogn, i Bodilsker sogn samt i Saltum, Gjøel og Vadum sogne.

Albøge har dertil opregnet fire grupper stednavne fordelt på deres forhold til bestemtheds morfem: 1) En dominerende gruppe af navne i ubestemt form, 2) En gruppe som veksler imellem bestemt og ubestemt form (bl.a. grundet forskel imellem almen navnebrug og skrivemåder på kort og i skriftlige kilder), 3) En gruppe som dannes med bestemt form, men smider bestemthedsendelsen i visse talesprogssituationer og 4) En gruppe, hovedsageligt usammensatte navne med fastlåst bestemtheds morfem (ibid., s. 25).

Hvis forholdet bestemt-ubestemt form skal kunne anvendes som dateringsgrundlag er det væsentligt at få fuldt rede på hvor resistente de oprindeligt ubestemte former er overfor bestemthedsendelsen. At et usammensat navn som i sin ældste overlevering fremtræder i ubestemt form i tidens løb får tilføjet bestemthedsendelse, kan ofte konstateres. Det kan derfor ikke afgøres om et Bjerget eller Vigen, overleveret i 1600-tallet, har haft bestemt form fra det blev dannet, eller om bestemthedsendelsen er en senere tilføjelse. Bestemthedsformen beviser ikke at navnet er ungt. Hvis vi omvendt skal kunne slutte at usammensatte navne med bevaret ubestemt form er exceptionelt gamle, må vi bygge på to forudsætninger: at der ikke har kunnet dannes usammensatte stednavne i ubestemt form efter bestemtheds kategoriens etablering i bøjningssystemet, og at jo længere et usammensat stednavn har eksisteret inden denne etablering jo mindre modtageligt er det for den nye form. Den første forudsætning er næppe til stede, den anden sværtpåviselig fordi overgang fra ubestemt til bestemt form først sker i større omfang i 1500- og 1600-tallet. (ibid., s. 22)

Albøge antyder dertil ligesom van Langendonck ovenfor, at navnedannelser med eller uden bestemt artikel kan være knyttet til lokalitetstyper:

I flere henseender svarer denne statistik [i Topografisk Atlas] alligevel ikke til virkeligheden. For det første optager Topografisk Atlas fortrinsvis bebyggelsesnavne, og af dem kun et relativt lille antal gårdnavne. Af naturnavne medtages stort set bare navne på større eller særligt kendte lokaliteter. Men netop blandt gårdnavnene og naturnavnene har bestemtheds morfemerne deres største udbredelse. (1985, s.10)

Så måske er det altså snarere en tilsnigelse at hævde, at propriets ”naturlige form” er nogen, når de fleste danske bebyggelsesnavne blev dannet i tiden før sprogændringen startede, og det er disse navnetyper, målingen er blevet foretaget på.

Dermed er det måske ikke ”mindre proprialt”, når et urbant eller kommercielt navn dannes af appellativer i bestemt form, ligesom bestemtheds morfem heller ikke gør dem mere ”uegentlige” eller ”øvrige” end de ældste danske bebyggelsesnavne. Navnetyperne er simpelthen bare dannet på hver deres side af en sprogændring.

Kigger man på nogle af de urbane navnedannelser i København inden for de sidste ti år, er der dannet navne som *Bjerget* og *8-tallet*, der betegner to boligkomplekser i *Ørestad*, et område der i daglig tale i øvrigt af mange kaldes *Ørestaden*. Ligesom gaden *Åboulevard* i daglig tale oftest kaldes *Åboulevarden*. *Superkilen* på Nørrebro er designet af arkitektfirmaet BIG og *Cirkelbroen* af kunstneren Olafur Eliasson. Byudviklingsområdet *Carlsberg Byen* skrives i to ord, mens *Svanemøllestranden* sammenskrives og blev navngivet i 2010. Cykel- og gangbroen over Ågade blev i 2009 navngivet *Åbuen*, navnet *Bryggebroen* er fra 2005, og lokaliteten fik i 2014 forlænget sit forløb med brostrækningen *Cykelslangen*, der løber langs indkøbscenteret *Fisketorvet*. Men urbane navne i bestemt form kan også være ældre, da bus 4A kører til *Sløjfen*, 9A til *Operaen*, *Holmen*, mens 66 kører til *Børsen*.

Alt imens mange urbane navne dannes i bestemt form, og sporvogn 15 kørte til *Rådhusplads* frem til 1953 (Bjørnson 1986), og Google Maps guider danskerne til *Rådhuspladsen* i 2015, hersker der en relativ fast konvention om, at nye gadenavne dannes i ubestemt form. Ofte ender de på *-vej*, *-gade* eller *Allé*. Og navngives en plads sker dette som regel også med anvendelse af nogen form. Alligevel blev fem ud af tolv nye navne til Carlsberg-grunden dannet i bestemt form, *Gærtorvet*, *Kildepladsen*, *Humletorvet*, *Tapperitorvet* og *Flaskebalsen* og 47,5 % af de optegnede stednavne på Carlsberg-grunden blev indberettet i bestemt form. Så måske er propriets naturlige form slet ikke så nogen alligevel.

7.3.3.2. Den gyldne middelvej

Den Gyldne Middelvej er en gade i Brande, Jylland. Navnet refererer ikke blot til Aristoteles’ etiske påbud om at vælge midtpunktet imellem to yderpoler. Det er også et gadenavn dannet i bestemt form.

Jeg vil gerne moderere forestillingen om propriets naturlige nøgne form, da mit empiriske materiale viser et mere broget billede. Min materialesamling er for usystematisk til at sige noget generelt om ”alle toponymer i Danmark”, men jeg mener alligevel, observationer af unge navnedannelser kan så tvivl om den nedarvede forestilling.

I Afdeling for Navneforsknings database over navne på danske gader og pladser findes der 108.877 navne i tidssnittet 2004. Af disse navne er ca. 20 % plads- og gadenavne dannet i bestemt form og ender altså på *-en* eller *-et*, eller har foranstillet *Det* eller *Den*. Nær ved en fjerdedel af disse landsdækkende og mestendels urbane navne er altså dannet i bestemt form. Og med en så stor repræsentativitet mener jeg ikke, forestillingen om en særlig naturlig form reelt kan forsvares.

I monografien *Stednavne i Egvad sogn* berøres emnet fra en standardiseringsvinkel. Her står:

Ligeledes har vestjysk dialekt foranstillet bestemt artikel, hvilket ses i stednavneudtalelser som [æ höl], [æ læi'ər], [æ 'mʊ'əs,maŋs hu's], [æ 'nɑ'r,mark]. Egentlig tilsiger udtalen at disse stednavne burde skrives som Æ Høl, Æ Lejr, Æ Mosmands Hus, Æ Nørremark. Men siden den bestemte artikel er efterhængt i standarddansk, er brug af foranstillet artikel udelukket. Man må i sådanne tilfælde enten normalisere med efterhængt artikel: Høllet, Lejren, Mosemandens Hus, Nørremarken, eller normalisere med ubunden form: Høl, Lejr, Mosemandshus, Nørremark." (Gammeltoft & Egeberg 2006, s. 30)

Når stednavne normaliseres for bl.a. at gengives på kort, sker det, så alle kan enes om retstavningen, hvilket letter orienteringen. Men normaliseringen har også den konsekvens, at der foretages sproglige valg, som ovenstående citat illustrerer.

Når størstedelen af danske toponymer er i nogen form, kan det altså både skyldes mængden af danske bebyggelsesnavne dannet før bestemtheds morfemet var en sproglig mulighed i dansk⁴⁸, og at stednavne ofte er blevet normaliseret til nogen form. Normalisering forudsætter et sprogligt valg, og hvis der har hersket en usagt præference for nogen form, vil det formentlig også være den form, flest proprier fæstnes i på kort. Dette bliver samtidigt normdannende for kortlæseres forestillinger om toponymers normalsproglige modus.

På den måde er der måske blevet skabt en selvforstærkende spiral, hvor det er svært at sige, hvad der kom først. Har normalisering til nogen form skabt forestillingen om, at toponymers naturlige form er nogen? Eller er det forestillingen om toponymernes naturlige nøgne form, der resulterede i normalisering til nogen form, og som herefter fremgår på kort?

Det er ikke mit ærinde at løse den gordiske knude, om det var forestillingen eller praksissen, der kom først. Stednavneoptegnelsen på Carlsberg-grunden viser, at mange toponymer siges i både bestemt og ubestemt form, og jeg har valgt ikke at normalisere indberetningen til enten den ene eller den anden grammatiske form. De sameksisterer.

I nærværende kontekst ønsker jeg dermed blot at fremhæve, at billedet ikke er så entydigt endda. Jeg tilslutter mig Aristoteles' lære om midtpunktet og vælger således den gyldne middelvej.

⁴⁸ Og som udgør den navnetype, målingen er foretaget på.

7.3.3.3. Urbane navne dannet med appellativer i bestemt form

Nedenfor ses forekomster af urbane navne dannet med appellativer i bestemt form:

Navne med appellativer med bestemt artikel	Lokalitetstype
1. SALEN	fysio-, ergoterapeut samt psykologklinik
AB Gruppen A/S	analyseinstitut
Admiralgaarden	hus
ADVOKATKONTORET	advokatfirma
AKADEMIKLINIKKEN <u>KØBENHAVN</u>	skønhedssalon
AxelPitznerFonden	kapitalfond
BERNIKOW GÅRDEN	hus
BOGMARKEDET	kontor (fagligt forbund, redaktion)
BOLDHUS TEATRET	teater
BRILLESKRÆDDERIET	optiker
CITYKLINIKKEN <u>v Tandlæge Leni Lauritzen</u>	tandlægeklinik
Citypassagen	en gyde
CLEMENSTRYKKERIET	bogtrykkeri
Coloseumklinikken <u>Tandlægerne</u>	tandlægeklinik
DEN DANSKE SKUEPLADS	hus (jf. Det Kongelige Teater)
Den Franske Ambassade	ambassade
Den gamle pizzabutik	spisested (pizzeria)
DET DANSKE HEDESELSKAB FORRETNINGSFØRER	kontor (administration af Det danske Hedeselskab)
DET ELEKTRISKE HJØRNE <u>BAR & CAFÉ</u>	café
Det Europæiske Miljøagentur European Environment Agency	offentlig institution
Det Kongelige Teater	teater
DÆLLEKATESSEN	spisested (sandwichbar)
Guldbarren <u>Bar Cocktails Drinks</u>	natklub
HARMONIKAHUSET A/S	arkitektfirma
Hvælvingen	hus
FOF LANDSORGANISATIONEN	kontor (udbyder voksenuddannelse)
Håndværkerhuset	kontorbygning (for håndværkere tilknyttet Danske Bank)
Innovationsfonden	finansieringsselskab
JOBZONEN A/S	kontor (rekruttering)
KASTANJEHJØRNET	en gyde
KOLONIEN <u>BAR, KLUB, HANGOUT</u>	café
<u>KOMPETENCEUDVIKLING.DK</u> Kompetencesekretariatet	offentlig institution
Konditoriet	konditori/bager (hører til Antoinette Café)
Kuppelsalen	hus/mødelokale (i Danske Bank)
LAGKAGEHUSET	konditori/bager
LOTTERIBØRSEN <u>klasselodder fornyes overalt</u>	klasselotteri-forhandler
Madklubben	spisested (kæde)
ma/ven <u>Restaurant & vinbar</u>	spisested
Natcaféen • DUKE • Bonaparte	diskotek
Overformynderiet	hus/tidligere institution
Pilegården	hus
PIZZA HUSET <u>SIDEN 1985</u>	spisested (pizzeria)
Procesbevillingsnævnet	offentlig institution
PSYKOLOGIHUSET	psykologpraksis

Psykoterautforeningen	kontor (faglig forening, Dansk Psykoterautforening)
REVISIONSKONTORET	kontor (bogføringsfirma)
SADELMAGER- OG TAPETSERER-LAUGET I KØBENHAVN STIFTET DEN 3 APRIL 1460	hus
Skindbuksen <u>Det Gode Madsted</u>	spisested
Slotskælderens - hos <u>Gitte Kik Anno 1797</u>	spisested
STRAND\PROMENADEN <u>COPENHAGEN</u> LIEBHAVERMÆGLERNE	ejendomsmæglerforretning
Strædet	gade
Strøget	gade
TEGNESTUEN	tegnestue
TURBINE FORLAGET	forlag
UNDERSKOVEN	forlag
Wilhelm Hansen Fonden A/S	kontor (kapitalforvaltning)
WEEKENDAVISEN	kontor (avisredaktion)
Navne i bestemt form med ellipse	Lokalitetstype
Danske Bank	bank
JYSKE BANK	bank
Navne med foranstillet lokalitetsbeskrivende element i bestemt form	Lokalitetstype
ADVOKATFIRMAET SVANHOLM	advokatfirma
DEN SELVEJEDE INSTITUTION MUSIK & TEATER	musik- og teaterhøjskole
DOMSTOLSSTYRELSEN DANMARKS DOMSTOLE	offentlig institution
<u>EJENDOMSSKABET</u> J. HALDS GAARD	ejendomsselskab
<u>FISKERIAKTIESELSKABET</u> ICEFISH	fiskeriaktieselskab
FORLAGET PRESSTO	forlag
FORLAGET SCALA	forlag
Hælebaren City	skomagerforretning
Kontorfællesskabet 5tested	kontorer (kontorfællesskab)
KUNSTBIBLIOTEKET BYENS BILLEDE	bibliotek/kunstudlejning
Landsforeningen Liv og Død	bedemandsforretning
MEDIEHUSET DK	mediebureau
<u>REDERIAKTIESELSKABET</u> HALDSBORG	rederiaktieselskab
STRESSKLINIKKEN CITY <u>PSYKOLOGISK CENTER</u>	psykologklinik
vinstuen Bernikow	værtshus
Navne med appellativer i bestemt form, pluralis	Lokalitetstype
ADVOKATERNE	advokatfirma
ADVOKATERNE ØSTERGADE 55	advokatfirma
IDÉ ASTRONAUTERNE	reklamebureau
SKAGEN Fondene	finansieringsselskab
speciallægerne Jens Stenderup & Peter Hornnes	gynækologklinik
TANDLÆGERNE ALLAN VIG JENSEN MARIANNE HOFFMEYER MAJ-BRITT LILIENDAHL	tandlægeklinik
Tandlægerne A. Hagman S. Sanjari N. Gregersen	tandlægeklinik
Tandlægerne reception	tandlægeklinik
Terapeuterne på Højbro Plads	psykologpraksis
Eksempler på navne med appellativer hvor bestemt form markeres på andre måder	Lokalitetstype
Billedkunstnernes Forbund	kontor (faglig organisation for

	billedkunstnere)
Byens Kro	værtshus
Hästens	forretning der forhandler sengetøj (kæde)
specialelægeklinikken for gynækologi og obstetik	gynækologklinik
Ultralydklinikken for gravide	ultralydsklinik
Eksempler på navne med appellativer i bestemt form dannet på andre sprog end dansk	Lokalitetstype
LE CREUSET	køkkenudstyrsbutik (kæde)
Le DIAMANT CAFÉ & RESTAURANT	spisested
Le Fix <u>[L]E7 FIX</u>	tøjforretning
LE KLINT	lampebutik
THE BODY SHOP	butik der forhandler kosmetik
The Dubliner	værtshus
The MASAI <u>clothing company</u>	tøjforretning
THE MOOSE	natklub/bar
THE YOUGHURT SHOP <u>BREAKFAST • LUNCH • DESSERT</u>	spisested

Tabel 7: Ovenfor ses 97 urbane navne dannet med appellativ i bestemt form, som findes i undersøgelsesområdet i Indre By. Bemærk især fraserne som Ultralydklinikken for gravide og Terapeuterne på Højbro Plads m.fl., der i deres parafrastiske form ligner nogle af de første overleveringer på "naturligt fremvoksede" gadenavne, jf. kapitel 6.1.1., tabel 2.

Som det fremgår af figuren ovenfor, ses en stor variation blandt navnedannelserne med appellativ i bestemt form. Nogle af forekomsterne ovenfor kan kategoriseres på flere måder, og andre kan måske slet ikke betegnes som "rigtige navne". Ikke desto mindre er de alle sammen excerperet inden for diskursen af propriers placering i byen.

Inden for de seks kategorier jeg har skitseret ovenfor, findes der også variationer. Af den første kategori betegner *Lagkagehuset* eksempelvis et butiksnavn, som også er et kædenavn. Den første butik i konditorkæden blev opkaldt efter beliggenheden i det hus, hvori konditoren lå. Dette hus kaldtes *Lagkagehuset*, og det første navn er derfor dannet som et metonymisk opkaldelsesnavn. Grundet homonymi og de aktiverede forestillinger dette medfører, tænkes der ikke entydigt på opkaldelsesmotivet, når sprogbrugeren konfronteres med navnet. Ligeså vel som det ikke ligger inden for den almenviden, der deles af folk flest, at der findes en bebyggelse med dette navn, og at det var navngivningsmotivet (som dog givetvis også har spillet på den appellative betydning, da lokaliteten er en konditor).

Når *Lagkagehuset* siden anvendes som navn til nye butikker i kæden, kommer disse nye navne også til at fungere deskriptivt betegnende for de nye lokaliteter med de enslydende navne. Navnet vækker forestillingen om en klasse, som fungerer deskriptivt betegnende for lokaliteterne, hvormed der kommunikerer, hvad der forhandles, samtidigt med at sprogbrugeren instrueres i at udskille ét unikt eksemplar ud af klasseforestillingen og at denne forekomst er identificerbar.

Man kan stille spørgsmålstegn ved om *Konditoriet*, der er excerperet fra en dørtelefon i umiddelbar nærhed og forlængelse af konditoriet med navnet *Antoinette Café*, er et egentlig proprium. Men da *Konditoriet* fandtes på propriets plads på en dørtelefon, er det inkluderet her. Jeg vender tilbage til de ovenfor nævnte urbane navne, der skal forstås i overført betydning i kapitel 7.3.3.5. Navnedannelserne med foranstillede lokalitetsbeskrivere i kapitel 7.3.4. De øvrige kategorier vises for eksemplets skyld.

Dog vil jeg her bemærke, at *ADVOKATERNE ØSTERGADE 55* og *Terapeuterne på Højbro Plads* i deres parafrastiske former minder om de omskrivninger, der findes som de tidligste kilder på de ”naturligt fremvoksede gadenavne” i Indre By, jf. kapitel 6.1.1., tabel 2. *IDÉ ASTRONAUTERNE*, *SKAGEN fondene* og *ADVOKATERNE* har mere navnekarakter set i forhold hertil, mens tandlægerne og speciallægerne der også nævnes ved personnavne ovenfor, har meget lidt navnekarakter. Ikke desto mindre betegner disse sprogstørrelser lokaliteter, hvor der foregår kommercielt erhverv, og i denne sproglige situation bliver *speciallægerne Jens Stenderup & Peter Hornnes* navnet på lokaliteten. De juridiske navne, som er tilknyttet adressen, er henholdsvis *SPECIALLÆGE PETER HORNNES ApS* og *SPECIALLÆGE JENS K. STENDERUP*. De juridiske navne består af en stillingsbetegnelse og et personnavn⁴⁹, og de betegner et erhverv, der er knyttet både CVR-nummer og et unikt sted til. Følgelig må betegnelserne være kommercielle navne, jf. i øvrigt definitionen kapitel 4.5.

Peter, Freerslev og *PIZZA HUSET* gennemgår alle en proprialiseringsproces, hvorigennem monoreferentiel funktion tilknyttes udtrykket ved gentagelse af udtrykket (brug) i funktionen ”én forekomst”. En sprogstørrelse kan altså opnå bestemthed gennem sprogbrugssituationer, hvor intentionen er singularisering og kommunikationssituation ender som intenderet tilstrækkeligt mange gange. Hvor mange gange er et empirisk spørgsmål.

Tid og konvention er altså vigtige forudsætninger for at danne et proprium. Det er nemmere at stå 2000 år efter navnedannelsestidspunktet og definere en sprogstørrelse af oprindeligt appellativt ordstof som proprium (jf. kapitel 7.2.1.). Det skyldes ikke blot, at sprogstørrelsen er blevet gentaget utallige gange i bestemt funktion, hvorigennem konventionen er opstået, har fæstnet sig og er blevet udbredt. Det skyldes i høj grad også navnets udtryksform, som er stivnet med et sprogligt indhold, der er 2000 år gammelt. Navnet har eroderet på udtrykssiden sammen med det talte sprogs udvikling fra urnordisk til moderne dansk, men hvis et ord(element) går ud af talt dansk sprog, vil det stadig være fæstnet i navnet, hvis navnet er blevet dannet med et sådant

⁴⁹ Og i første tilfælde også en virksomhedsidentifikator.

ord. Således hersker der med tiden ikke længere homonymi med andre udtryk, hvorfor den proprialle betydningsmulighed fremtræder mere entydigt.

Eksempelvis betyder efterleddet *-lev* 'arvegods', men ordet anvendes ikke længere i dansk sprog. Derfor kender folk flest ikke (det oprindelige) betydningsindhold, og forbinder ikke nogen klassificerende betydning til ordelementet, og dog gennem konventionaliseringen hvorigennem sprogstørrelsen har opnået sin proprialitet, er der sket to ting: 1) sprogbrugeren har lært at udtryksformen *Freerslev* er identisk med netop dén by (monoreference) og 2) sprogbrugeren har lært gennem konfrontation med andre sprogstørrelser, der ender på *-lev*, at dette efterled næsten udelukkende knyttes til stednavne, der udpeger én unik forekomst. *-Lev* er altså med tiden blevet en slags bestemthedsmarkør, der signalerer propriumsfunktion, og herved har *-lev* egentlig skiftet betydning fra 'arvegods' til 'bymæssig bebyggelse der markerer én forekomst', for den sprogbruger der står 2000 år efter navnedannelsestidspunktet⁵⁰. Der er altså med andre ord blevet skabt et proprialt lemma (jf. Langendonck 2007a m.m.)

Det betyder reelt, at udtryksniveauet hjælper sprogbrugeren med at træffe et grammatisk valg eftersom *-lev* markerer propriumsfunktion. Det har tid, brug og konvention fået det til.

Danske bebyggelsesnavnenes høje frekvens af de samme efterled kan tilsvarende have skabt den for bebyggelsesnavne normalsproglige modus, der med tid, gentagelse og udbredelse har fået sprogbrugeren til at opfatte efterleddene med betydningerne: 'bymæssig bebyggelse der markerer én forekomst', og som er et 'ordelement der næsten udelukkende knyttes til bebyggelsesnavne' (jf. Langendonck 2007b, s. 79-81). Konventionen, fravær af homonymi samt erfaringer ved konfrontation med lignende udtryk har skabt et proprialt førstevalg, når sprogbrugeren konfronteres med de mest udbredte efterled i sprogstørrelser. Konvention har skabt nye propriumsmarkører.

Dette underbygges af nyere tids navnedannelser med brug af de gamle efterled i nye, dvs. "udvandede" betydninger. Således bl.a. bebyggelsesnavnet *Hellerup* nord for København, der først blev dannet i 1768 som navn på en lystejeendom opkaldt efter ejeren J.D. Heller og så tilsat dette efterled, der i 1700-tallet i dette tilfælde tydeligvis må have haft den nye betydning '(bymæssig) bebyggelse der markerer én forekomst' og 'ordelement, der næsten udelukkende knyttes til bebyggelsesnavne'. *-rup* anvendes i den nye navnedannelse som et slags prototypisk efterled, der

⁵⁰ John Kousgård Sørensen berører en lignende type semantisk ændring beslægtet hermed. I hans beskrivelse af efterleddet *-holt* i *Den Store Danske Encyklopædi* (1997) skriver han: "Ordet betyder 'lille skov', senere også 'bebyggelse ved lille skov'." (s. 578). Han indikerer således, at *-holt* som efterled har gennemgået en semantisk ændring af metonymisk karakter, hvilket kan være sket som ordet blev brugt som efterled til at betegne bebyggelse og ikke længere en lille skov.

netop i kraft af sin prototypiske karakter, kan anvendes som efterled med den udvandede betydning 'bebyggelse'. Også W.F.H. Nicolaisen har beskrevet en lignende moderne semantik for det britiske efterled *-ton* (1997, s. 58-59). De kendte efterled kommer dermed, som sagt, til at ligne de *propria*le lemmaer fra Willy van Langendoncks teori (2007a, 2007b, 2007c). Eller efterleddene kan siges at indgå som en så fast del af onomastikonet, at de med Thorsten Anderssons og W.F.H. Nicolaisens ord bliver et slags "instant name" (Andersson 1996, s. 23). Blot er der her tale om orddele, som bliver let genkendelige efterled, der kan anvendes til at danne entydige *propria*er tilnærmelsesvist øjeblikkeligt.

Et navn kan opbygges ved markedsføring. I denne proces gentages et udtryk i bestemt funktion med specifik reference, og ved hyppig gentagelse og stor eksponering (markedsføring) kan en *propria*iseringsproces fremskyndes. Afhængigt af gentagelsens hyppighed og eksponeringens størrelse kan der vel sagtens skabes *proprium* ganske hurtigt inden for en brugergruppe. Men ikke alle kommercielle erhverv har mulighed for navnedannelse vha. markedsføring.

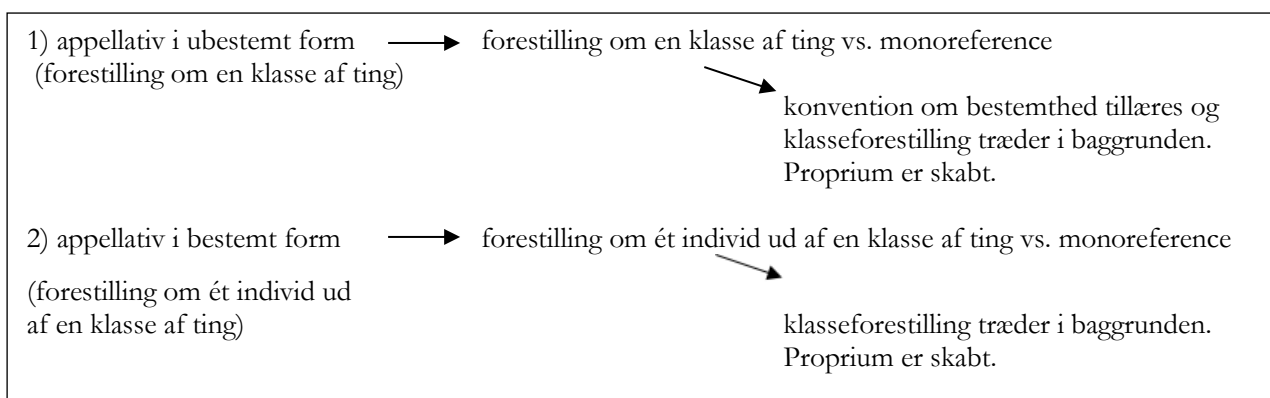
I det følgende vil jeg kigge nærmere på navnedannelse og sammenspillet mellem udtryksniveau, semantisk niveau, grammatisk niveau og diskurser i bybilledet, for at se hvordan niveauerne kan spille sammen om at skabe *proprium*. Og det er her, jeg i nogens optik måske begynder at sammenligne pærer med bananer.

7.3.3.4. PIZZA HUSET

PIZZA HUSET på Gothersgade 23 betegner et pizzeria. Navneformen er både semantisk gennemsigtig og røber ved antydningens kunst ("pizza"), at lokaliteten er et pizzeria. Efterled *-HUSET* er naturligvis en hyperbel (overdrivelse), da lokaliteten ikke er et egentlig hus, men et lokale i gadeniveau i en huskarré. Men at kalde pizzeriaet 'et hus' tilrettelægger associationerne mod noget mere hjemligt end et efterled som *-lokalet* eller det bogstavelige *Pizzeriaet* ville have gjort.

På navneformens stilistisk-retoriske niveau sigtes der altså både mod handlingsregulerende adfærd (at tiltrække målgruppen af pizzaspisere), og skabes en forventning om hjemlige rammer med valget af "hus" som efterled. Uden dog at skrue forventningerne helt op, som hvis man havde kaldt butikken for **PIZZA HJEMMET* eller **PIZZA STUEN*. Dertil ledes tankerne hen imod den amerikanske pizzakæde Pizza Hut.

Den første observation vi kan gøre er, at der er forskel på, om navne dannes som oprindelige appellativer i ubestemt form eller som oprindelige appellativer i bestemt form. *Propria*iseringsprocessen ville i de to nævnte scenarier da ske som følger:

Figur 33: Navnedannelse af appellativ i bestemt og ubestemt form.

I første scenarium vil sprogstørrelsen, der gøres proprial, ikke altid blive opfattet som en størrelse med bestemthed på trin to. Her kan proprium først opstå, idet sprogbrugeren opfatter appellativet i ubestemt form som bestemt, og det vil egentlig sige, at sprogbrugeren må indføre en abstraktion og ”trods” den funktionelle kodning, der ligger netop i fraværet af bestemtheds morfem. Det kræver gentagelse af det ubestemte udtryk i bestemt funktion før konventionen skabes.

I det andet scenarium er der imidlertid hele tiden ”en eller anden form for bestemthed” til stede på trin to. Blot er bestemthedens beskaffenhed forskellig. I den appellative forståelsesramme bliver forestillingen om en klasse af pizzahuse vagt, samtidigt med at bestemtheds morfemet markerer entitet. I den proprial forståelsesramme markeres entitet på en sådan vis, at kategoriforestillingen er trådt i baggrunden som sekundær interferens og udsigelsen *PIZZA HUSET* bliver monoreferentielt og nogenlunde identisk med adressen ”Gothersgade 23” i individualiserende forstand. Selvom der er en betydningsforskel i scenarium nummer to har begge mulige situationer på trin to altså bestemthedsfunktionen til fælles, jf. kapitel 7.2.1. Og netop denne kvalitet er til stede før, under og efter et proprium er skabt i navnedannelsesscenarium to.

Der kan altså være den fordel ved navnedannelse med et appellativ i bestemt form, at der hele tiden er ”en eller anden form for bestemthed til stede”, upågtet om sprogstørrelsen opfattes som appellativ eller proprium. Dvs. sprogbrugeren instrueres i at finde ét eksemplar af en klasse og at dette er identificerbart upågtet de mulige opfattelsesmuligheder.

I den appellative situation aktiveres forestillingen om en klasse af ’pizzahuset’ med alle de mulige semantiske, associative og konnotative betydninger sammensætningen kan tillægges. Samtidig antager ordet en prototypisk karakter, da bestemtheds morfemet ikke blot markerer bestemthed, men også tager patent på hele klassen af ”pizzahuse” gennem den sproglige udskillelse af en enkelt forekomst ud af en mængde. *PIZZA HUSET* på Gothersgade 23 bliver således ’pizzahuset ud af alle pizzahuse’, impliceres det.

Hvis *PIZZA HUSET* derimod opfattes som proprium og siges med den for propriers primære udpegende funktion (som nær-identisk med adressen Gothersgade 23), er den sproglige mission allerede lykkedes.

Navnetypen er derfor ekstremt vellykket som formidler af bestemthed, da navnet med sit semantisk gennemsigtige indhold og bestemtheds morfem kommunikerer nøjagtigt det ønskede: *Her findes en* forekomst af netop denne beskaffenhed (pizzaforhandler). Bestemtheds morfemet sikrer, at sprogbrugeren leder efter ”det rigtige”, nemlig én forekomst, da singularisering er den vigtigste funktion. Og netop fordi navnet er semantisk gennemsigtigt, får sprogbrugeren samtidig de ovenfornævnte associationer af intentionel væsentlighed, der kan være handlingsregulerende og få os til at gå ind i butikken. Set fra navngiverens synspunkt kommunikeres et ærinde om bestemthed og specifik reference, upåagtet om der er tale om appellativisk eller proprietal bestemthed. Grænserne kan være flydende afhængigt af sprogsituation og nogle gange kan det være umuligt at afgøre, om der menes den ene eller den anden funktion, når der markeres bestemthed upåagtet synsvinkel. Derfor gælder det i denne sammenhæng måske også snarere om, hvor mange pizzahuse der kan sigtes til, inden for den radius sprogbrugeren befinder sig inden for i den enkelte sprogbrugers situation? Og derfor er det måske heller ikke så meget et spørgsmål om propriers naturlige form, som det beror på sprogbrugers behov for at gøre noget ordstof bestemt.

7.3.3.5. Propriet som deskriptivt appellativ i bestemt form og diskursen for placering

I talesituationen kan det som sagt være vanskeligt at afgøre, om der menes *pizzahuset* i appellativ forstand ’et (eller andet) pizzahus ud af flere mulige’ eller *PIZZA HUSET* i proprietal forstand ’det sted der ligger Gothersgade 23’. Men som vi har set ovenfor, sikrer navnevalg med semantisk gennemsigtigt appellativ i bestemt form, at der kommunikeres den samme grammatiske funktion, ligegyldigt om udtrykket opfattes som den ene eller den anden grammatiske kategori. Dertil kan den appellative betydning, konnotationer og associationer aktiveres, da der er homonymi mellem en appellativisk forståelse og en proprietal. Set fra navngiverens synspunkt er det en vellykket kommunikationsstrategi.

Det er en anden situation, der udspiller sig på gadeplan, ved konfrontation med proprierne på skrift. Placeringsdiskurserne dæmper interferens, der kan være særdeles præsent i talesituationen, når der anvendes appellativ i bestemt form som proprium. Diskursen bliver derfor et vigtigt kommunikativt værktøj til ”øjeblikkelig navnedannelse” for det tekstfunderede proprium.

Figur 34. PIZZA HUSET på Gothersgade i Indre By.

Bemærk dertil at *PIZZA HUSET* skrives med to ord. I bruddet med retstavningskonventionerne markeres der også en grad af unik navnedannelse, men den urigtige skrivemåde opfattes formentlig ikke af folk flest som en egentlig stavfejl. Netop fordi udtrykket er placeret inden for diskursen af propriers placering i byen, gives der et større kreativt spillerum, eftersom proprier per konvention kan dannes som unikke udtryk og ikke behøver at beskrive referenten. Placeringsdiskursen giver altså navngiverne de friest mulige tøjler for unik navnedannelse, hvor det unikke udtryk qua placeringen på navnebæreren knyttes til lokaliteten, og det signaleres at udtrykket betegner stedet. Ligesom placeringsdiskursen muliggør navnedannelser med tvetydige homonymer, hvor der ligeledes via placeringen af udtrykket på navnebæreren sigtes til grammatisk funktion.

Hvor et appellativ i bestemt form i talesituationen kræver tid, konvention og konsensus før det bliver proprium, kan den tekstuelle forankring springe disse mellemregninger over – diskursen hjælper med andre ord proprialiseringsprocessen i gang. Men da der samtidig er åben forbindelse til det talte sprog, kan sprogstørrelsen tillige ligge og tippe imellem proprial og appellativ funktion hjulpet på vej af udtrykkets anvendelse i både talesprog og som tekstfunderet proprium i byen. Og netop denne dobbelte identitet gør udtrykket velegnet som formidler; Stamkunden, for hvem konventionen proprium er blevet skabt, kan anvende udtrykket som proprium til at udpege en helt bestemt lokalitet, mens en opfattelse af udtrykket som appellativ, vækker forestillingen om en klasse, hvilket potentielt kan tiltrække nye kunder.

Det er derfor særligt i talesituationen, at proprium af appellativ i bestemt form er et godt kommunikationsmiddel, hvis målet er både at formidle varesortiment, associationer og at der er

tale om kun én forekomst. Man kunne sige, at bestemtheds morfemet i denne situation *hjælper* en slags proprialiseringsproces i gang, fordi sprogbrugeren ikke er i tvivl om, at udtrykket *PIZZA Huset* udpeger én specifik forekomst. Det er derfor kun forestillingen om en klasse af ting, der skal træde i baggrunden, før konventionen er fuldbyrdet. Navnedannelse af appellativ i ubestemt form kræver derimod *både* at klasseforestillingen træder i baggrunden⁵¹ og at bestemthed tillæres på trods af umarkerethed på udtryksniveau.

Der er således kortere vej til konventionen proprium ved navnedannelse med appellativ i bestemt form. Og fra et sprogøkonomisk og kommercielt synspunkt er det måske slet ikke så dumt, hvis semantik og udtryk hjælper konventionen på vej. Det kan forklare, hvorfor der er så mange proprier i bestemt form. Det er ikke mindre proprialt. Måske er det mere et spørgsmål om, hvad der er nyttigt i den kommunikative situation indtil konventionen tillæres.

Overførte betydninger kan også kombineres med homonymi som i natklubnavnet *GuldBarren*. Simpleksnavnet er dannet af appellativet *guldbarre* 'stang eller aflang blok af guld' i bestemt form, men grundet homonymi mellem 'barren' og 'baren', dannes der også et ordspil, som sigter til lokalitetstypen, der er en bar.

Homonymien kan afstedkomme, at forestillingen om både *guldbarrer* og *guldbarer* vækkes, hvor *guld* i *guldbarer* skal forstås som en kortform af substantivet *guldmedalje*, som gives til førstepladsen inden for en kategori. En *guldbar* er således 'den bedste af alle barer, der ligger på førstepladsen', og da navnet er i bestemt form, tages der patent på klassen af 'guldbarer', hvorved forestillingen om 'den allerbedste af de bedste barer, der ligger på førstepladsen' vækkes. Associationen hjælpes på vej ved den særlige skrivemåde, hvor b'et i navnet skrives med stort, hvilket leder tankerne henimod forestillingen om og muligheden af, at navnet er sammensat af substantiv guld og substantiv bar i betydningen 'natklub, værtshus'.

⁵¹ Dog, så længe der hersker homonymi, vil den appellative betydningsmulighed aktiveres (jf. Gernsbacher).

Figur 35: Natklubben GuldBarren. Bemærk dertil propriernes placeringer. Øverst i billedet ses HØJBRO VILDT OG FISKEHUS. Navnet betegner en fiskeforhandler, der tidligere lå på adressen. I midten af billedet ses navnet GuldBarren over tre vinduer med hver sin reklame for stedet. Tættest på gadeplan ses navnet WOK ON, placeret over vinduerne til butikken. Som det fremgår af billedet er der kun en lille plads over indgangsdøren til pågældende butik. Navnet WOK ONs placering over butiksvinduerne, hvor byvandreren kan kigge inden for, skaber en situation hvor navnet kan forbindes til den specifikke aktivitet, der kan observeres igennem butiksvinduet.

7.3.3.6 Proprier i propriet

Kommercielle navne dannet med brug af andre proprier er hyppigt forekommende. De urbane navne kan være dannet med brug af personnavne, både fornavne, efternavne eller fulde navne (for- og efternavn), der kan opkaldes efter fiktive personer eller navngives kommercielle erhverv ved brug af stedsnavne.

Katharina Liebring har skitseret tre kategorier for relationer mellem erhverv og brug af fornavn: "the name is referring to the owner of a particular company, it refers to an 'icon', or it is chosen from the onomasticon due to its fashionable connotations" (Liebring 2009, s. 54). Afhængig af opkaldelsens karakter knyttes forskellige typer associationer til navnet.

I det følgende vil jeg dvæle mindre ved opkaldelsestyperne og mere ved navnetypen set fra et proprialiseringsstrategisk synspunkt. At danne proprium ved brug af andre proprier minder om navnedannelse med appellativ i bestemt form i den forstand at proprier i propriet fra navnedannelsens start markerer "en eller anden form for bestemthed" i sprogstørrelsen. Langendonck skriver:

Proprial lemmas are onymic dictionary entries. Prototypical cases are personal names like *John* and *Mary*, place names like *Prague*, month names like *October*, etc. These lemmas can be

constructed as true proper names, as in: *John is taller than Mary; Prague is beautiful in October.* (Langendonck 2007c, s.170)

Propriale lemmaer opfattes slet og ret som propriier første gang sprogbrugeren hører dem, fordi lemmaerne primært eller altid anvendes som propriier, jf. bl.a. kapitel 7.3.1.1.

Men opkaldelser afstedkommer også formidling af ”forkert form for bestemthed”, grundet de propriale lemmaers reference. Når kommercielle navne dannes med et personnavn - fornavn, efternavn eller fuldt navn – vil sprogbrugeren i talesprogssituationen først og fremmest tænke på en person, jf. propriernes basisniveaubetydning (Langendonck 2007b, s. 79-81). Når sprogbrugeren hører udtrykket *ILSE JACOBSEN*, tænkes derfor først og fremmest på en kvinde, og personnavnet som navn på en tøjforretning er en konvention, der siden må læres ved gentagen brug af personnavnet i funktion som kommercielt navn. Samme problem findes ved navnedannelse med et stednavn, der entydigt per konvention udpeger et specifikt sted.

Læses navnet på en butiksfront sætter den blotte placering personnavnet i rette kontekst i funktionen kommercielt navn. Endvidere kan der anvendes en ”hjælpestrategi” med tilføjelse af en tillægsdel jf. butiksnavnet *Ethan Lindhart Juveler*. Her afstedkommer tillægssdelen, at personnavnet forbindes med en særlig type erhverv, og samtidigt agerer tillægssdelen ”tolkningsnøgle”, der specificerer varesortiment. Den erhvervsmæssige tilføjelse til navneformen leder tankerne på sporet af, at navneformen ikke kun angår personen bag personnavnet, da også erhverv knyttes til bestemthed på udtryksplan. Det bliver således nemmere at drage slutningen, at sprogstørrelsen er et kommercielt navn, og naturligvis også hvad der forhandles.

Kombineres personnavn og stednavn som f.eks. i butiksnavnet *Moss Copenhagen*, markeres der både bestemthed gennem personnavnet *Moss* og stednavnet *Copenhagen* (København). I denne kombination markeres der bestemthed på propriel facon, som dog hverken angår personen Moss eller stedet København. Der udpeges derimod noget tredje, da sprogstørrelsen er en unik dannelse, og dette kan lede tankerne på sporet af, at udtrykket sigter til et kommercielt erhverv.

Der findes en lang tradition for at navngive kommercielle virksomheder med et personnavn, gerne som opkaldelse efter grundlæggeren (jf. kapitel 6.3.3.7.). Det har skabt en navngivningsskik og en onomastisk normalsproglig modus, som formentlig genkendes af mange sprogbrugere i dag. Endnu engang hjælper placeringsdiskurserne i byen med at tilrettelægge personnavnelemmaerne ind i funktionen kommercielt navn. Herigennem udvides personnavnelemmaets virkefelt fra proprialt personnavnelemma til også at kunne betegne lokaliteter.

7.3.4. Fjerde proprialiseringsstrategi: Foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetleddet

En særlig navnetype er den Bent Jørgensen har karakteriseret som ”fast appositionel markering af ny denotation” (Jørgensen 1988, s. 115-118), og som Hansen & Heltoft (2011, s. 515) har betegnet som ”proprium som efterstillet adled”.

Jørgensens artikel udsprang af et mindre studie af navnetypen, som er det eneste af sin art, der beskriver den unge navnetype. I artiklen anfører Jørgensen bl.a. eksemplerne *Fiskebuset Damsø* og *Sygekassen Vanløse*. Strukturelt strider dannelsen imod reglerne i dansk sprog, hvor der normalt er efterstillet artsled. Endvidere indtager det foranstillede beskrivende element ”et meget fast forhold til det egentlige navn” (Jørgensen 1988, s. 115), og spørgsmålet er derfor, hvordan navnetypen skal opfattes.

Jørgensen mener, opkomsten af navnetypen skyldes markering af andetleddet som genbrug af et allerede etableret stednavn anvendt i en ny funktion om et nyt slags denotatum. Af nævnte eksempler ovenfor anvendes *Vanløse* således allerede som bebyggelsesnavn, men genanvendes i det kommercielle navn med foranstillet beskrivende led *Sygekassen* for at markere, at det er en anden lokalitet end byen, der menes.

Nedenfor ses forekomster af navnetypen fra Indre By:

Kommercielle navne med foranstillet lokalitetsbeskriver
ADVOKATFIRMAET SVANHOLM
Boutique soavita <u>Kunsthåndværk fra Madagaskar</u>
BOUTIQUE TAEKO
CAFÉ DAN TURELL <u>1977</u>
Café Nick
Café Norden
Café Rex
CAFÉ SOMMERSKO <u>1976</u>
CAFÉ VICTOR <u>1981</u>
DEN SELVEJEDE INSTITUTION MUSIK & TEATER
Diskotek Be Proud
DOMSTOLSSTYRELSEN DANMARKS DOMSTOLE
<u>EJENDOMSSELSKABET J. HALDS GAARD</u>
<u>FISKERIAKTIESELSKABET ICEFISH</u>
FORLAGET PRESSTO
FORLAGET SCALA.
FRISØR CESARE
Frisør Stender
GALERIE BECHMAN
GALERIE EDELING
GALLERI K
galleri NB
Galleri Sct Gertrud
<u>GO-GO BAR Beverly Hills</u> <u>NIGHTCLUB gentlemen's club</u>
Halebaren City
<u>intercoiffure</u> MONDIAL

<i>Konditori Antoinette café & konditori</i>
<i>Kontorfællesskabet 5tested</i>
KUNSTBIBLIOTEKET BYENS BILLEDE
<i>Landsforeningen Liv og Død</i>
MEDIEHUSET DK
PSYKOLOGPRAKSIS ANN JACOBI
REDERLAKTIESELSKABET HALDSBORG
RESTAURANT 41 GL. MØNT
RESTAURANT GRØNNEGÅDE
RESTAURANT PARNAS/DANSK KØKKEN PARNAS MUSIK DANS
<i>Restaurant Pilekælder</i>
RISTORANTE FABIO'S <i>paparazzi</i>
<i>ristorante Santoni Tapas & Vinbar</i>
SALON ZISAR <i>the copenhagen hairdresser</i>
STRESSKLINIKKEN CITY PSYKOLOGISK CENTER
<i>vinstuen Bernikow</i>

Tabel 8: 42 kommercielle navne med foranstillet beskrivende element/artsled. Foranstillede artsled eksempelvis skrevet med en anden eller mindre skrift kan sigte til det foranstillede leds faste, men ikke obligatoriske brug.

Appositionsforholdet er fast, men ikke obligatorisk, mener Jørgensen. Han modbeviser endvidere konstruktionen som et ”fuldt navn”, da det medfører, at der enten findes navne med foranstillet artsled ”noget hidtil uset og for de germanske sprog aldeles fremmed” (ibid., s. 116), eller at navnetypen må opfattes som reciprokeringer. Sidstnævnte mulighed afviser Jørgensen:

... da leddene i en reciprokering indgår i et underordningsforhold [hvor man får] relationen Borød Flinterup = Flinterup forskellig fra Borød, mens man i f.eks. Sygekassen Vanløse har relationen Sygekassen Vanløse = sygekassen = Vanløse. (ibid., s. 166)

I navnetypen med foranstillet lokalitetsbeskrivende element har begge led i dannelsen altså en ligeværdig relation. Det kunne udtrykkes som, at de to navnelementer i *Sygekassen Vanløse* hører sammen, som om der var et usynligt kolon imellem den foranstillede lokalitetsbeskriver og andetledet.

Jørgensen opregner to muligheder for, hvordan navnetypen er opstået. Dels kan navnetypen være inspireret af navnedannelser fra andre sprog, dertil at:

Tilkomsten af ny denotation er forbundet med tilkomsten af en ny denotationskategori, men samtidig vil den normale situation være den, at den primære navnebærer bevarer sit navn. Den faste apposition bliver derfor en nødvendighed til sproglig markering af, at der nu er tale om den betydningssekundære navnebrug, og typen er dermed en god indikator for tilkomst af ny denotation. (ibid.)

Jørgensen antyder, men skriver aldrig direkte, at navnetypen fungerer som det jeg vil betegne som en proprialiseringsstrategi. Netop ved sprogstørrelsens særpræg som en ikke-germansk orddannelsestype kan propriumsfunktion markeres næsten øjeblikkeligt, da orddannelsen næsten kun ses ved proprier. På denne måde kan sprogstørrelsen dannes på en ”proprial facon”, der kan markere propriumsfunktion næsten øjeblikkeligt, da homonymi undgås.

Navne med foranstillede artsled kendes fra romanske sprog, og kendetegner også handelsnavne med de lokalitetstyper, der præger bybilledet i dag. Det fremgår af figuren ovenfor, at en stor del af de foranstillede lokalitetsbeskrivende led udgøres af indlånte ord fra eller via romanske sprog, således *café*, *galleri*, *salon*, *butik (boutique)*, *diskotek* og *restaurant*. En nærliggende slutning kunne drages ved den antagelse, at f.eks. flere cafénavne med foranstillet lokalitetsbeskriver, kunne være dannet efter fransk forbillede: *CAFÉ DAN TURELL 1977*, *Café Nick*, *Café Norden*, *Café Rex*, *CAFÉ SOMMERSKO 1976* og *CAFÉ VICTOR 1981*. Når Jørgensen påpeger, at navnedannelsen kan have udenlandsk forbillede (ibid., s. 118), tyder mit dog meget lille materiale altså at pege i samme retning. Men jeg mener også, navnetypen kan have haft særlige produktive perioder i moderne tid grundet moder og tendenser inden for lokalitetstyper.

F.eks. kendes lokalitetstypen *café* i Europa fra 1600-tallet. Men cafékulturen fik først for alvor sit indtog i Danmark i løbet af 1970'erne efter fransk og italiensk forbillede "først med etableringen af Café Sommersko i København i 1976, snart efter med caféer over hele landet" (DSD). Med (gen)etableringen af den "indlånte" lokalitetstype, kunne det tænkes, at navnedannelsesmåden også blev (gen)indlånt, da navngiverne dermed ville kunne signalere noget særlig fransk (og italiensk) via strukturen i navnedannelsen.

Men billedet er ikke entydigt. Orddannelsesmåden kendes f.eks. også fra andre germanske sprog, jf. de engelske *proprier River Thames* og *Mount Everest*. Dette kunne tale for orddannelsens særlige *proprie* anvendelse, hvorved en sprogstørrelse dannet på denne måde i germanske sprog, samtidig kan markere *proprium*s funktion næsten øjeblikkeligt, da orddannelsesmåden er specifik for *proprie*.

Mit materiale er for lille til at sige noget entydigt om fordelingen af, hvornår der bruges bestemt eller ubestemt form ved den foranstillede lokalitetsbeskriver. Jørgensen mener, navnetypen i konstruktionen ubestemt form + *proprium* er tilknyttet de to denotationskategorier villaer og hotel- og restaurationsbranchen. Som det fremgår af figuren ovenfor, findes denne konstruktion også ved andre denotationskategorier f.eks. ved frisører.

Der tegner sig nogle spæde konturer blandt eksemplerne i figuren ovenfor, der kunne antyde, at ubestemt form særligt bruges ved indlånte ord fra romanske sprog, hvorfra navnedannelsen kendes i den nøgne form (jf. *café*, *salon*, *frisør* og *restaurant/ristorante*), mens de substantiver der er og muligvis opfattes mere hjemlige antager bestemt form, således f.eks. *vinstuen Bernikow*, *Hølebaren City* og *ADVOKATFIRMAET SVANHOLM*. Men det kræver en større og systematisk undersøgelse at af- eller bekræfte tesen. Det kan imidlertid bemærkes, at det i denne

konstruktion er det forventede, at første led i navnet, dvs. det egentlig andetled, står i bestemt form, og altså ikke udtrykker ”propriets naturlige nøgne form”⁵².

Dertil fremgår det af ovenstående figur, at navnedannelsen ikke kun anvendes til markering af ny denotation. Derimod viser figuren ovenfor et miks af *proprier*, appellativer og quasiord som sidste led i navnet, og dertil anvendes navnetypen inden for mange forskellige erhverv, både caféer, et diskotek og et forlag, jf. *CAFÉ SOMMERSKO*, *Diskotek Be Proud*, *FORLAGET PRESSSTO*.

Det har ikke været muligt inden for rammerne af denne afhandling at lave et historisk studie af navnetypens opkomst og udbredelse, hvorfor jeg i det følgende tager udgangspunkt i det indsamlede, samtidige navnemateriale til en videreudvikling på Jørgensens studium fra 1988.

Jeg mener, man kan tale om en veletableret navnetype, da den har været kendt i Danmark i de sidste små 200 år (Jørgensen 1988, s.115), men også har bredt sig til forskellige denotationskategorier og endvidere fordi navnedannelsen ikke blot bruges til markering af ny denotation. Grundet dansk sprogs ordstilling er den velegnet som *proprialiseringsstrategi*, formentlig særligt inden for den kommercielle verden, hvor der givetvis dannes allerflest nye navne i vores samtid. Da den særlige ordstilling næsten udelukkende anvendes ved *proprier*, kan den specialiserede anvendelse næsten øjeblikkeligt markere *propriumsfunktion*, da der ikke er *homonymi* med andre udtryk.

Og når først den nye navnetype er etableret som *proprialiseringsstrategi*, kan navngiverne være sprogligt kreative, ligesom ved *proprier* der placeres inden for diskursen af *propriers* placering. Navnet *Café Sommersko* vidner om, at navnetypen anvendes som andet end markering af ny denotation ved genbrug af et allerede etableret *proprium* som *navneelement*. Det havde været tilstrækkeligt, at kalde caféen for **Sommerskocafé(en)*, hvis den blotte association havde været målet. Men ved den omvendte ordstilling skabes samtidig et navn, der øjeblikkeligt markerer *proprium*, men som stadig indeholder potentialet for de associationer, navngiveren ville fremdrage ved et **Sommerskocafé(en)*.

Om den ubestemte form breder sig til navnedannelser med foranstillede oprindelige fællesnordiske ord (eller ved låneord der opfattes som danske) er uvist. Jeg har excerperet grænsetilfældet *GULDSMED BJERG VAN MACKELLENBERGH* fra et butiksskilt. Da *guldsmid* både kan betyde ’kunsthåndværker der fremstiller smykker’ og ’forretning hvor man køber smykker’ (DDO) kan det ret beset ikke afgøres, om der menes det ene eller det andet. Det samme gælder i øvrigt for substantivet *frisør*.

⁵² Jf. Hansen & Heltoft 2011, s. 515. Jørgensen siger det aldrig direkte, men det forudsættes, jf. Jørgensen 1988, s. 117 ff.

Appositionsforholdets faste, men ikke obligatorisk forbindelse, illustreres formentlig visuelt i flere af navne, hvilket fremgår af figuren ovenfor markeret ved understregninger. Flere foranstillede lokalitetsbeskrivende led skrives nemlig med en anden eller mindre skrifttype i forhold til andetleddet i navnet. Skrifttypeskift minder om den visuelle situation, der blev observeret i navnene *DARK CROW TATTOO* og *nygart PRIVATHOSPITAL*, og også kunne sigte til, eller afstedkomme, opfattelsen af en fast, men ikke obligatorisk forbindelse mellem leddene.

7.4. Opsummering

Der er to måder at danne proprier på. Enten som unikke dannelser eller med udgangspunkt i eksisterende ord eller fraser. Men proprier er også konventioner, der skal tillæres, hvilket kræver tid og konsensus i en navnebrugerkreds. De unikke navnedannelser har deres styrke ved fraværet af homonymi, hvorved forvekslingsmulighederne med andre ord og grammatiske klasser minimeres. Til gengæld er det vanskeligere at forbinde propriet med det, det betegner, da det ofte ikke beskrives, hvad det skulle betegne grundet manglede homonymi.

Dannes proprier derimod af appellativ med specifik reference i bestemt form, er propriets funktion til stede fra begyndelsen, og samtidig vækkes forestillingen om en klasse. Homonymien gør det vanskeligt at afgøre, hvad der menes. Men hvis det gælder et spørgsmål om bestemthed, er navngiveren allerede et stykke af vejen. Vejen mod fuldbyrdet konvention er måske ikke nødvendigvis kortere, men bestemtheds morfem kan måske alligevel starte en slags proprialiseringsproces qua den allerede indlejrede grammatiske funktion, som deles med propriets funktion. Udbredelse af proprier i bestemt form efter det blev en sproglig mulighed at danne proprier med bestemtheds morfem, sår tvivl om propriets ”naturlig form” er helt så nøgen endda. Hvorfor vælge den ene form og ikke den anden? Vælges appellativet i bestemt form med specifik reference som navn, er vejen reelt set kortere til propriets bestemthed, da propriets funktionelle indhold allerede er til stede.

Proprier dannet af proprialer lemmaer kan også anskues som en slags kickstart af proprialiseringsprocessen, da der ligeledes fra første færd er bestemthed i navnet ”at låne af”, indtil konventionen er fuldbyrdet.

Proprier i byen er forankret som tekst i diskurser for placering. Der anvendes andre modaliteter, og proprier samt sprogbrugerens/byvandrerens opfattelse af, om en sprogstørrelse er et proprium eller ej, er derfor forskellig i talesproget og for det tekstforankrede proprium. Udsigelsen *PIZZA Huset* er tvetydig i talesprogssituationen, men når navnet skrives på en butiksfacade inden for diskursen, er sprogbrugeren ikke længere i tvivl om, hvad der menes. Men det er også navnetypens styrke, at den allerede indeholder specifik reference og bestemthed, og

dertil kan vække forestillingen om en klasse, hvis sprogbrugeren skal kunne forbinde sprogligt udtryksniveau til en unik lokalitet.

Betydningsdannelse er vigtig for kommercielle navne som mere end blot identitetsudpegning. *Paradis* kunne, forankret på butiksskiltet via multimodale strategier, kommunikere flere betydninger på én gang. De multimodale *modes* virkede på én gang som tolkningsnøgler og som måder at danne flere, sameksisterende betydninger, der til sammen danner et unikt navn, der ikke lader sig oversætte til talesproget. Samme betydningspotentialer er ikke til stede i talesproget, og det multimodale navn og navne dannet som specifikt refererende og bestemt appellativ er på denne vis omvendte af hinanden. Det tekstfunderede proprium åbner også for muligheden af unikke navnedannelser, der er abstrakte symboler (*BB* og *BR*), og navnedannelser med særlige skrivemåder, der både omgår homonymi og samtidig kan lede vores tanker associativt på vej, hvis vi genkender de elementer navnet er dannet med.

Men altafgørende synes især placeringsdiskursen at være. Den er så stærk, at der kan placeres tekst af meget lidt ”proprial karakter” og alligevel kommunikeres noget ”navneagtigt”. Tages *Gormsgade 23 Købmand* ud af placeringsdiskursen og ind i talesituationen, ville mange sprogbrugere nok ikke opfatte frasen som et navn. Skriftens og navnets visuelle identiteter er derfor vigtige redskaber ved navnedannelse i byen. Formidlingsmåden kan hjælpe en sprogstørrelse på vej mod at blive proprium, ligeså vel som måden sprogstørrelsen formidles på, er afgørende for om flere mulige betydninger kan kommunikeres samtidigt med, at sprogstørrelsen udpeger.

Endelig kan anvendes orddannelsesmåden med foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionelt forhold til andetleddet. Fordi orddannelsen er fremmed for germanske sprog har den været stort set uudnyttet, og derfor kan strukturen bruges ved navnedannelse til at markere øjeblikkeligt proprium med. Proprialiserings- og betydningsstrategierne interagerer med hinanden, og denne interaktion (dog især diskursen for propriets placering) kan være central for opfattelsen af, hvornår noget er proprium. Det giver navngiverne et potentielt større råderum ved navnedannelse til at applicere og kommunikere en mangfoldighed af betydninger, som skal opfattes som en del af navnet. Samme betydningsmuligheder findes ikke i talesproget.

Det gælder for de ovenfor skitserede proprialiserings- og betydningsstrategier ved navnedannelse, at de alle kræver større og systematiske undersøgelser, hvis strategiernes opkomst og udbredelse skal undersøges. Mit materiale kan kun dokumentere, at de findes og anvendes også på tværs af undersøgelsesområderne. Særligt synes spørgsmålet om propriets naturlige nøgne form at være værd at undersøge især i forbindelse med navnedannelse. Ligesom en kortlægning af navnetypen med foranstillet lokalitetsbeskriver er værd at forfølge.

8. Gammel by, ny by (Carlsberg-grunden)

Carlsberg bryggeriet rykkede sin virksomhed fra Indre By til toppen af Valby Bakke i 1847. Dengang var der kun få, spredte bebyggelser i området. Inden for mit undersøgelsesområde bl.a. Bakkehuset, der kan spores til 1700-tallet, og som fra 1802-1830 dannede rammen om Kamma og Knud Lyne Rahbeks liv. I denne periode var Bakkehuset samlingssted for betydningsfulde kulturpersonligheder (Trap s. 332), så stedet var ikke ukendt i starten af 1800-tallet, selvom det lå udenfor Københavns volde. Vejen hvor Bakkehuset ligger, hedder Rahbeks Allé.

På nabogrunden opførtes i 1855 ”idiotanstalten”, og Bakkehuset fungerede fra 1855-1860 som ditto åndssvageanstalt (www.kulturarv.dk). I dag fungerer Bakkehuset som museum, mens idiotanstalten er hovedsæde for den danske designvirksomhed *by Malene Birger*.

Figur 36: Undersøgelsesområdet Carlsberg-grunden og omegn med et areal på 500x500 meter her overført til Kortbog 1:4000 © Københavns Kommune, 2012-159787.

Undersøgelsesområdet dækker både Frederiksberg, Vesterbro og Valby-bydelene. Området gennemskæres af Ny Carlsberg Vej navngivet i 1883 som adgangsvej til bryggeriet Ny Carlsberg grundlagt to år forinden (Jørgensen, 1999a). Før 1883 hed gaden Bakkegårdsvej, da den førte op til Gammel Bakkegård, som lå der, hvor Carls villa, i dag Carlsberg museum, ligger.

Den nordlige del af området præges, ud over Bakkegården og den gamle idiotanstalt, af boliger, et værested, børnehaver og vuggestuer. Nord for Ny Carlsberg Vej ses et næsten tomt areal med få større bygninger, som tilhører Carlsberg-grunden. Carlsbergs industrigrund fortsætter syd for Ny Carlsberg Vej og ud af undersøgelsesområdet. Det er altså kun den nordlige del af Carlsberg-grunden, jeg behandler, men størstedelen af undersøgelsesområdet er præget af Carlsbergs industrivirksomhed, som i dag (2015) omdannes til byområde med kommende boliger, erhverv, veje og pladser.

Carlsberg-grunden har historisk set været præget af flere lokalitetsforandringer end de øvrige undersøgelsesområder. Dette skyldes, at der på industrigrunden er blevet opført og nedrevet bygninger, pladser, haller og veje på forskellige tider til forskellige formål efter behov fra 1847 til i dag. Da området er under byudvikling, har grunden set forskellig ud, næsten hver gang jeg besøgte den. Kortet ovenfor er fra 1996 og svarer ingenlunde til den situation, der findes på Carlsberg-grunden i dag. Dette vender jeg tilbage til.

I 2008 flyttede Carlsberg-firmaet den primære bryggeriaktivitet til Fredericia, der blev åbnet for offentlig tilgang på Carlsberg-grunden i København og byudviklingsplanerne startede. Den 25 hektar store grund forvaltes af byudviklingsfirmaet *Carlsberg Byen P/S*, og ejes af firmaerne Carlsberg (25%), Realdania (25%), PFA (20%), Topdanmark (15%) og PenSam (15%) (www.carlsbergbyen.dk).

Der er udviklet en masterplan⁵³ af arkitektfirmaet Entasis, der visualiserer visionen for byområdet, der brandes med ordene ”mangfoldig, levende og bæredygtig”. Masterplanen blev tildelt prisen for ”verdens bedste masterplan” på World Architecture Festival i 2009, og projektet har derfor inden for arkitekturens verden international bevågenhed.

Når Carlsberg Byen er fuldt udviklet, vil bykvarteret være på i alt 564.000 etagemeter fordelt mellem boliger, butikker, restauranter, erhverv, skoler og børnehaver samt kultur- og idrætsinstitutioner. De første boliger ligger i området nord for Ny Carlsberg Vej og forventes indflytningsklar i slutningen af 2016. (En levende bydel i hjertet af København, 2014b).

Carlsberg-grunden præges af særegen arkitektur, der spænder fra bygninger, der er arkitektonisk inspireret af den græske, antikke verden til en lagerkælder fra 1969 med en facade beklædt med forgyldte skiver. Pr. september 2014 er 15% af de oprindelige bygninger på industriområdet fredede og bliver en del af den nye bydel.

⁵³ Dvs. en plan for hvordan området skal se ud i fremtiden.

Figur 37: Fra venstre ses lagerkælderen Slottet, Dipylon(porten) og Kedelhuset.

I skrivende stund (2015) bygges en station og ét af i alt ni højhuse i varierende højde fra 50-120 meter. Der skal bygges veje og pladser, og det hele forventes færdigt ca. i 2030. Området er inddelt i 20 byggeafsnit, der udvikles sektion for sektion (se nedenfor). De bygninger som står i byggeafsnit, der endnu ikke er under omdannelse, udlejes til institutioner og erhverv, og Carlsberg-firmaet har også administrative, forsknings- og besøgmæssige aktiviteter på grunden.

Figur 38: Luftfoto af Carlsberg-grunden 2011 med indtegnede byggeafsnit. Byudviklingen følger ikke numerisk orden. Kortet er stillet til rådighed af Carlsberg.

Byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S er forpligtet til at genhuse et erhverv i op til fem år efter en lejekontrakts indgåelse, såfremt der skal bygges netop der, hvor et erhverv først har lejet sig ind. Dermed er der en kontinuerlig, men også mobil aktivitet på Carlsberg-grunden, der sikrer menneskelig aktivitet både dag og nat, i hverdage og weekender. Set fra en navneforskers perspektiv sikrer denne ”bylivsstrategi”, at der ud over navne på gader og pladser og uofficielle navne også forefindes handelsnavne.

8.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i undersøgelsesområdet på Carlsberg-grunden

Som en del af min indledende undersøgelse af Carlsberg-grunden kontaktede jeg Carlsbergs kommunikationsafdeling Visit Carlsberg, som gav mig lov til at gå med på en række omvisninger på Carlsberg-grunden. Visit Carlsberg udbyder forskellige tematiske omvisninger, og jeg deltog primært ved omvisninger angående Carlsbergs historie og byudviklingen. Herved fik jeg indblik i både områdets historie, Carlsberg-firmaets virke, visionerne for den nye bydel, såvel som jeg fik adgang til aflåste, fredede bygninger.

Det var også på disse ture, jeg blev opmærksom på den blanding af officielle og uofficielle navne, omviserne brugte, når de betegnede bygninger og områder på Carlsberg-grunden. Navnene på Carlsberg-grunden er ikke før blevet indsamlet, og med den forestående byudvikling kan stednavnene fortrænges til fordel for nye denotata med nye navne og dermed gå i glemmebogen.

Derfor iværksatte jeg en stednavneoptegnelse på grunden, selvom afhandlingens fokus er synlige proprier i bybilledet. Disse uofficielle navne er fæstnet ved tid, konsensus og konvention på forskellige tider i løbet af de 168 år, Carlsberg-grunden har været i funktion som industriområde. Stednavnene beretter derfor om ”stedets sjæl” set med bryggeriarbejdernes øjne. Dvs. deres fortolkning af virkeligheden, som den har fremstået for dem.

Disse ”oprindelige” stednavne er indsamlet for at sammenligne med de nye navne, som i dag implementeres på området i takt med byudviklingen. Dog spiller den komparative analyse en mindre rolle, da kapitlets egentlige fokus er den beslutningsproces, der har ligget forud for de nye stednavne til området. I det følgende undersøges de motiver, der ligger til grund for de nye stednavne, belyst gennem korrespondancerne mellem Københavns Vejnavnenævn og det udvalg, der nedsattes blandt ansatte ved Carlsberg-firmaet og byudviklingsfirmaet, og som udarbejdede egne forslag til nye stednavne til den nye bydel.

Ved henvendelse til Carlsberg-firmaet har jeg fået indsigt i e-mailkorrespondancerne forud for navnevalg, og i nærværende kapitel følges vejen fra navneforslag til endelig godkendelse og afsløring af tolv nye navne til Carlsberg-grunden 1. august 2014. Det er samtidig historien om

mødet mellem to forskellige forestillinger om og visioner for stedsskabelse. Derfor berøres begrebet *sted* også, og behandles i det følgende, men med særligt henblik på skabelsesprocessen, dvs. stedsbranding ved hjælp af stednavne. Med ekskurs til de naturligt fremkomne og anvendte uofficielle navne, frembyder undersøgelsesområdet hele tre forestillinger om/visioner for stedet.

Det kommer derfor til at handle om stedsopfattelser, men på en sådan måde at fokus centrerer om selve stedskonstruktionen ”imens den skabes”, så at sige. Fokus ligger på de retoriske intentioner, gennemførte viljer og det onomastiske landskab, dette skaber.

Stednavneoptegnelserne rummer navne fra hele Carlsberg-grunden, og de tolv nye navne til Carlsberg-grunden 1. august 2014 betegner også lokaliteter, der ligger uden for undersøgelsesområdet. I nærværende kapitel ligger fokus på de navne, der ligger inden for undersøgelsesområdet, men ekskursor kan ikke undgås.

8.2. Stednavneoptegnelser på Carlsberg

Jeg har lavet tre stednavneoptegnelser med tre forskellige informantgrupper henholdsvis den 28. oktober 2014, 30. oktober 2014 og 10. november 2014. Jeg bad arkivar ved Carlsberg-firmaet Ulla Nymand og kommunikationsmedarbejder Thomas Kjelfred om hjælp til at sætte mig i kontakt med nogle personer, der havde arbejdet på Carlsberg-firmaet i så mange år som muligt, som jeg kunne bruge som informanter.

Mine informanter har været ansat ved Carlsberg fra 1970'erne eller 1980'erne og er stadig ansatte i dag. Jeg skønnede at den lange anciennitet har givet dem stor viden om onomastiske forhold på Carlsberg-grunden. En informant har haft mange forskellige jobfunktioner i Carlsberg-firmaet og har derfor ”holdt til” på mange forskellige steder over tid, hvorfor jeg skønnede, at hans viden om navne på området var stor. De øvrige tre informanter er alle ansatte som elektrikere og løser derfor arbejdsopgaver over hele området. Dette samt deres anciennitet gjorde, at jeg ligeledes skønnede, de var særligt vidende om stednavneforholdene på Carlsberg-grunden.

En mulig fejlkilde kan dog ligge i valget af netop denne informantgruppe. Ofte har forskellige erhvervsgrupper forskellige jargoner, og det kunne tænkes at have en indflydelse på navnevalg og de navngivne denotata. Endvidere var der kun begrænset interaktion mellem erhvervsgrupperne på Carlsberg-grunden. I tidligere tider spiste de ansatte f.eks. frokost i adskilte kantiner afhængig af jobfunktion. Den begrænsede interaktion mellem erhvervsgrupper kan have skabt lokale navnebruger kredse med intern navnebrug, hvor brug af særlige navne har kunnet anvendes til at markere identitet med én erhvervsgruppe til forskel fra en anden. Man kan derfor tænke sig en skævvridning af de indsamlede navne, da der ses en overrepræsentation af elektrikere.

Dette er imødekommet ved informantvalget, som blev mig anbefalet, da jeg specifikt spurgte efter personer med stor viden til området som helhed.

Første stednavneoptegnelse var med Ivan Larsson, der har været ansat ved Carlsberg siden maj 1970. Larsson har haft forskellige jobfunktioner, først på Carlsbergs reklameværksted, siden i distributionsafdelingen, dernæst på Carlsberg Museum. På tidspunktet for stednavneoptegnelsen var han formelt pensioneret, men deltidsansat ved Visit Carlsberg som omviser på Carlsberg-grunden.

Larsson begyndte med at vise mig rundt på Carlsberg-grunden, imens han fortalte om bryggeriets historie. Jeg kunne stille spørgsmål undervejs. Efterhånden som vi talte os ind på hinanden, forsøgte jeg at dreje snakken hen imod, hvordan Carlsberg så ud dengang Ivan arbejdede her i 1970'erne og 1980'erne. Han nævnte selv bygninger, veje og pladser ved navn, og flere gange spurgte jeg ind til, om de bygninger, pladser og veje, vi passerede havde navne.

Da turen sluttede, satte vi os med et kort, jeg havde medbragt, identisk med det ovenfor viste kortudsnit over undersøgelsesområdet – blot dækkede det medbragte kort hele Carlsberggrundens område og lidt til. Kortet fra *Kortbog 1:4000* var et godt kortgrundlag for undersøgelsen, da det er detaljerigt, men samtidig kun indeholder ganske få trykte stednavne, der kunne påvirke mine informanter til at sige det navn, de så, snarere end de navne, de faktisk kender.

Vi ”gik en mental tur” igennem området. Jeg spurgte også, om de bygninger der var på kortet havde navne, om de stadig fandtes, om der var pladser, der havde navne, og om der var bygninger eller andet på kortet, der manglede, eller først var kommet til senere. Hver gang Larsson huskede et navn, hvor og hvad det betegnede, satte jeg med hans hjælp et nummer på kortet og noterede det tilsvarende nummer på et medbragt stednavneoptegnelsesark, og skrev her det navn, Larsson huskede. Nogle gange noterede jeg også regibemærkninger om denotatums art eller lignende.

Jeg excerperede 70 navne, hvoraf nogle var kommercielle navne uden for Carlsberg-grunden. Selve optegnelsessituationen og rundturen forud for er optaget på bånd, så jeg kunne genhøre vores samtale ved tvivlstilfælde, eksempelvis om navnene blev sagt i bestemt eller ubestemt form, og om stednavnene var blevet sagt som en naturlig del i en sætning og altså ikke var udtryk for, at informanten udpegede steder og benævnte, hvad vedkommende så på kortet.

Den anvendte metode for stednavneoptegnelserne er stort set identisk med den metode stednavneforskere har anvendt siden 1920'erne. Før 1920 findes bl.a. stednavneindberetninger fra landets præster og skolelærere (1900-1910) med forbillede i er Lundbyes (m.fl.) dialektoptegnelser fra anden halvdel af 1800-tallet. Men det var først i 1920'erne navneforskerne systematiserede indsamlingsarbejdet og knyttede navne til sted på kort. Metoden er således afprøvet og effektiv til

formålet. Som noget nyt har jeg dog suppleret mine stednavneoptegnelser med båndoptagelse af hele indberetningsproceduren. Båndoptagelserne såvel som de tre indberetningskort, kladder så vel som renskrifter, indgår nu i Afdeling for Navneforsknings topografiske samling.

Anden stednavneoptegnelse var en gruppe-optegnelse med nævnte tre elektrikere, der har været ansat ved Carlsberg siden 1972, 1978 og 1980. Det var ikke den oprindelige plan, at jeg skulle lave en gruppe-optegnelse. Planen ændredes, da jeg få dage før optegnelsen modtog en mail fra min kontakt, der meddelte, at vi blev tre til mødet, og at vi skulle se på gamle kort.

Mødet startede med en PowerPoint-fremvisning af kort over og fotos af Carlsberg fra forskellige tider. Flere gange blev lokaliteter nævnt, men det var ikke muligt at placere de nævnte navne på kort, imens billedfremvisningen stod på. Efter ca. en time drejede jeg derfor samtalen over mod, hvordan Carlsberg-grunden så ud i 1970-1980'erne, da de tre informanter startede med at arbejde for Carlsberg. Og sådan begyndte stednavneoptegnelsen, imens billedfremvisningen fortsatte.

Den dobbelte aktivitet krævede, at jeg nogle gange skulle have koncentrationen to steder samtidigt - både på de billeder, der blev vist og på de navne, jeg fik formidlet og ville afsætte på kort. Gentagne gange forlod to af informanterne mødelokalet for at foretage opkald, hente flere fotos m.m. Jeg havde derfor oplevelsen af en givende, men til tider også uregerlig samtale, da jeg havde vanskeligt ved at styre den i retning af mit egentlige ærinde. Men samtidig vurderede jeg, det var både uhøfligt og uhensigtsmæssigt at afbryde billedfremvisningen, og derfor lod jeg tingene gå deres gang. Den tre timer lange samtale findes på bånd.

Efter endt møde havde jeg placeret 109 stednavne på mit kort, men var i tvivl om, hvorvidt de alle var blevet placeret rigtigt. Da jeg gerne ville verificere optegnelsen, kontaktede jeg min primær-kontakt den efterfølgende dag og fik kontaktoplysningerne til den informant, jeg havde haft den bedste kontakt med under gruppe-optegnelsen. Således mødtes jeg med elektriker Peter Nielsen den 10. november 2014 og lavede min tredje stednavneoptegnelse. Her fik jeg ligeledes 109 stednavne, flere af dem gengangere, som jeg dog denne gang kunne afsætte med større sikkerhed på kortet.

8.3. Navneniveauerne på Carlsberg-grunden. Det diakrone, synkrone, diskurserne og fremtiden

Der findes både et diakront, synkront, fremtidigt og diskursivt navne-niveau på Carlsberg-grunden. Det diakrone navnelag angår de navne, der er brugt på forskellige tidspunkter i Carlsberg-grundens historie. Denne navnegruppe fremgår især af ældre kort og af de optegnede uofficielle navne, der kan betegne denotata, som ikke længere findes. Området har fra 1847 til i dag været præget af

forskellige tiders funktionelle behov i relation til ølbrygning, hvorfor bygninger som sagt er blevet rejst til særlige funktioner og revet ned igen, hvis funktionen blev overflødig. Dertil kan samme bygning have huset forskellige funktioner over tid, og lokaliteten kan derfor være blevet kaldt noget forskelligt på forskellige tider.

Diakroniens kronologi er noteret i registranten i det omfang, det har været muligt at datere. Dateringerne er omtrentlige, da navnene er vokset frem ved konsensus, konvention og over tid, og derfor ikke har tilblivelsesdato. Det gennemgående tidssnit for de optegnede stednavne er navnebestanden i 1970'erne og 1980'erne. Hovedparten af disse stednavne anvendes stadig i dag af bl.a. omviserne på Carlsberg-grunden, i det omfang denotatum endnu består.

Det synkrone navneniveau angår især de kommercielle navne, jeg har noteret ved feltstudier. Dertil de gadenavne og navne på pladser, der findes skrevet på skilte inden for undersøgelsesområdet.

Endvidere er området kendetegnet af navne, der ikke findes på officielle kort (som f.eks. *Kræks kort*), men som alligevel lever en "semi-officiel" tilværelse på de kort, besøgende ved Carlsberg kan få udleveret i Carlsbergs merchandisebutik. Disse kort vises tillige i opstillede montrer rundt om på Carlsberg-grunden til almindelig orientering.

"Turistkortene" viser en blanding af navne på bygninger, caféer og aktivitetstilbud uden hensyntagen til navnenes (u)officielle status. Dermed formidles flere uofficielle navne til besøgende på Carlsberg-grunden, til potentiel anvendelse hos en bredere navnebrugerkreds end Carlsbergs medarbejdere. Således navnene *Halmlageret*, *Rød Lagerbygning*, *Slottet*, *Tap 2*, *Bryghuset*, *Den snoede skorsten*, *Dipylonporten*, *Elefantporten*, *Fyrtårn*, *Stjerneport*, *Kedelhuset* og *Maskincentralen*, der også indberettes i stednavneoptegnelserne.

Figur 39: Miks mellem officielle, uofficielle og kommercielle navne i byrummet og på kort.

Formidlingen af stednavnene ovenfor er dog samtidig et fravalg af andre i brugerkredsen gyldige stednavne. Hvorfor skal *Maskincentralen* nævnes og ikke det indrettede *Siloen* eller *Flyvepladsen*? Og *Slottet* kaldes også *Lagerkælder 3A* og *3B*. Nogle navne nævnes altså på bekostning af andre, ligeså vel som disse kort ikke giver det fulde billede af navnebestanden på området.

Det kan endvidere bemærkes, at der på Google Maps (som vel er det mest anvendte kortmateriale blandt danskerne i dag) er indtegnet både officielle og uofficielle navne på Carlsberg-grunden. Således er det førnævnte *Flyvepladsen* eksempelvis indtegnet på Google Maps, selvom navnet ikke er officielt godkendt. Omvendt er den officielt navngivne plads i undersøgelsesområdet på Nørrebro, *Aksel Larsens Plads*, ikke indtegnet på Google Maps. På denne moderne platform er der altså(heller) ingen konsekvent skelnen mellem officielle og uofficielle navne.

Endelig findes der et fremtidigt navnelag bestående af de godkendte navne til veje og pladser, der endnu ikke er bygget, men som implementeres i takt med byudviklingen. De første navne til fremtidens Carlsberg-grund blev godkendt december 2009 og angår fire lokaliteter, der ”videreføres” i den foreliggende form i fremtidens Carlsberg-grund. Navnene af 2009 fremgår af gadeskilte, mens ”fremtidsnavnene” endnu kun figurerer i ”indstilling til beslutning og beslutnings”-dokumenterne fra Teknik- og Miljøudvalget (se kapitel 5.6.). Alle de ovenfor nævnte navnetyper vil blive behandlet i det følgende.

8.4. E-mailkorrespondancer om valg af navne til Carlsberg-grunden

I takt med at Carlsberg-grunden omdannes fra industriområde til byområde, skal der bygges nye gader og pladser, som alle navngives. Men forud for stednavnenes godkendelse er der foregået en diskussions- og beslutningsproces mellem flere interessenter, hvor mulige nye navne er blevet diskuteret.

Jeg har fået indsigt i flere af disse e-mailkorrespondancer af den tidligere udviklingschef ved Carlsberg Byen P/S, Jacob M. Andersen, og har fået lov til at citere herfra. E-mailkorrespondancerne er næsten fuldstændig, dog mangler nogle e-mails i længere korrespondancer, og Vejnavnenævnet og byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S har haft møder i løbet af processen, som jeg ikke har haft adgang til. I nogle af e-mailene henvises til disse fysiske møder, og jeg kan derfor kun ”bevise” at denne eller hin overvejelse har fundet sted ved de dertil visende referencer i senere e-mailkorrespondancer. Jacob M. Andersen fik nyt job i starten af 2014, hvorfor mit materiale stopper her. På dette tidspunkt lå beslutningerne om hvilke tolv nye stednavne, der skulle indstilles til beslutning i Teknik- og Miljøudvalget allerede fast.

Jeg har været i kontakt med både den tidligere og den nuværende sekretær ved Vejnavnenævnet, som begge har været behjælpelige med svar på opklarende spørgsmål, og som i et mindre omfang har givet mig deres versioner af navngivningsprocesserne vedrørende Carlsberg-grunden. Jeg har fået lov til at citere fra de korrespondancer, jeg personligt har haft med sekretærerne.

Endelig har jeg været i kontakt med arkivar ved Carlsberg-firmaet Ulla Nyman og ejendomschef Lars Wilsdahl ved Carlsberg Byen P/S, for at få udfyldt nogle af de huller, der fandtes i e-mailkorrespondancerne. Nyman og Wilsdahl har begge været en del af den navngivningsarbejdsgruppe, som er kommet med navneforslag til Vejnavnenævnet. Navngivningsarbejdsgruppen bestod af folk fra byudviklingsfirmaet og Carlsberg-koncernen og havde min primære informant udviklingschef Jacob M. Andersen i spidsen. Gruppen var i øvrigt sammensat af folk med fagkompetencer inden for byudvikling, kommunikation og historie. Jeg refererer til udvalget som ”Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe”.

Materialet til at belyse navngivningsmotiver og retoriske strategier har således sine begrænsninger, men viser ikke desto mindre et billede af processen mod nye officielle urbane navne i København i dag (2015) med Carlsberg-grunden som eksempel. Det belyses, hvilke stednavne Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ønskede, hvad de får gennemført og ikke får gennemført. Dertil hvad Vejnavnenævnet ønskede, får gennemført og ikke får gennemført. Der citeres fra e-mailmaterialet, som er blevet stillet til rådighed af Andersen i det følgende. Af hensyn til anonymisering specificeres det ikke altid med personnavn, hvem der besvarer Andersens e-mails, og der henvises altid til Andersens’ e-mails med disse påtrykte datoer, med mindre andet fremgår.

8.5. Navnet *Carlsberg Byen*

Carlsberg-grunden var som industrigrund allerede en by i byen med særegen identitet inden området blev delvist frasolgt med tanke på at skabe et nyt bymæssigt område. Arkitektfirmaet Entasis udformede den masterplan, som *Carlsberg Byen* skal ende med at blive om ca. 15 år. Centrale slogans er ”vores by”, en omskrivning af Carlsberg-produktets slogan ”Vores øl” fra 1990’erne og endvidere sloganet ”mangfoldig, levende og bæredygtig”, der sigter til, hvordan området skal blive i fremtiden.

I det følgende skal det handle om de sproglige processer, der finder sted samtidig med byudviklings- og omdannelsesprocessen. Netop sprogets, og især stednavnenes rolle i processen, har ikke fået nævneværdig analytisk opmærksomhed før. Denne ”forglemmelse” kunne ses som et udtryk for den ”stiltiende forudsætning, at der til en gade hører et navn” (Jørgensen 1985, s. 122).

Men denne selvfølgelighed gør måske netop, at stednavne spiller en større rolle, end mange er klar over. Lad os derfor starte med navnet *Carlsberg Byen* og se nærmere på morfologi, semantik og de retoriske implikationer. Men først på dets status som bydelsnavn.

8.5.1. En bydel er et kvarter er et område er et sted? Og hvem navngiver så lige det?

Carlsberg Byen er næsten blevet synonymt med Carlsberg-grunden. Dvs. *Carlsberg Byen* betegner den 25 hektar store grund blandt ansatte ved byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S, ansatte ved Carlsberg og omviserne ved Visit Carlsberg, der formidler navnet på deres omvisninger. Ved usystematiske observationer har jeg konstateret, at navnet *Carlsberg Byen* tillige anvendes af folk uden nævneværdig færden på Carlsberg-grunden. Navnebrugerkredsen er altså større end den kreds af mennesker, der af forskellige faglige årsager færdes på stedet. Men hvordan opstod navnet? Hvad betegner det? Og er det overhovedet godkendt?

Carlsberg Byen er en sammensætning af firma-, brand- og produktnavnet *Carlsberg* samt substantiv ”by”, ’bebyggelse’ i bestemt form. I Vejnavnenævnets administrationsgrundlag står der, at der ikke må:

... være kommercielle eller økonomiske motiver bag en navngivning. Det betyder, at der ikke kan gives et navn, hvis f.eks. en virksomhed kan benytte vejnavnet i kommerciel interesse. Derfor opkaldes veje ikke efter virksomheder, produkter og lignende, ligesom man heller ikke kan købe sig til et vejnavn i Københavns kommune. (Administrationsgrundlag 2014, s. 9)

Vejnavnenævnet indstiller forslag til navn på ”mindre lokaliteter” som f.eks. pladser, broer og parker til beslutning ved Teknik- og Miljøudvalget. I det omfang Carlsberg-grunden kan betegnes som en ”mindre lokalitet”, er det altså kommunalt ansvar at indstille og godkende et navn som *Carlsberg Byen* i henhold til ovenstående retningslinjer. Dette vender jeg tilbage til.

8.5.1.1. September – december 2009

14. september 2009 opfordrede udviklingschef ved byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S⁵⁴ Jacob Martin Andersen en kollega til, at undersøge ”hvordan bydelen kommer til at hedde Carlsberg – gerne med eget postnummer”. Forud for opfordringen lå et arbejde, foretaget af Carlsberg-firmaets arkivar, der havde undersøgt, hvad navnet *Carlsberg* betød⁵⁵. Hun havde meddelt sine kollegaer, at navnet *Carlsberg* både har status som produktnavn og stednavn, og at navnet var blevet givet med inspiration i det nærved liggende bydelsnavn Frederiksberg (jf. e-mail, 20. maj

⁵⁴ Dengang kaldet Carlsberg Ejendomme A/S.

⁵⁵ En sammensætning af personnavnet Carl og substantiv ”berg”, ’bjerg’. Første led er opkaldelse efter bryggeriets stifter J. C. Jacobsens søn *Carl*, mens *berg* ’bjerg, forhøjning’ sigter til beliggenheden på Valby Bakke.

2009). Grundet denne oplysning ønskede Andersen at få navnet *Carlsberg* ”sikret som en selvfølge, der ikke er en ”markedsførings-ting”, men ligeså naturligt som stednavnet Tuborg (e-mail, 14. september 2009).

Tre dage efter, i en e-mail dateret 17. september 2009, spurgte Andersen Vejnavnenævnet, om muligheden forelå, at få ”Carlsberg som bydelsnavn”. Dagen efter modtog han svaret: ”Der er tale om et såkaldt ”supplerende bynavn”, som besluttet af kommunen (og altså ikke af postvæs[e]net)” (ibid., 18. september 2009), som Carlsberg navngivningsgruppe ellers havde troet.

Carlsberg-grunden kan altså *ikke* tildeles et *bydelsnavn*, da området af uspecificerede årsager ikke betegnes som en bydel. Som alternativ kan Carlsberg-grunden derimod få et ”supplerende bynavn”, som skal godkendes af kommunen, dvs. at navneforslaget skal gå igennem Vejnavnenævnet, som indstiller navneforslaget til vedtagelse ved Teknik- og Miljøudvalget på vanlig vis for navne på ”mindre lokaliteter”.

Det oplyses endvidere, at supplerende bynavne mestendels anvendes til at betegne landsbyer og haveforeninger. Herefter citeres der i svaret til Andersen fra Erhvervs- og Byggestyrelsens vejledning om fastsættelse af navne, hvorefter der kommenteres:

”Navnet bør være historisk stabilt og velkendt som betegnelse for byen, bydelen eller området. *Firmanavne og tidsbestemte navne i øvrigt bør ikke anvendes*”.

Vi er så ude i en diskussion af, om Carlsberg har vundet så meget hævde som områdenavn, bl.a. under den aktuelle planlægningsproces, og at det har så historiske rødder, at det løfter sig ud over den begrænsning, der nævnes i vejledningen. Det kræver lidt intern afklaring i den kommunale forvaltning! (ibid.)

Tyve minutter efter denne udmelding sendte Andersen en e-mail til sine kollegaer i Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe: ”Det lader til, at vi burde kunne få bydelen til at hedde Carlsberg” (ibid.).

Lad os stoppe her. Der var jo netop *ikke* tale om et bydelsnavn, men et ”supplerende bynavn”. Distinktion synes imidlertid ikke at røre Andersen, der formentlig selv opfatter Carlsberg-grunden som en bydel; hvis et område man opfatter som en bydel tildeles et navn – hvorfor skulle det så ikke være et bydelsnavn?

Hvad angår det foreslåede navn, *Carlsberg*, står der faktisk intet i e-mailen ovenfor om, at navnet ville kunne benyttes til områdebetegnelse. Tværtimod står der, at det beror på øjnene, der ser, at ”vi er [...] ude i en diskussion”, og at det kræver ”afklaring i den kommunale forvaltning” (ibid.). Kommunikationen imellem de to går skævt lige her, formentlig pga. forskellige forventninger og opfattelser af, hvad der er bydel. Enten formidler Vejnavnenævnet ikke det foreslåedes navns begrænsninger tydeligt nok, endsige navnets mulige status, ellers overser Andersen den kommunale tøven, fordi han selv opfatter *Carlsberg* som et allerede fæstnet stednavn, der betegner området og derfor skelner mindre skarpt imellem ”bydelsnavn” og ”supplerende

bynavn". Dvs. at han måske i mindre grad skelner mellem, hvad der kan opfattes som bydel, og hvad der kan opfattes som f.eks. et kvarter eller et område.

7. december 2009 kontaktede Andersen igen Vejnavnenævnet angående det mulige bydelsnavn, som stadig ikke lå fast. Af svaret fremgår det, at man ikke nåede at drøfte "forholdene vedr. bydelsnavnet" ved seneste møde. Der luftes tvivl om, hvem der har navngivningsbeføjelserne og Andersen informeres om, at:

Mine egne foreløbige sonderinger tyder i øvrigt på, at det nok er økonomiudvalget, som hidtil egenhændigt har reguleret grænser imellem og givet navne til bydelene, uden at konsultere Vejnavnenævnet. Men her er der tale om nogle geografiske opdeling af de forskellige administrative områder (skoledistrikter, socialdistrikter mv. mv.), opdelinger som i øvrigt ikke anvendes stringent. Det eneste område, hvor der næsten er total kongruens, er nok mht. afgrænsningen af lokaludvalgene, selvom nogle bydele (Vesterbro/Kongens Enghave og Indre By) er underopdelt i to.

I følge Stednavneudvalget arbejder man i København med en langt mindre fintmasket bydelsinddeling end i f.eks. Stockholm og Oslo.

Spørgsmålet er så måske, om vi i København skulle begynde at gøre ligeså, med en opdeling i bydele, som udelukkende har noget med geografi og identitet, men intet med administration at gøre?

Det vil jeg undersøge nærmere, inden jeg fremlægger sagen pånå [sic!] på næste møde i Vejnavnenævnet, som er tirsdag den 23. februar. (e-mail, 17. december 2009)

Herefter stopper mit e-mailspor. Da jeg påbegyndte nærværende forskningsprojekt i 2012 kunne jeg konstatere at navnet *Carlsberg Byen* findes på byudviklingsfirmaets hjemmeside, og at der på websites forside og alle undersider skrives sloganet "en levende bydel i hjertet af København". Der er ingen tvivl: området er en bydel, og navnet er *Carlsberg Byen*. Det er i hvert fald den information den "almindelige dansker" får.

20. august 2015 fik jeg kontakt til Lars Wilsdahl ved byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S og fik hans version af historien⁵⁶. Wilsdahl er ejendomschef i byudviklingsfirmaet, og har været med i byudviklingsarbejdet fra starten.

Han fortalte, at områdenavnet *Carlsberg Byen* udsprang fra behovet for en sontring mellem Carlsberg-firmaet, Carlsberg-produktet og Carlsberg-byudviklingsarbejdet, som de til daglig kaldte "Carlsberg Byen". Da udtrykket *Carlsberg* kan betegne flere forskellige ting, er behovet for specifikation opstået, hvilket altså har afstedkommet disse artsbetegnende efterled. hvad de talte om, hvorfor disse efterstillede "reciprokeringsled" opstod. Da byudviklingsfirmaet, der dengang hed *Carlsberg A/S Ejendomme*, endvidere ønskede, at deres (under)afdeling (til Carlsberg) skulle "hedde det, de arbejdede med", blev firmanavnet siden *Carlsberg Byen P/S*. Derfor skrives der i dag på Carlsberg Byens website: "Carlsberg Byen P/S udvikler bydelen Carlsberg Byen på den gamle

⁵⁶ Informationerne fra Wilsdahl stammer fra en telefonsamtale, og det følgende baseres på mundtlig overlevering.

bryggerigrund i hjertet af København.” (www.carlsbergbyen.dk). Endelig bekræftede Wilsdahl, at *Carlsberg Byen* formelt set ikke er en bydel.

8.5.1.2. Stednavneudvalget og Vejnavnenævnets navngivningsbeføjelser

Det svar Andersen modtog 7. december 2009 er illustrativ for en gennemgribende problematik.

I Danmark har det siden 1910 været Stednavneudvalgets opgave at autorisere stavemåderne på ”større områder”, dvs. at træffe beslutning om retskrivning af navne på bebyggelser og bydele. Autorisationerne finder sted i overensstemmelse med UNGEGN’s⁵⁷ resolutioner for navngivning, og de autoriserede navneformer skal følge dansk retstavning. Der skrives på Stednavneudvalgets website:

Idéen bag autorisationssystemet er enighed og entydighed. Når et navn har en autoriseret form, er det derfor den, som skal anvendes i den statslige administration. Men meningen er naturligvis, at den autoriserede form gerne skulle have en sådan gennemslagskraft, at den bliver anvendt af alle mennesker i samfundet. Først da er formålet med at autorisere stednavne nået. (www.stednavneudvalget.ku.dk)

Udvalget består af medlemmer fra Post Danmark, Afdeling for Navneforskning, Danmarks Statistik, Kommunernes Landsministerium, Kirkeministeriet, Dansk Sprognævn, Danske arkiver, Vejdirektoratet, Kulturarvsstyrelsen, Naturstyrelsen og Geodatastyrelsen.

Økonomiudvalget, som Vejnavnenævnet henviser til, navngiver ikke bydele, men administrative enheder hvilket også påpeges i svaret til Andersen. Økonomiudvalgets navngivninger angår derfor kun Københavns Kommunes eget, interne system af administrative enheder, som kan bære de navne Københavns Kommune beslutter. Men navne på administrative enheder er ikke de officielle navne på områder, som eksempelvis Geodatastyrelsen anvender og trykker på kort.

Problemet opstår, når Københavns Kommune arbejder med en særlig type administrativ enhed, de kalder ”bydel”, og at disse administrative bydele både har andre grænser og andre navne end de områder, Stednavneudvalget har autoriseret bydelsnavne til. Der er således tale om to forskellige ”bydelssystemer”, men da der samtidig er overlap mellem nogle bydelsnavne og grænser systemerne imellem, er bydelssystemerne svære at adskille fra hinanden.

Den fortsatte diskussion om et egentligt bydelsnavn til Carlsberg-grunden afhænger af, om det 25 hektar store område kan defineres som et ”større område”. I så fald ville stedet få status af bydel i Stednavneudvalgets bydelssystem, hvorved det tilfalder Stednavneudvalget at autorisere det

⁵⁷ UNGEGN er en forkortelse for ’United Nations Group of Experts on Geographical Names’ som er en organisation under FN.

ønskede navn, som herefter ville blive indstillet til vedtagelse ved Kulturministeriet⁵⁸. I den gældende bekendtgørelse står der, at det påhviler Stednavneudvalget at fastlægge ”retstavning af navne på lokaliteter, for hvilke der er praktisk (kartografisk, postalt, lokalt m.v.) behov for en retskrivningsform” og endvidere at foretage ”fastlæggelse af formen på nydannede, herunder ændrede, navne på lokaliteter” (bekendtgørelse om Københavns Universitets institut for navneforskning, 14. august 1978). Sagen om Carlsberg-grundens navn burde eller kunne altså have været forelagt Stednavneudvalget, der herefter kunne have truffet beslutning om retstavning af navnet til Carlsberg-grunden. Herved måtte Stednavneudvalget også mere eller mindre indirekte beslutte, om Carlsberg-grunden er stor nok til at kunne defineres som et ”større område”. Men sagen er (endnu) ikke nået hertil.

Jeg kontaktede den daværende sekretær ved Vejnavnenævnet for at få hans version af sagen. Jeg spurgte, om *Carlsberg Byen* er et bydelsnavn og i så fald hvem der har, og hvornår det blev godkendt. Han svarede:

hele området omkring navngivning af bydele i København roder en del. Der er f.eks. officielt heller ikke nogen bydel, der officielt hedder Islands Brygge. Og bydelene Vesterbro og Kongens Enghave er administrativt slået sammen til én bydel, selvom de i den grad er adskilte, såvel historisk som identitetsmæssigt, og har hvert sit lokaludvalg. Det samme gør sig gældende for Indre By og Christianshavn.

Mens der officielt er noget, der hedder Ørestad, men som alligevel hører under Amager Vest (Lokaludvalg). (e-mail, 31. juli 2015)

Og der *er* rod især angående bydelsdefinitionen. I ovenstående citat nævnes navne på både administrative bydele, autoriserede bydelsnavne og det der kunne kaldes ”kvarternavne”, og alle tre navnetyper opfattes som bydelsnavne. Som det fremgår af citatet er problemet, at der hersker forskellige opfattelser af, hvornår noget er en bydel.

På Københavns Kommunes bydelskort (2012), som jeg har lagt til grund for udvælgelse af undersøgelsesområder, inddeles København i ti bydele (se figur 1, kapitel 5). Men én ting er områdernes udstrækning, en anden hvad de hedder, en tredje om navnene med deres dertilhørende fysiske areal er autoriseret eller ej. Bydelskortet 2012 viser nemlig ikke de autoriserede bydelsnavne og deres udstrækning, men Københavns Kommunes administrative bydele med disses navne og udstrækning. Og der er forskel. På Københavns Kommunes bydelskort (2012) ses bydelene *Amager Øst* og *Amager Vest*, mens Stednavneudvalget har autoriseret bydelsnavnene *Sundbyøster* og *Sundbyvester* med andre grænser end *Amager Øst* og *Amager Vest*, dog beliggende nogenlunde samme

⁵⁸ I 1960 integreredes Stednavneudvalget til Institut for Navneforskning (i dag Afdeling for Navneforskning), der skal videreføre Stednavneudvalgets opgaver, jf. skrivelse fra Undervisningsministeriet 25. november 1960. Stednavneudvalget er derfor et udvalg under Kulturministeriet, og som har sekretariat på Nordisk Forskningsinstitut, Afdeling for Navneforskning (<http://kum.dk>).

sted (jf. www.stednavne.info). Københavns Kommunes administrative bydele bærer reelt set uofficielle stednavne, i det omfang navnene og de navnbærende lokaliteter ikke er autoriserede af Stednavneudvalget og vedtaget af Kulturministeriet. Det skrives om autoriserede stednavne, at ”når et navn har en autoriseret form, er det den der skal anvendes i den statslige administration, og helst også udenfor” (www.stednavneudvalget.ku.dk). I dette tilfælde håndhæves det ikke.

Problemet kendes også andre steder fra, og derfor har Geodatastyrelsen siden 2012 været med i et projekt, der skal ensarte definitioner af og navne på geografiske enheder, så data lettere kan sammenkøres på tværs af institutioner⁵⁹. Hvis der er enighed om, hvilke geografiske områder der betegnes som bydele, hvilke størrelser bydelene har, og hvad de hedder, bliver det nemmere at vide, hvad der tales om. Og det bliver også mere gennemsigtigt, hvem der har navngivningsbeføjelser til hvad.

8.5.1.3. Hvordan defineres en bydel?

Det handler altså om, hvordan en bydel skal defineres, hvilken definition der bruges i navnemæssig forstand, og hvem der har navngivningsbeføjelserne.

I ODD defineres en bydel som et ”område i en by afgrænset ud fra administrative, historiske, geografiske eller befolkningsmæssige forhold”. I Wikipedia anføres samme brede definition og her er oplistet navne på *fjorten* bydele i København i henhold til Københavns Kommunes bydelsplan 1985 (www.wikipedia.dk). I 2012 skelnes i Københavns Kommune mellem ti bydele, altså fire bydele færre end i 1985⁶⁰.

Der *er* vitterlig rod i bydelsnavngivningen. Men det gælder både for Københavns Kommunes og Stednavneudvalgets arbejde. Sidstnævnte har f.eks. hverken autoriseret *Indre By* eller *Østerbro* som bydelsnavne, selvom de fleste københavnere anvender netop disse betegnelser som bydelsnavne og formentlig har gjort det så længe de husker.

I mangel af en fælles og entydig bydelsdefinition, kan Københavns Kommunes administrative bydeles navne opfattes, som egentlige bydelsnavne på lige fod med eller bekostning af de officielle, autoriserede bydelsnavne, hvis navne Stednavneudvalget har autoriseret.

Til forskel herfra findes ”den almindelige borgers” forestilling om bydel. Når Andersen refererede til Carlsberg-grunden som en bydel, kan det skyldes hans subjektive opfattelse af

⁵⁹ Opgaven er en del af et statsligt projekt, kaldet Grunddataprogrammet, der har til formål at ensarte definitioner på tværs af institutioner, for at lette digitalisering og sammenkørsel af data på tværs af institutioner. Se evt. *Den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi 2011-2015* (2012).

⁶⁰ Bydelsplanen 1985 skelner mellem Indre By og Christianshavn, Indre og Ydre Nørrebro, Indre og Ydre Østerbro samt Vesterbro og Kongens Enghave, hvorved det samlede antal bydele beregnes til fjorten.

områdets historiske, geografiske og identitetsmæssig beskaffenhed, som gør området til noget andet i forhold til den omkringliggende bymæssige bebyggelse.

18. september 2009 fik Andersen det svar, at Carlsberg-grunden evt. kunne behæftes med et ”såkaldt supplerende bynavn”. Jeg kontaktede derfor Vejnavnenævnet og spurgte, hvordan nævnet definerer bydelsnavne, kvartersnavne og supplerende bynavne, og ikke mindste hvem der ifølge Vejnavnenævnet har hjemmel til at navngive hvad. Jeg modtog følgende svar:

Jeg kan bekræfte, at Københavns Kommune ikke beskæftiger sig med områdenavne, dvs. supplerende bynavn. Kbh. kommune træffer beslutninger om vejnavne, pladsnavne, parknavne, et par enkelte øer har der også været, herudover udtaler nævnet sig *vejledende* om skolenavne (i kommunale bygninger) samt de høres ifbm. Metrostationsnavne. Herudover har nævnet navngivet et par øer.

Kun ved kolonihaver udfyldes feltet med supplerende bynavn, dvs. haveforeningens navn, - for at bevare haveforeningsnavnene. (e-mail, 14. august 2015)

I 2005 blev imidlertid fire ”kvartersnavne” godkendt i Ørestad. Det hedder sig, at ”kvartersnavnene” er blevet ”justeret, således at navnene nu er Ørestad Nord (i stedet for Universitetskvarteret), Amager Fælled, Ørestad City (sammenlægning af Ørestad City og Bella Center Kvarter), Ørestad Syd (sammenlægning af Vestamager Kvarter og det unavngivne sydlige kvarter)” (Nye vejnavne 2001-2010). Men noget tyder altså på, at Vejnavnenævnet er gået bort fra at navngive den svært håndgribelige ”område-lokalitetstype”, som indeholder de diffuse navnetyper kvartersnavne, områdenavne og supplerende bynavne, hvoraf sidstnævnte gives til haveforeninger.

Vejnavnenævnet har aldrig godkendt *Carlsberg* eller *Carlsberg Byen*, hverken som bydelsnavn, kvartersnavn eller supplerende bynavn til området (jf. e-mail 6. august 2015). Den tidligere sekretær ved Vejnavnenævnet har forklaret, at hans ”umiddelbare gæt er, at Carlsberg Ejendomme A/S selv har navngivet området, på samme vis som bygherrerne på den sydlige del af Islands Brygge har navngivet området Havnestaden” (e-mail, 31. juli 2015). Han fortalte endvidere:

I vores lokalplaner får et lokalplanområde en titel af praktiske hensyn. Nogle af titlerne bliver hængende i folkemunde. F.eks. hed en lokalplan Ørestad (Syd). Men det er ikke et officielt vedtaget bydelsnavn, idet vi ikke navngiver bydele.” (e-mail, 6. august 2015)

Det ser altså ud til, der er et smuthul i regulativerne, hvor private bygherrer kan navngive steder af varierende størrelse, fordi der hersker usikkerhed om, hvem der har lov til at autorisere og godkende navne til områder af varierende størrelse. Imens bureaukratiet spekulerer, kan arbejdstitlen på en lokalplan for et område, der udvikles, med tiden vinde hævd som navn blandt en større gruppe mennesker. Hvis denne menneskegruppe enes om at betegne samme sted med samme udtryk (sproglig konsensus), kan arbejdstitlen med tid og konvention fæstne sig som navn, på samme vis som bebyggelses- og naturnavne er opstået i ældre tid før lovmæssige regulativer og faste datoer for urbane navnes implementering.

Således *findes* der også ”naturligt fremvoksede stednavne” uden faste dåbstidspunkter i moderne tid i byerne. Mats Wahlberg har gjort samme opdagelse i Stockholm. Han konkluderer her, at ”kommunernas namnberedningar redan på planeringsstadiet för nya bostadsområden måste engagera sig också i namnfrågor. Det bör ikke vara arkitektkontor och byggföretag som sätter namn på nya stadsdelar” (Wahlberg 2005, s. 341).

Det er ikke mit ærinde at dømme, om smuthullet i regulativerne er godt eller skidt. Her skal det blot konstateres, at det findes. Smuthullet åbner naturligvis potentielt for, at navne med bagvedliggende kommercielle interesser kan fæstne sig i folkemunde, mens bureaukratiet spekulerer over, hvor ansvaret for navngivningen ligger. Hvis lokaliteten på et senere tidspunkt skal have et officielt autoriseret navn, godkendes som oftest det i folkemunde fæstnede navn, da Vejnavnenævnet som hovedregel ikke omnavngiver lokaliteter (jf. administrationsgrundlag, s. 9). Omvendt behøver de naturligt fremvoksede urbane navne naturligvis heller ikke at være dannet med bagvedliggende kommercielle interesser for øje. Det kunne ligeså vel resultere i stednavngivninger med mange andre motiver for øje.

8.5.2. Stilistisk-retoriske implikationer ved navnet *Carlsberg Byen*

Resultatet bliver, at der i 2015 stadig ikke foreligger et officielt navn for Carlsberg-grunden. Derimod har byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S placeret sig i gråzonen med sloganet ”En levende bydel i hjertet af København” (min understregning). Noget tyder på, at byudviklingsfolkene selv har opfattet området som en bydel fra starten af byudviklingsprojektet (jf. Andersens e-mail 14. september 2009), og at de ønsker at brande det sådan. Det har den retoriske fordel, at substantivet *bydel* for mange mennesker betegner et sted, der ikke bare er et tilfældigt område. En bydel er afgrænset og forskellig fra andre bydele. Opfattes et område som ”noget andet”, har det allerede en anden identitet, som er forskellig fra ”noget andet”. På den måde kan der skabes en fornemmelse for sted. Dvs. at når ordet *bydel* knyttes til området, bliver det altså nemmere at skabe forestillingen om et særligt sted.

At sloganet ”En levende bydel i hjertet af København” gentages på Carlsberg Byens website, både på forsiden og på websitets undersider, gør sloganet til en gentagelsesfigur. ”... når noget gentages, virker det stærkere” (Albeck 2000, s. 155) og ”som Kompositionstræk er Gentagelsens Opgave at fremhæve Hovedtemaet og at understrege betydningsfulde Enkeltmomenter i Fremstillingens Løb.” (ibid., s. 178). Navnet *Carlsberg Byen* forbindes altså til sloganet, hvor ordet *bydel* indgår og via gentagelsen, hvor de to elementer formidles i samme kontekst, kan forestillingen om, at navnet *Carlsberg Byen* og fænomenet *en bydel* hører sammen, opstå. Og så dannes der et navn.

Selvom byudviklingsfirmaet ikke har formelle navngivningsbeføjelser, overtræder firmaet heller ingen regler, men *Carlsberg Byen* lever som uofficielt ”bydelsnavn” en gråzonetilværelse på flere niveauer. I Vejnavnenævnets administrationsgrundlag (2014, s. 9) står der nemlig, at der ”ikke må være kommercielle eller økonomiske motiver bag en navngivning”. Spørgsmålet bliver, om forleddet og navnet *Carlsberg* skal opfattes som et kommercielt navn qua firmaaktiviteten og de solgte produkter, eller om *Carlsberg* skal opfattes som et uofficielt stednavn, der er tilknyttet stedet, grundet Carlsberg-firmaets beliggenhed netop her i 168 år. Dette vender jeg tilbage til.

Fra en retstavningsmæssig vinkel kan det bemærkes, at *Carlsberg Byen* skrives i to ord, selvom sammensætninger efter danske retskrivningsregler bør skrives i et ord. Særskrivningen har formentlig flere årsager. Nogle forskere påpeger særskrivningens delvise ophav i sproglig påvirkning fra engelsk (Jf. Heidemann Andersen & Diderichsen 2011, s. 40).

At *Carlsberg Byen* i den særskrevne form skulle være dannet med forbillede i engelsk understøttes ved et to-siders dokument om ”generelle retningslinjer for brugen af ”Carlsberg” og ”Carlsberg Byen” navnene” per 20. august 2014 udfærdiget af byudviklingsfirmaet. Dokumentet kan frit downloades på Carlsberg Byens website. Her står:

- Med mindre Carlsberg Breweries A/S har givet særlig tilladelse, får ejere af ejendomme og boliger i Carlsberg Byen, erhvervslejere af ejendomme i Carlsberg Byen og andre brugere af Carlsberg Byen en begrænset ret til at anvende navnet ”Carlsberg Byen” på følgende vilkår:
1. Navnet ”Carlsberg Byen” må alene anvendes til geografisk at beskrive Carlsberg Byens område, ejendommene eller lokationer i Carlsberg Byen.
 2. Den engelske term for ”Carlsberg Byen” skal være enten ”Carlsberg District” eller ”Carlsberg City” eller ”Carlsberg City District.” (Carlsbergbyen 2014d, s. 1)

At navnet *Carlsberg Byen* kan være dannet med inspiration fra engelsk, antydes ved det formmæssige slægtskab mellem navneformerne, der alle følger et variationsprincip med foranstillet proprium *Carlsberg* og efterstillet lokalitetsbetegnende artsled. Ligheden mellem navneformerne kan gøre det nemmere for udenforstående at forstå den lidt komplekse situation, at det samme sted kan bære forskellig navne på forskellige sprog.

Ud over det homonyme sammentraf mellem firma-, brand- og produkt navn, som i første omgang giver både intersubjektive og mulige personlige associationer, behæftes ”bydelsnavnet” med efterleddet *-by* i bestemt form. Området *Carlsberg Byen* er ikke en by i samme forstand som København, Århus eller Middelfart, men på retorisk niveau impliceres det ikke desto mindre. Substantiv *by* anvendes i dansk sprog i dag, og da det er semantisk gennemslagskraftigt aktiveres forestillingen om et ”tæt bebygget område med gader, boliger og andre bygninger, som er centrum for handel, administration og kultur” (DDO). Navnet skaber en forventning til lokalitetens udformning, så det forventes, at *Carlsberg Byen* er en selvstændig by (i byen).

Ved brug af bestemtheds morfem hjælpes forestillingen om det særegne på vej; *by* i bestemt form tager patent på klassen af byer, samtidig med at den bestemte form giver sprogbrugeren instruks om at finde ét unikt eksemplar og at dette eksemplar er identificerbart.

Efterled *-by* i bestemt form er ikke sjælden i kvarters- eller områdebetegnelser. Staffan Nyström bemærker samme tendens i Stockholm, hvor efterleddene *-staden* eller *-stan* er blevet populære (Nyström 2013, s. 165). I dette undersøgelsesområde ligger endvidere *Humblebyen*, på Vesterbro findes *Kødbyen* og *Kineserbyen*, imens *Musikbyen* ligger på Østerbro. Ud over det fælles efterled betegner alle disse navne *områder der opfattes som en enhed*. Som specialiserede byrum af identitets- eller funktionsmæssige årsager, og det markeres på navnets udtryksside ved efterled *-byen*.

8.6. Hvordan tilrettelægger man historien?

Der anvendes ofte flere strategier, når historien om en særegen by i byen skal tilrettelægges. Det er ikke afhandlingens sigte at afdække stedsbrandingfænomenet fuldstændigt, men i det følgende diskuteres toponymernes rolle i processen.

Stednavne har den kvalitet, at de vidner om menneskelig aktivitet et givent sted, ofte på et tidligere tidspunkt end nutiden. Stednavne fæstnes med det sproglige indhold, de er dannet af, og da nogle stednavne er op til 2000 år gamle dannelser, bliver de som en slags sproglig spejling af fortiden. Stednavne fortæller en historie om aktivitet på netop det unikke navnebærende sted på tidspunktet for navnedannelsen. Derfor kan man sige, at stednavne giver landskabet en sproglig identitet. Et navngivet landskab giver fornemmelsen af, at stedet har en historie, der ligger forud for vores egen tid. Og med denne retoriske kapacitet er det langt fra ligegyldigt, hvad en ny bydel kaldes.

Antropologen Marie Stender har undersøgt tre boligbyggerier i København og bl.a. ”the invention of tradition” kan observeres i denne forbindelse. Hun viser, hvordan arkitekter forsøger at give nye boligkomplekser en:

... legitimitet ved at opfinde traditioner, der synes at hidrøre fra gamle dage; ved at rodfæste sig i en fjern fortid får det nationale fællesskab skær af noget givent snarere end konstrueret” (Stender 2014, s. 102)

Dertil at:

arkitektur og historiefortælling kan danne basis for sådanne forestillede fællesskaber ved at etablere forbindelser til ”en passende fortid”, [som alligevel er] interessant i forhold til mine cases, hvor historien også i høj grad synes at være opfundet eller designet.” (ibid.)

Med ”invention of tradition” i nye boligbyggerier iscenesættes eksempelvis det byliv, byudviklerne ønsker, området med tiden skal opnå, idet der projekteres et billede af, hvordan det ønskes stedet

skal se ud i fremtiden, ind på stedet. Der kan f.eks. afholdes events, hvorved der iscenesættes aktivitet på området, før det er færdigbygget. Det kan anvendes som et strategisk installeret idealbillede i et område, der ikke før fremstod som sted i folks bevidsthed. Dvs. ved en bevidst proces installeres der ”en sjæl” og med den nye sjæl, kan et område blive sted (ibid. s. 95-97), mener Stender.

Stender sporer samtidig en tendens inden for byudvikling, hvor de nybyggede steder forsøges at gøres ”gamle”, hvilket naturligvis peger på et paradoks:

Stedets tid synes først at være begyndt med byggeriet, og historien er noget, der står foran én, noget man selv er med til at skabe. På den anden side er der en søgen efter at gøre de nye steder mindre nye: Navnet Lange Eng fandt beboerne f.eks. frem til ved at kigge i lokalarkivet, hvor en del af området tidligere havde heddet Lange Eng. [...] Stedets tid er således behæftet med ambivalens: Det nye sted opfattes som et tabula rasa⁶¹, der friskskrabet for historiske spor gør det muligt at skabe verden på ny, samtidigt med at mange kræfter netop sættes ind på at finde og fremelske tidens spor i stedet” (ibid., s. 97-98).

På Carlsberg-grunden findes allerede en historie, som er givet gennem den kontinuerlige menneskelige aktivitet på stedet i 168 år. Man kan derfor sige, at Carlsberg-grunden allerede har en ”sjæl”, hvilket bl.a. afspejles via de optegnede stednavne. Der kan være forskel på, om et stednavn åbenlyst sigter til bryggeriaktivitet for en medarbejder på Carlsberg, og om samme navn skaber samme associationer hos ”folk flest”. Men hvis et området tilrettelægges med ”de rigtige navne”, kan særlige, ønskede forestillinger lettere træde frem, hvorved der på samme vis ”installeres en sjæl”. Spørgsmålet bliver derfor, hvordan Carlsberg-grundens nye onomastiske sjæl installeres, og hvad intentionerne bagved er.

Den 1. august 2014 trådte tolv nye officielle navne på gader og pladser i kraft på Carlsberg-grunden. Flere af de navnebærende lokaliteter er endnu ikke bygget, men ligesom der foreligger en arkitektonisk masterplan for, hvordan området kommer til at se ud, foreligger der også en sproglig plan for stednavnene på fremtidens gader og pladser.

De tolv nye navne til Carlsberg-grunden er dannet ud fra fire forskellige temaer⁶² systematiseret som nedenfor i Vejnavnenævnets ”indstilling til beslutning og beslutning” ved Teknik- og Miljøudvalget (TMU, 2014-0079803):

Tema for navngivning	Navneform
Ølbrygning	Gærtorvet Kildepladsen Humletorvet Tapperitorvet

⁶¹ Udtrykket stammer fra latin og betyder ”rengjort tavle”. Termen bruges bl.a. inden for erkendelsesfilosofi om den forestilling, at mennesket fødes uden medfødt bevidsthedsindhold, hvorfor al viden stammer fra sansning og perception.

⁶² I kapitel 9. diskuteres gruppenavngivning mere indgående.

Områdets historik	Flaskegade Lagergade Flaskehalsen Kuskenes Gade
Personer med relation til Carlsberg	Bohrs Gade Johanne Møllers Passage
Kunstnere	Franciska Clausens Plads Købkes Plads

Tabel 9: Tolv nye navne til Carlsberg-grunden, godkendt 26. maj 2014, ikrafttrædelsesdato 1. august 2014.

Af de tolv nye navne falder otte inden for mit undersøgelsesområde: *Gærtorvet*, *Kildepladsen*, *Lagergade*, *Flaskehalsen*, *Bohrs Gade*, *Købkes Plads*, *Franciska Clausens Plads* og *Johanne Møllers Passage*. Det er derfor disse navne, jeg i det følgende særligt fokuserer på. Valget af de otte ovenfornævnte navne begrundes som:

Flaskegade og Lagergade relaterer sig til både bryggeri generelt og til det konkrete sted, hvor der tidligere lå et flaskelager. Flaskehalsen, som er sidegade til Flaskegade, er netop et meget smalt gaderum. Pladserne Gærtorvet og Kildepladsen vil ligge ved siden af hinanden. Gær og Vand er to ud af fire vigtige ingredienser til ølbrygning. (TMU 2014-0079803)

Om *Bohrs Gade* hedder det, at ”Niels Bohr er den person, som har boet længst tid i Carlsbergs æresbolig” (ibid.), mens ”Johanne Møllers Passage navngives efter den kvindelige medarbejder, som var længst ansat på bryggeriet – i 65 år” (ibid.).

Uden for den overordnede bryggeritematik er nogle gader og pladser opkaldt efter kunstnere. Om disse navne hedder det:

Herudover indstiller Vejnavnenævnet, at den største plads navngives Franciska Clausens Plads efter en dansk maler (1899-1986), der spillede en central rolle i 1920’ernes europæiske konstruktivistiske avantgardekunst.
En ny plads nord for Ny Carlsberg Vej foreslås navngivet Købkes Plads efter en dansk guldaldermaler Christen Schiellerup Købke (1810-1848). (ibid.)

De tolv nye navne fik en del mediebevågenhed ved ”ikrafttrædelsesdatoen” 1. august 2014. Byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen udsendte et nyhedsbrev, hvori der stod, at navnene ”alle har relation til områdets historie” (nyhedsbrev 9. september 2014a), *Frederiksberg Bladet* bragte artiklen ”Carlsberg Byen får tolv nye historiske gadenavne” (tirsdag 23. september 2014, Kultur, s.23), og *Politiken* skrev at alle navnene ”trækker på områdets historie med reference til ølbrygning, bryggeriets medarbejdere og den gamle brygger J.C. Jacobsens forkærlighed for videnskab og kunst” (Kjær, 9. september 2014).

Der påpeges samstemmende, at stednavnene har bund i historiske forhold. Områdets sjæl betegnes som ”noget, der synes at hidrøre fra gamle dage” (jf. ovenfor). Men hvad består denne ”historiske reference” i? Afspejler de nye stednavne noget, der historisk fandt sted og i så fald,

hvilken historisk virkelighed beskrives? Og hvis gadenavnene er ”historiske” eller har reference hertil, betyder det så, at navnene er ”virkelighedsnære”?

8.7. Tolv nye navne på gader og pladser 1. august 2014

I det følgende undersøges motiverne bag de godkendte stednavne per 1. august 2014 til Carlsberg-grunden. De bagvedliggende navngivningsmotiver belyses gennem den korrespondance, der har fundet sted mellem Vejnavnenævnet og Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe forud for, at de endelige beslutninger er blevet truffet. Det er igennem diskussionerne mellem disse to parter, at de bagvedliggende motiver for navngivningerne fremtræder tydeligst, da mulige motiver begrundes, diskuteres og vurderes. Herigennem gives et indblik i moderne urban navngivning, der samtidig belyser en række grundlæggende praksisser forbundet hermed med navngivning på Carlsberg-grunden som eksempel. Endelig viser processen frem mod de godkendte stednavne også, hvordan Carlsberg-grundens ”onomastiske sjæl” langsomt fremtoner, hvorved stednavnes rolle i stedsbranding kan undersøges.

8.7.1. Januar 2013

Navngivningsprocessen mod beslutning om de tolv nye navne startede 15. januar 2013, da daværende udviklingschef ved Carlsberg Byen P/S Jacob Martin Andersen sendte en e-mail til Vejnavnenævnet og varslede om forestående byggeaktivitet på Carlsberg-grunden. Han mente, det ville være praktisk at starte navngivningsprocessen til en række gader og pladser, som snart ville stå færdige. Andersen foreslog selv to navne til henholdsvis en kommende plads og en kommende gade: *Harilds Plads* og *Carlsberg Hovedgade*. Pladsnavnet som opkaldelse efter arkitekten Carl Harild, der har tegnet tre fredede bygninger, som bliver stående i det nye byområde. Bygningerne ligger ved den pågældende plads. Dertil ønskede han navnet *Carlsberg Hovedgade* til den gade, der ”i Masterplanen” er tænkt som den nye primære handelsgade på Carlsberg-grunden (e-mail, 15. januar 2013). Denne gade vil løbe tværs igennem Carlsberg-grunden fra jernbanesporet i syd uden for undersøgelsesområdet op til Ny Carlsberg Vej. Andersen afsluttede e-mailen til Vejnavnnævnet med at skrive: ”vi [Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe] vil gerne komme med baggrundsstof til inspiration for de nye navne” (ibid.).

Dagen efter modtog Andersen svar tilbage fra Vejnavnenævnet. Navneforslaget *Carlsberg Hovedgade* blev afvist, både fordi der allerede fandtes andre veje, der indeholder elementet *Carlsberg* i området, og fordi navngivning efter virksomheder ikke tillades (e-mail, 16. januar 2013). Andersen opfordres til at indsende alternative navneforslag til den kommende gadestrækning, men det

påpeges, at såfremt *Carlsberg Hovedgade* fastholdes som navneforslag, vil det blive fremlagt til videre behandling (ibid.). Vejnavnenævnet takkede endvidere ja til Andersens tilbud om hjælp til navngivningen af det nye område:

... det vil være en stor hjælp med baggrundsstof til inspiration og evt. hvis der er nogle gode tegninger af det kommende byggeri og id[é]erne bag dette med hensyn til samspillet ift. de omfattede veje og pladser. (e-mail, 16. januar 2013)

Da Andersen ønskede retningslinjer for, hvori hjælpen til navngivning kunne bestå, skrev han samme dag og spurgte opklarende:

Jeg forstår det sådan, at vi gerne må indstille navne til alle de ønskede steder, og skal være opmærksom på retningslinj[er] samt selvfølgelig også nævnet [sic] tidligere ønske om at navngive efter kunstnere der har tilknytning til området/virksomheden. (e-mail, 16. januar 2013).

Vejnavnenævnet svarede dagen efter:

Det vil være rigtig godt, hvis I har nogle forslag. Vi kan selvfølgelig ikke forudsige, hvad politikerne beslutter sig for./ Nævnet har for en del år siden samlet en række billedkunstnernavne til evt. brug for et tema til Carlsbergområdet. Disse kunstnere har ikke nødvendigvis haft noget at gøre med Carlsberg, der er nok [...] tænkt mere generelt på Carlsbergs indsats ift. kunsten (Ny Carlsberg Glyptotek m.v.). Bindebøll var det første navn[...] der blev anvendt fra dette tema. Herudover er der stadig et par ubrugte navne tilbage fra det tema der allerede er anvendt på området og som har direkte noget med området/virksomheden at gøre/ Jeg har vedhæftet listen der indeholder navnene. Hverken i [sic!] eller politikerne/nævnet er dog bundet af navnene på denne liste. Den er kun til inspiration. (e-mail, 17. januar 2013)

Kunstnerne fra benævnte liste er Edvard Munch, Christen Købke, Wilhelm Bendz, Emil Nolde, Francisca Clausen, Anna Ancher, J.F. Willumsen, Kai Nielsen, L.A. Ring, Rudolph Tegner. Dertil indeholder listen fire navneforslag/forslag til navneelementer, der har relation til temaet ”bryggerier, ølbrygning”, nemlig Malteri, Ølhunden, Fustage og Undergæret. Således tegnedes altså de to mulige temaer ”opkaldelse efter kunstnere” og ”ølbrygning”.

Herefter blev der nedsat en navngivningsarbejdsgruppe (Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe), der startede en proces, hvor de opfordrede de erhverv og institutioner, der fandtes på de adressebærende steder, der var berørte af omnavngivning, til at indsende navneforslag til Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe. I løbet af januar 2013 blev der internt i gruppen bl.a. diskuteret motivet om opkaldelse efter kunstnere. Herfra knopskød en idé om, at den sydlige del af Carlsberg-grunden kunne have et tematisk navnesystem med gader og pladser opkaldt efter videnskabsfolk, mens den nordlige del kunne have et tematisk navnesystem med gader og pladser opkaldt efter kunstnere. Motivationen for temaerne nævnes ikke, men både Carlsberg-firmaets grundlægger J. C. Jacobsen og hans søn Carl Jacobsen var markante skikkelser inden for dansk

videnskab, kunst og kulturliv. Således bl.a. faderens stiftelse af Carlsbergfondet i 1876 til forskningsstøtte og sønnens etablering af Ny Carlsberg Glyptotek.

Små fjorten dage efter (1. februar 2013) den ovenfor citerede e-mailkorrespondance, fik navnet *Thorvald Bindsbølls Plads* officiel status som nyt navn til en plads beliggende i den nordlige del af Carlsberg-grunden. Helt fra begyndelsen af den officielle navngivning på Carlsberg-grunden kan opkaldelsesprincippet altså spores. Et kort tilbageblik på navngivningsprocessen forud for navnevalget for *Thorvald Bindsbølls Plads* viser, at navnet fik opbakning i høringsprocessen af Carlsberg Byen P/S⁶³ (høringssvar, 4. oktober 2012). Opbakningen skyldtes, at arkitekten og billedkunstneren Thorvald Bindsbøll bl.a. designede etiketten til Carlsbergs Hof (en særlig øltype) fra 1904, hvormed der altså spores en forbindelse mellem geografisk område og den person, der navngives efter. Samme geografiske tilknytningsprincip ved gade- og pladsnavngivning efter en person fremhæves også i Vejnavnenævnets administrationsgrundlag som en praksis, der bør følges jf. kapitel 1.2.

31. januar 2013 udsendte Andersen en e-mail til de involverede i navngivningsarbejdsgruppen med en vedhæftet liste over de indkomne navneforslag fra den forgangne måned:

	Forslag og Kommentarer
Plads A	<ul style="list-style-type: none"> • Carls Harilds Plads <p>– flere har påpeget at det bør være arkitektens fulde navn og ikke kun "Harilds Plads". Der er stor enighed om dette navn.</p> <p>Begrundelse: Carl Harild var arkitekt og tegnede i 1920-30 de tre markante, og nu fredede, bygninger pladsen ligger rundt om.</p>
Gade B	<ul style="list-style-type: none"> • (Carlsberg Hovedgade), • (Carlsberg strøget), • Alliancegade, • De hængende Haver • (Carlsberg Byens Hovedgade) • (Hovedgaden i Carlsberg Byen). • Brygger Jacobsens hovedgade <p>[Anonymiseret navn]: Man burde have en Alliancevej, da J.C. og Carl var oppe og toppes var det blandt andet om vejnavnet. Hvorvidt den skulle hedde Pasteursvej eller Alliancevej. Mineralvandsfabrikken som er markant bygning der ligger ud til denne gade, blev anlagt til Bryggeriet Alliance.</p>

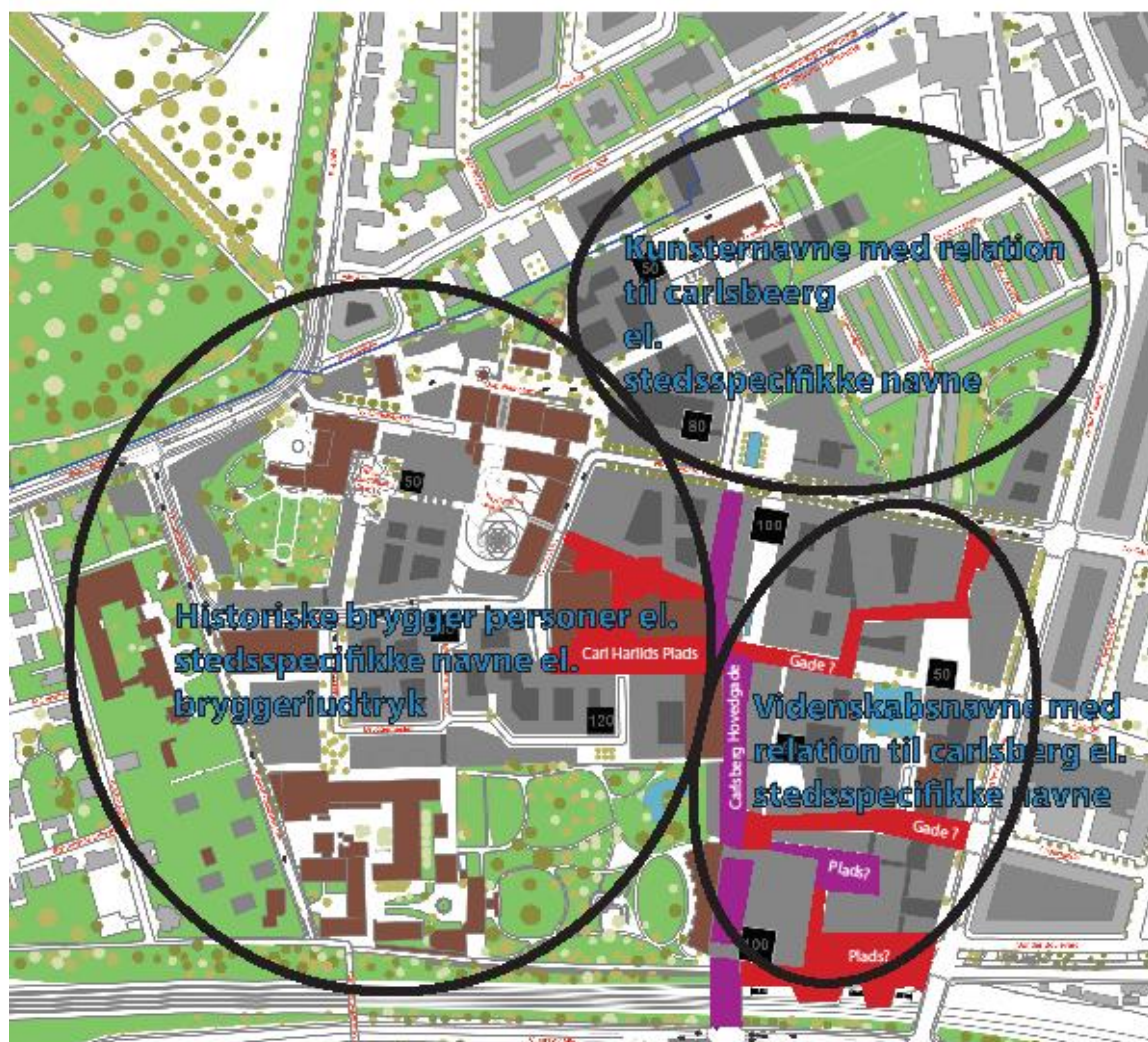
⁶³ Dengang kaldet Carlsberg Ejendomme A/S.

Gade C	<ul style="list-style-type: none"> • Diagonalgade • (Carlsberg Sidegade) • Paula Jacobsens Gade • Niels Bohrs Gade <p>Paula Jacobsens var <u>Carl Jacobsens</u> yngste datter og det af de 8 børn som levede længst. Derudover har der i området ved vej C (<i>gaden der forbinder "Carlsberg Hovedgade" med Ny Carlsberg vej (og i dag Vesterfælledvej)</i>) hvor tappehallen H1 nu ligger, oprindeligt været en vej ind på området som hed Paulasvej. (det fandt jeg på vores hjemmeside)</p>
Gade D	<ul style="list-style-type: none"> • (Emil Chr. Hansens Gade) • S.P. L. Sørensens Gade • Parallelgade • Smøgen • Svenn Eske Kristensens Plads <p>S.P. L. Sørensen (1838-1939) manden bag ph måleenheden. Professor på Carlsberg laboratorium.</p> <p>Emil Christian Hansen (1842 1909) var en dansk ekspert i gæringsfysiologi i forbindelse med ølbrygning, og blev i 1877 ansat på Carlsberg Laboratorium. Her opdagelse han at gær kan kultiveres og rendyrkes. Gæren blev kendt som <i>Saccharomyces carlsbergensis</i> og anvendes til fremstilling af pilsnerøl ikke blot på Carlsberg, men på mange bryggerier verden over.</p> <p>Arkitekt Svenn Eske Kristensen har medvirket ved skabelse af både De Hængende Haver, Tap E og dele af Administrationsbygningen så det vil da være en god ide at kalde vej D (<i>gaden der forbinder Vesterfælledvej med "Carlsberg Hovedgade"</i>).</p>

Plads E	<ul style="list-style-type: none"> • Campustorvet • Studenterpladsen <p>UCC har gang i at komme med forslag</p>
Plads F	<ul style="list-style-type: none"> • Johan Kjeldahls Plads, • Plads Hof • Flapperne • Alliancepladsen • (Carl Jacobsens Plads) <p>Johan Gustav Christoffer Thorsager Kjeldahl (1849-1900) var en dansk kemiker, der udviklede en verdensberømt metode til bestemmelse af nitrogen mængden i bestemte kemiske forbindelser ved hjælp af en laboratorieteknik der kaldes Kjeldahl-metoden.</p> <p>Kjeldahls arbejdede på Carlsberg Laboratoriet, hvor han var leder af den kemiske afdeling fra dens begyndelse i 1876 og til sin død i 1900, og det var her han i 1883 gjorde sin opdagelse af Kjeldahl-metoden. 1890 blev han medlem af Videnskabernes Selskab, 1892 af det norske videnskabselskab i Kristiania og 1894 æresdoktor ved Københavns Universitet. 1892 blev han titulær professor og 1898 Ridder af Dannebrog.</p>
Øvrige muligheder	<ul style="list-style-type: none"> • Kaj Linderstrøm-Lang (1896-1959) Professor på Carlsbergs laboratorium, arbejdede med proteiner og opdagede strukturer i de forskellige niveauer. • Øyvind Winge (1886-1964) Professor på Carlsbergs laboratorium, arbejdede med genetik og påviste kønnet formering i gær. • Kommandovejen, Carlsbergs Lavvarslingscentral, luftmeldetjenesten på Carlsberg er oprettet i 1934 og den første central i lagerkælderne der blev taget i brug 1938. Den blev betjent af Carlsberg Funktionærer med assistance fra 10. Artilleriafdeling. Centralen fik hurtigt tilnavnet "Det magiske køleskab" af centralens personel) • Tankegangen • Abegrotten • Tulle-elefant • Alf Jacobsens Gade, Alf Jacobsen var <u>Carl Jacobsens</u> ældste og foretrukne søn som døde blot 9 år gammel. Alf Jacobsen er også som den eneste af Carls børn afbilledet på <u>Dipylon</u>.

Figur 40: Oversigt over indkomne navneforslag fra Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppe samt adspurgte erhverv og institutioner, der vil være berørt af adresseændringer. Navneforslag i parentes, er de navne, arbejdsgruppen mener, muligvis ikke vil kunne godkendes ud fra Vejnavnenavnets regler.

Forslag til ny gader og pladser der skal navngives, på Carlsberg

Figur 41: Mulige placeringer af tre navnesystematikker baseret på de indkomne navneforslag fra Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppe og andre interessenter.

8.7.2. Februar-april 2013

I løbet af februar måned blev de indkomne forslag diskuteret internt i Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe. Der stemmers internt i arbejdsgruppen for og imod de tre ovenfor viste navnesystematikker, og om hvorvidt systematikkerne skal placeres som på arbejdskortet. 22. marts 2013 satte Andersen sig igen i kontakt med Vejnavnenævnet som opfølgning på et møde, Vejnavnenævnet og Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe havde

haft dagen forinden. At dømme ud fra Andersens e-mail har de formentlig diskuteret om ”masterplanens hovedstrøg” skulle kaldes *Carlsberg Strøget* eller *Carlsberg Hovedgade* og om hvorvidt, der kunne navngives med ordet *Carlsberg*.

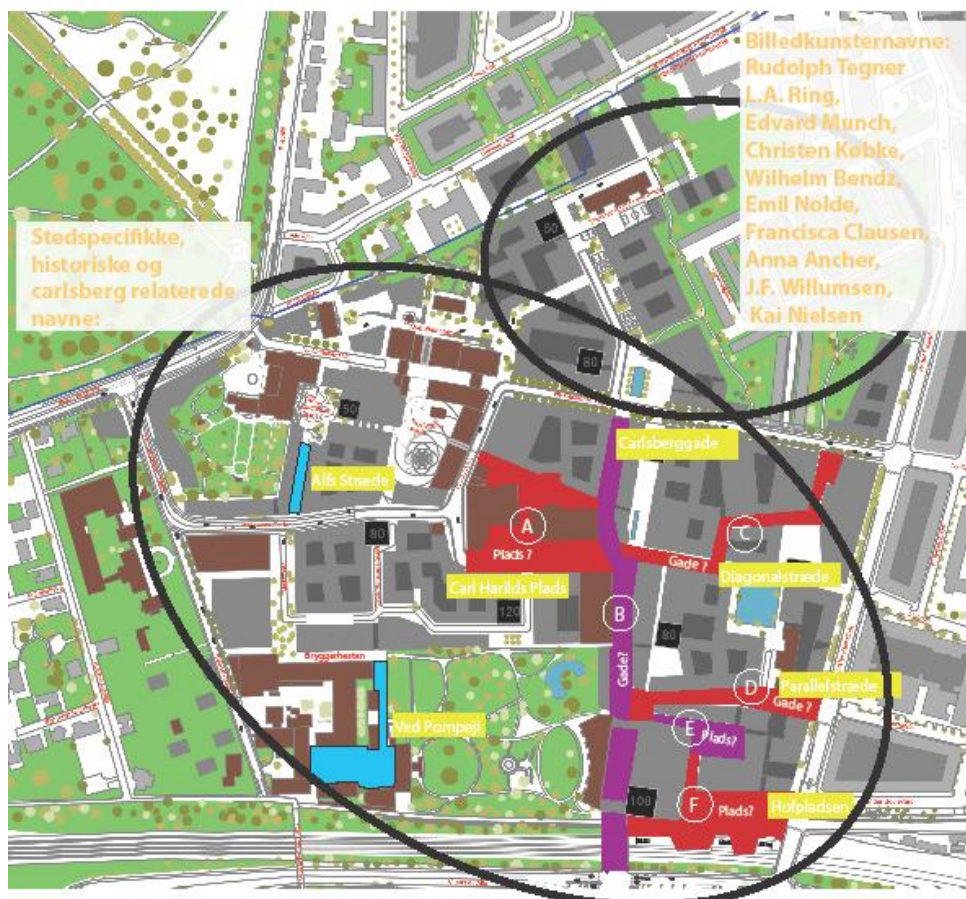
Andersen ønskede at indstille navnet *Carlsberg Strøget* til godkendelse ved Teknik- og Miljøudvalget og begrundet navnevalget med forklaringen, at der ikke sigtes mod ”navngivning efter et produkt, men det forhold, at Carlsberg [oprindelig er] et stednavn – en sammensætning af sønnens navn og bakken (Valby Bakke).” Og han fortsætter: ”Der er flere andre stednavn[e] i bydelen hvor navnet Carlsberg indgår. Carlsberg Viadukten [sic!], Gamle Carlsberg Vej, Ny Carlsberg Vej. Den nye station hedder Carlsberg Station – efter bydelens navn” (ibid.).

Der er flere interessante punkter i e-mailen. For det første påpeges det, at *Carlsberg* har flere betydninger som både produktnavn og stednavn. Afhængig af øjnene der ser, kan det være en kommerciel, og derfor ikke mulig, stednavngivning, men det kan også være en navngivning, der tager højde for områdets historiske baggrund, hvis navnet *Carlsberg* anskues som en (uofficiel) områdebetegnelse. Vejnavnenævnet vedkender i en senere e-mail 3. april 2013, at *Carlsberg* har begge betydninger, men opfordrer alligevel Andersen til at indstille et alternativt forslag til gadenavnet, da nævnet er i tvivl, om ”endnu et navn” med *Carlsberg* kan godkendes.

Men Andersen henviser også i ovenstående citats sidste sætning til, at *bydelen* hedder *Carlsberg*. Som det fremgik tidligere, er det uklart, om området kan betegnes som en bydel, da der ikke foreligger en entydige begrebsdefinition. Og der er ikke truffet nogen officiel beslutning om navn til Carlsberg-grunden. Ikke desto mindre opfatter Andersen fortsat Carlsberg-grunden som en bydel og endvidere som et *navnebærende afgrænset område*, hvor *Carlsberg* enten står alene som områdebetegnelse eller indgår som del af navnet.

Tre dage efter, den 25. marts 2013, indsendte Andersen Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppes reviderede navneforslag til Vejnavnenævnet:

Forslag til ny gader og pladser der skal navngives, på Carlsberg

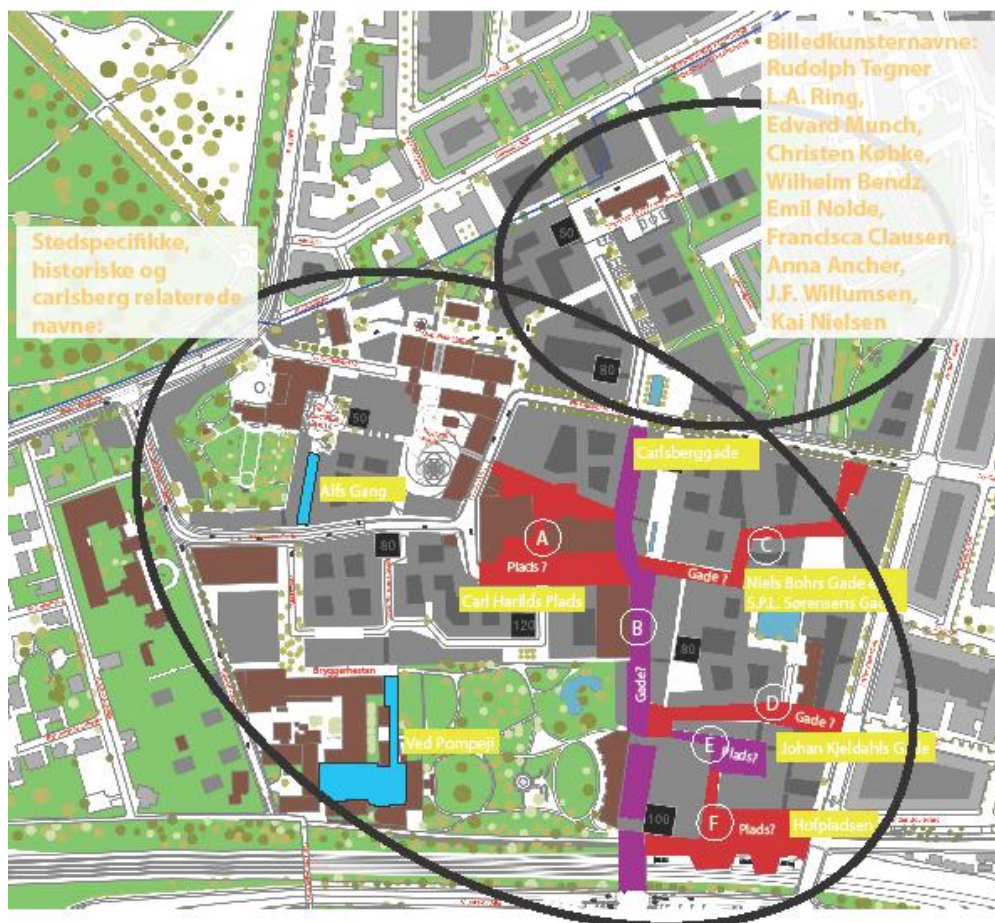
Figur 42: Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppes forslag til stednavne på Carlsberg-grunden 25. marts 2013.

I e-mailen Andersen sendte til Vejnavnenævnet anføres endvidere nogle rettelser og specifikationer til kortet ovenfor, bl.a. observationen: ”Flere steder ønsker vi således kaldt for ”Stræde” frem for ”Gade” (e-mail, 25. marts 2013).

Det svar han efterfølgende modtog 3. april 2013 afviser anmodningen: ”Nævnet har tidligere besluttet, at Stræde kun skal anvendes i indre by”, skrives der. Der opfordres dernæst til anvendelse af efterleddet -gade. Endvidere er Vejnavnenævnet usikre på, om der kan godkendes endnu et navn med Carlsberg, og da der endvidere ligger en gade med navnet Parallelvej i Hvidovre, afvises også navneforslaget Parallelstræde/Parallelgade.

Senere samme dag sendte Andersen svar og nye reviderede navneforslag af sted til Vejnavnenævnet:

Forslag til ny gader og pladser der skal navngives, på Carlsberg

Figur 43: Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppes forslag til stednavne på Carlsberg-grunden 3. april 2013. Følgende ændringer er sket i forhold til navneforslagene 25. marts: navneforslaget Diagonalstræde er blevet ændret til Niels Bohrs Gade/S.P.L. Sørensens Gade, Parallelstræde ændret til Johan Kjeldahls Gade, Alf Stræde ændret til Alf's Gang. Forslag til opkaldelse efter kunstnere er den samme.

Dertil følger forklaring:

... når Parallelstræde ikke kan bruges, synes vi ikke Diagonalvej giver så meget mening. I stedet foreslår vi navngivning efter videnskabsfolk, der har arbejdet og betyder noget for Carlsberg [...] Aller helst så vi opkaldt efter Niels Bohr og Emil Chr. Hansens, men det giver vist problemer med navne i Søborg og Frederiksberg. Hvis ikke de kan accepteres foreslår vi S.P.L. Sørensen og Johan Kjeldahl”(e-mail, 3. april 2013).

Dertil beskrives de videnskabsfolk, det foreslås at opkalde gader og pladser med i henhold til Vejnavnenævnets restriktioner om, at der kun må opkaldes efter folk, som har gjort en særlig indsats for Danmark og København.

Fjorten dage efter, den 18. april 2013, rettede Andersen henvendelse til Vejnavnenævnet for at følge op på udfaldet af et møde, Vejnavnenævnet havde haft 15. april 2013 angående de nye stednavne til Carlsberg-grunden. Tilbagemeldingen lød, at Vejnavnenævnet kun indstillede et af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens forslag til den videre proces, nemlig *Humletorvet*⁶⁴, og at nævnet selv havde fundet på et navn til stationspladsen, *Tapperitorvet*⁶⁵. Endvidere meddeles det, at nævnet ikke syntes de personer, Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ville opkalde efter var betydningsfulde og kendte nok. Andersen og navngivningsarbejdsgruppen inviteres herefter til endnu en navngivningsrunde.

Denne udmelding chokerede imidlertid Andersen, der svarer samme dag:

Jeg er rystet over denne melding. Er de klar over hvem S.P.L. Sørensen var? En mere betydningsfuld dansker indenfor forskning og med relation til Carlsberg kan vi ikke komme op med. Det gælder også Johan Kjeldahl. Så jeg ved ikke om det nytter med en runde mere, men lad os forsøge. (e-mail, 18. april 2013)

Andersen videresendte derefter Vejnavnenævnets svar til de øvrige medlemmer i Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe, der ligeledes chokeres og melder tilbage til Andersen med kommentarer som ”S.P.L. Sørensen – Ph skalaens opfinder!” og ”Tapperitorvet giver lidt uheldige associationer men er fint i tråd med dem vi ikke ønsker på pladsen ved arkaden ha ha” (e-mail, 19. april 2013).

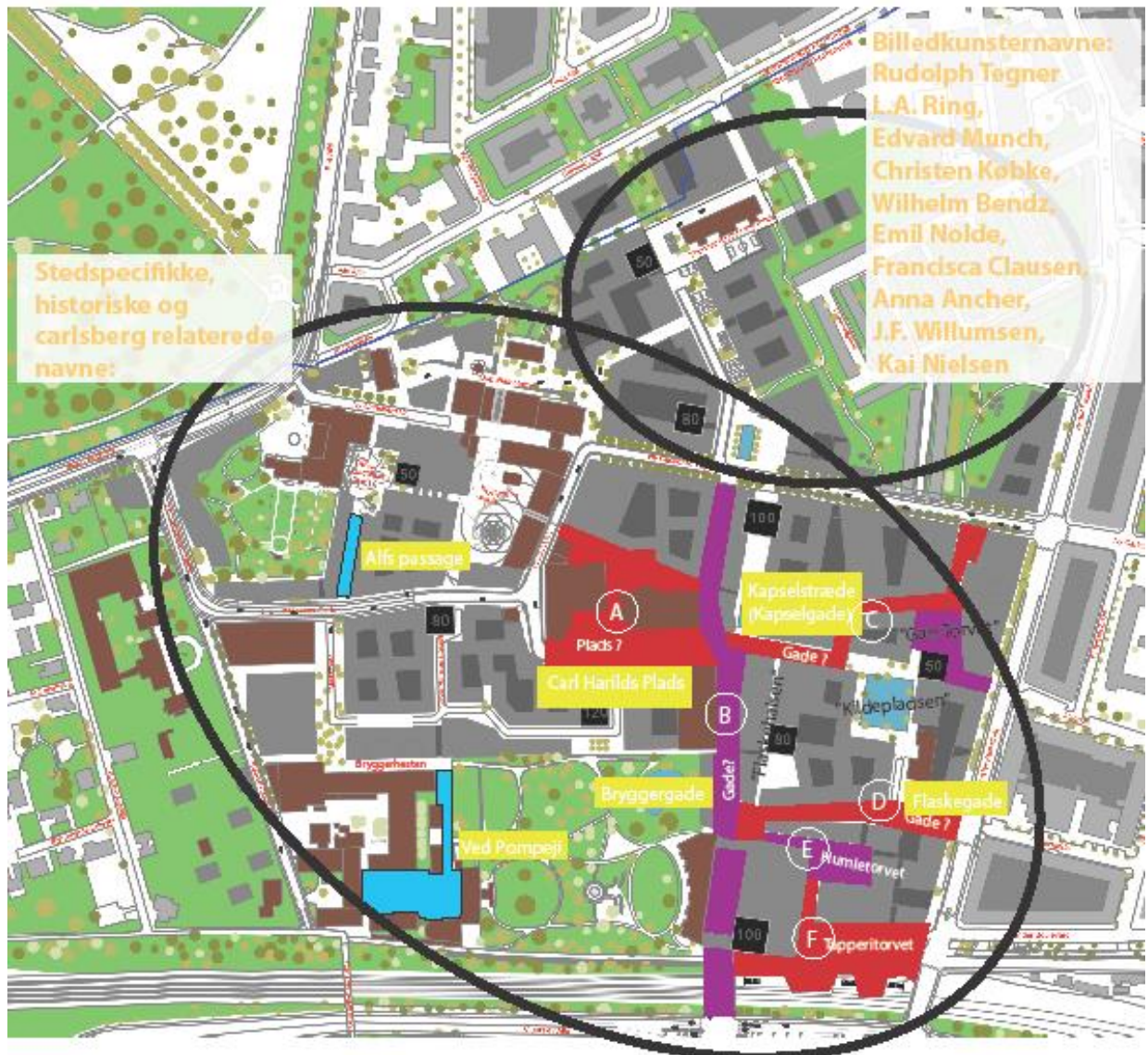
8.7.3. Maj 2013

1. maj 2013 blev korrespondancen mellem Andersen og Vejnavnenævnet genoptaget. Andersen har vedhæftet et nyt kort over området med Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens navneforslag, og på disse kort fremgår også de navne, Vejnavnenævnet traf beslutning om ved det foregående møde:

⁶⁴ Som det fremgår af figurerne ovenfor, findes Humletorvet ikke indtegnet på kortene over Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens navneforslag. Det skyldes at Humletorvet ikke er Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens forslag, jf. e-mail 1. maj 2013.

⁶⁵ Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppe havde forslået navnet *Hofpladsen* som betegnelse for den kommende lokalitet. Dette navneforslag sigter til lokalitetens beliggenhed ved den nu nedlagte togstation, Station Hof, som tidligere blev anvendt i forbindelse med industriaktiviteten på grunden.

Forslag til ny gader og pladser der skal navngives, på Carlsberg

Figur 44: Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppes forslag til stednavne på Carlsberg-grunden 1. maj 2013.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppen har nu skiftet navngivningstaktik. De foreslåede navne adskiller sig meget fra dem, de tidligere foreslog, der alle havde et "gammelt præg". Det "gamle præg" kom til udtryk ved ønsket om efterled -stræde, (delvis) genoptagelse af tidligere stednavne på området, f.eks. *Alliancen/ Alliancegade*, *Paulas Vej*, *Plads Hof*, der senere blev omformet til *Hofpladsen*. Dertil foreslog gruppen også såkaldte "stedsspecifikke

betegnelser”, jf. navneforslagsoversigten fra januar 2013. Herunder bl.a. *Smøgen*, altså identisk med et appellativ i bestemt form, som bl.a. imiterer velkendte sted-, natur- og marknavne som Bjerget, Vingen, Grønningen osv.

I stedet for sigtes der nu i højere grad imod at ramme samme type semantiske indhold og retoriske klang, som de navne Vejnavnenævnet traf beslutning om måneden forinden. De nye navne der nu foreslås er *Flaskegade*, *Kapselstræde/Kapselgade*. Dertil ønskede navngivningsarbejdsgruppen at reservere *Gær Torvet* [sic!], *Kildepladsen* og *Flaskehalsen*, da *Gær Torvet* og *Kildepladsen* ”bliver to ved siden af hinanden liggende pladser. Gær og Vand er to ud af 4 vigtige ingredienser til ølbrygning. De andre to ”Humletorvet” og ”Malttorvet”, har netop opkaldt pladser efter sig på Carlsberg” (e-mail, 1. maj 2013). Endvidere ønskes *Flaskehalsen* som navn til en sidegade med det foreslåede navn *Flaskegade* (ibid.)

De ovenfor nævnte navneforslag ligger alle semantisk i forlængelse af de godkendte navne *Tapperitorvet* og *Humletorvet*. Det semantiske slægtskab består i, at stednavnene alle refererer til en almen forestilling om ølbrygning, som svarer til den viden folk flest, der aldrig har arbejdet med bryggeri måtte forbinde med ølbrygning. Det må ses som et udtryk for skift i retorisk strategi, at fire ud af de fem ovenfor nævnte navne findes blandt de endelige tolv stednavne til Carlsberg-grunden året efter.

De forslag til navne som gives af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe i denne omgang, og som ender med ikke at blive indstillet til den videre proces, er de forslag til navne, der kan siges, at have en mere direkte historisk forbindelse til områdets historie, men hvor forbindelsen ligger umiddelbart skjult for folk flest. Det kræver f.eks. kendskab til Carlsberg som fysisk lokalitet og dertil viden om arkitektur, før opkaldelsen *Carl Harilds Plads* efter den arkitekt, der har tegnet de tre fredede bygninger, der præger netop denne plads, kan opfanges. Forslaget *Ved Pompeji* falder også uden for det vidensområde folk flest og enhver uden lokalkendskab til stedet måtte have. *Ved Pompeji* sigter til lokalitetens beliggenhed ved J.C. Jacobsens bolig (Æresboligen), hvori der ligger en sal kaldet *Pompeji*, som er blevet og stadig bruges til bl.a. festlige lejligheder og repræsentation.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe begrundede navneforslaget: ”Dels klinger navnet flot, dels refererer det til Italien hvor inspirationskilden til bygningerne, herunder æresboligen [sic!] og Pompeji salen, er fundet” (ibid.). Andersen vedhæftede endvidere et ældre kort over Carlsberg-grunden, der understøttede navneforslagene fra en historisk vinkel, og hvorpå de nu sløjfede gader *Paulavej* og *Theophilus Hansens Gade* også er indtegnet.

”Dem kan vi måske få brug for igen” (ibid.), skrev han afslutningsvist i e-mailen til Vejnavnenævnet med disse nye reviderede navneforslag.

Men der kan spores en utilfredshed ved den drejning, navngivningen på Carlsberg-grunden har taget. Dagen efter formidlede Andersen privat kontakt til en af Vejnavnenævnets medlemmer for at denne vej at forsøge at vende navngivningsprocessen. Andersen skrev:

Kommunen har en politik om, at kun gader i indre by må have benævnelsen ”stræder”. Det er vi lidt kede af, fordi vores masterplan i høj grad er inspireret af området omkring Læderstræde/[T]eglgårdsstræde m.v. Flere af vores nye gader vil i tæthed og udformning med rette kunne betegnes som ”stræde”. Er det noget du/nævnet vil revurdere i forhold til navngivningen på Carlsberg? (e-mail, 2. maj 2013)

Det fastholdes i svaret, at det ”nok ligger lidt tungt med stræder udenfor Indre By”, fordi der er ”ret fast praksis i nævnet” (ibid.).

I citatet ovenfor udtrykker Andersen et ønske om, at stednavngivningen på grunden måtte ske i overensstemmelse med den vision, der er blevet skabt til området. Dette ønske ligger i yderligere forlængelse af forestillingen om, at stednavne kan være ”sproglige spejlinger” af fortiden, grundet propriers sprogkonserverede evne, hvorfor stednavne bl.a. kan oplyse om særlige karakteristika ved en lokalitet, som den så ud på navnedannelsestidspunktet.⁶⁶ Som det fremgår ovenfor, skal området anlægges med ”patina”, og det er formentlig derfor, Andersen mente, at efterleddet -stræde var særlig godt at bruge til navnedannelserne, da det ville kunne fremhæve forestillingen om noget gammelt og autentisk. Dette vender jeg tilbage til.

Vejnavnenævnets praksis, hvor *-stræde* beholdes navngivning i Indre By alene, spærrer altså for anvendelse af efterleddet til nybyggede områder. Der står intet om strædepraksissen i administrationsgrundlaget eller i andre dokumenter, jeg har fået stillet til rådighed af Vejnavnenævnet. Men jeg har ved møder og e-mailkorrespondancer fået bekræftet at kutymen findes. Men ingen kan huske, hvornår kutymen opstod eller hvorfor.

En mulig forklaring findes formentlig i *strædes* moderne betydning, som en ”smal gade i en by, ofte i en gammel bydel” (DDO), mens *gade* nyder den moderne almenbetydning ”vej i en by med bebyggelse på begge sider...” (ibid.). I dag vækker *stræde* altså forestillingen om noget gammelt, til forskel fra *gade*, der både kan betegne flere

⁶⁶ Jf. f.eks. stednavnet København, som var særlig kendetegnet som ’købmændenes havn’ på navnedannelsestidspunktet osv.

gadetyper og flere forskellige anlægningsperioder. Som vi så i kapitel 6.1.1.1. kommer *-stræde* ind i danske gadenavne i løbet af middelalderen og har siden da været anvendt om mindre gader i byer (Jørgensen 1999a). *Gade* er som fællesnordisk ord sproghistorisk set ældre i dansk sprog end det middelalderlige indlån. Dertil fik *stræde* formentlig en negativ bibetydning i 1800-tallet, men hverken substantivernes alder i dansk sprog eller de (negative) associationer, der har været knyttet til elementet, tages i betragtning her.

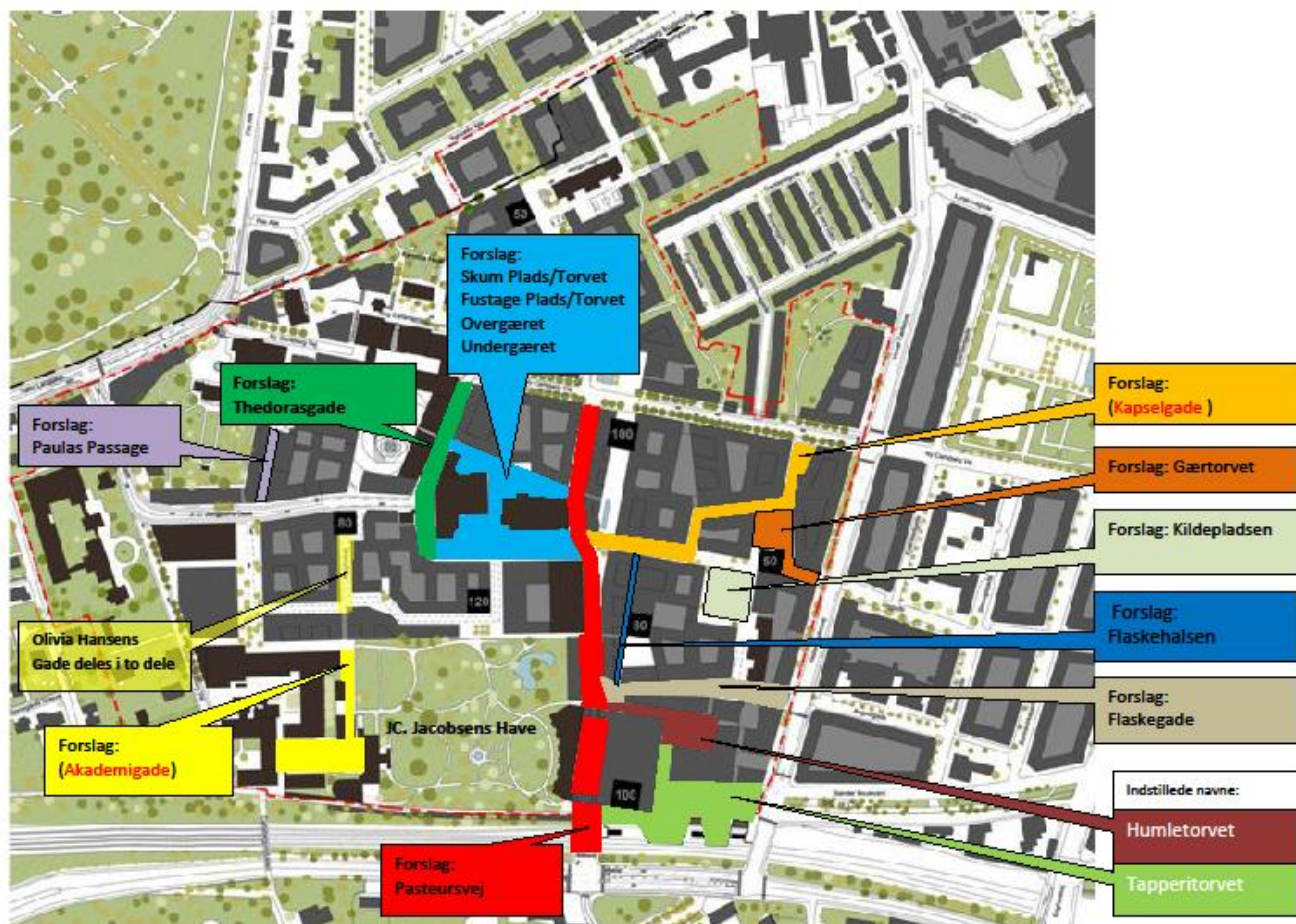
Vejnavnenævnets praksis udspringer af den moderne almenbetydning af substantiverne *gade* og *stræde* og kan være opstået som et ønske om at værne om det ældste, autentiske København, som det er sprogligt konserveret i bydelen Indre By. Men praksissen har også en bagside. Indre By vil, netop i kraft af sin alder og placering som Københavns centrum, formentlig kun i ringe grad blive udbygget med nye gader, hvor *-stræde* vil kunne anvendes som efterled. I de sidste femten år er flere pladser end gader blevet navngivet i Indre By. Af de gader, som har fået navn, findes *August Bournonvilles Passage*, som trådte i kraft maj 2005 som navn på en mindre strækning af Tordenskjoldsgade, og i oktober 2009 fik en mindre vejforbindelse mellem Nørregade og Larslejsstræde navnet *Sankt Petri Passage* (Nye vejnavne 2001-2010). Valget faldt altså på det franske indlånsord *passage* som efterled, i stedet for det til Indre By fredede *stræde*.

Eftersom der kun bygges få nye strædelignende gader i Indre By, og da der (også) vælges andre efterled end *-stræde* til de nye gadenavne i Indre By, tegnes der en risiko for, at efterleddet *-strædes* produktionstid reelt stopper. Når man ikke bruger ord, dør de, og i iveren efter at værne om det gamle, risikerer man faktisk, at efterleddet lider en stille og måske også unødvendig død.

8.7.4. August 2013

Der var stille mellem Vejnavnenævnet og Andersen frem til august måned 2013. Vejnavnenævnet havde arbejdet videre på planen for den sproglige tilrettelæggelse af Carlsberg-grunden, og Andersen blev derfor kontaktet igen den 14. august. Der blev fremsendt et kort over området med indtegnede forslag til stednavne i ”næsten” færdig udgave, og der argumenteres for Vejnavnenævnets valg af navne:

Bilag 1, til punkt 2, Masterplan for byudvikling af Carlsberg – grunden med navneforslag

Figur 45: Vejnavnenævnets forslag til stednavne på Carlsberg-grunden 14. august 2013.

Kapselgade var allerede blevet afvist pga. *Kapselstræde* i Dragør. Alligevel er navnet blevet indtegnet på kortet i øverste højre hjørne, men den orange vejstrækning må reelt ansues som navnløs. Vejnavnenævnet foreslog navngivning af en plads med substantivet *kapsel* i stedet for, f.eks. *Kapsel Plads* [sic!] eller *Kapsel Torvet* [sic!]. Forslaget virker besynderlig, da det snarest er sammenfald i forleddet, der skaber forvekslingsmulighed.

Dertil vil Vejnavnenævnet indstille *Akademigade*, både som ”plaster på såret” fordi nævnet afviste Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens forslag *Ved Pompeij*, og fordi gaden ligger ved Carlsberg Akademi. Men det antydes, at *Akademigade* kan blive svær at få godkendt, fordi der ligger en *Akademivej* i Lyngby. Senere samme dag modtog Andersen melding om, at navnet ikke kunne godkendes. Det kan næppe komme som en overraskelse, da *Akademigade/Akademivej* er identisk med *Kapselgade/Kapselstræde*-situationen ovenfor.

Pasteursvej, der løber gennem Carlsberg-grunden, blev navngivet i begyndelsen af 1880'erne. Det foreslås at gadenavnet bevares, men at det flyttes til at betegne "hovedstrøget" markeret med rød ovenfor. Altså den gade Carlsberg navngivningsgruppe gerne ville kalde Carlsberg Stræde/Carlsberg Hovedgade osv./ Alliancen/Alliancegade og slutteligt Bryggergade. *Bryggergade* var blevet afvist som muligt navn med henvisning til, at der allerede fandtes mange andre veje i København med substantivet *brygger* som navneelement. Ifølge *Kraks kort* 2012 findes der tolv gader og pladser med forleddet *Brygger*, hvoraf halvdelen ligger i omegnskommunerne Brøndby, Glostrup, Kastrup og Albertslund og dertil i Hellerup. På dette tidspunkt er *Brygernes Plads* og gaden *Bryggerbesten* allerede blevet godkendt som nye stednavne til Carlsberg-grunden.

Af de fremsendte forslag i "næsten færdig" udgave er 7 navne Vejnavnenævnets egne forslag⁶⁷, mens 4 navne stammer fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppes arbejde⁶⁸. Dog kan det bemærkes, at ingen af de navne, der fremgår af kortet ovenfor, var Carlsberg navngivningsarbejdsgruppes første valg.

To timer efter Andersen har modtaget denne e-mail, spørger han Vejnavnenævnet:

Kan vi ikke fastholde vores meget store ønske om at den centrale plads opkaldes efter arkitekt Carl Harild? – der har jo været efterspurgt kunstnernavne, så hvad er evt. problemet? Kan vi opkalde efter Niels Bohr? Eks. Niels Bohrs Gade eller Bohrsgade (svarende til Pasteursvej). (e-mail, 14. august 2013)

Der svares, at Carl Harild ikke er kendt nok til at få en plads opkaldt efter sig, men hvis de fortsat ønsker at holde fast i forslaget, vil det komme videre til behandling (ibid.). Endelig afvises opkaldelse efter Niels Bohr, da der ligger en Niels Bohr Allé i Gladsaxe. Ti minutter efter denne melding spørger Andersen, om gaden kunne kaldes *Bohrsgade* eller *Bohrs Gade* i stedet for.

⁶⁷ *Humletorvet, Tapperitorvet*, omlægningen af *Pasteursvej* som betegnelse for "hovedstrøget", *Theodorasgade, Paulas Passage, Akademigade* samt de fire forslag *Skumplads/Torvet, Fustage Plads/Torvet, Overgæret* og *Undergæret*. *Skumplads* er oprindelig teateret Dansehallernes navneforslag, da de som "udvalgt kulturinstitution" blev opfordret af Vejnavnenævnet til at indsende navneforslag i maj måned 2013. Vejnavnenævnet udstak to temaer, de ønskede navneforslag indenfor: "ølbrygning/bryggeri" og "evt. personer som har relation til Carlsberg og som samtidig har ydet en særlig indsats for København/Danmark" (e-mails 2. maj & 21. maj 2013). Det kan bemærkes, at der med indskuddet "evt." ved sidste tematik impliceres en rangorden mellem tematikkerne for navneforslag, hvor førstnævnte tematik "ølbrygning/bryggeri" fremstår som det tema, de helst ønsker navneforslag inden for.

⁶⁸ *Flaskegade, Flaskehalsen, Gærtorvet* og *Kildepladsen*.

Samtidig med at Andersen korresponderede med Vejnavnenævnet, korresponderede han også med folk fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe. Andersen har videresendt Vejnavnenævnets e-mail og bedt om tilbagemeldinger. Selv skrev han bl.a. til sine kollegaer:

Jeg går ud fra, at I kan acceptere Akademigade (men vi fastholder ønsket om Ved Pompeji). Jeg mener rent historisk det er en dårlig idé at flytte navnet ”Pasteursvej”, men hører gerne hvis I mener, det er ok. Theodorasgade⁶⁹ er formentlig valgt for at få flere pigenavne ind. [red: jf. gældende praksis i Vejnavnenævnet siden 2008 om navngivning af flere gader efter kvinder, se kapitel 1.2.] Men jeg opfatter ikke hende som vigtig at navngive efter, og foreslår derfor vi går efter at fastholde Pasteursvej i den grønne strækning og finde et nyt navn til den røde strækning. Her overvejer vi Niels Bohrs Gade, eller Bohrsgade som pendant til Pasteursvej, og fordi der er en Niels Bohrs Allé i Søborg. (e-mail, 14. august 2013)

Gentagne gange har Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe baseret deres navngivningsønsker på lokalkendskab til området. Fra vurderinger af hvilke personer der har haft (tilstrækkelig) stor indflydelse på den arkitektur, der nu er fredet for eftertiden, til vurderinger af, hvilke personer tilknyttet Carlsberg over tid, der har været mest toneangivende og internationalt anerkendte.

Dertil mener Andersen, at det ”rent historisk” er en dårlig idé at flytte *Pasteursvej*, da pågældende vejstrækning har heddet sådan i over hundrede år. Paradoksalt nok går dette forslag faktisk også imod Vejnavnenævnets egne retningslinjer. I administrationsgrundlaget står:

En vej omdøbes som hovedregel ikke. Vejnavne i landets hovedstad gives for eftertiden, og historien i et vejnavn skal kunne spores. Der værnes om vejnavnene, hvor det ikke er tilfældige politiske strømninger, der bestemmer vejnavnene i byen. [...] Vejnavne ændres således kun, hvis der er tvingende omstændigheder, som taler for det. (2014, s. 9)

Vejnavnenævnet handler altså imod mindst to af deres egne kriterier i denne navngivningssag. Dels kriteriet om historicitet, jf. *Pasteursvej*, dertil kriteriet om ikke at handle efter politiske strømninger, jf. navngivning med opkaldelse specifikt efter kvinder. Dette vender jeg tilbage til.

Ang. sagen om navnet *Pasteursvej* skal flyttes til en anden strækning, bakkes Andersens modstand op af en kollega:

Det grønne stykke, der på forslaget kaldes Theodorasgade bør hedde *Pasteursvej*. Det var dette stykke Carl og JC havde deres navnestrid om – hvor Carl vandt og Pasteur sidder også på hjørnet. Den røde del kunne man så passende [kalde] det navn J. C.

⁶⁹ Opkaldt efter Carl Jacobsens datter Theodora Jacobsen (1877-1956).

Jacobsen foretrak: Alliancevej – så ville der være en god historie at fortælle. (e-mail, 14. august 2013)

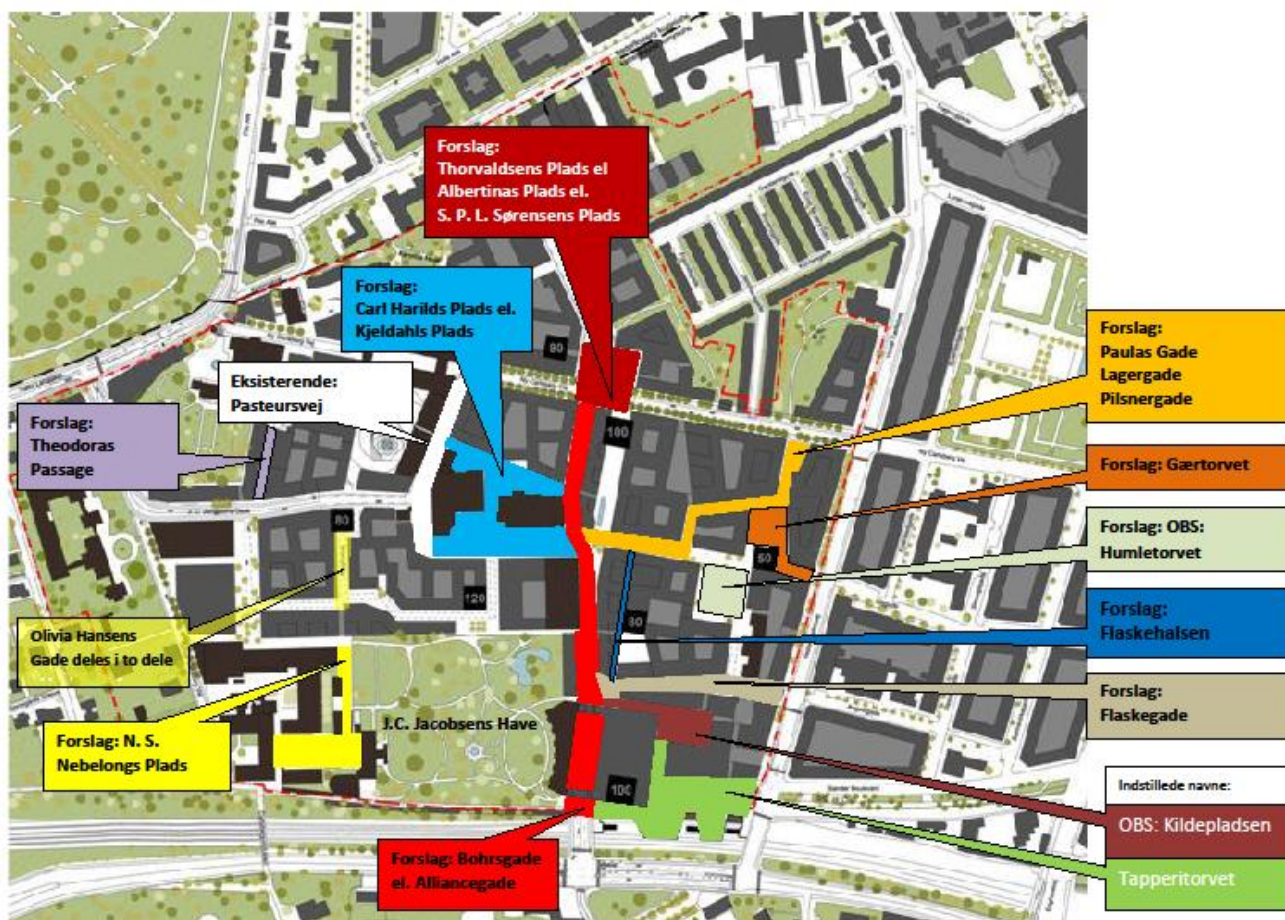
Pasteursvej betyder altså mere end blot opkaldelse efter en videnskabsmand, da striden mellem far og søn er en vigtig del af Carlsberg-firmaets selvforståelse. Og dertil ses det afspejlet i områdets historie. Både bruddet og genforeningen mellem far og søn har formet bryggeriets og områdets udvikling og har tillige haft afgørende betydning for arkitekturen på stedet, hvoraf mange bygninger altså bliver stående i den nye bebyggelse. Endelig kan områdets historie aflæses i de stednavne, der allerede findes på grunden, således bl.a. i *Pasteursvej*.

Når der ovenfor skrives ”Pasteur sidder også på hjørnet”, henvises der til en buste af Pasteur, placeret på en fredet bygning på hjørnet af Pasteursvej og Ny Carlsberg Vej. Både bygning og buste vil altså blive en del af den nye bymæssige bebyggelse. Placeringen af Pasteur-busten på Pasteursvej er meget illustrativt for Carlsberg-grunden som sted, hvor meget lidt har været overladt til tilfældighederne. Overalt på grunden kan J.C. Jacobsens og sønnens passioner for videnskab og kunst aflæses i den arkitektur, der nu er fredet, og det ned i et detaljeniveau som buste-placeringen. Det er denne forbindelse, Carlsberg navngivningsgruppe bl.a. ønsker at værne om og fremhæve via navnevalg. Denne motivation vil også, såfremt den indfries, skabe en fornemmelse af området som et særegent sted. Også derfor ønskede Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ikke, at Pasteursvej skulle betegne andre vejstrækninger end den nuværende.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens lokale og historiske kendskab til området illustreres også ved, at et medlem af navngivningsarbejdsgruppen foreslår, at flytte det foreslåede *Theodoragade* til den gadestrækning, der i Vejnavnenævnets forslag kaldes Paulas Passage. Theodora boede i Carls Villa (det gamle Bakkegaard) lige til venstre for gadestrækningen, så hvis navnet flyttes derhen, ville der være en mere direkte forbindelse mellem gadeplaceringen og historiske forhold. Det foreslås også, at give strækningen navnet *Johanne Møllers Passage* efter den kvinde, der har arbejdet længst tid på Carlsberg. Et navneforslag, der tager hensyn til Andersens formodning om, at Vejnavnenævnet ønsker opkaldelse efter flere kvinder (jf. citat fra e-mail 14. august ovenfor og administrationsgrundlag, 2014, s. 9).

I løbet af denne og næste dag udformes endnu et udspil til navneforslag fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe:

Bilag 1, til punkt 2, Masterplan for byudvikling af Carlsberg – grunden med navneforslag

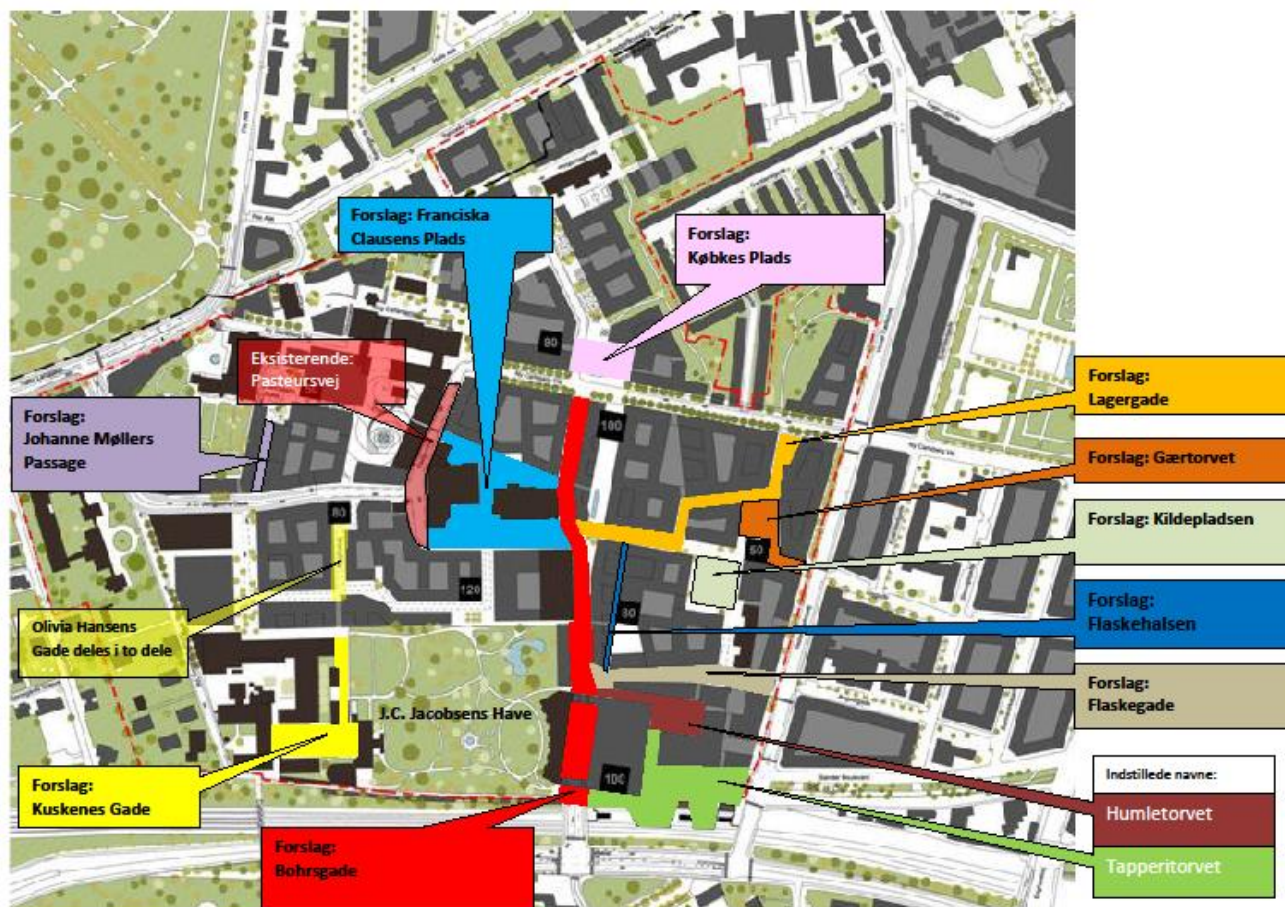

Figur 46: Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens forslag til stednavne på Carlsberg-grunden 15. august 2013.

Gruppen fastholder opkaldelse efter arkitekt Carl Harild, opkaldelse efter videnskabsmænd, foreslår genoptagelse af gadenavnet Alliancevej i formen *Alliancegade* og genoptagelse af gadenavnet Paulavej i formen *Paulas Gade*, men stiller alternativer til Paulas Gade, der passer til den systematik, der er ved at tegne sig i den østlige del af Carlsberg-grunden. Dertil foreslås opkaldelse efter arkitekt Niels Sigfred Nebelong (1806-1871), der har bygget flere af de nu fredede bygninger på Carlsberg-grunden. Opkaldelsen ville passe med en samtidig opkaldelse efter Carl Harild. De fastholdt ønsket om *Pasteursvej* og gadens historiske placering og flyttede opkaldelse efter Theodora til en gadestrækning tættere på Carls villa. Også *Albertinas Plads* foreslås. Dette navn sigter til Albertina legatet, som Carl Jacobsen stiftede i 1879 til støtte for skulpturer i det københavnske byrum. Legatet fik navnet, da billedhuggeren Bertil Thorvaldsens italienske kaldenavn var Alberto. *Thorvaldsens Plads* foreslås også som navn.

Fjorten dage efter, den 29. august, modtog Andersen melding om, at Vejnavnenævnet havde truffet beslutning om navne til Carlsberg-grunden til den videre behandling ved et møde tre dage forinden, altså den 26. august 2013. Disse navneforslag ville komme i partshøring hos Carlsberg-firmaet, byudviklingsfirmaet Carlsberg Byen P/S og lejere på grunden, hvorefter navneforslagene samt evt. indsigelser ville blive forelagt Teknik- og Miljøudvalget, som derpå ville træffe den endelige beslutning. Fastlæggelsen af 12 nye navne til Carlsberg-grunden med ikrafttrædelsesdato 1. august 2014 var ved at nå sit endemål. Vejnavnenævnets forslag så ud som følger:

Bilag vedr. masterplan for byudvikling af Carlsberg-grunden med navneforslag

Figur 47: Vejnavnenævnets forslag til stednavne til godkendelse til Carlsberg-grunden, vedtaget ved møde 26. august 2013. Navneforslagene kom dernæst i partshøring og blev indstillet til beslutning ved Teknik- og Miljøudvalget og er de tolv nye navne til Carlsberg-grunden som trådte i kraft 1. august 2014.

Af de 12 nye navne er fem foreslået af Vejnavnenævnets medlemmer, mens syv er foreslåede input af Carlsbergs navngivningsarbejdsgruppe. Inspirationen til *Kuskenes Gade* stammer snarest fra teateret Danschallernes navneforslag Kuskenes Plads fra maj måned

2013, som her er blevet omdannet med nyt efterled i overensstemmelse med lokalitetstypen.

Hverken *Flaskegade*, *Flaskehalsen*, *Kildepladsen*, *Gærtorvet* og *Lagergade* er Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens førstevalg. De fem navne blev først foreslået efter Vejnavnenævnets og Teknik- og Miljøudvalgets egenhændige indstilling og beslutning om pladsnavnene *Humletorvet* og *Tapperitorvet*. Dermed kom disse to navne til at introducere, men også determinere, områdets ”sproglige tone” og stedets onomastiske sjæl. Var der blevet truffet andre valg, eksempelvis Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens oprindelige forslag *Hofpladsen* (delvis genoptagelse af et oprindeligt stednavn på stedet *Station Hof*), kunne navnelandskabet formentlig have set anderledes ud. For da ville det nemlig have været navnet *Hofpladsen*, der med den tvetydige semantik og reference til historiske fakta, ville have dannet det navnemæssige fyrtårn, som de senere tilkomne stednavne semantisk skulle lægges i forlængelse af.

De første stednavne der vælges til et område, spiller således en afgørende rolle for, hvordan det videre navnelandskab herefter kan knopskyde sig. Carlsberg navngivningsgruppens førstevalg blev først valgt, idet gruppen foreslog stednavne med samme ”sproglige tone” som den, Vejnavnenævnets navneforslag udtrykte. Man kan derfor spørge i hvor høj grad, Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe har været medbestemmende i navngivningsprocessen.

8.7.5. Værst er vel Franciska Clausens Plads...

Navneforslagene kom herefter i høring, hvor Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe gjorde indsigelser. Gruppen ønskede først og fremmest at flytte navnet *Franziska Clausens Plads* fra den plads, de fortsat ønskede opkaldt efter Carl Harild. Navnet *Franziska Clausens Plads* skønnedes at passe bedre til navnetemaet i den nordlige del af Carlsberg-grunden, hvor Thorvald Bingesbølls Plads også lå. ”... så får vi samlet maler og kunstnernavne i nord” (e-mail, 30. august 2013). Som alternativ til pladsnavnet *Franziska Clausens Plads*, foreslås opkaldelse efter videnskabsmanden Johan Kjeldahl, da Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe vurderede, det var usandsynligt at pladsen kunne opkaldes efter deres førstevalg Carl Harild.

En intern vurdering af Vejnavnenævnets navneudspil blandt Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe lyder bl.a.: ”Værst er vel Franziska Clausens Plads – men ellers

håber jeg vi nogenlunde kan være tilfredse med valget (læs det kunne være langt vær[r]e)” (e-mail, anonym, 30. august 2013). En anden vurdering lyder:

Det vil være godt at få Kjeldahl ind og flytte Franciska (er det en, jeg burde kende?). Enig i, at det er OK at bytte om på Kildepladsen og Humletorvet. I øvrigt er Lagergade et OK navn. Hvem er Johanne Møller? Jeg synes, Kuskenes Gade er OK” (e-mail, anonym, 30. august 2013)

Citatet er centralt, da det belyser problematikken om, hvornår nogen er ”kendt nok” til at få en lokalitet opkaldt efter sig. Arkitekten Carl Harrild og videnskabsmændene S. P. L. Sørensen, Johan Kjeldahl og Emil Christian Hansen er kendte og vigtige skikkelser blandt folkene i Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe. I navngivningsarbejdsgruppens ”fælles videnssfære” vurderes netop disse personer som banebrydende danskere med relation til området, og som har gjort banebrydende arbejder og opdagelser, der også har vundet genklang internationalt. Men i Vejnavnenævnets optik er de nævnte personer ikke kendte nok til at få en lokalitet opkaldt efter sig, hvorfor Vejnavnenævnet altså selv indstiller andre personer til opkaldelse, som nævnet vurderer, er mere passende.

E-mailcitaterne oven for med den spontane reaktion på Vejnavnenævnets navneforslag viser, at denne person i Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe er mindst lige så uvidende om de personer, Vejnavnenævnet ønskede at opkalde efter, som Vejnavnenævnet formentlig har været om de personer Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ønskede at opkalde efter. Det bliver derfor et spørgsmål om forhåndskendskab. Det kan vel forventes, at folk med direkte tilknytning til Carlsberg-grunden, og som har indsigt i firmaets og områdets historie og udvikling, arkitektonisk såvel som videnskabeligt, dermed også har et større kendskab til berømte mennesker inden for denne sfære.

Omvendt kan det ikke forventes, at Vejnavnenævnet (eller folk flest) har samme indgående viden til Carlsberg-grunden, at de f.eks. ved, der findes en buste af Pasteur ved *Pasteursvej*, hvorfor det ville virke uheldigt at flytte navnet *Pasteursvej* fra denne gadestrækning, hvis ønsket var at værne om den tilsigtede forbindelse.

Derimod tyder korrespondancen og de godkendte stednavne til grunden på, at de to grupper har haft forskellige hensigter med og visioner for området. For ”hvem er Johanne Møller?” Hvis S. P. L. Sørensen var for ukendt at opkalde efter, hvad berettiger så, at Johanne Møller skal have en gade?

Det Johanne Møller kan, som S. P. L. Sørensen ikke kan, er, at hun er kvinde. Siden 2008 har Vejnavnenævnet ønsket at navngive flere lokaliteter i København efter kvinder, hvilket Andersen og Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe er vidende om, jf. e-mail 14.

august 2013. Johanne Møller var den kvinde, der har arbejdet i længst tid i Carlsberg-firmaet. Oplysningen stammer fra Carlsberg-firmaets egne arkiver, og opkaldelsesmotivet er foreslået af Carlsberg navngivningsgruppe som alternativ til de navneforslag, de har fået afvist.

Men der findes mænd, der har arbejdet i længere tid på Carlsberg. Hvis navngivningen var motiveret af ønsket om hyldest til arbejderkultur og anciennitet ved lang, tro tjeneste, er det ikke den rigtige, der får æren. Vejnavnenævnet synes meget snævert at styre navngivningen efter egne kutymer, herunder de to første forslag til temaerne ”opkaldelse efter kunstnere” og ”ølbygning”, som hverken politikerne eller Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe var bundet til at vælge (e-mail, 17. januar 2013).

Det ser ud til, at Vejnavnenævnet er så fast besluttet på at gennemføre disse temaer, at nævnet negligerer eller overser navneforslag fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe, der imødekommer andre navngivningsmotiver, end dem som ligger inden for de ønskede temaer. Vejnavnenævnet har imidlertid også forpligtet sig til at opfylde kriteriet om en historisk forankring, jf. kapitel 1.2. Dette kriterium overses ikke direkte, men tilsidesættes på bekostning af eksempelvis opkaldelse efter kunstnere.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe foreslog selv hvilke kunstnere, der skulle opkaldes efter, men ønskede en placering som del af et system nord for Ny Carlsberg Vej, og ikke med placeringen af Franciska Clausens Plads imellem Pasteursvej og Bohrsgade. Netop denne placering springer i øjnene, hvis gruppedannelse og systematik var et mål, da billedkunstneropkaldelsen er placeret imellem opkaldelse efter videnskabsmænd på en meget central plads. Systembruddet afstedkommer spørgsmålet, om der mon ligger en slet skjult ligestillingsmotivation bag navngivningen? Og om det samme så i øvrigt gør sig gældende for de andre gade- og pladsnavne med kvindenavne som forled?

Gaden *Olivia Hansens Gade* blev navngivet i 2011 efter den første formand for Kvindeligt Bryggeriarbejderforbund. Det bemærkelsesværdige ved denne navngivning er, at en sporgade i Sydhavnen ved Mozarts Plads to år forinden, 12. marts 2009, blev *omnavngivet* til *Olivia Nielsens Gade*. Alligevel skønnedes navnet *Olivia Hansens Gade* ikke for enslydende hermed, da det to år senere blev indstillet og godkendt som navn til gadestrækningen. I partshøringen forud for beslutningen om de tolv nye stednavne til Carlsberg-grunden foreslog Vesterbro Lokaludvalg, at navnet *Olivia Hansens Gade* på Carlsberg-grunden skulle ændres, da de mente, det kunne forveksles med Olivia Nielsens Gade. Dette underkendes: ”Forvaltningen har ingen viden om, at borgere eller myndigheder har haft problemer med

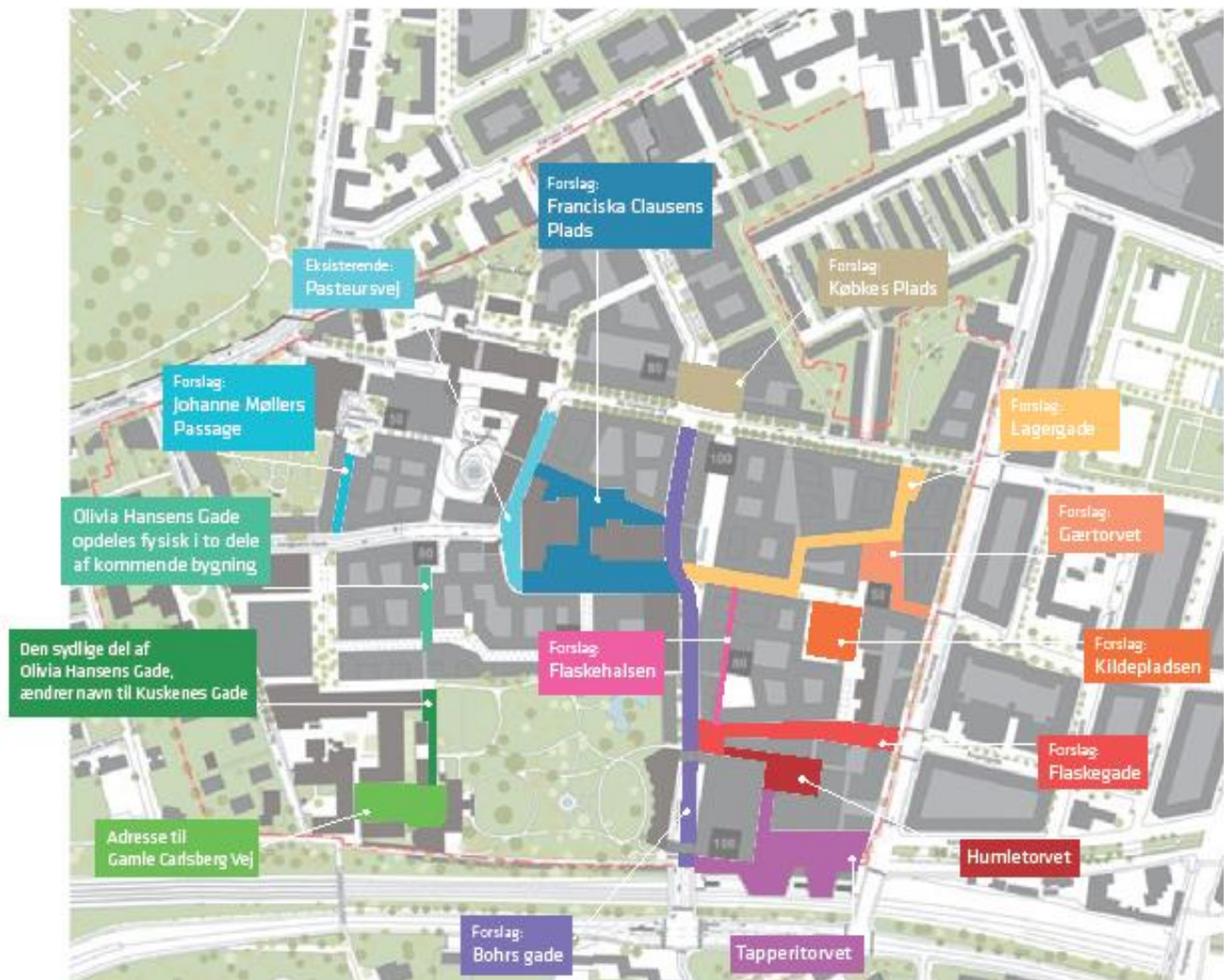
at finde vej til de allerede eksisterende Olivia Nielsens Gade og Olivia Hansens Gade” (TMU, 2014-0079803).

Til sammenligning blev Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens forslag Parallelstræde/Parallelgade og Kapselgade afvist, fordi navneforslagene blev skønnet enslydende med Parallelvej i Hvidovre og Kapselstræde i Dragør. Det fremgår af mit kildemateriale, at *Olivia Hansens Gade* heller ikke var et navn, Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ønskede dengang. På trods af Olivia Hansens virke som formand for Kvindeligt Bryggeriarbejderforbund (1903-1908), arbejdede hun kun for Carlsberg-firmaet i to år.

Den centrale placering af *Franciska Clausens Plads* kan altså have andre bagvedliggende motiver, end de angivne ved opkaldelse, som bør ”... foretages med omtanke. Som udgangspunkt opkalder man veje efter personer, der enten har boet i København eller gjort en særlig indsats for byen eller landet som helhed” (administrationsgrundlag, 2014, s. 7). Franciska Clausen (1899-1986) blev født og voksede op i Åbenrå, boede en årrække i Tyskland og Paris og returnerede siden til Åbenrå, hvor hun også døde (DSD). Hun havde ”et kortvarigt intermezzo i København”, som måtte afbrydes grundet økonomiske problemer (www.kvinfo.dk). Hun lavede avantgardistisk kunst, men blev især kendt som naturalistisk portrætmaler i Åbenrå (ibid.). En egentlig forbindelse til København (eller Carlsberg-grunden) har jeg ikke kunnet finde. Motivationen bag og placeringen af navnet peger således i retning af et politisk motiveret ønske om navngivning efter kvinder. Dette vender jeg tilbage til senere.

De tolv nye navne til Carlsberg-grunden med ikrafttrædelsesdato 1. august 2014 blev som vist nedenfor:

Bilag 1 - Kort med navneforslag, der indstilles af vejnævnet

Figur 48: Tolv nye navne på gader og pladser på Carlsberg-grunden, officielt vedtaget den 26. maj 2014 til implementering 1. august 2014.

Er der tale om ”historisk reference” eller ”historiske gadenavne” og i hvilken forstand? Det eneste navn der har real-historiske aner er *Pasteursvej*, som på et hængende hår fik lov til at beholde det denotatum, navnet i over hundrede år har betegnet. Navngivning efter allerede foreliggende lokaliteter afvises jf. forslaget *Ved Pompeji* og navnedannelser med baggrund i den fredede bygning *De Hængende Haver/Abegrotten*⁷⁰ følges aldrig til dørs, (forslagene fremgik af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens første idéark). Også opkaldelse efter personer der har tegnet de fredede bygninger på grunden afvises.

⁷⁰ Navnene *De Hængende Haver* og *Abegrotten* betegner den samme lokalitet, der ligger ud til J.C. Jacobsens Have.

Opkaldelse blev hurtigt et centralt navngivningsmotiv både for Vejnavnenævnet og Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe, men der kan også spores en politisk motiveret prioritering af opkaldelse efter kvinder på bekostning af mænd. Dette på trods af at flere mænd har haft større betydning for Carlsberg-grunden som sted, og for København og Danmark end de kvinder, der navngives efter. Vejnavngivning må ikke have kommercielle interesser (administrationsgrundlag, s.9), og det ser ud til, nævnet er trådt i den modsatte grøft og navngiver ud fra politiske interesser.

Der har altså været forskellige interesser i spil ved navngivningen af Carlsberg-grunden. Vejnavnenævnet har prioriteret navngivning efter kvinder, kunstnere og forestilling om ølbrygning, mens Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe har prioriteret navngivning med afsæt i (en særlig version af) real-historiske forhold. Som nævnt er fem ud af tolv navne Vejnavnenævnets navneforslag, imens syv stammer fra Carlsberg navngivnings-arbejdsgruppens arbejde. Men ingen af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens førstevalg blev godkendt, og det krævede en semantisk drejning med forbillede i de til området allerede godkendte navne før *Flaskegade*, *Flaskehalsen*, *Kildepladsen*, *Gærtorvet* og *Lagergade* blev foreslået og siden valgt.

Navngivningen på området kan virke paradoksal. Da Carlsberg-grunden er privatejet, kunne der argumenteres for, at grundejerne burde have haft større medindflydelse på navngivningen af grunden. Navngivningsprocessen viser tegn på, at Vejnavnenævnet fra begyndelsen af navngivningsprocessen har haft en sproglig plan for området, som der navngives efter. Dette sker på bekostning af andre navneforslag, der er udtryk for andre motiver end de ønskede, men samtidig bryder Vejnavnenævnet egne retningslinjer for navngivning, for eksempelvis at imødekomme et politisk motiv om opkaldelse efter flere kvinder. Med en sådan styrende motivation, bliver den lokalitet, der skal navngives måske mindre interessant end motivet om at fremstå politisk korrekt med en ligelig kønsfordeling blandt de nye officielle urbane navne.

Lad os i det følgende zoome ind på de retoriske intentioner og konstruktioner, som de udkrystalliserede sig ovenfor.

8.8. Tilrettelæggelse af virkeligheden

Byudviklingen omdanner naturligvis Carlsberg-grunden fra hvad den var til at blive noget andet. Der bygges veje og huse, hvor der ikke før var veje og huse, og derfor er behovet for navngivning af nye lokalitetstyper på bekostning af gamle nødvendigt. Det betyder, at nogle

af de godkendte navne til området betegner steder, der ikke før har været navnebærende, men også at nogle af de nye navne er omnavngivninger af steder med uofficielle navne.

De optegnede stednavne viser et billede af bryggeriarbejdernes opfattelse af Carlsberg-grunden på navngivningstidspunktet. Måden at orientere sig i landskabet på grunden illustreres ved, hvilke lokaliteter der navngives, og stednavnenes sproglige indhold og stilistisk-retoriske værdi fortæller om, hvordan bryggeriarbejderne opfattede stedet. Alt dette tegner altså stedets (uofficielle) onomastiske sjæl. I det følgende undersøges de fire temaer, Vejnavnenævnet har kategoriseret de tolv nye navne under, og der foretages ekskursioner til de optegnede stednavne.

8.8.1. Ølbrygning og områdets historik

Gærtorvet, *Kildepladsen*, *Humletorvet*, *Tapperitorvet* relaterer sig ifølge Vejnavnenævnets kategorisering til temaet ”ølbrygning” (TMU 2014-0079803). Også *Malttorvet*, der trådte i kraft som navn på en plads den 3. januar 2011, kan passes ind under samme tema. ”Ølbrygning” er et bredt begreb, der i denne kontekst dækker forled, der betegner grundingredienser i øl (gær, kilde (dvs. vand) og humle) samt den fabriksbygning, hvor det færdige ølprodukt kan hentes fra (tapperi). De processer øllet gennemgår mod færdigt produkt er ikke inkluderet i temaet, ligesom mindre kendte ingredienser til øl udelades. Der sigtes således efter ord i et bredtfavnende og alment kendt ordforråd, der kan relateres associativt til en ditto almen forestillingen om ølbrygning.

Navnene *Gærtorvet*, *Kildepladsen*, *Humletorvet* og *Malttorvet* ligner til forveksling pladsnavne som *Kvægtorvet* og *Grønttorvet*, hvor de sidstnævnte navne sigter til lokaliteternes (tidligere) funktioner, da der blev handlet med kvæg på *Kvægtorvet* og frugt og grønt på *Grønttorvet* (jf. Jørgensen 1999a). De nye navne med øl-ingredienser som forled, kan siges at imitere denne navnetype, hvorigennem det indikeres, at der er foregået aktiviteter af gær-, kilde-/vand-, humle- og maltmæssige beskaffenheder på hvert af de således navngivne steder.

Denne navnesemantik svarer imidlertid ikke ganske til de naturligt fremvoksede stednavne, som stednavneindberetningerne er et udtryk for. Nedenfor ses de optegnede navne på lokaliteter, som stadig fandtes på området, da jeg foretog stednavneoptegnelserne, og som derfor i en vis udstrækning anvendes i dag.

Optegnede stednavne i undersøgelsesområdet, som betegner eksisterende (2015) lokaliteter	Lokalitetstype
<i>Bryghuset</i>	Fredet bygning
<i>Bryghusgården</i>	Områdebetegnelse for det nuværende Bag Elefanterne
<i>Bygning C/Håndværkerbygning</i>	Bygning
<i>Carls Villa</i>	Fredet hus
<i>Cykelbanen/ Stegepanden</i>	Park som nu huser <i>Klatreskoven</i>
<i>De tre skorstene</i>	Tre skorstene som formentlig rives ned
<i>Den Røde Plads</i>	Plads som bebygges
<i>Den snoede skorsten/Lotusskorstenen</i>	Fredet skorsten
<i>Det grå hus/Kvaltek/Centrallaboratorium</i>	Fredet bygning
<i>Dipylonporten/Dipylon/Dobbeltporten</i>	Fredet port
<i>Elefantporten/ Elefanterne</i>	Fredet port
<i>Fadølsservice</i>	Bygningen
<i>Flyvepladsen</i>	Plads som bebygges
<i>Gærlagerkælder/Gærkælderen</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hakket</i>	Indhak mellem to bygninger på den nuværende Otilia Hansens Plads
<i>Hallmlageret</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hammershus</i>	Bevaringsværdig bygning
<i>Hjemmemarked/ Tap H/ Tap 1/H1</i>	Tappehal som rives ned
<i>KB/ KB-området</i>	Områdebetegnelse. Stedet bebygges
<i>Kedelhuset/Kedelhus</i>	Fredet bygning
<i>Kraftcentral/Kraftcentralen/Maskincentralen</i>	Fredet bygning
<i>Kridttårnet/Fyrtårnet</i>	Fredet bygning
<i>Køretorv/Køretorvet</i>	Plads
<i>Malteriet/Malteri/Malteribygning</i>	Carlsbergs hovedkvarter, som er udpeget som bevaringsværdig (den lave, sorte del)
<i>MB/ Mellembryggeriet</i>	Områdebetegnelse for det sted, hvor den sydlige del af Klatreskoven og Olivia Hansens Gade i dag ligger
<i>Musen og Elefanten</i>	Områdebetegnelse for stedet inkl. og mellem Museumsgården og Elefantporten
<i>Museum/Museet</i>	Fredet bygning, museum
<i>Museumsgården</i>	Plads
<i>Port Pasteur/Port Pasteursvej</i>	Port ved <i>Pasteursvej</i> og <i>Flyvepladsen</i> , rives ned
<i>Porterbryggeriet</i>	Bygning
<i>Scherfigsminde/Nordfløj</i>	Bygning
<i>Siloen/HQ</i>	Carlsbergs hovedkvarter, som er udpeget som bevaringsværdig
<i>Skyllegården</i>	Plads, det nuværende Bryggernes Plads
<i>Slottet/Lagerkælder 3a og 3b</i>	Fredet bygning
<i>Sodavandspavillonen/Gæstepavillonen</i>	Bygning
<i>Stjerneporten</i>	Fredet port
<i>Stødpudelager/S-lager</i>	Bygning
<i>Tankparken</i>	Plads der bebygges
<i>Tårnbygning/Vandtårnet</i>	Tårn på den fredede Malteriet/Malteri/Malteribygningen
<i>Vandfabrikken/Mineralvandsfabrikken/Tap E/Eksporttapperiet</i>	Bygning som er delvist fredet. De øvrige bygninger i komplekset er udpeget som bevaringsværdige

<i>Værksted Bryg/ Anneksbryggeriet, Ny Carlsberg og Rød Lagerbygning</i>	Bevaringsværdig bygning på det nuværende Malttorvet
<i>Værksted Ny C/Værksted C/Bygning KB</i>	Bygning
<i>Ølkam/Ølkammen/ Fadølsbus/Fadølshuset</i>	Bygning på det nuværende Malttorvet

Tabel 10: Optegnede stednavne som betegner lokaliteter, der stadig findes på Carlsberg-grunden (2015). Her er altså fraseret navnene på sløjfede lokaliteter, og endvidere navnene på underjordiske lokaliteter og lokaler i bygninger.

De optegnede stednavne, der kommer tættest på at have et semantiske indhold, der svarer til de nye stednavne med øl-ingredienser som forled, er *Malteribygning/Malteriet/ Malteri*, *Vandfabrikken/Mineralvandsfabrikken* og *Gærlagerkælder/ Gærkælderen*. Disse stednavne sigter alle mod funktioner. *Malteriet* kan tolkes som 'stedet hvor korn gøres til malt', *(Mineral)vand(s)fabrikken* kan tolkes som 'fabrikken hvor der fremstilles sodavand', mens *Gær(lager)kælderen* kan tolkes som 'bryggeri hvor gæring af urten finder sted'.

Det har altså været vigtigt for Carlsbergs medarbejdere at vide, hvor hvilke funktioner blev udført, og det har samtidig haft betydning for hvilke lokalitetstyper, der fik navn. Bl.a. derfor ses et stort antal navne på bygninger og rum i bygningerne, mens gadenavne er fraværende.⁷¹ Der tegnes dermed et billede af, at eventuelle gader snarere blev opfattet som midlet mod målet, og at målet var bygningerne og pladserne med deres funktioner, da det er disse lokalitetstyper, der bærer navne.

Gærtorvet og *Lagergader* skal anlægges på et areal, som fra senest 1970'erne er blevet kaldt *Køretorv/Køretorvet*. Navnet sigter til pladsens funktion, som det sted "hvor man kørte ind og vendte sin bil" for at køre længere ind på industriområdet eller ud derfra (jf. indberetning 2014).

Dermed sigter *Køretorv/Køretorvet* til et særligt karakteristikum, dvs. en væsentlig funktion for flere Carlsberg-medarbejders daglige arbejde. Navnet er endog så fæstnet, at det foreslås som alternativt navneforslag af et medlem af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe forud for høringsprocessen af de tolv nye navne (jf. e-mail 30. august 2013). *Køretorv/Køretorvet* er semantisk gennemsigtigt, men der er intet i navnet, der peger på beliggenhed på Carlsberg-grunden eller forbindelse til bryggeriaktivitet. Dermed stemmer det semantiske indhold og associationerne vanskeligt overens med de forestillinger om ølbrygning og ølbrygningsaktiviteter folk flest måtte have, og som er en del af den historie, der ønskes implementeret og illustreret gennem de nye stednavne. Også

⁷¹ Der indberettes dog også tre gadenavne, der betegner sløjfede gader.

her findes en væsentligt forskel mellem de officielle og de optegnede navne på Carlsberg-grunden.

De optegnede stednavne tegner et broget semantisk navnelandskab. Ca. halvdelen af stednavnene sigter til andre forhold end bryggeriaktivitet, f.eks. bygningernes udseende som *Slottet*, *Tårnbygning* og *Det grå Hus*, såvel som der findes sammenligningsnavne jf. *Hammershus*, *Cykelbanen* og *Flyvepladsen*. Eller navnene sigter til industriaktivitet i meget bred forstand, jf. *Kedelhus(et)* og *Maskincentralen*. Ingen af de nævnte navne afstedkommer egentlige associationer specifikt til bryggeriaktivitet.

I den anden ende af skalaen findes navne som *Stødpudelager* (også kaldet *S-Lager*), der sigter til opbevaring af stødpuder, der blev brugt ved transport af øllet. Da navnet sigter til en så specialiseret opbevaringsfunktion, kan navnet fremstå uigennemsigtigt for den uindviede sprogbruger. Endelig kan navne som *Halmlageret* og *Sodavandspavillon* også relateres til helt andre funktioner end nogle, der vedrører bryggeri.

De nye godkendte navne er dermed ikke historiske i betydningen autentiske. De nye navne inden for temaet gives snarere med en hensigt om at skabe en *forestilling* om bryggeriaktivitet, mens de naturligt fremvoksede navne, der er dannet som konsekvens af den egentlige bryggeriaktivitet, snarere betegner og indeholder ord, der sigter til pejlemærker i landskabet i overensstemmelse med det, der ses, og de funktioner stedet frembyder.

Man kan derfor sige, at de nye navne til Carlsberg-grunden i en vis forstand skriver områdets historie om og starter historikken ved et nyt nulpunkt, samtidigt med at perceptionen vendes på hovedet.

Som nævnt indeholder stednavne ofte en etymologi, som vidner om tidligere tiders funktioner, om hændelser og om landskabet set igennem øjnene af en navnebrugerkreds. På denne vis er stednavnene egentlig vores forfædres fortolkning af virkeligheden på et givent sted på et givent tidspunkt. Og det er langt fra givet, at moderne sprogbrugere kan forstå de ord, et gammelt stednavn er dannet med, endsige forstå hvad disse ord sigter til. Stednavne har derfor potentialet til at "lære" sprogbrugeren i det synkrone snit, nye ting om fortiden set fra et andet perspektiv (f.eks. bryggeriarbejdernes synsvinkel). Hvis det er denne forbindelse, der sigtes til, da de tolv nye navne blev introduceret som stednavne med "historisk reference", er det en sandhed med modifikationer. Nye navnedannelser er nye navnedannelser og afspejler i højere grad den tid, de er blevet dannet i.

For det er den diametralt modsatte retoriske strategi, der vælges, end den ovenfor beskrevne. De nye officielle navne er holdt inden for et så overordnet ”ølmæssigt” og almenkendt semantisk område, at det herigennem sikres, at folk flest efterlades med en ”fornemmelse for bryggeri”. *Flaskegade*, *Flaskehalsen* og *Lagergade* er dannet med samme type ord på ”det samme ”niveau” som *Gartorvet*, *Kildepladsen*, *Humletorvet* og *Malttorvet*, selvom indholdet er forskelligt. Alle de nye navnedannelser bekræfter den forestilling og viden folk flest måtte have i forvejen om forestillingen om ølbrygning.

Jeg har ikke optegnet nogen navne, hvor substantivet *flaske* indgår som navneelement. Navne hvor substantivet *lager* indgår, var der til gengæld så mange af, at det måtte specificeres af navnebrugerne hvilket lager, der mentes. Der var *MB4*, *Stødpudelager* også kaldet *S-Lager*, *Lagerkælder 4*, *Lagerkælder 3A* og *3B* (også kaldet *Slottet*), *Gærlagerkælder* (også kaldet *Gærkælder*), *Eksporten*, *Ålborghallen*, *Rød Lagerbygning* og *Halmageret*. Alle navnene indeholder elementer, der udpeger det mest signifikante ved lokaliteterne. Særtrækkene bliver individuelle forskelle på udtryksniveau, og er nødvendige i sproglig henseende for at kunne distingvere imellem mængden af lagerbygninger. Navnene følger deres egen systematik af bl.a. numre (3A og 3B), hvad der opbevares (halm, gær, stødpuder), og et enkelt navn røber, at varerne, der står på lager her, skal eksporteres.

Når Vejnavnenævnet bl.a. valgte og indstillede navne til godkendelse, der snarere sigter til de forestillinger folk flest måtte have om bryggeri, kan det skyldes en motivation om, at flest muligt spontant skulle kunne relatere de nye urbane navne til ølbrygning, og dermed til stedet Carlsberg-grunden, på trods af manglende forkundskaber. Der findes dog også en stilistisk-retorisk fare ved anvendelsen af det generelle og almene sproglige indhold til urbane navnedannelser, da ”stedets sjæl” vil kunne udvandes grundet manglende lokalkolorit.

Navngivningen af *Bryggernes Plads* kan illustrere problematikken. Pladsen ligger ved Bryghuset mellem Gærkælder og Slottet, og bærer det uofficielle navn *Skyllegården*. Navnet sigter til funktion, da stedet *Skyllegården* i slutningen af 1800-tallet, betegnede det sted hvor bryggeriarbejderne skyllede og rensede de træfade, øllet havde lagret i inde i Gærkælder. Navnet beretter derfor om en helt almindelig bryggeri-relateret aktivitet i slutningen af 1800-tallet.

Nogle af omviserne på grunden fortæller imidlertid en anden historie om stedet og navnet, da det også berettes, at pladsen kaldes *Skyllegården*, fordi chaufførerne fra midten af

1900-tallet parkerede deres biler her og gik ind i arbejderkantine i *Hammershus* for at ”skylle (øl ned)”.

Omtolkningen vidner om en aktivitet, der også har fundet sted, dog på et senere historisk tidspunkt end navnedannelsestidspunktet. Men både *Skyllegårdens* oprindelige betydning og den omtolkede version vidner samtidig om stedets ”onomastiske sjæl”, der betegner aktiviteter, som er stedsspecifikke, og vel dårligt kunne have foregået på andre steder end netop her. Denne slags særegenheder kan derfor siges at tilføre en helt særlig identitet til netop dette sted, som også gør stedet forskelligt fra andre steder.

Pladsen med det uofficielle navn *Skyllegården* blev navngivet *Bryggernes Plads* i 2009. Forleddet i det nye navn står i pluralis med en tanke på bryggerne J.C. og Carl Jacobsen, ”men også til alle de bryggeriarbejdere (bryggere), der gennem tiden har haft deres daglige dont på Carlsberg” (TMU, 2009-124738). Navnet er altså udtryk for en hyldest til erhvervet. Dertil passer navnet *Bryggernes Plads* til forestillingen folk flest har om ølbrygning, da substantivet *brygger* er en del af det anvendte normalsprog og derfor er let forståeligt for en stor gruppe mennesker. Det omvendte gør sig gældende for *Skyllegården*, hvis sammensatte komponenter nok er forståelige hver for sig, men i sammensætningens særbetydning bliver kompleks, da associationerne bliver flertydige og ikke entydigt sigter til bryggeriforestillingen.

Der er altså forskel på specifikationsniveauerne mellem de optegnede stednavne og de nye officielle navne. Denne forskel er samtidig udtryk for to forskellige realisationer af Carlsberg-grunden, og de er ikke nødvendigvis forenelige.

8.8.2. Personer med relation til området og kunstnere. Opkaldelsesprincippet

Hvis man sammenligner de officielle og uofficielle navne med hinanden, bemærker man forskellen i andelen af opkaldelsesnavne. Ti ud af atten nye navne er opkaldelsesnavne. Til sammenligning har jeg optegnet i alt 120 stednavne⁷², hvoraf kun tre er opkaldelsesnavne. To af disse betegner de nu nedlagte gader *Paulavej* og *Theophilus Hansens Vej*, og navnene er derfor ikke længere i brug. *Theophilus Hansens Vej* var en del af navnegruppen i Humleby,

⁷² Inkl. stednavne i varianten bestemt og ubestemt form.

som grænser op til Carlsberg-grunden, og navnet er derfor ikke et egentligt ”Carlsberg-relateret” navn.⁷³

Det tredje opkaldelsesnavn, *Scherfigsminde*, anvendes stadig i dag og betegner en bygning, der også kaldes *Nordfløjen*. Bygningen har ingen bevaringsværdi og rives formentlig ned, når byggeaktiviteten rykker til denne byggesektion.

Figur 49: *Scherfigsminde/Nordfløjen* på Carlsberg-grunden 2015.

Scherfigsminde er opkaldt efter koncerndirektøren i Carlsberg indtil 1984, Ole Scherfig (1930-2000), der stod bag opførelsen af bygningen. Efterleddet *-minde* i betydningen ’til minde om’ er et almindeligt brugt efterled i danske villa- og husnavne, som er en navnetype, der blev populær i dansk urban kultur fra slutningen af 1800-tallet (Dalberg 2005). Elementet *-minde* sammensættes ofte med personnavn, og husnavnene gives som regel for at hædre personen, der opkaldes efter. Samme motiv findes bag de ovenfor nævnte opkaldelsesgadenavne, men i modsætning hertil er *Scherfigsminde* et spottende navn.

Bygningen kaldes sådan, fordi navnebrugerkredsen ikke brød sig om bygningen, som de syntes var både grim og dårligt opført. *Scherfigsminde* er derfor et ironisk opkaldelsesnavn, da den dårligt opførte bygning forbindes til koncerndirektøren, og således er udtryk for det

⁷³ Se kapitel 6 om ang. de nævnte gadenavne.

diametralt modsatte af en hædersbevisning. Også *Per's Corner*, som betegner et IT-rum, er i sin oprindelse skæmtende. Navnet er opstået som en intern joke mellem nogle kollegaer, der navngav rummet efter kollegaen Per, ved at sætte et skilt med navnet op på døren. Garagebygningen kaldet *Max Madsen* sigter til den automekaniker, der havde værkstedet. Hans personnavn blev brugt som metonymi i stedet for eksempelvis en appellativ betegnelse (autoværkstedet), og *Max Madsen* kom således til at stå for hele funktionen ”autoværksted”.

De øvrige navne jeg har optegnet, hvor personnavne indgår som navneelement er dannet ud fra andre principper end opkaldelsesprincippet. *Carls Villa* er ikke et opkaldelsesnavn, men sigter til det hus, hvor Carl Jacobsen boede. *Paulas Villa* og *Port Pasteur*⁷⁴ kunne også ligne opkaldelsesnavne, men sigter til lokaliteternes placering ved lokaliteterne *Paulavej* og *Pasteursvej*.

De uofficielle opkaldelsesnavne er således få og har et mere forskelligartet motiv-ophav end de officielle opkaldelsesgadenavne. I dette undersøgelsesområde klynger opkaldelsesprincippet sig mest til gadenavne, og hvis en gade opkaldes efter nogen, er det for at hædre personen.

De nye navne til gader og pladser er blevet opkaldt efter både kunstnere og personer med relation til området. Opkaldelse efter kunstnere falder i to dele: Kamma Lyhne Rahbek og Thorvald Bindsbøll har relation til området. Kamma fordi hun boede i Bakkehuset på nabogrunden sammen med Knud Lyhne i starten af 1800-tallet⁷⁵, mens Thorvald Bindsbøll kan relateres til Carlsbergs virke, da han designede Carlsbergs Hof-etiket i 1904.

Kunstnerne Constantin Hansen, Franciska Clausen og Christen Schiellerup Købke har derimod ingen relation til området. Derimod passer kunstneropkaldelsesmotivet til det opkaldessystem, der findes i nabokvarteret med det uofficielle navn Humleby. Humleby består af otte gader, der alle er opkaldt efter malere og billedkunstnere fra 1800-tallet.

Motivationen bag navnevalget til det senest godkendte navn til Carlsberg-grunden, *Constantin Hansens Gade*, begrundes af Vejnavnenævnet som følger:

Vejen kommer til at ligge tæt på byggeforeningsområdet, der i daglig tale kaldes Humleby. Disse byggeforeningshuse blev opført i 1880'erne og gaderne omkring dem har navne efter danske billedkunstnere fra 1800-tallet, bl.a. Lundbyesgade efter guldaldermaleren Johan Thomas Lundbye.

⁷⁴ Begge navne på nu sløjfede lokaliteter.

⁷⁵ Hvilket ikke har relation til Carlsbergs virke, men betydning for naboadressen.

I forvejen er to pladser på Carlsberg navngivet efter danske kunstnere fra samme periode. Det drejer sig om Thorvald Bindesbølls Plads og Købkes Plads, sidstnævnte efter guldaldermaleren Christen Schiellerup Købke. På baggrund af den nye vejs beliggenhed mellem disse to pladser og tæt på Humleby indstiller Vejnavnenævnet, at vejen navngives Constantin Hansens Gade. Constantin Hansen er en af de mest anerkendte guldaldermalere, som endnu ikke har fået opkaldt en vej efter sig i København. (2014-0147507)

Der søges altså at skabe en sproglig forbindelse mellem Carlsberg-grunden og *Humbleby* for derved at knytte områderne sammen. Men den navnetematiske konstruktion går ikke blot på tværs af byområdernes anlægsperioder og arkitektur⁷⁶, navngivningen går også på tværs af to forskellige idéer om sted.

Som vi har set, fremstår Carlsberg-grunden allerede som et sammenhængende sted i mange folks bevidstheder. På onomastisk niveau fremstilles området som ét sted. Først og fremmest bærer stedet et (uofficielt) navn, for det andet er dette navn *Carlsberg Byen*, hvor artsleddets bestemte form instruerer sprogbrugeren i at finde ét unikt eksemplar som er identificerbar. Og for det tredje betegnes (eller brandes) stedet som en *bydel*. Forestillingen om området som et særegent sted hjælpes endvidere på vej ved de særtræk, der karakteriserer grunden, hovedsageligt defineret af arkitekturen.

Også *Humbleby* fremstår som et fæstnet sted i folks bevidsthed. Alene det faktum, at de otte gader bærer den fælles områdebetegnelse *Humbleby*, er et vidnesbyrd om, at dette sted opfattes som anderledes fra det omkringliggende København, da det er sprogligt udskilt, singulariseret. *Humbleby* er et uofficielt navn og er fremvokset naturligt ved sproglig konsensus om navneform, dertil tid og konvention. Det betyder, at flere mennesker på samme tid og over tid har været enige om, at netop disse gader definerede en særegen enhed, der var forskellig fra den omkringliggende by. Stedet får altså betydning i kraft af sin andethed, hvilket endvidere markeres på navnets udtryksniveau med efterleddet *-by*. Dvs. selvom *Humbleby* allerede betegnede et sted i en by, udskilles lokaliteten via navnet som fænomenet ”en by”, ligesom med navnet *Carlsberg Byen*.

Navnet er trods sin uofficielle status, en så fast del af danskernes/københavnerens bevidsthed, at *Humbleby* er med i Bent Jørgensens leksikon *Storbyens Stednavne* (1999a), mens der står printet et *Humblebyen* (bemærk bestemt form) i *Kraks kort* 2012.

⁷⁶ Jf. Humlebyens anlæggelse i 1880'erne og det kommende byudviklede område på Carlsberg-grunden fra ca. 2016-2030.

Både et særligt arkitektonisk udtryk og et stringent navngivningssystem af gader opkaldt efter malere og billedkunstnere fra 1800-tallet definerer *Humblebys* særegenhed. Selvom gadenavnetemaet nok ikke er det første, der springer i øjnene, når byvandreren *ser* stedet første gang på gadeplan, er det noget, der kan bemærkes siden, når stedet læres bedre at kende. Gadenavne, der adskiller sig fra de omkringliggende gaders navne, markerer ligesom arkitekturen på det visuelle plan, en sproglig forskel til det omkringliggende. Dette kan især iagttages, de steder hvor det er det skriftfunderede proprium, der ”tegner billedet af byen”, som ved læsning af bykort hvor sprogbrugerne ikke er i stand til at se bygningernes fremtoning. På kortes niveau er det stednavnene og de associationer, der afstedkommes herfra, der skaber forestillingen om sted, når sprogbrugeren opdager en navnesystematik. *Humbleby* fremstår både som et afgrænset sted på gadeplan og kortniveau. Sammenlignes stedets afgrænsning i den fysiske, visuelle verden med den, der fremstår på kortet, er der overensstemmelse mellem de to stedskonstruktioner.

Det er dermed ”1:1-forholdet” imellem *Humblebys* visuelle og sproglige stedsidentitet, den nye navngivning på Carlsberg-grunden ændrer ved. Det navnetema, der var specifikt for *Humbleby*, udstrækkes til Carlsberg-grunden, hvorved *Humblebys* onomastiske identitet ændres eller kan forsvinde fra kortets overflade.

Man kunne have truffet det omvendte valg og ladet *Humbleby* beholde sit navnetema for sig og fundet et andet til Carlsberg-grunden. Netop gennem kontrasten til det omkringliggende områdes stednavne, kunne *Humblebys* sproglige andethed og onomastiske særpræg stilistisk-retorisk set belyses, og *Humblebys* identitet som et særligt sted fremhæves. Ved således retorisk at fremhæve noget indbyrdes forskelligt, kunne stedernes forskellighed antage en gensidig forstærkende effekt til gavn for begge steders individuelle identitetsdannelse, såfremt det var målet.

8.8.2.1. At danne sted

Hvis intentionen er at danne en navnegruppe, andre mennesker skal kunne opfatte som navne, der ”hører sammen” i en gruppe, kræver det, at sprogbrugeren kan gennemskue hvilket tema, der navngives efter. Hvad enten der dannes navnesystemer med gader opkaldt efter kunstnere, politikere eller videnskabsmænd, afhænger perceptionen altid af folks forhåndskendskab til det valgte tema, da det er temaet, og de herfra udsprungne associationer, der knytter gadenavnene sammen og danner forestillingen om gadernes

samhørighed. Dette kræver altså, at sprogbrugeren opfatter de enkelte gadenavne som mere end blot individuelt monoreferentielt udpegende. Dertil må de skille sig ud fra noget, de kan danne forskel til, og her bliver den onomastisk normalsproglige modus centralt. Alt dette vender jeg tilbage til i næste kapitel.

Fra 2001-2015 er der navngivet 206 nye gader og pladser i København, hvoraf 80 er opkaldt efter personer og 126 har andre navngivningsmotiver. Trediven af 126 gade- og pladsnavne indgår i Nordhavnens navnesystematik med opkaldelse efter havnebyer i verden. Hvis man ser bort fra dette vægtige system, er fordelingen mellem opkaldelsesnavne og navngivning med andre motiver stort set ligeligt fordelt, med 80 gader opkaldt efter personer og 96 navngivet efter temaer som bl.a. frugt, byer, lokaliteter nær ved navnebæreren samt opkaldelse efter fiktive personer⁷⁷. Andelen af opkaldelse efter personer er altså markant større end andelen af navngivne gader efter noget andet tema inden for de sidste femten års gade- og pladsnavngivning i København.

”Problemet” med opkaldelsesmotivet i navnegrupper er, at det afhænger af den enkelte sprogbrugers individuelle viden, om vedkommende (gen)kender personen, der opkaldes efter. Samme vanskelighed findes ikke, når der navngives tematisk efter eksempelvis frugter eller kendte ølbrygningsudtryk, såfremt de valgte ord til forled er hentet fra normalsproget. Omvendt er opkaldelse efter personer anderledes afhængig af den enkelte sprogbrugers referenceramme, om vedkommende (gen)kender personen, der opkaldes efter. Kun hvis sprogbrugeren ved, hvem der opkaldes efter, vil sprogbrugeren kunne relatere associativt til navnegruppen med et fælles tema (f.eks. opkaldelse efter musikere), som udpeger netop denne navnegruppe som noget forskelligt fra det omkringliggende onomastiske landskab.

Eksempelvis vil den person, der ikke kender navnene på danske politikere med virke i første halvdel af 1900-tallet, og som heller ikke interesserer sig for klassisk musik, formentlig ikke kende forskel på de to navngivningssystemer på henholdsvis Amager og på Østerbro. For denne person kunne Erik Eriksen (dansk statsminister 1950-1953) og Niels W. Gade (dansk komponist 1817-1890) være navnene på hvilke som helst personer. For personen uden forhåndskendskab bliver opkaldelsesnavnene en del af den onomastiske

⁷⁷ Jeg ser her bort fra godkendelsen af uofficielle navne på Christiania og i haveforeninger, eftersom disse navne er dannet ”naturligt” i en navnebrugerkreds uden om Vejnavnenævnet, der i de nævnte tilfælde blot godkender de allerede benyttede navne. Dertil ser jeg bort fra godkendelsen af fire kvartersnavne på Amager, navnene på metrostationerne og navngivningen af en strand, da disse sidste navne betegner andre lokalitetstyper.

baggrund. Da antallet af gader opkaldt efter personer tillige er meget vægtigt, træder den enkelte gade og det enkelte navnesystem vanskeligere ud fra mængden af andre opkaldelsesgrupper som ”noget forskelligt” fra de andre gader, der ligeledes er opkaldt efter personer med forskelligt virke. Opkaldelsesnavne kan derfor lettere glide ind i den onomastisk normalsproglige modus og danne en sproglig ikke-signifikant baggrund, hvorfra andre navnedannelser bagefter kan træde frem som forskelligartede.

Hvis målet med en systemdannelse er, at den skal opfattes som en enhed af en ”bred befolkning”, er opkaldelse efter personer fra et stilistisk-retorisk synspunkt altså en temmelig usikker model, da det afhænger af sprogbrugernes individuelle forhåndskundskaber inden for et givent fagspecifikt område. Samme ”usikkerhedsfaktor” findes ikke ved navnegrupper med appellativer til forled. Følgelig er det vanskeligt at skabe fornemmelsen af sproglig sammenhørighed mellem gaderne, der samtidig har kapacitet til udskillelse og stedsdannelse.

Dog kan der, ligeledes set fra en stilistisk-retorisk vinkel, argumenteres for, at opkaldelsesnavne har potentialet til at lære folk noget nyt. Men det ville kræve både den rette sproglige kontekst og den rette fysiske placering af navnet. Hvis der eksempelvis var blevet navngivet på Carlsberg-grunden med en overvægt af navne med bryggeri-relaterede appellativer som forled, kunne der måske være blevet skabt en mindre tvetydig sproglig kontekst til gavn for opkaldelser efter personer af mindre ”almen kendt” beskaffenhed. Temaet, skabt af de appellative forled, ville kunne guide sprogbrugerens associationsrække på rette vej. I dette tænkte scenarium kunne man altså forestille sig, at sprogbrugeren ved konfrontation med en ukendt opkaldelse i et gadenavn, der lå inden for et let gennemskueligt tematisk navnesystem, nemmere kunne nå konklusionen, at personen havde relation til temaet.

Det er denne potentielle associationsbane, der kappes ved navngivning på grunden efter personer, der både har og ikke har relation til Carlsberg-grunden. Kunstneren Købke er kendt af mange mennesker fra andre sammenhænge, og han forbindes ikke spontant med Carlsberg-grunden. Og når dette registreres kan sprogbrugeren også nemmere tage forbehold mod forventningen om, at de øvrige gadenavne med forled med personnavne, sprogbrugeren ikke kender, skulle have relation til området. For når Købke ikke har relation til området, hvorfor skulle Johanne Møller så have det?

Carina Johansson (2007b) har vist, hvordan mange sprogbrugere i mødet med gadenavne spontant forsøger at se en sammenhæng mellem gadens navn og den lokalitet,

navnet betegner (dette vender jeg tilbage til i næste kapitel) Carl Harild som første led i det pladsnavn der betegner en lokalitet karakteriseret af hans bygninger, er netop et eksempel på en sådan sammenhæng mellem sted og navn, som naturligvis ville være konstrueret til lejligheden, men som ikke desto mindre ligner en mere ”naturlig forbindelse” i overensstemmelse med sprogbrugernes forventninger. Dertil kan man endvidere forestille sig, hvordan den omvendte proces kunne udspilles som resultatet af samme forventning. Med opkaldelsesnavnet efter Franciska Clausen på et sted midt blandt Carlsberg-grundens nye officielle navne, som bl.a. inkluderer navne med ølbrygningsudtryk, risikeres det, at folk, der ikke kender til nyere kunsthistorie, tror, at Franciska Clausen havde noget med bryggeri at gøre. Dette vender jeg tilbage til senere.

8.9. Virkelighedsgengivelser

Der har været daglig, menneskelig aktivitet på Carlsberg-grunden i 168 år. Kontinuerlig menneskelig aktivitet har sat sine sproglige spor, som de ses i undersøgelsesområdets 120 uofficielle stednavne. Ikke alle de optegnede navne anvendes i dag, men de huskes stadig og vidner om stedets sjæl.

De optegnede stednavne er fordelt på andre lokalitetstyper, end de navnebærende lokalitetstyper den nye bymæssige bebyggelse skal rumme. Derfor ville det være vanskeligt at videreføre de gamle navne, da Carlsberg-grundens funktion ændres. Dog kommer flere af de højhuse, der bygges på grunden formentlig til at bære navne, jf. den påbegyndte opførelse af *Borhs Tårn* uden for mit undersøgelsesområde (Carlsberg Byens nyhedsbrev 5. november 2014c).⁷⁸ Og måske vil nogle af navnene på de fredede bygninger, også videreføres.

De optegnede stednavne giver et billede af, hvordan arbejdet i Carlsberg-firmaet og den færden på grunden, der fulgte med arbejdet, var, set gennem øjnene af Carlsbergs medarbejdere igennem 168 år. Den sproglige virkelighedsgengivelse fæstnet i disse stednavne (og som er udtryk for subjektive tolkninger af livet på området), er det navnelag,

⁷⁸ Flere moderne større byggerier får navne i dag (2015), så fænomenet er ikke særegent for Carlsberg-grunden. Således findes f.eks. *Turning Torso* i Malmø bygget 2001-2005, (VM) *Bjerget* fra 2008 i Ørestad og et tidligere eksempel ses i *Domus Vista* fra 1969 ikke langt fra Carlsberg-grunden.

der kommer tættest på en egentlig ”historiske reference” i betydningen af, hvad der fandt sted på Carlsberg-grunden.

8.9.1. Stilistisk-retoriske intensioner

Den sproglige masterplan har på vej mod den endelige udformning båret præg af modsatrettede intentioner mellem Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe og Vejnavnenævnet.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ønskede at fortælle om områdets historie og foreslog flere stednavne, der var historisk forankring med udgangspunkt i opkaldelse efter personer med særlig tilknytning til området og med udgangspunkt i bygningerne på området. Vejnavnenævnet havde fra begyndelsen af navngivningsprocessen opstillet temaerne ølbrygningsudtryk, opkaldelse efter kunstnere og særligt kvinder. Det er disse tre temaer, der gengives i den endelige sproglige masterplan.

De nye stednavnes sproglige indhold inden for temaet ”ølbrygningsudtryk” er en slags omvendt formidling af den, der ofte findes i stednavne. De nye navne fortæller om bryggeri-aktivitet set igennem øjnene af folk flest, hvorved den forestilling og den viden, folk flest i forvejen har om bryggeri, bekræftes. De nye navne indeholder ikke potentiale for ”nye informationer” om fortiden, området, bryggeri-aktivitet i praksis m.v., og det er heri det omvendte består. Fordi de nye navne er dannet ud fra en moderne ”almen” forestilling om bryggeri, er det denne nutidige, almene forestilling om fortiden, de nye stednavne vidner om. I denne forstand afspejler de nye stednavne til Carlsberg-grunden ikke fortiden, og hvad der var, men derimod en moderne forestilling om fortiden. De viser et aftryk af præcis den tid, de er dannet i (2013-2014), og de nye navnes historiske reference består derfor i en reference til forestillinger, der findes i nutiden.

Til dette narrativ, der kan ses som et udtryk for en nutidig forestilling om bryggeri blandt folk flest, kan også relateres de nye navne, hvor der opkaldes efter personer med relation til Carlsberg. Som vist er opkaldelse en dristig strategi, hvis målet er at skabe en forestilling, der rækker længere end til personnavnet alene. Endvidere kan den person, der opkaldes efter være kendt for flere ting på én gang, hvilket kan dreje associationerne i mange retninger. Det er formentlig ikke det faktum, at fysikeren Niels Bohr boede i Æresboligen på Carlsberg, der er den første forestilling folk flest får ved konfrontation med navnet *Borhsgade*. Med placeringen af gadenavnet på Carlsberg-grunden tilrettelægges Niels

Bohr (og hans eftermæle) i en kontekst, hvor Niels Bohr for fremtiden (også) kommer til at blive associeret med Carlsberg, kvantefysik eller ej. Dette vender jeg tilbage til senere.

Mandag 31. august 2015 kunne man læse artiklen ”8 ud af 10 københavnske veje er opkaldt efter mænd” i avisen *Metroexpress*. I artiklen fremhæves den skæve kønsfordeling som et problem, og formanden for Vejnavnenævnet Morten Kabell citeres: ”Et bykort fyldt med mandenavne udtrykker, at det kun er mænd, der er noget værd. Det er en forrykt og oldnordisk tankegang [...] Vi har en vedtagelse i Borgerrepræsentationen om, at fordelingen med tiden skal være 50-50” (Vendelbjerg & Bitsch, 31. august 2015, s. 4). Der er politiske målsætninger bag de urbane navne i København, et navngivningsmotiv også Mats Wahlberg finder bag urban navngivning i Uppsala (Wahlberg 2005, s. 337).

Spørgsmålet rejser sig, om folk flest foretrækker et Vejnavnenavn, der varetager og navngiver i henhold til nævnets egen (lokal)historie og politisk funderede kutymmer, eller om folk flest foretrækker et Vejnavnenavn, der varetager og navngiver i henhold til byens historie.

Opkaldelse specifikt efter kvinder kan imidlertid også have en uheldig slagside. Der er en ligelig kønsfordeling mellem antallet af nye navne, hvor der opkaldes efter personer med relation til Carlsberg-grunden. De mænd der opkaldes efter, indbefatter Carlsbergs grundlægger, en nobelpristagende videnskabsmand og arkitekten Thorvald Bindesbøll, som bl.a. har tegnet springvandet på Københavns Rådhusplads. Blandt kvinderne navngives der efter grundlæggerens hustru, den første formand i Kvindeligt Bryggeriarbejderforbund og kvinden, der har arbejdet i længst tid på Carlsberg, men som anciennitetsmæssigt overgås af en mand, der ikke opkaldes efter. På denne formentlig utilsigtede vis synliggøres den forskel kvinderne og mændene har haft for Carlsbergs, Københavns og Danmarks historie fordelt på køn.

Formelt set er de kvinder, der navngives efter, mindre centrale for både Carlsberggrundens, Københavns og Danmarks historie, især sammenlignet med de mænd, der blev fravalgt til fordel for kvinderne, heriblandt altså pH-skalaens opfinder. Carlsberg-firmaet blev etableret i en tid, hvor der *ikke* var ligestilling imellem kønnene på arbejdsmarkedet. Derfor *har* der unægtelig bl.a. været flere videnskabs*mænd* end -kvinder, der har lavet væsentlige opdagelser med betydning for Carlsbergs, Københavns og Danmarks historie. I dette lys bliver kvindeopkaldelserne forcerede, ligesom den stærke politiske motivation

flere gange måske ligefrem suspenderer navngivning efter historiske forhold og signifikans og i mindre grad tager hensyn til det sted, der rent faktisk skal navngives.

Dertil rejser motivet om kvindeopkaldelse også en større principiel problematik, som angår navngivning i København generelt. Når Franciska Clausen placeres i midten af den sproglige konstruktion omgivet af Carlsberg-relaterede navne, primært fordi hun var kvinde, tilføres Franciska Clausen samtidig nogle Carlsberg-relaterende associationer, som knyttes til hendes eftermæle. De placeringer urbane navne, der er navngivet efter personer, får, har reelt set konsekvenser for disse personers eftermæle, og man kunne argumentere for, at Clausen måske snarere burde ses i lyset af "sig selv" uden "associativ Carlsberg-interferens". Hvis den sprogbruger, som hverken har viden om moderne kunsthistorie eller bryggeri/Carlsberg-grundens historie, aldrig opdager, hvem Franciska Clausen var, kan sprogbrugeren foranlediges til at tro, at Clausen havde med bryggeri at gøre. Med et sådant tænkt udfald hyldes hun egentlig ikke for sit virke som kunstner, selvom hun nævnes ved navn.

Der er en risiko for, at målet om en ligelig kønsfordeling i urbane navne kan afstedkomme situationer, hvor de kvinder, der vurderes værdige til at navngives efter, får opkaldt lokaliteter efter sig af en mindre signifikans, fordi man vil implementere kvindeopkaldelsesnavngivning her-og-nu. Og der er risiko for, at opkaldelsesnavnene placeres på steder, hvor stedet vil tilføre navnet associationer, som har indvirkning på eftermælet af den person, der opkaldes efter. Det er ikke nødvendigvis entydigt dårligt, men det er heller ikke entydigt godt. Hvorfor fik Karen Blixen, den måske mest internationalt anerkendte og berømte kvindelige danske forfatterinde, f.eks. blot en lille indkørselsvej til Københavns Universitets Humanistiske Fakultet opkaldt efter sig? Havde man ventet nogle år, kunne der måske være blevet opkaldt en større og mere centralt placeret lokalitet efter hende, som var mere i overensstemmelse med den betydning, hun har haft i både Danmark og internationalt.

Navngivningen af *Karen Blixens Vej* er fra før Vejnavnenævnet traf beslutning om bevidst at navngive med flere kvindenavne, men eksemplet er alligevel illustrativt. Det fysiske sted, hvor et opkaldelsesnavn placeres, kan have konsekvenser for sprogbrugernes opfattelse af den person, der opkaldes efter, ligeså vel som det sted, der navngives, kommer til at bære betydning, når det navngives. På en utilsigtet vis kan det komme til at se ud som om, Karen Blixen var af mindre betydning end eksempelvis politikerens Sven Auken, der sidenhen fik opkaldt en væsentlig større og mere centralt beliggende lokalitet efter sig, i

umiddelbar nærhed til *Karen Blixens Vej*. Dertil kan det risikeres, at der i farten mod målet forbigås opkaldelser efter betydningsfulde mænd på oplagte steder, eller der kan opstå situationer, hvor opkaldelser efter mænd og kvinder har en indbyrdes forstærkende kraft, hvor forskel mellem personernes betydning for København og Danmark tydeliggøres på en utilsigtet måde.

De tolv nye navne til Carlsberg-grunden har således måske mere ”politisk reference” end ”historisk reference”.

8.9.2. Intentionen om sted og stedets kollaps

De tolv nye navne til Carlsberg-grunden er en sproglig konstruktion, der stritter i flere forskellige retninger. Dette vanskeliggør forestillingen om et entydigt sted set fra et onomastisk synspunkt. Det endelige resultat af de godkendte, officielle navne, bærer snarere præg af de to forskelligartede navngivningsstrategier, som henholdsvis Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe og Vejnavnenævnet har handlet efter. Der skabes hverken en entydig forestilling om et sted, der har en lang forhistorie, eller skabes et 100 % politisk motiveret onomastisk landskab ved gruppenavngivningen efter kvinder eksempelvis. Den nye navnegruppe bærer præg af begge dele.

Kunstneropkaldelsen falder uden for Carlsberg-narrativet. Placeringen af *Franciska Clausens Plads* omgivet af ”Carlsberg-relaterede plads- og gadenavne” udgør et brud på en entydig tematisk forestilling, hvis sprogbrugeren ved, hvem hun var. Ved at trække *Humblebys* onomastiske særpræg ind på Carlsberg-grundens område, gør man historien så kompleks, at forestillingen om både Carlsberg-grunden og *Humbleby* som hvert deres individuelle sted kan kollapse. En sproglig stedskonstruktion er sårbar.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe havde intentionen om at skabe en entydig forestilling om Carlsberg med fortid. De ønskede, at navnene skulle relatere til faktiske bygninger på stedet (landskabet) og personer af væsentlighed for området. Dertil ville de applicere en slags ”historisk dybde” bl.a. med efterleddet -stræde, der bærer den moderne betydning om en smal gadestrækning, der ofte findes i en gammel bydel.

De godkendte navne går på tværs af både arkitektur og historie. Med opløsningen af Carlsberg-grunden og *Humbleby* som hvert deres sprogligt stringente og forskelligartede steder, må det i sidste ende blive arkitekturen, der definerer Carlsberg-grunden og *Humbleby* som hvert deres sted.

Vejnavnenævnet kunne have truffet andre valg og ladet de nye stednavne underbygge den historie og det landskab, Carlsberg-grunden har været de sidste 168 år. Ved i højere grad at navngive med udgangspunkt i landskabet, bygningerne og de konkrete funktioner, der har fundet sted på området, kunne en historisk identitet imiteres og ”stedets sjæl” fremhæves, som et historisk sted i overensstemmelse med Vejnavnenævnets historiske kriterium, når der skal dannes nye navne. Herved ville området formentlig have fremstået mere særegent, også som en konstrueret version af historien. Humangeografen Yi-Fu Tuan har skrevet om begrebet sted, at:

The organization of human space is uniquely dependent on sight. Other senses expand and enrich visual space [...] Human spaces reflect the quality of the human senses and mentality. The mind frequently extrapolates beyond sensory evidence. Consider the notion of vastness. The vastness of an ocean is not directly perceived. ”We think the ocean as a whole”, says William James, “by multiplying mentally the impression we get at any moment when at sea (Tuan 1977, s. 16).

Baseret på erfaring og forestilling kan forestillingen om en rumlig afgrænsethed dannes, uafhængig af det umiddelbare synsindtryk. Det er derfor den blinde kan nyde synet af horisonten, fortsætter Tuan, og mennesket have en forståelse af sted.

Derfor er den onomastiske by-i-byen ikke afhængig af en samtidig fysisk fremtoning med fælles grænser mellem det fysiske og det onomastiske sted. Men der ligger en styrke i at lade arkitekturen og onomastikken tale sammen, hvis der skal skabes fornemmelsen af et afgrænset, særegent sted i en by.

Narratives are not just about branding, they are at the core of the whole planning process. When they respect pre-existing layers of meaning, they can foster a sense of identity as well as possibility, and truly help to transform a suburb into a truly urban area with distinct identity – a part of the city with a distinct heart and soul. (Ameel, forthcoming, s. 8)

Endelig fandtes en tredje subtil sproglig historie, skabt af de uofficielle stednavne på grunden, og som vidner om de personer, der har færdes på området i over 168 år, og deres fortolkning af stedet. Og det er vel denne sidstnævnte historie, der kommer tættest på områdets ”sjæl” og en egentlig ”historisk reference”.

Stednavne, arkitektur og forestilling. Det er disse elementers relationelle forhold der kommer i spil, når der skal byudvikles. Spørgsmålet bliver dernæst, på hvilken måde de tre elementer relateres. Og om det har konsekvenser for, om vi som mennesker opfatter noget som sted.

9. Byer i byen og forestilling om sted (Nørrebro)

Navnet *Nørrebro* betegnede oprindelig 'den nordlige brolægning (hovedgade)' og var et destinationsangivende gadenavn. Vejen førte til byporten Nørreport, 'den nordlige port', som var ind- og udgangsparti til København, der dengang lå bag volde. I dag er navnet ved metonymisk proces blevet synonymt med hele bydelen, der strækker sig over et areal på ca. 4,1 kvadratkilometer.

Nørrebro voksede frem i sidste halvdel af 1800-tallet. I 1852 blev demarkationslinjen uden for København rykket fra Søerne til den nuværende Jagtvej, og det betød, at et stort område blev frigivet til blivende bebyggelse (Federspiel 1997, s. 8). Herefter gik det stærkt. Langs 'den nordlige brolægning' voksede gader og huse frem, og området ændredes hurtigt fra et landområde med de få, store og gadenavnefremkaldende landsteder *Blågård*, *Solitude* og *Store Ravnsborg* (jf. Blågårdsgade, Solitudevej og Ravnsborgsgade) til at blive et tæt bebygget slum- og arbejderkvarter, og befolkningstilvæksten steg markant. Fra 1860 til 1890 steg befolkningstallet fra 15.055 til 72.851 personer (DST). Derfor måtte der bygges gader, og de skulle også navngives.

Nørrebro har gennemgået en omfattende gentrificeringsproces⁷⁹, men er måske mest kendt som Københavns mest multietniske område, da 26,7 % af bydelens indbyggere er indvandrere eller efterkommere af indvandrere mod et gennemsnit på 22,3 % i resten af København per 1. januar 2014 (Herkomst og bydele 2014). Bydelen er Københavns mindste, men samtidig den folkerigeste med 77.807 beboere 1. januar 2014 (Folketal 2014).

Undersøgelsesområdet dækker en bymæssig bebyggelse med boliger, en kirke, et par sportshaller og en plads. Dertil findes børnehaver, værtshuse, firmaer, kommunale institutioner, butikker og en del af en park, der på tiden for feltstudiet (2014) er pakket væk bag hegn, da der bygges metro i København. På kortudsnittet ses en del af bydelens centrale gade, *Nørrebrogade*, der i løbet af 1800-tallet fik sit epexegetiske led -gade, da *Nørrebro* gik over til at betegne bydelen.

⁷⁹ Dvs. en socio-økonomisk, kommerciel og demografisk forandring i et byområde gennem byfornyelse og værdistigning.

Figur 50: Undersøgelsesområdet Nørrebro med et areal på 500 x 500 meter her overført til Kortbog 1:4000 © Københavns Kommune, 2012-159787.

9.1. Afgrænsning af den observerede onomastisk-urbane særegenhed i undersøgelsesområdet på Nørrebro

Det er ikke bare bydelene i København, der opfattes som forskellige *steder*⁸⁰. Også inden for en bydel kan man opfatte forskelle, som når en gadenavnegruppe træder frem som et afgrænset sted forskelligt fra resten af byen. Gaderne kan blive sit eget kvarter, som perciperes som en enhed. Nogle gange navngiver vi stederne; *Pisserenden*, *Humbleby*, *Carlsberg*

⁸⁰ Se f.eks. Stensgaards *København – folk og kvarterer* (2002) og *Københavnsliv* (2004), der skildrer København og livet i byen fra grundpræmissen om, at hver bydel har forskellig identitet, som både afspejles og betinges af de folk, der bor der.

Byen, Det Mytologiske Kvarter. Områderne bliver selvberoende, bliver en andethed og kan blive en by i byen.

Jeg er ikke den første, der har gjort denne observation. Arkitekter, antropologer og fænomenologer har længe beskæftiget sig med, hvordan man skaber ”sted”, og hvilke typer ”steder” der findes i byer. I dette kapitel præsenterer jeg, hvordan også sproglige steder kan fremtræde. Med udgangspunkt i stedsteori vil jeg vise, hvordan gruppenavngivning kan anvendes som retorisk redskab med potentiale til at skabe sted. Da de anvendte stedsteorier stammer fra arkitektur og fænomenologi, er det ikke alle træk teorierne imellem, der er ækvivalente. Alligevel mener jeg at have observeret nogle *sproglige* træk, der intentionelt og nogle gange fuldbyrdet resulterer i fornemmelsen af sted.

I dette kapitel fokuserer jeg på gadenavnegrupper. Jeg undersøger og diskuterer den retoriske strategi og de intentioner, der ligger til grund for systemdannelsesprincippet, såvel som de konsekvenser der følger. Jeg introducerer min term om *onomastisk skalareduktion* og undersøger to navnegrupper ud fra denne forståelsesramme. Begrebet om den onomastisk normalsproglige modus er centralt, og jeg perspektiverer også til andre gadenavnegrupper. Slutteligt skal vi se nærmere på stedets negation ”ikkestedet” i relation til *Superkilen*.

9.2. Skalareduktion og sted

Før 1857 udgjorde København-bag-voldene et afgrænset rum. Voldene satte skel og markerede ”indenfor” og ”udenfor”. København var ”en by, som var let at overskue og at overvåge” (Zerlang 2002, s. 13). Med industrialiseringen accelererede befolknings-tilvæksten, og både byporte og volde blev sløjfet. København kravlede over den gamle grænse, og hvor skulle grænserne så gå? Hvor starter byen, og hvor slutter den? Og hvordan forholder mennesket sig til sin nye virkelighed?

Der blev udfærdiget en plan for den videre bebyggelse og byudvidelse for at systematisere og organisere byggeboomet. Det var også i denne periode at Udvalget for Gaders Benævnelse⁸¹ blev nedsat, for de nye veje og kvarterer skulle navngives. Også sprogligt ville man skabe orden i det uordnede.

Med udspring i antropolog og etnolog Claude Lévi-Strauss’ bog *Den Vilde Tanke* introducerede Martin Zerlang i *Bylivets Kunst* (2002, s. 16) begrebet skalareduktion i urban

⁸¹ Se kapitel 1.2.

kontekst som et ”forsøg på at gøre [byens] voldsomme udvikling overkommelig”.⁸² Når mennesket konfronteres med en uoverkommelig masse, ønsker det spontant at forenkle, for at skabe ”den formindskelse som giver den enkelte en fornemmelse af igen at kunne fange tingene med blikket eller gribe dem i flugten” (ibid.), hedder det. Med Lévi-Strauss som den egentlige ophavsmand, skriver Zerlang:

i den normale omgang med fænomener er disse så store og byder os så meget modstand, at vi ikke kan fange dem i ét blik, men i kunstens verden reduceres skalaen, og da den såkaldte ”skalamodel” således er mindre, ”synes objektets totalitet knap så farlig”. I den normale oplevelse og erkendelse går vi fra del til helhed, fordi vi må opdele ”det reelle objekt” og dermed overvinde dets ”modstand”, men den æstetiske indstilling implicerer en skalareduktion, hvor selv det største og mest overvældende bliver overskueligt. (ibid.)

I Zerlangs optik bliver skalareduktion et værktøj, der samtidig kan skabe grundlaget for, at man (på ny) kan begribe storbyens dimension og færdes i den. Han skriver:

Byernes vækst og forvandling til storbyer må være blandt de største udfordringer for den æstetiske indstilling, og et indlysende eksempel på en skalamodel er konstruktionen af en by-i-byen, udformningen af overskuelige og fortættede byer med gader, pladser og huse midt i en by, hvis størrelse byder det umiddelbare blik uoverkommelig modstand. (ibid. s. 16-17)

Som prototypiske eksempler på skalareduktionerede byer i byen fremhæver Zerlang de københavnske boligkvarterer Kartoffelrækkerne og Brumleby, endvidere Tivoli, Zoologisk Have og shoppingcenteret Fisketorvet. Han opregner syv karakteristika, hvoraf fire har særlig relevans i nærværende sammenhæng. ”Miniaturebyen”, som han også kalder fænomenet, kendetegnes ved at være:

- 1: [...] lukket, hvor den moderne by er åben. Bymur og byport sætter skel mellem indenfor og udenfor.
- 3: Miniaturebyen er overskuelig og indrettet på visuel tilegnelse, mens den moderne by fortaber sig i forstæder og forstædernes forstæder.
- 4: Miniaturebyen er kendetegnet ved fortætningens intensitet i kontrast til den udfladning, som er en simpel følge af udstrækning.
- 7: Ligesom miniaturebyen fremstår som selvberørende i rumlig henseende, løfter den sig også op over tiden og historien, idet den lukker sig om sig selv – som man kender det fra legetøjstogenes lukkede kredsløb gennem modeljernbanens land- og byskaber. (ibid. s 18)

⁸² Lévi-Strauss begreb om skalareduktion handler om menneskets æstetiske oplevelse, hvor kunstværket står som en del for en større helhed. Zerlang anvender således Lévi-Strauss tværfagligt, ligesom jeg i det følgende anvender Zerlang tværfagligt.

Den selvberoende by i byen er altså et specialiseret sted, en andethed, der ved at sætte forskel til nærområdet, bliver særegen og selvberoende. Tivoli har f.eks. specialiseret sig i at være forlystelsespark, Zoologisk Have i at fremvise eksotiske dyr, og gennem denne "fortætningens intensitet" skabes altså kontrasten til den omliggende by, hvorved Tivoli og Zoologisk Have fremstår som hver deres enhed i den større by.⁸³

Zerlang giver os flere vigtige begreber at genkende de *sproglige* byer i byen med. Han taler om "afgrænsethed" og skel mellem "indenfor" og "udenfor" (jf. punkt 1). Sprog manifesterer sig naturligvis ikke i fysiske byporte, men kan alligevel tegne grænser f.eks. ved gruppenavngivning, hvor man kan tale om et inden for og uden for gruppen. Denne afgrænsning indretter den sproglige by i byen til visuel tilegnelse, som derfor fremstår som en overskuelig enhed set fra bykortets perspektiv (jf. punkt 3).

Det giver os samtidig fornemmelsen af "fortætningens intensitet" da en (vellykket) navnegruppe vil stå som forskel til det øvrige onomastiske landskab, der omvendt kan betegne den udfladning 'som er en simpel følge af udstrækning' (jf. punkt 4). Eller sagt med egne ord: en sproglig by i byen må bestå af et sprogligt indhold af en så forskelligartet beskaffenhed, at enheden skiller sig ud fra den onomastisk normalsproglige modus i lokalområdet og/eller den for alle gadenavne onomastisk normalsproglige modus. Herved kan den sproglige by i byen opfattes som "selvbeboende" og kan tillige "løfte sig op over historien" (jf. punkt 7), men her forstået i dobbelt forstand. Den sproglige by i byen kræver nemlig et semantisk gennemsigtigt sprogligt indhold. Det er gadenavnenes betydning på udtryksniveau, ikke den enkelte gades monoreferentielle funktion, der skaber forestillingen om, at gaderne hører sammen. Gadenavnenes indbyrdes alder i forhold til hinanden er ligegyldig. Den sproglige by i byen er afhængig af en åben forbindelse til talesproget og associationer i det synkrone her-og-nu.

Zerlang skriver, at han ser "konstruktionen af byer i byen som et svar på den moderne opløsning af byen" (ibid. s. 19). Skalareduktion er en løsningsmodel. Man kunne måske sige, at byerne i byen bliver modernitetens forsøg på at genetablere sted som naturlig reaktion på byens udvidelse til storby, der netop forvanskede oplevelsen af storbyen som (afgrænset) sted.

En anden stedsopfattelse findes hos den franske filosof og sociolog Michel de Certeau (1925-1986). Hos denne fænomenolog *realiseres* sted af menneskets

⁸³ Jf. også Carlsberg-grunden.

bevægelsesmønstre, hvilket i praksis vil sige, at der hvor folk færdes, er der sted. I *Vandringer i byen* (første gang udkommet i 1980), opregner han tre parametre, der skal være til stede, før stedet opstår: tilegnelse, realisering og skabelse af relationer.

For det første må byvandreren *tilegne* sig det topografiske system, ligesom en sprogbruger skal tilegne sig sproget. Først når man har tilegnet sig systemet, kan man *realisere* det ved den konkrete handling at gå. Handlingen ”at gå” kræver imidlertid nogle *relationer*, som skabes ved, at man går fra A til B, hvilket skaber forbindelse mellem punkterne (Certeau 1980 (2010), s. 46). Stedets manifestation forklares endvidere således:

For så vidt som en spatial orden organiserer en mængde muligheder (fx en plads, man kan gå rundt på) og forbud (fx en mur, der forhindrer én i at gå videre), aktualiserer den gående nogle af disse. Derved får han dem både til at fremtræde og til at eksistere. Men han forskyder dem også og opfinder nye, eftersom de genveje, afvigelser eller improvisationer, der opstår under gangen, privilegerer, ændrer eller fravælger bestemte spatiale elementer. (Certeau 1980 (2010), s. 47)

Certeaus fænomenologiske stedsbegreb spiller ikke en væsentlig rolle for byerne i byen, som jeg definerer dem. Men som vi senere skal se, realiseres Certeaus idé om sted i *Det Mytologiske Kvarter* (se kapitel 9.6.1.1.) med den konsekvens, at stedet ”genkontekstualiseres” og derved (igen) fremstår som et afgrænset sted.

I 2001 lavede Per Vikstrand en stedsmodel der belyser navnets rolle i konstruktionen. For Vikstrand består stedet af komponenterne 1) sprogtegn (lyd og bogstaver), 2) leksikalsk, semantisk betydningsindhold (intension) samt 3) navnebæreren (denotatum). Disse tre elementer udgør til sammen *stedet*. På denne vis kan man med Sofie Laurine Albris’ ord karakterisere stedet som ”et dybt betydningsfuldt begreb, hvor navnet udgør en konstituerende bestanddel. Selve navnet har en vigtig rolle i konstruktionen af stedet” (Albris 2014, s. 60).

I urban onomastisk kontekst kan et gruppenavngivet område udskilles som sted, fordi gadenavnene tematisk hænger sammen. Denne forestilling om sammenhæng og enhed kan siden resultere i, at det gruppenavngivne område navngives, hvorved stedskonstruktionen bliver ”komplet”.

Zerlangs stedsteori giver os således begreber, så vi kan genkende den sproglige by i byen. Certeaus stedsteori beskriver menneskets færden som realisation af stedet, imens Vikstrands model belyser navnets konstituerende rolle for vores opfattelse af, om noget er sted.

9.3. Onomastisk skalareduktion

Der findes urbane steder, der er skabt af sprog. En tematisk navnegruppe knyttes internt sammen ved en associativt funderet erkendelse af sproglig samhörighed og ”rød tråd” i et afgrænset område. En retorisk velkomponeret tematisk navnegruppe kan derfor skabe en sproglig andethed, som udskiller sig som ”onomastisk anderledes” i forhold til det omkringliggende onomastiske landskab. Det er dette, jeg ser nærmere på i det følgende.

I historisk kontekst har navnegrupperne ændret vores forventninger til, hvad et gadenavn sprogligt kan indeholde. I 1970 skrev Bent Jørgensen:

Den største betydning får disse navnemængder [dvs. navnegrupper] dog ved den ændring de fremkalder i synet på begrebet efterled, men også synet på det udsagn, hele gadenavnet skal eller bør have, ændres fra et (uformuleret) krav om orientering via samtidigt eksisterende forhold til blot at fordre en lighed, der endda ofte forflygtiges gennem gruppenavngivningens tvang.” (Jørgensen 1970, s. 41)

Den retoriske iscenesættelse markerer altså et sprogskifte, der udvider grænserne for, hvad et gadenavn kan og må sige om sin omverden. ”Virkelighedsbeskrivelse” i bred forstand er indtil gruppedannelsens fremmarch (se kapitel 9.4.) det mest udbredte motiv blandt gadenavne, der ofte skildrer destination, særlige karakteristika ved lokaliteten, ejerskabsforhold m.v. (jf. Jørgensen 1970).

I modsætning hertil afspejler et systemnavn sjældnere realia på den navngivne lokalitet, og dets ”egentlige betydning” skal derfor snarere findes i systemet. Det er gadenavnets status som medlem af gruppe, der ”validerer” dets sproglige indhold, når ”virkelighedsbeskrivelsen” suspenderes, her forstået som Carina Johansson viser i en undersøgelse om gadenavnegrupper, at:

The informants’ approach to street names can be summed up in terms of the following main elements: The wish to understand what the specifics of the names mean or refer to. The look for a connection between these specifics and the environments in which the streets are situated. (Johansson 2007b, s. 52)

Gadenavnene i systemdannelserne afspejler ikke realia. De afspejler derimod selve systemdannelsen, som på denne måde får sin egen, selvberoende betydning. Dette illustreres da medlem af Fællesudvalget Borgmester Jensen i 1906 udtrykte sig således om en systemdannelse af bornholmske bynavne: ”Om man valgte det ene eller det andet af de to Navne, forekom ham at være ligegyldigt med Hensyn til Princippet. Spørgsmålet er, hvilket man finder kønnest” (BR 19. november 1906, s. 1371).

Ændringen af det sproglige indhold, man siden gruppedannelsens indtog finder i gadenavnene sker ikke på bekostning af gadenavnenes funktionalitet. Hvert gadenavn udpeger stadig et unikt vejforløb, men da systemkriteriet sigter mod at knytte gaderne sammen til enhed, vægtes systemdannelsens unikke reference egentlig højere end det enkelte gadenavns unikke reference. I mindste fald i konstruktionsøjemed.

I onomastikken har man vist, at gruppenavngivning især finder sted ved større byudvidelsesprojekter underlagt en form for statsstyret organisering (jf. Jørgensen 1979). Og man har vist, hvordan gruppenavngivne områder kan anvendes med orienteringsmæssigt sigte, så man lettere kan finde rundt i byen (bl.a. Löfdahl & Wenner 2011, Ainiala m.fl. 2012, s. 103). Men man har også vist, hvordan gruppenavngivne områder ikke altid har orienteringsmæssigt sigte (jf. Jørgensen 2002a & 2002b).

Undersøgelsernes forskellige resultater kan skyldes de adspurgte informantgruppers lokalkendskab og referencerammer. Dertil mener Carina Johansson, at gadernes status i byens generelle infrastruktur spiller en væsentlig rolle for, om vi ved, hvor hvilke navnegrupper ligger (Johansson 2007a, s. 201). Men før man kan nå dertil, må man som sprogbruger erkende en navnegrupper tematiske sammenhæng. Det vil sige, gadenavnene skal angå et emne en bred gruppe mennesker kan relaterer til. Dertil *skal* de have en åben forbindelse til talesproget og være semantisk gennemsigtige, ellers kan vi ikke knytte dem sammen gennem associationer til en samlet enhed. Men helt så simpelt er det dog alligevel ikke.

I artiklen ”Storbyens stednavne” (2002a) præsenterede Bent Jørgensen resultatet af en dansk undersøgelse foretaget i 2000-2001 af tre skoleklasser på i alt 47 elever i alderen 13-14 år. Jørgensen stillede eleverne syv spørgsmål, hvoraf tre vedrørte informanternes viden om gadenavne i et gruppenavngivet område. Han bad dem bl.a. om at lokalisere eller placere tre forskellige gader – hvoraf den ene var fiktiv⁸⁴, men havde et semantisk indhold som formelt faldt inden for temaet i den navnegruppe, han brugte som case for studiet. Undersøgelsen udpeger flere interessante punkter, men der gives ikke noget entydigt svar på omfanget af de(t) gruppenavngivne område(r)s evne til at virke som orienteringsmæssigt

⁸⁴ Spørgsmålene lyder: 4. Er Polensgade en sidegade til □Holmbladsgade □Amagerbrogade □Sundholmgade? 5. Hvor ligger Æblerosevej? □i Kastrup □ved Sundbyvester Plads □i Tårnby □andet. 6. Hvor vil du placere Tysklandsgade? □på Vesterbro □på Nørrebro □i Sundby □andet. (Jørgensen, 2002a s. 12).

pejlingsmærke. Men det antydes, at navnegruppen ikke havde væsentlig effekt for informantgruppens evne til at lokalisere gader og i øvrigt orientere sig i nærmiljøet.

Omvendt viser Maria Löfdahls og Lena Wenners undersøgelse af børn i aldersgruppen 8-12 år fra kvarteret Angered i Göteborg, at flere informanter kendte gadenavnene i det gruppenavngivne område, de undersøgte, og at børnene opfattede navneklyngen som et samlet kvarter. Informanterne reagerede blandt andet på, at et gadenavn i området faldt uden for de øvrige gadenavnes tema (Löfdahl & Wenner 2010, s. 57 ff.), og det tyder dermed på, at børnene perciperer og kan anvende den stedsforankrede systematik som et orienteringsmæssigt pejlemærke. Således opfatter de det også som et sted.

Et succeskriterium for en vellykket sproglig by i byen vil være, i hvor høj grad området har den fornødne gennemslagskraft til at skabe den andethed, der konstituerer et indenfor og udenfor gruppen. Gruppedannelsen må dermed tematisk eller på anden vis bryde den onomastiske norm, der findes i området og/eller bryde den for alle gadenavne onomastisk normalsproglige modus. Det er netop dette forhold, der kan være skyld i Jørgensens og Löfdahls og Wenners forskellige resultater. Også Carina Johansson nævner vigtigheden i, at en gruppe har et særegent tema, hvis den skal anvendes med orienteringsmæssigt sigte:

För att namnkategorier verkligen skall uppfattas som orienterande för de människor som kommer i kontakt med och behöver använda gatunamnen krävs dock att namnkategorierna i olika geografiska områden är distinkta och att de enskilda gatunamnen i ett område har tydlig semantisk tillhörighet till namnkategorin där. (Johansson 2007a, s. 19)

Löfdahls og Wenners undersøgelsesområde er tematisk navngivet efter krydderier, mens Jørgensens undersøgelsesområde er tematisk navngivet efter lande og byer. Löfdahls og Wenners undersøgelsesområde udgøres således af den overraskende sammenkobling mellem krydderier og proprier og i denne semantiske overraskelsesværdi, ligger gadenavnegruppens force som en huskeværdighed.⁸⁵

Gruppenavngivning med lande og byer som forled er derimod et mere ”klassisk” navngivningsmotiv, som man både finder i andre europæiske hovedstæder (f.eks. i Bruxelles: Rue de Suède, Rue de Hollande, Rue de Russie, Rue de Danemark, og i Rom:

⁸⁵ Temaet er dog heller ikke så usædvanligt, at vi ikke også kender til det i København, jf. Nyboder.

Via Danimarca, Via Svezia, Via Unione Sovietica) samt i større provinsbyer over hele Europa og i Danmark. Men også et andet forhold gør sig gældende ved anvendelsen af det populære tema. Bent Jørgensen bemærker i *Dansk Gadenavneskik* (1970, s. 31) om forleddene i danske gadenavne:

Det er normalt forleddets funktion nærmere at angive en gades beliggenhed ved gennem sit udsagn at fremhæve én eller flere ting, der karakteriserer netop den pågældende gade på det navngivningstidspunkt, hvor navnet dannes. Dette gælder gadenavne med to undtagelser: memorialnavne [...] og 2: en stor del af navnene inden for gruppenavngivning.

Jørgensen karakteriserer her det, der kunne kaldes danske gadenavnes *oprindelige* normalsproglige modus, som en semantisk benævnelse af gadens beliggenhed eller et særligt karakteristikum ved gaden på navngivningstidspunktet. Samme semantiske fokus på særlig karakteristikum og beliggenhed kan genfindes som del af den normalsproglige modus i natur- og bebyggelsesnavne⁸⁶. Men for gadenavnene vil det sige, at en stor del af navnetypens normalsproglige modus, inkl. gadenavne uden for byerne, udgøres af destinationsangivende navne (jf. ovenfor, Jørgensen 1979, s. 76). Derfor ligner de gruppenavngivne områder med lande som forled i højere grad den toponymiske normalsproglige modus, noget proprialt prototypisk, sammenlignet med gadenavne med krydderibetegnelser som første led i sammensætningen. Dvs. nok fører Englandsvej på Amager ikke til England, men i sin retoriske klædedragt ligner gadenavnet et destinationsangivende gadenavn og er ved første øjekast ”proprialt normalsprogligt”. Og da navnet således ikke overrasker, har vi lettere ved at glemme det og sværere ved at placere det i byen, med mindre vi har lokalkendskab eller et privat forhold til gaden.

Med gruppedannelserne introduceres der et mikro- og et makroniveau, som må ses i naturlig forlængelse af byudvidelsens forvandling af byen til potentiel ”uoverkommelig masse”. Makroniveauet er systemkriteriets hjemsted. Når vi kender en systemdannelse, kan vi lokalisere den, uden vi behøver kende samtlige gadenavne i systemdannelsen. Først når vi træder inden for systemet, kan det blive nødvendigt at orientere sig efter de individuelle gadenavne, som dog samtidig er fuldstændige nødvendige komponenter for at skabe stedet. Gadenavnene i systemdannelsen udgør derfor et slags mikroniveau, der både er

⁸⁶ Disse hyppigt genkommende temaer illustreres ved bl.a. Zilliacus’ syntaktisk-semantiske analysemodel (Zilliacus 1966 s. 5-295, særligt s. 77-80), Gordon Albøge 1993, s. 25-29 og Peder Gammeltoft 2001, s. 215-222.)

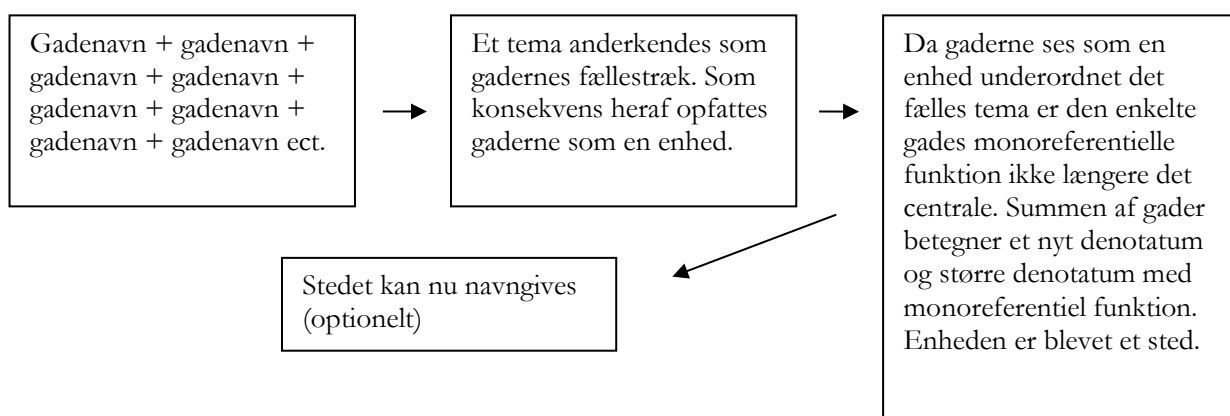
underordnet systemdannelsens tematiske præference og det urbane orienteringshierarki, hvor man i højere og højere grad zoomer ud til makroniveau qua byernes stadig større størrelser. På denne måde vægtes stedet højere end gaderne, men gaderne skaber stedet. Det er den onomastiske skalareduktions kerne. Skalareduktionen fuldbyrdes sidenhen, hvis gruppedannelserne navngives.

Det er vanskeligt at give en formel for, hvordan man konstruerer et gruppenavngivet område med potentiale til onomastisk skalareduktion og stedskonstruktion. Dog kræver det, at den herskende sproglige norm overskrides, før det sprogligt særegne i gruppen kan træde frem. Det betyder samtidigt, at det gruppedannede ikke må blive generelt, ligesom abnormaliteten heller ikke må blive normen.

9.3.1. Et retorisk værktøj

Jeg anskuer derfor gruppenavngivning som et retorisk værktøj med *potentiale* til at skabe by i byen. Den bagvedliggende intention kan beskrives som en onomastisk skalareduktion, der strukturerer virkeligheden til mindre dele, som vi bedre kan overskue.

Som nævnt afhænger konstruktionen af, om man forstår navnegruppens sproglig indhold, for det er igennem associationerne og konnotationerne, sprogbrugeren kan afkode navnegruppens tema og den indbyrdes relation imellem gadenavnene. Det betyder også, at gadenavnene dannes med kollektivt sigte for klyngens skyld, og det er således ikke gadenavnenes primære betydningsmæssige kvalitet at fortælle hvor gaden fører hen, om landskabet på navngivningstidspunktet, tidligere funktion(er) på stedet e.l., som er temaer vi finder i andre gadenavnetyper.

Figur 51: Modellen viser udviklingsforløbet for gruppedannelse og onomastisk skalareduktion. Bemærk at sidste punkt i figuren er optionelt. Det er således ikke givet, at et gruppenavngivet område opfattes som en sammenhængende gruppe og et sted.

Men det er ikke alle navnegrupper, der fødes med intentionen om stedskonstruktion. Grupperne kan også udspringe i forlængelse et allerede eksisterende gadenavn, der oprindeligt havde fået sit navn ud fra et andet motiv. Således menes *Bispevej* (navngivet ca. 1920) oprindeligt at have fået sit navn efter beliggenheden ved bakken *Bispebjerg* (Jørgensen 1999a). I dag opfattes navnet imidlertid som en del af navnegruppen af ældre håndværks- og stillingsbetegnelser i det københavnske Nordvest-kvarter.

I 1928, otte år efter *Bispevej* var blevet anlagt og navngivet, blev der bygget og navngivet fire gader tæt ved, som fik navnene *Skoleholdervej*, *Møllerloden*, *Klokkerhøjen* og *Gravervænget*. Disse gadenavne har ligesom *Bispevej* relation til området, i den forstand at f.eks. *Skoleholdervej* fik sit navn, da vejstrækningen løber forbi en gammel skole (BR 1928, s. 11- 12) osv. Men man aner også konturerne af et tematisk slægtskab gaderne imellem.

I 1930 traf Fællesudvalget for gaders benævnelse beslutning om en retorisk strategi:

Med den i dette Kvarter beliggende Bispevej og de af Kommunalbestyrelsen til Vejene syd for Bispebjerg Kirkegaard godkendte Navne Skoleholdervej, Møllerloden, Klokkerhøjen og Gravervænget som Udgangspunkt skal Fællesudvalget foreslå, at man benytter gamle Embeds- og Stillings-Betegnelser samt Haandværkernavne o.lign. ved Navngivning af Vejene her. (BR 1930, s. 11)

Fra 1930-1939 kobles der 43 nye gadenavne til gruppen med denne tematik.

Navnegruppen er den største i København. Hvis en by i byen er kendetegnet ved ”fortætningens intensitet”, som danner kontrast til den udfladning, ”som er en simpel følge af udstrækning”, må der findes en grænse for, hvor store navnegrupperne kan blive, før deres særpræg forsvinder, og de opluges og bliver en del af den onomastisk normalsproglige modus.

Inden for rammerne af denne afhandling har jeg desværre ikke kunnet undersøge, hvor store onomastiske byer i byen kan blive, før vi stopper med at opfatte dem som særegne og potentielle afgrænsede steder. Dog tyder det på, at grænsen er overskredet i Nordvest-kvartet. Således mener Bent Jørgensen, at *Møllerloden*, *Klokkerhøjen*, *Gravervænget*, *Degnestavnen*, *Præsteløngen*, *Ringergården*, *Ringertoften* og *Smedetoften* udgør en mindre gruppe inden i den større gruppe. Fællestrækket mellem de nævnte gadenavne er efterleddene med ”topografisk[e] betegnelse[r] fra det gamle landbosamfund” (1999a s. 62). Forekomsten af

den mindre navnegruppe inden i den større, eller i mindste fald Jørgensens vilje til at se den, er en onomastisk skalareduktion, der peger i retning af, at den store gruppe er for stor. Fortætningens intensitet er forsvundet og derfor skabes en ny miniature.

Selvom den oprindelige intention bag navnet *Bispevej* altså ikke var af systemdannende og stedskonstruerende karakter, viser den retoriske intention sig, idet man sidenhen navngiver i forlængelse heraf. *Bispevej* tilrettelægges i en ny kontekst, da *Skoleholdervej*, *Møllerloddén*, *Klokkerhøjen* og *Gravervænget* introduceres, hvorved *Bispevej* egentlig genkontekstualiseres, så navnets betydning (om nødvendigt) forstås på en ny måde, men i overensstemmelse med temaet. Samtidig genforhandles hele navnegruppens tema, hver gang et nyt gadenavn inkluderes i gruppen, idet navngiverne træffer beslutning om, hvorvidt et givent navn passer til temaet eller ej. Gruppenavngivningen som onomastisk skalareduktion er en bevidst, retorisk strategi og en måde at skabe orden i det uordnede. Det er bare ikke altid, det lykkes.

9.4. Gruppenavngivning anno 2015

Gruppenavngivningsprincippet kendes fra det tysk-romerske rige, da kejser Maximilian i 1516 navngav en række kanoner med antikke kvindenavne (Jørgensen 1972, s. 13). Siden genkendes det som urban navngivningsstrategi i København fra to forskellige tidsperioder. Den første periode fandt sted 1610-1670 da man bl.a. byggede *Skipperboderne* og *Nyboder*, mens den anden periode startede da Københavns volde sløjfedes i midten af 1800-tallet og er videreført frem til i dag (Jørgensen 1970, s. 106).

Gruppenavngivning er det hyppigst anvendte navngivningsmotiv i dag (2015), når et nyt kvarter eller område skal navngives. I Administrationsgrundlag for Vejnavnenævnet (2014) beskrives gruppenavngivning som et af de tre navngivningskriterier, nævnet fortrinsvis bør vælge, når der skal navngives nye gader⁸⁷. Her står:

Et væsentligt kriterium er brugen af systemnavne. Det anvendes ofte, når man skal navngive en række veje inden for et afgrænset område, for at vise vejenes samhörighed finder man et overordnet tema for navngivningen. Der er i København mange af sådanne systemnavne f.eks. fuglekvarteret på Nørrebro, købstadskvarteret på Østerbro og statsmandskvarteret på Islands Brygge. Man forsøger så vidt muligt at være tro mod et eksisterende system, så hvis der etableres en ny vej inden for et system, så forsøger man så vidt muligt at vælge et navn inden for det eksisterende system. Ligeledes undgår man så vidt muligt at lægge navne, der hører til i et

⁸⁷ Se kapitel 1.2.

eksisterende system i andre områder i byen. F.eks. undgår man at navngive efter danske købstæder andre steder end de eksisterende kvarterer på Østerbro. (administrationsgrundlag 2014, s. 7)

Der opfordres altså til at bygge videre på eksisterende systemer og finde nye tematikker, når nye gader skal navngives. Men det skaber også problemer:

Nogle gange kan det være svært at komme på det rette forslag. Det skyldes blandt andet, at mange navne der ville have passeret til det pågældende sted, allerede er anvendt andre steder i København eller i en omegnskommune og derfor ikke kan anvendes på ny. (ibid.)

Gruppenavngivning er altså blevet så udbredt, at det kan være vanskeligt at finde på nye temaer og at udbygge de eksisterende systemer. *Systemkriteriet* er blevet en urban navngivningsskik. Det er blevet normerende og har skabt navngivningspræcedens.

Systemkriteriets store popularitet er samtidig dets værste fjende. Hvis princippet skal være i stand til ”at vise vejenes samhörighed”, dvs. være udtryk for onomastisk skalareduktion, kræver det både sproglige grænser, at navnegruppen skiller sig ud fra den onomastisk normalsproglige modus og at gruppen ikke bliver for stor.

Flere navnegrupper er gledet ind i den onomastisk normalsproglige modus i takt med princippet udbredelse og eksisterende gruppers udvidelser. Når grupperne udvides mindskes potentialet samtidig for sproglig variation i den samlede københavnske navnebestand. Det skaber en større grad af ensartethed, da en navnegruppes tema er definerende for, hvilke andre navne, der sidenhen optages eller diskvalificeres som mulige medlemmer af gruppen. Når en navnegruppe udvides, får man mere af det, man havde i forvejen.

Når gruppenavngivning er blevet normen, bliver det samtidigt vanskeligt at skille sig ud fra normen ved brug af normen. Vi har lært at forvente, at nye områder navngives med et tema, og derfor opfatter vi det ikke længere som noget særligt. Det sætter højere krav til navnegruppens tema, der hele tiden må overgå sig selv for at overskride normen. Vi kan derfor måske godt se en navnegruppes tema og dets grænser, men hvor er det særegne henne? Når det særegne forsvinder, har vi nemmere ved at glemme stedet igen, og så kan vi ikke bruge det som pejlingsmærke.

Og hvad gør man så, hvis man vil danne fornemmelsen af sted på onomastisk vis? Der kan formentlig endnu findes et markant anderledes tema at navngive efter, som aktiverer associationer og forestillinger til en stor gruppe mennesker samtidigt. Men forskellen til byens øvrige navnestof kunne vel også markeres ved valg af anden

morfologisk struktur end sammensætning på artsspecificerende efterled. Og endelig må navnegruppen holdes lille.

Med dette in mente skal vi nu se nærmere på to gruppenavngivne områder på Nørrebro, deres forhold til den onomastisk normalsproglige modus og deres evne til at skabe fornemmelsen af sted.

9.5. Stedet med de nordsjællandske lokaliteter som forled

Det nørrebroiske undersøgelsesområde indeholder flere steder, der fra kortets perspektiv bærer præg af den sproglige skalareduktion. I undersøgelsesområdet sydvestlige hjørne, ses stedet med de nordsjællandske byer som forled (se figur 49 ovenfor):

Vedbækgade
Skodsborggade
Farumgade
Hillerødgade
Esromgade

Navnegruppen strækker sig over et større areal udenfor kortudsnittets grænse med 29 gadenavne i alt, der alle knyttes sammen af de tematiske forled, der benævner et sted i Nordsjælland. Området er primært et beboelsesområde, så der er kun få butikker, restaurationer o. lign. Derfor ses også kun få kommercielle navne, hvoraf ingen forholder sig til temaet ”nordsjællandske lokaliteter”.

De første gader i systemdannelsen blev bygget da befolkningstilvæksten og byudvidelsen på Nørrebro var på sit højeste. Det nordsjællandske kvarter tilhører gruppenavngivningens anden produktionsperiode. I dag udgør *Hillerødgade* systemdannelsens hovedgade. Gaden hed oprindeligt *Lynghy Gade* og blev navngivet således i 1881, men blev omnavngivet til *Hillerødgade* i 1915, altså med et nyt navn der falder inden for systematikken. Flere af gadenavnene i systemdannelsen er omnavngivninger, hvor både de oprindelige og de nye navne falder inden for systematikken.

I Borgerrepræsentations Forhandlinger kan man læse om de første gadenavne i systemet:

Med Hensyn til de Øvrige 7 Gader foreslaaer man i Overensstemmelse med, hvad allerede i 1879 er fremsat i en Udvalgsbetænkning, at give Navne efter danske Steder, særlig saadanne, som ere beliggende i Kjøbenhavns nærmeste Omegn og i Nærheden af de imod Nord gaaende Jernbaner. Derhos foreslaaer Udvalget fortrinsvis at vælge Navne, som ikke ere altfor lange. (BR, 7. november, 1881, s. 805)

Navnene bliver *Gjentoftede Gade*, *Ordrup Gade*, *Lyngby Gade*, *Brønshøj Gade*, *Husum Gade*, *Herlev Gade* og *Emdrup Gade* (ibid.)

Udvalgsbetænkningen, der refereres til ovenfor, angår en diskussion Fællesudvalget havde to år forinden, da de ønskede at finde andre navngivningsmotiver end opkaldelse efter personer. Som alternativ fremsattes forslaget om fremtidig navngivning efter: ”Steder, der i Nutiden have Betydning for Byen, hvad enten disse ligge i vort eget Land eller i Nabolandene” (BR 3. marts 1879, s. 1108). Det er altså dette forslag, der implementeres ved navngivningerne.

Af de ovenfor nævnte gader er flere siden blevet omnavngivet med navne, der alle falder inden for temaet af nordsjællandske lokaliteter. I 1915 skiftede *Lyngby Gade* navn til *Hillerødgade*, da *Lyngby Gade* skønnedes for enslydende med det nærværende liggende *Lyngbyvej* (BR 21. oktober 1915, s. 1025). På anmodning fra Gentofte Sogneråd ændredes *Gjentoftegade* til *Vedbækgade*, og endvidere *Ordrupvej* til *Skodsborggade* i 1916, ligeledes for at undgå forvekslinger med hovedgaderne i Gentofte og Ordrup, der bar enslydende navne (BR 19. oktober 1916, s. 1215). *Brønshøj Gade* ændrede navn i 1934 til *Søllerødgade*, som vejen lå i forlængelse af, mens *Husumgade* stadig findes. Både *Søllerødgade* og *Husumgade* ligger udenfor undersøgelsesområdet, imens *Herlev Gade* og *Emdrup Gade* aldrig blev anlagt (BR 1. juni 1885, s.128).

Endelig findes *Farumgade* og *Esromgade* på kort fra 1903. Men da gaderne oprindeligt var privatejede, fortæber gadenavnenes oprindelseshistorie sig. Når gader overgår til kommunaleje, skal deres navne officielt godkendes, og derfor dukker oprindelige privatejede veje først op i kilderne på tidspunktet for ejerskabsskiftet. Hvis en privatejet gade længe har haft sit navn, videreføres og godkendes dette navn som regel med henvisning til navnets anciennitet. Dette skyldes, at man for så vidt muligt gerne vil undgå omnavngivninger af fæstnede navne, da det kan skabe forvirring blandt folk. *Esromgade* blev først officielt godkendt som navn i 1972, hvor navnet videreførtes netop grundet sin anciennitet (BR 1972, s.9). *Farumgade* er derimod stadig en privat fællesvej, og findes ikke i kilderne. Men det bemærkes, at begge navne passer til den systematik, Fællesudvalget traf beslutning om i 1879 og implementerede fra 1881.

Gadenavnene er semantisk gennemsigtige, men forbindelsen mellem navnene og realia er mindre gennemsigtig. Gruppenavngivne områder kan enten være ”stedsbundne” eller ”arbitrært forankret”. Som BR-citatet ovenfor antyder, har denne navnegruppe relation til jernbanen *Nordbanen*, der løb igennem området på tiden da navnegruppen

opstod. Relationen mellem navnetema og den jernbaneaktivitet, de henviser til er ganske subtil, da navnene ”blot” er metonymisk forbundet til den forestilling, de udspringer fra. Til sammenligning kan den tidligere aktivitet på stedet aflæses direkte af gadenavnet *Nordbanegade*, der også ligger her (se figur 49 ovenfor).

Selvom systemdannelsen kan relateres til et historisk faktum anno 1881, er det af mindre væsentlighed, at man kan spore denne forbindelse mellem forleddene i systemdannelsen og Nordbanens destination. Den primære intention ligger snarere i at få gadenavnegruppen til at fremstå som en samlet enhed. Men i hvor høj grad lykkes det?

Der navngives stringent indenfor temaet. Også de omnavngivninger, der finder sted, resulterer i en videreførelse af temaet. Det viser, at forestillingen om en tematisk enhed lever på de tidspunkter, hvor omnavngivningerne sker, og også da *Esromgade* godkendes som navn 1972, nævnes navnets relation til gadenavnetemaet som begrundelse for navnets videreførelse sammen med begrundelsen om navnets anciennitet (BR 1972, s. 9).

Imidlertid adskiller gruppens tema sig ikke meget fra den onomastisk normalsproglige modus og det til trods for, at gruppen faktisk bryder med forestillingen om, hvilket sprogligt indhold et gadenavn bør have. *Lyngbyvej*, som beholdt sit navn, mens *Lyngby Gade* udskiftedes til *Hillerødgade*, var og er stadig et færdselsmæssigt forbindelsesled mellem København og det nordligere beliggende Lyngby. Der er tale om et destinationsangivende gade, ligesom f.eks. *Helsingørmotorvejen*, der danner forbindelse mellem København og Helsingør osv.

Således estimeres det i *Stednavne og samfærdselshistorie* (Jørgensen 1979, s. 76) at mellem en tredje- og en fjerdedel af alle veje har navne som angiver destination eller beliggenhed. Og det har konsekvenser.

Da andelen af gadenavne, der angiver destination eller beliggenhed, er stor, kan systemiske gadenavne sammensat med bebyggelsesnavne som forled nemt skabe en spontan forventning om, at man kommer derhen, forleddet nævner, hvis man følger vejen, eller at pågældende gade ligger det sted, forleddet benævner. At det ikke er tilfældet, kræver lokalkendskab til navnegruppen, og derved bryder navnegrupperne med navnebrugerens spontane forventning, ganske som Jørgensen påpegede i 1970 (se ovenfor).

Man kommer nemt til at forveksle de individuelle navne i systemdannelsen med de ”virkelighedsbeskrivende” navne. Og da denne type sprogligt indhold er så almindeligt i gadenavne, har gruppen vanskeligere ved at skille sig tilstrækkeligt ud fra gadenavnenes

samlede onomastisk normalsproglige modus, da denne ”almindelighed” gør det sværere at bemærke området som særegent.

18. november 1907 bemærkede medlem af Fællesudvalget Hr. Hvass, at man:

i altfor høj Grad lægger Vægten paa at samle Navne af en bestemt Slags paa samme Sted; Det var meget godt, at man derigennem kan vide, i hvilken Bydel f. Eks. Provinsbyernes Navne er at finde, men der er vist noget over 60 Provinsbyer i Danmark, og der er nu en ganske overvældende Mængde af disse Navne, navnlig ude paa Østerbro. Noget lignende gælder ude paa Amager, hvor man kører Evropakortet rundt, og man mærker ogsaa Overanstrengelsen ved at finde Slesvigske Navne ude ad Vesterkanten. Han syntes at man i Tide bør holde op og ikke presse Citronen til det yderste. (BR 18. november 1907, s. 1341)

Navnegruppens individuelle gadenavne ligner altså ikke blot de gadenavne, der angiver destination eller beliggenhed. Navnegruppen ligner dertil andre navnegrupper i København, og gruppernes slægtskab taler i mindre grad for alle grupperes samtidige udskillelse. Dertil bemærker Hvass, at gruppedannelser også har trivialitetens bagside, når de tilnærmelsesvis samme temaer gentages, herefter udvides og herigennem udvandes. ”[P]aa mange Steder er Navnene for ud- eller flad-traadte” (ibid.), og når det først sker, træder de ind som sproglig baggrund i den onomastisk normalsproglige modus, hvorfra *andre* navnegrupper herefter kan udskille sig.

Det kan bemærkes, at navnegruppen med de nordsjællandske lokaliteter som forled rigtignok opfattes som en navnegruppe med dette tema, jf. omnavngivningerne og da *Esromgade* godkendes som navn. Men helt fuldbordet er skalareduktionen endnu ikke, da ”sidste trin” på stigen mangler, nemlig et navn der udpeger netop dette sted som unikt og anderledes fra andre steder. Og dette fravær af navn skyldes formentlig navnegruppens tema.

9.6. Stedet med de mytologiske skikkelser som forled

Størstedelen af undersøgelsesområdet karakteriseres imidlertid af en anden navnegruppe, dannet med inspirationen fra (den nordiske) mytologi (se figur 49 ovenfor):

Heimdalsgade

*Midgårds*gade

*Slejpners*gade

*Hamlets*gade

*Brages*gade

*Balders*gade

*Ægirs*gade

*Vølunds*gade

*Nannas*gade

*Mimers*gade

Gadenavnene nævner nordiske guder (Heimdal, Brage, Balder, Ægir, Nanna, Mimer og Thor), stedet hvor menneskene ifølge den nordiske mytologi bor (Midgård), Odins hest (Slejpner) og de nordiske sagnfigurer Vølund og Amled (Hamlet).

Området grænser op til memorialnavnene *Gormsgade*, *Thyrasgade* og *Dagmarsgade*, der er navngivet efter den danske konge Gorm den Gamle (død 958 e.Kr.) og hans dronning Thyra samt dronning Dagmar (død 1212). Gadenavnene kan ses som en lille navnegruppe i sig selv af memorialnavne inden i den større mytologiske navnegruppe, eller som et ”urent” element, idet memorialnavnegruppen ikke ”opfylder et ideelt krav om streng semantisk parallelisme mellem forleddene” (Jørgensen 1975 s. 131). *Allersgade*, der løber parallelt med *Gormsgade* mellem Nørrebrogade og *Dagmarsgade*, bryder endeligt med mønstret, da denne gade er opkaldt efter brygger, brændevinsbrænder og grundejer, Christian Aller, som boede i kvarteret fra 1839-41 (Jørgensen 1999a). *Allersgade* er fra 1857, og navnet stammer derfor fra tiden, før den mytologiske gruppe blev skabt.

Navnegruppens oprindelse er dunkel. De skriftlige kilder melder intet om motivationen for det første og siden gruppedannende navn *Odinsgade*⁸⁸, der blev navngivet i 1860 (BR 1860, s. 302). Da *Thorsgade* som det næste navn godkendes i 1863, er kilderne ligeledes tavse (jf. BR 1964, s. 105). *Baldersgade* og *Bragesgade* figurerer begge på Magistratens 4. Afdeling, kort 358 i 1887. Men da *Baldersgade* oprindeligt var privatejet og først overgik til offentligt vedligehold i 1905, mens *Bragesgade* oprindeligt var og stadig er en privat fællesvej, fortaber også motivationen for disse navne sig.

Hvad der derimod *kan* spores, er opfattelsen af navnegruppen som en sammenhængende enhed i takt med gruppens udvidelse. Da *Heimdalsgade* navngives i 1892, altså ca. 30 år efter det første navn i gruppen, hedder det:

For den private Vei N (i Kvadraterne D 2 og 3), som nu benævnes Vei til Raadmandsmarken, have Eierne andraget om, at den maatte blive kaldt Merkurgade, eller at der maatte blive vedtaget et andet Navn for den. Den nuværende Betegnelse er ikke noget Navn; jeg troer, at den er fremkommen derved, at jeg i sin Tid, medens den endnu næsten ikke var bebygget, har brugt den for overhovedet at kunne betegne Veien, og det forekommer mig, at Eiernes Ønske om et Navn, hvorved, den skjelnes fra Raadmandsgade er berettiget. Men Merkurgade bør det ikke være, da der i den nærmeste Egn bruges Navne fra den nordiske Mythologi. Jeg synes, at den kunde kaldes Heimdalsgade. (BR 1893, s. 721)

⁸⁸ Uden for undersøgelsesområdet.

Og sådan bliver det. Senest i 1892 var bevidstheden om kvarteret som særegent sprogligt sted altså opstået. Men endnu forhandles der om navnegruppens tema. Lokalbeboernes forslag **Merkurgade* indikerer, at de opfatter navnegruppens tema som et bredere ”mytologi⁸⁹”, imens Fællesudvalget fastholder det snævrere ”nordiske mytologi” med navnevalget *Heimdalsgade*.

I 1892 fandtes i området fire mytologiske gadenavne *Odinsgade*, *Thorsgade*, *Baldersgade* og *Bragesgade*, samt tre memorialnavne *Gormsgade*, *Thyrasgade* og *Dagmarsgade*. Med den næsten ligelige fordeling mellem (nordisk) mytologiske navne og navne fra den danske kongeslægt, kan man vanskeligt tale om en tydelig gadenavnetematik, hvis disse to dannelser da blev opfattet som et samlet hele.

Det er værd at bemærke, at både lokalbeboerne og Fællesudvalget vælger at bygge på et tema. Det stod dem frit for at lade være. Navngivningsstrategien er bevidst, men om navnene gives, fordi det er bekvemt eller af andre hensyn, nævnes ikke.

Dog, da Fællesudvalget afviser **Merkurgade* som gadenavn, definerer de samtidigt, hvilken mytologi gruppedannelsen skal omfatte, da de fastslår, det er den specifikt nordiske af slagsen. Senest i 1892 fandtes der altså en forestillingen om, at minimum disse fire gader hørte sammen. Forestilling deles af både lokalbeboerne og Fællesudvalget, men altså uden konsensus om navnegruppens egentlige tema. Og det er ikke sidste gang, det sker.

Således relateres *Hamletsgade* sidenhen til navnegruppen. Gaden er opkaldt efter den danske sagnfigur prins Amled, som fik navnet Hamlet igennem Shakespeares dramatisering. Da gaden er navngivet i 1953, er den en af de yngste i navnegruppen og den eneste af sin art, som er opkaldt med en anglicisme, hvilket gør navnet ”skævt” ift. resten af gruppen.

Et nærmere indblik i navnegruppens ”tematiske vaklen” kan iagttages ved også at inddrage nogle af navnegruppens øvrige medlemmer, som falder uden for undersøgelsesområdet. Af de gadenavne, der gives i perioden 1893-1937, angives begrundelserne for navnevalg skiftevis som de bagvedliggende temaer ”den nordiske Gudelære” eller ”den nordiske Mytologi”. Det gælder for gade- og pladsnavnene *Sleipnersgade*, *Eddagaarden*, *Hermodsgade*, *Fafnersgade*, *Sigurdsgade*, *Valbalsgade*, *Midgaardsgade*, *Mimersgade*, *Hothers Plads*, *Nannasgade* og *Vølundsgade*, (se BR 1937, s. 8; BR, 1934, s.4; BR

⁸⁹ Jf. den romerske skikkelse Merkur.

1928, s. 9-10; BR 1926, s. 7 samt BR, 1904, s. 1495), hvoraf kun *Sleipnersgade*, *Midgaardsgade*, *Mimersgade*, *Nannasgade* og *Vølundsgade* falder inden for mit undersøgelsesområde.

I enkelte tilfælde angives slet ingen begrundelse for navnevalg, således da *Fenrisgade* knyttes til gruppen i 1914 (BR 5. januar 1914, s. 2181). I 1941, da Ølundsgade skiftede navn til *Uffesgade*, specificeres navnegruppens tema og motivationen for navnevalget ved at: ”et stort Antal Gader i dette Terræn Nordøst for Nørrebrogade er opkaldt efter Personer o.lign. fra Danmarks Sagnhistorie” (BR 20. maj 1941, s. 10, min markering.). Navnegruppens tema er i 1941 altså udvidet fra nordiske guder, over dyreskikkelser fra både sagn og den nordiske mytologi og dertil også sagnfigurer.

Men *Hamletsgade* skiller sig ud fra temaet ”nordisk mytologi og sagnhistorie”, da der vælges en angliciseret form og da *Amled* virker mere oplagt som forled, hvis man vil være tro mod temaet. Om begrundelsen for navnevalget skrives at:

en stor del af gaderne herude på Nørrebro [er] opkaldt efter skikkelser fra den nordiske sagnhistorie. Det senest tilkomne af disse gadenavne er Uffesgade, som i 1941 blev givet til en blind sidegade til Nørrebrogade ved Nørrebros Runddel [...]. I selskabet savnes Hamlet, en skikkelse, der ikke alene er kendt af enhver dansker, men desuden – takket være Shakespeares drama: ”The Tragedy of Hamlet, Prince of Denmark” fra 1603 – af vide kredse den hele verden over. (BR 1953, s. 11-12)

Men måske er det ikke hele sandheden. Hvis man tager årstallet for navngivningerne af *Uffesgade* (1941) og *Hamletsgade* (1953) i betragtning, kan vi måske komme det nærmere. *Uffesgade* er navngivet under Anden Verdenskrig og *Hamletsgade* otte år efter Danmarks befrielse. Gennem 50’erne herskede der i Danmark en positiv holdning mod de allierede gennem Anden Verdenskrig, især England og USA. Den positive stemning havde sågar en afsmittende effekt på personnavnevalget i årtiet, da et stigende antal børn blev døbt med engelske navne (jf. Lerche Nielsen 2007, s. 13). Så hvorfor skulle den positive stemning ikke også smitte af på gadenavnevalget i samme periode?

Som gadenavn givet under Anden Verdenskrig bliver *Uffesgade* en både subtil og dristig tilkendegivelse af modstand mod tyskernes besættelse. Gaden er opkaldt efter sagnfiguren Uffe hin Spage, der vandt mæle og mod på en ø i Ejderen og nedkæmpede to saksere (tyskere). I forlængelse heraf er sagnet om Amled historien om ”den retfærdige hævn” og kampen for overlevelse, som Amled opnår ved kløgt og udholdenhed. På den anden side af Anden Verdenskrig kunne man sikkert nemt identificere sig med sagnet, som da kommer til at stå som en allegori for besættelsestiden, som Danmark og danskerne også

kun overlevede ved kløgt og udholdenhed. Når navnevalget siden faldt på Hamlet, og ikke Amled, kunne man på samme tid gennem anglicismen hædre England.

Også gadenavnet *Vulkangades* tilhørsforhold til navnegruppen er tvetydigt, da forleddet *Vulkan-* tolkes som navnet på smedenes gud i den romerske mytologi (Jørgensen, 1999a). Gadenavnet falder dermed uden for temaet ”nordisk mytologi og sagnhistorie”, men da den lokalitet, gadenavnet betegner, er en fysisk forlængelse af den vejstrækning der bærer navnet Vølundsgade, er *Vulkangade* formentlig heller ikke dannet helt uden associationer til navngruppens tema. Sagnfiguren Vølund var nemlig smed i den nordiske mytologi, og dermed fungerer gadenavnet *Vulkangade* som en intertekstuel hilsen baseret på en metonymisk nærhedsforestilling.

Da *Vulkangade* er en privat fællesvej, fortaber motivationen for navnet sig, men det dateres til ca. 1909 (Jørgensen 1999a). Gadenavntolkningen beror på navnets trykfordeling med den oprindelige udtale med hovedtryk på første stavelse ligesom i gudenavnet Vulkan (ibid.). I forbindelse med nærværende arbejde har jeg foretaget usystematiske observationer af gadenavnets udtale, og jeg har endnu ikke hørt nogen udtale gadenavnet med hovedtryk på første stavelse. Derimod har jeg hørt gadenavnet udtalt med tryk og stød på anden stavelse i forleddet svarende til appellativet *vulkan*, ’bjerg med krater hvorigennem lava, aske og klippestykker slynges ud fra jordens indre’.

Udtalen svarende til appellativet *vulkan* kunne skyldes omtydning af forleddet grundet manglende kendskab til den romerske mytologi, og/eller omtydningen kunne være farvet af nærområdets tematiske navnegruppe. Associationer fra den nordiske mytologi kunne springe videre til landskabet på Island, da mange formentlig bl.a. forbinder Island med den nordiske mytologi grundet Snorres Edda. Men det vides ikke med sikkerhed, om det er dette, der kunne ligge til grund. Det vides heller ikke, hvilken udtale af forleddet, der er den mest udbredte i dag. Men noget kunne altså pege i retning af, at der blandt navnebrugerne i 2015 muligvis hersker to forskellige opfattelser af, hvad forleddet i gadenavnet oprindeligt betyder, en etymologisk rigtig og en omtydet forestilling.

Upåagtet af udtalemåde er gadenavnet *Vulkangade* kun løst forankret til gadenavnegruppens tema på navnedannelsestidspunktet. Og også i det synkrone medsyn, hvor en navnebrugergruppe eventuelt kan have omtydet forleddet, falder *Vulkangades* tilhørsforhold til navnegruppen uden for temaet ”nordisk mytologi og sagnskikkelser”, men kan altså alligevel ses i relation hertil som et gadenavn, der er metonymisk forbundet til gadenavnegruppen.

Den mulige opfattelse af at gadenavnet *Vulkangade* ikke passer fuldstændig til temaet underbygges ved, at gadeskiltet ikke er udskiftet med de nye informationstavler, som alle de øvrige gader i denne navnegruppe fik omkring 2007. Også *Dagmarsgade*, *Gormsgade* og *Thyrasgade* blev forbigået. Således har myndighederne endnu engang tolket gadenavnegruppens tematik og defineret, hvilke gadenavne der er inden for og uden for gruppen.

9.6.1. Genkontekstualisering af Det Mytologiske Kvarter

Temaet for navnegruppen med de mytologiske skikkelser har ligget nogenlunde fast siden senest 1892 dog med nogle få afstikkere. Navnegruppen udbygges i de efterfølgende år og der bygges stadig i dag på gruppen, der har bredt sig betydeligt. Senest tilkommet er gadenavnet *Sigynsgade* der trådte i kraft 1. august 2014. Navnet blev valgt, fordi hun er Lokes hustru i den nordiske mytologi, og da Vejnavnenævnet har ”fokus på, at opkalde københavnske veje efter kvinder, herunder mytologiske kvindenavne” (TMU 2014-0081306). Endnu mangler navnegruppen en *Lokesgade*.⁹⁰

Temaet genkendes, men vi bevæger os til stadighed længere væk fra de mytologiske skikkelser, der er alment kendte af danskerne. De mest centrale skikkelser i den nordiske mytologi er samtidig dem, der blev navngivet efter i gruppens start (*Odin*, *Thor*, *Brage*, *Balder* osv.). Der aftegner sig en tematisk midte og periferi i proportional sammenhæng med navnegruppens udvidelse, hvor de mest centrale mytologiske skikkelser betegner de ældste gader i systemet, mens birollerne tilfalder navnegruppens yngste gader.

⁹⁰ Manglen på en *Lokesgade* kan skyldes, at der ligger en *Lokesvej* i Ishøj ca. 30 km fra navnegruppen. Her indgår *Lokesvej* i et lille system med gaderne *Friggasvej* og *Baldersvej*. *Vølundsgade* er en oprindelig omnavngivning fra *Lokesgade*, der var en privat vej. Omnavngivningen i 1904 sker med henvisning til ”Stadskonduktørens Indstilling” (jf. BR 21. december 1903, s. 1495), men det har ikke været muligt at finde indstillingen på Stadsarkivet. Bent Zinglersen påpeger, at selvom der findes flere gadenavnegrupper i Danmark (bl.a. i Frederikssund, Aalborg, Fredericia m.fl), der er navngivet med det mytologiske tema, er det kun i Ishøj, der findes en gade, som er opkaldt efter Loke (Zinglersen 1979, s.141). Heller ikke i den stockholmske navnegruppe med mytologiske skikkelser, kan man finde Loke. Når Loke fravælges som opkaldelsesmotiv kan det skyldes hans dårlige ry i mytologien, da han bl.a. forvolder Balders død, som indvarsler Ragnarok. Fravalget kunne derfor bero på ønsket om at skabe en positiv historie i navnegrupperne. Men om opkaldelse efter Loke udelukkende er forbundet med negative associationer er ikke nødvendigvis sandt, hvilket den succesfulde cykelkæde Loke bl.a. vidner om. Man kan bemærke, at Det Mytologiske Kvarter på Nørrebro tæller en *Baldersgade*, og at det ikke har ført til omnavngivning af denne gade eller *Baldersvej* i Ishøj.

I 2007 blev de mytologiske gadenavne forsynet med informationstavler under hvert deres gadeskilt, hvor man kan læse om de mytologiske skikkelseres roller i den nordiske mytologi. Samtidigt blev området navngivet *Det Mytologiske Kvarter*.

Navnet *Det Mytologiske Kvarter* lever en semi-officiel tilværelse, da det aldrig er blevet officielt godkendt af Vejnavnenævnet, men alligevel hænger på skilte i det gruppenavngivne område. Det er således ikke kun hvert enkelt gades opkaldelsesmotiv, der refereres til. Hele den samlede gruppe refereres til ved navn, der med denne sproglige handling samler gaderne til ét hele og fuldbyrder forestillingen om et samlet sted midt i byen København. Det er i hvert fald den retoriske hensigt.

Figur 52: Informationstavle af navneforklarende karakter i udkanten af Det Mytologiske Kvarter på Bragesgade ved Nørrebro Bibliotek.

Bag navngivningen af navnegruppen står byfornyelsesprojektgruppen Områdefornyelsen Mimersgadekvarteret. I afslutningsrapporten skriver de om navnedannelsen:

I et kvarter hvor gaderne bugner af gudenavne og andre overnaturlige væsener, er det nærliggende at gøre lidt ekstra ud af disse særprægede og ophøjede navne. Og derfor opstod ideen om det Mytologiske Kvarter. Det begyndte at tage form allerede i 2007, da en række informationstavler blev opsat rundt om i kvarteret. Her kunne man læse historien om de guder og andre væsener, der har lagt navn til gaderne. Den sidste del af projektet kom på plads i 2009 med det store gavlmaleri af Yggdrasil i BaNanna Park. (Holm 2009, s. 18)

Det er altså intentionen at ”genoplive” gadenavnenes semantik og dermed vise og tydeliggøre gadenavnenes tematiske slægtskab. Herved træder hver enkelt gadenavns individuelle monoreferentielle funktion i baggrunden, mens temaet knytter gadenavnene sammen til en større enhed, et sted, der derefter med en samlet monoreferentiel funktion sigtende til et større område, betegnes *Det Mytologiske Kvarter*. Informationstavlerne og mytologiske illustrationer i kvarteret er bragt ud på gadeplan for at fremhæve områdets andethed, så kvarteret fremstår som noget forskelligt fra den omkringliggende by.

Mats Wahlberg skriver om ”rebranding”:

Att namn på olika stadsdelar och bostadsområden skiljer sig åt beträffande status och bostadspriser är sannolikt ett fenomen som är känt i de flesta städer av någon storlek. Eftersom denna status lätt knyts till stadsdelens namn, är det förståeligt att fastighetsmäklare gärna tänjer på gränserna för områden med prestigefyllda namn. Också nyskapande namn med positiv klang etableras gärna i dette system (Wahlberg 2005, s. 339).

Den genkontekstualisering, *Det Mytologiske Kvarter* gennemgår, er altså udtryk for en retorisk strategi og et forsøg på at ”rebrande” området som sted. ”Områdefornyelsen Mimersgadekvarteret” vil altså skabe en by i byen, og de bruger gadenavnene til det.

9.6.1.1. Det certeauske sted

Den direkte konsekvens af informationstavlerne er en markant øgning af tekst i byrummet set i forhold til andre steder i byen. Informationstavlerne er opsat på alle hjørnerne af de gader, der defineres som ”inden for gruppen”. Således kan man på alle *Ægirsgades* gadehjørner læse om *Ægir*, på alle *Nannagades* gadehjørner læse om Nanna osv.

Figur 53: Informationstavle på Ægirsgade.

Kvarterets navne tillægges dermed en kontekst, vi må læse dem ind i. Der fortælles historier, der er med til at plante bevidstheden om gadernes sammenhæng, hvis vi skulle være i tvivl om sammenhængen. Historierne knytter lokaliteterne sammen i et net af navne, der holder hinanden som kontekst gennem associationer og herfra kan forestillingen om sted krystallisere sig.

Frederik Stjernfelt definerer steder som der, hvor man tager ophold (f.eks. i hjemmet), mens gaderne danner passage imellem stederne (Stjernfelt 1996). Da tekst kræver en læser, anmoder informationstavlerne derfor også den urbane byvandreren om at stoppe op og læse, hvorved man fysisk fæstner sig til stedet i længere tid, end man måske er vant til, når man færdes i gaderne. Med denne handling, opholdet, kan gaden pludselig opfattes som et sted ifølge Stjernfelt. Ved at sænke farten og introducere opholdet på gaderne, samles folk også i højere grad, hvorved Certeaus stedbegreb aktualiseres. Informationstavlerne bliver derfor en central adfærdsregulerende medspiller for Områdefornyelsen Mimersgadekvarterets forsøg på at gøre de mytologiske gader til sted.

Alt dette sker på gadeplan i øjenhøjde med byvandreren. Man er dermed trådt ned fra det fugleperspektiv, hvorfra de onomastiske byer i byen lettest iagttages. Fra bykortsperspektivet er det nemt at få øje på de gruppenavngivne områder, der giver indtrykket af en ordnet og systematisk by. Men det er ikke givet, man får samme indtryk,

når man færdes på gadeplan. På gadeplanet bliver byvandreren ofte mødt af et massivt lingvistisk landskab, men steder kan også være stort set teksttomme. Derfor står det måske ikke altid klart for byvandreren, at vedkommende befinder sig i et gruppenavngivet område, der på bykortsniveau ligner en ordnet enhed.

Certeau sammenligner fugleperspektivet og gadeplansniveauet sådan her:

At hæve sig op på toppen af World Trade Center er at fjerne sig fra byens indflydelse. Kroppen er ikke længere omsluttet af gaderne, der vender og drejer den efter en anonym lov [...] Den, som går derop, forlader den masse, der i sig indoptager og sammenblander enhver identitet, hvad enten den tilhører en ophavsmand eller en tilskuers.” (Certeau 1980 (2010), s. 36)

Når myndighederne således bevæger sig fra byens overfladestruktur ned på gadeplan, hvorfra de vha. informationstavlerne tydeliggør og tilrettelægger, hvilke associationer dette sted burde forårsage, kan det samtidigt ses som myndighedernes forsøg på at skabe den samme fornemmelse for sted i den reelle, fysiske by, som svarer til den fornemmelse for sted, der ses på kortet. Det kræver, at vi fysisk tager ophold og læser informationerne, hvorved et sted skabes, hvor der ikke før var sted. Og når vi tager ophold her og aktualiserer stedet, kan vi samtidig læse, at stedet bærer navnet *Det Mytologiske Kvarter*.

9.6.2. Det Mytologiske Kvarter i et nyt nu

Netop fordi gadenavnene er semantisk gennemsigtige, muliggøres kunststykket at skabe en ny afgrænset lokalitet ved brug af de forhåndenværende navne. Det er derfor vigtigt, at gadenavnene i en navnegruppe kan vippe frem og tilbage mellem den rene monoreferentielle funktion og en samtidig reference til de øvrige gadenavne i gruppen på baggrund af konnotationer. Den sproglige by i byen er et specialiseret sprogligt byrum, der gennem denne fornemmelse af fortætning, skaber den andethed, der markerer forskel til den omkringliggende by. De semantisk gennemsigtige proprier har ”et vist appellativisk indhold, men de fungerer ikke desto mindre som navne, idet de ikke som appellativerne insisterer på at beskrive deres referenter” (Hansen & Heltoft 2011, s. 508). Og dette kan man udnytte til at skabe sted.

Henrik Ågren skriver i *Gatunamn och platskänsla i Uppsala* at gruppenavngivning ”markerar det (åtminstone hittills) yttersta stadiet i den svenska gatunamn-givningens frigörande från sammanhanget. På Manhattan i New York har ansvarig myndighet gått ännu ett steg längre och i stället för namn givit gatorna nummer” (Ågren 1999, s. 48). Set

herfra kan gruppenavngivning ansues som det retoriske værktøj, hvor sprogligt udtryk og den virkelighed, det betegner, viser størst muligt brud imellem sprogets og den fysiske virkeligheds verdener. Bruddet skaber, som Jørgensen ovenfor påpegede, nye rammer for, hvad stednavnet på udtryksniveau kan indeholde. Det enkelte gadenavn i en navnegruppe finder ikke sin etymologi som en afspejling eller beskrivelse af denotatum, men skal findes i sproget som abstraktion.

Der bliver således tale om et retorisk greb, der via sproget forsøger at sammenkæde nogle fysiske elementer (gaderne), så de fortættes til enhed (sted). Men fordi det sker som retorisk greb, og da sprog og virkelighed er arbitrært forankret, kan der være diskrepanser f.eks. imellem den faktiske arkitekturs udstrækning og det område, den sproglige konstruktion forsøger at sammenkoble til sted. Bruddet kan ske med eller uden intentioner herom, men hvis forestillingen om sted først er opstået, og der siden rykkes på stedets grænser, kan folk reagere. Således indkom i 2012 et høringssvar fra en borger forud for navngivningen af *Aksel Sandemoses Plads* i Valby. Borgeren klagede over gadens påtænkte placering med begrundelsen om, at kvarteret med forfatternavne lå ”på den anden siden af jernbanen” (TMU, 2011-150342). Borgeren havde altså fornemmelsen af et særegent sprogligt sted, som han samtidigt ønskede at værne om. Grænsen var jernbanen. Netop dette høringssvar viser menneskets vilje til at se en forbindelse mellem sprogligt udtryk og denotatum – selv i denne ganske abstrakte konstruktion, som onomastisk skalareduktion er⁹¹.

Det er i dette sproglige paradoks, man kan forsøge at skabe den andethed, der danner forskel til den omkringliggende by. Og altså med sprogets kraft forme virkeligheden til en forestilling om sted. Den onomastiske skalareduktion udviser på én gang det åbenlyse brud mellem sprog og virkelighed og sprogets evne til at sammenkoble gadenavne dannet på forskellige tider i et nyt synkront tværsnit, der danner illusionen af ”enhed”, ”ordnet masse” og ”by i byen”. Som Marja Viljamaa-Laakso (1997, s.164) skriver: ”Temanamn gör det lättare att minnas var gatan finns och förstärker områdets särprägel”.

Gadenavnene i navnegrupperne skal derfor have flere funktioner på én gang og *både* være monoreferentielt singulariserende som enkeltstående gadenavn og kollektivt udpegende som gruppe, der via den åbne forbindelse til det talte sprog, samtidigt (hvis

⁹¹ Trods høringssvaret udvidede Vejnavnenævnet gruppedannelsen, da de fastholdt placeringen af pladsnavnet.

normen i det onomastiske lokalmiljø brydes) kan danne fornemmelsen af sted og by i byen. Navnegrupperne kan herigennem blive selvberoende og rejse sig op over tiden, både fordi gadenavnene knyttes sammen på tværs af dannelsesetider i et synkront nu. Og, som Carina Johansson påpeger i sin afhandling fra 2007, fordi byvandrerens viden om en navnegruppe samtidigt skaber en referenceramme, der muliggør, at andre navne tolkes ind i gruppen (Johansson 2007a, s. 167).

Vi har set hvordan Det Mytologiske Kvarter blev dannet med intentionen om at knytte gaderne sammen til en enhed ved brug af tema. Fravalget af semantisk tematisk variation uden for systematikken bliver normen for stedets sproglige identitet, der sætter (for)skel til det omkringliggende onomastiske landskab. I 2007 defineredes gruppens tema igen, da byfornyelsesprojektgruppen navngav området *Det Mytologiske Kvarter*, og f.eks. ikke Det Nordisk Mytologiske Kvarter⁹², men først og fremmest brander de stedet som et sted.

Navnegruppen er vokset frem over tid og er blevet selvberoende. Gruppen løfter sig op over historien, da man trods gadenavnenes forskellige alder (diakroni), anerkender gaderne som samlet gruppe i det synkrone medsyn hver gang et nyt navn tilføjes gruppen. Diakronien er mindre væsentlig for navnegruppen.

Navnegruppens tema er særegent både set i forhold til den onomastisk normalsproglige modus og det onomastiske lokalområde. Mod syd og vest grænser gruppen op til stedet med de nordsjællandske lokaliteter som forled, imens der mod øst findes to navnegrupper opkaldt efter danske landsdele og sjællandske stednavne. Dertil er der spredte gadenavne af ældre dato, der ikke indgår i grupper, f.eks. Nørrebrogade. Mod nord, hvor gruppen stadig udbygges er det sværere at genkende den tematiske sammenhæng, både fordi der navngives efter mindre kendte skikkelser, og fordi flere ældre gader med andre navngivningsmotive er blevet opslugt af gruppen.

Men mod syd, øst og vest er gruppen klart afgrænset. Det er her, mit undersøgelsesområde ligger, og det er her, forestillingen om sted formentlig er tydeligst. Derfor vil jeg i det følgende se nærmere på, om der er andre navne end gadenavnene inden for denne del af Det Mytologiske Kvarter, der har navne i relation til temaet.

Der er i alt 75 handelsnavne og husnavne i udsnittet af Det Mytologiske Kvarter. Ud af disse er der kun 11 navne, der indeholder noget mytologisk i bred forstand.

⁹² At navnet blev *Det Mytologiske Kvarter* og ikke **Det Nordisk Mytologiske Kvarter* kan også skyldes, at det første er mere mundret at sige.

Gadenavn	Urbant navn	Lokalitetstype	Relation til det mytologiske tema
<i>Baldersgade</i>	<i>Aktivitetshuset Baldersgade</i>	Aktivitetshus til ældre mennesker	Sigter til beliggenheden på Baldersgade
	<i>Bifrost</i>	Integreret daginstitution	Regnbuebroen mellem Asgård og Midgård
	<i>Børnehuset Balder</i>	Integreret daginstitution	Opkaldt efter guden Balder. Sigter til beliggenheden på Baldersgade (ellipse)
	<i>Minerva film</i>	Filmselskab	Opkaldt efter den romerske gudinde Minerva, der beskytter håndværkere, skuespillere og undervisere
<i>Mimersgade</i>	<i>Café Viking</i>	Værtshus	Betegnelse for det nordiske folk, som troede på den nordiske mytologi
	<i>Mimers cykler</i>	Cykelværksted	Opkaldt efter guden Mimer. Sigter til beliggenheden på Mimersgade (ellipse)
	<i>Café Heimdal</i>	Værtshus	Opkaldt efter guden Heimdal. Sigter til beliggenheden på hjørnet af Heimdalsgade (ellipse)
	<i>HEIMDALSBORG</i>	Hus/bygning	Opkaldt efter guden Heimdal. Sigter til beliggenheden nær Heimdalsgade (ellipse)
<i>Nannasgade</i>	<i>Nannasalon</i>	Frisør	Tvetydig. Frisøren er enten opkaldt efter gudinden Nanna, og sigter til beliggenheden på Nannasgade (ellipse), eller frisøren kan være opkaldt efter en (tidligere) butiksindehaver
	<i>ÆGIRSHUS</i>	Hus/bygning	Opkaldt efter guden Ægir. Sigter til beliggenheden på hjørnet af Ægirsgade (ellipse)
<i>Ægirsgade</i>	<i>Café Ægir</i>	Værtshus	Opkaldt efter guden Ægir. Sigter til beliggenheden på Ægirsgade (ellipse)

Tabel 11: Handels- og busnavne indenfor undersøgelsesområdet i Det Mytologiske Kvarter der indeholder "noget mytologisk" i bred forstand.

Ud af de elleve urbane navne ovenfor sigter syv (muligvis otte) til beliggenhed på eller ved den gade, erhvervet/bygningen har adresse, primært ved benævnelse af forleddet i det pågældende gadenavn. I disse tilfælde skyldes navnevalget snarest den tilfældighed, at lokaliteten ligger på eller ved en gade, der tilfældigvis hedder noget mytologisk. Dette navngivningsmotiv er ikke ualmindeligt og findes også blandt eksempelvis kommercielle navne i undersøgelsesområdet i Indre By. F.eks. ligger værtshuset *Ny Adel BAR* på Ny Adelgade, caféen med navnet *Højbro C* ligger på Højbro Plads, og en skotøjsforretning med navnet *KGS NYTORV SKO* ligger på Kongens Nytorv (bemærk forkortelsen).

De forømtalte syv urbane navne skal altså ikke opfattes som en egentlig mytologisk navngivning, men som elliptiske dannelser, jf. *Mimers cykler* > **Mimersgade cykler*, *HEIMDALSBORG* > **HEIMDALSGADEBORG* osv. Navnet *Nannasalon* kan spille på

dobbeltheden mellem beliggenhed på Nannasgade og personnavnet Nanna, som kunne sigte til en tidligere butiksindehaver. Lokalteten har skiftet ejer efter jeg excerperede handelsnavnet og med ejerskiftet blev lokaliteten også omnavngivet. Det har desværre ikke været muligt, at finde den oprindelige navngiver af *Nannasalon*.

Derimod er navnene *Bifrost* og *Café Viking* dannet på associativ basis af temaet i Det Mytologiske Kvarter. De to navne ”digter altså med på historien” med navnedannelser inden for samme tematiske sfære, som stedet bærer præg af. Man kan således sige, at navnene ”identificerer sig” specifik til stedet *Det Mytologiske Kvarter*, idet navnene er dannet med udspring fra associationer givet af temaet og altså ikke ”bare” knytter an til en specifik gades navn.

Endelig forholder navnet *Minerva Film* sig til det bredere mytologibegreb, da første led i navnet sigter til den romerske gudinde Minerva, der beskyttede håndværkere, skuespillere og undervisning. Da lokaliteten betegner et filmselskab, er navnet derfor nok snarere givet med tanke på den romerske gudindes relation til skuespil end med tanke på en egentlig tilknytning til lokalområdet.

Endelig findes der to navne med relation til det mytologiske tema, men som formelt set ligger uden for Det Mytologiske Kvarter. Således *THORS PASSAGE*, der findes skrevet over en port på Dagmarsgade. *THORS PASSAGE* er navnet på en mindre adgangsvej igennem nogle baggårde. Adgangsvejen fører til Thorsgade, og derfor er *THORS PASSAGE* destinationsangivende, snarere end forankret associativt til navnegruppens tema. Endelig ses husnavnet *Balders-bus* på en huskarré med front til Nørrebrogade. Huskarréen ligger på hjørnet af Baldersgade, og navnet sigter derfor til beliggenheden ved gaden.

Der er en klar overvægt af handels- og husnavne/navne på huskarréer i Det Mytologiske Kvarter, som ikke sigter til noget mytologisk. Mange af de kommercielle navne er derimod deskriptive og sigter til lokaliteternes funktion, og hvilken service der tilbydes, jf. *Københavns Lyskopi*, *Jobcenter*, *Låsesmeden*, *Kingos Kirke Kontorer*, *Annes Møntvask*, *Kjoler* og *Express Pizz*.

Den samlede mængde af urbane navne i *Det Mytologiske Kvarter*, der ikke betegner gader, viser derfor ikke tydelige tegn på beliggenheden i et område med mytologisk gadenavnetema. En egentlig ”meddigtning” på det mytologiske tema ses kun i navnene *Bifrost* og *Café Viking*, dertil muligvis *Minerva film*. Det er to (muligvis tre) ud af i alt 75

urbane navne, der ikke betegner gader. Således findes stedskonstruktionen mestendels i gadenavnenes sammenfletning.

9.7. Forskelle og ligheder mellem den nordsjællandske navnegruppe og Det Mytologiske Kvarter

Den nordsjællandske navnegruppe og Det Mytologiske Kvarter blev dannet på forskellige måder. Den nordsjællandske navnegruppe blev født som gruppe, da otte navne inden for et defineret tema på et afgrænset sted blev givet samtidigt. Det Mytologiske Kvarter voksede derimod frem over tid med udspring fra Odinsgade navngivet i 1860. I 1893 ses det første belæg i kilderne om, at forestillingen om navnenes tematiske sammenhæng var til stede ved navngivningen af Heimdalsgade året forinden.

Forskellen mellem temavalg og konstruktionsmåder gør grupperne henholdsvis metonymisk og metaforisk forbundne. Den nordsjællandske navnegruppe er dannet ud fra et metonymisk princip, hvor nærhed til Nordbanens destination til Nordsjælland afstedkommer temaet. Da alle otte navne (hvoraf to aldrig blev implementeret) gives samtidigt, sker det med intentionen om, at navnenes tematiske og fysiske nærhed til hinanden vil danne gruppe. Navnegruppen dannes øjeblikkeligt.

Diakront forholder gadenavnene i Det Mytologiske Kvarter sig først metaforisk og siden metonymisk til hinanden. Det første navn i gruppen (Odinsgade) blev fæstnet metaforisk til gaden, men da de øvrige gadenavne byggedes på gruppen, skete det på baggrund af en associativ, metonymisk proces, hvor nye navne valgtes til inden for temaet, imens andre valgtes fra udenfor temaet. Det associative spring fra gadenavn til gadenavn skyldes både gaderne i gruppens fysiske nærhed, men udtrykker også en slags associationskæde. De første navne i gruppen, var opkaldt efter de mest centrale skikkelser i den nordiske mytologi: Odin, Thor, Brage, Balder. Herfra rykker man længere og længere ud mod periferien.

Dertil er der den forskel imellem temaerne, at den nordsjællandske navnegruppe består af navne, der udgør den onomastisk normalsproglige modus, mens Det Mytologiske Kvarter skiller sig ud herfra. Det var den samme forskel imellem temaernes relation til den onomastisk normalsproglige modus, der sås ved sammenligning imellem Löfdahl & Wenners (2011) undersøgelse af navnegruppen med krydderier som forled og Jørgensens undersøgelse af navnegruppen med lande som forled (Jørgensen 2002a & 2002b). Gruppen der skilte sig ud fra den onomastisk normalsproglige modus blev anvendt som

pejlingsmærke, mens gruppen af onomastisk normalsprogligt indhold ikke blev anvendt som pejlingsmærke. Om der pejles efter navnegrupperne, giver en indikation af, om de opfattes som særlige steder.

Det ligger uden for afhandlingens ærinde at undersøge, i hvor høj grad københavnernes bruger den nordsjællandske navnegruppe og Det Mytologiske Kvarter som orienteringsmæssige pejlemærker. Dog viser en googlesøgning (16. oktober 2014) 2.640 søgeresultater på ”Det Mytologiske Kvarter”, der både nævnes i blogs, boligannoncer og avisartikler, mens samme type søgning på en række variationer som ”det nordsjællandske kvarter Nørrebro”, ”Nordsjælland gadenavn Nørrebro” mv. derimod ikke giver søgeresultater. Det giver et billede af, at navnet *Det Mytologiske Kvarter* ikke nødvendigvis er en lokal dannelse, der udelukkende anvendes af lokale beboere, men at navnet har spredt sig til en større navnebrugerkreds, der også omfatter personer, der ikke har daglig gang i området. Den nordsjællandske navnegruppe har derimod ikke afsat skriftlige spor, som indikerer, at navnegruppen opfattes som et afgrænset sted.

Når man tager den onomastisk normalsproglige modus i betragtning, antyder sammenligning imellem disse fire navnegrupper altså, at grupperne, der skiller sig ud fra den normalsproglige modus har lettere ved at blive opfattet som sted. Men naturligvis kræver det en større kvantitativ undersøgelse at af- eller bekræfte tesen.

I *Det Mytologiske Kvarter* overdrives den onomastiske skalareduktion, da der appliceres informationstavler og males mytologiske motiver på gaderne inden for gruppen. Gruppen vækkes til live i et ”her og nu” og hvert enkelt monoreferentielt gadenavn hives op på et associativt funderet niveau, hvorved forestillingen om gruppe kan (gen)skabes. Med intention om at skabe gruppe bliver *Det Mytologiske Kvarter* ”semantisk gensprogliggjort”, og der indlejres en slags sproglig, symbolsk merbetydning, som er medskabende faktor for at sætte skel mellem stedet med denne symbolske betydning og identitet, og det omkringliggende gadenavnelandskab, som ikke bærer på samme.

Men en by er ikke statisk. Bygge- og byudviklingsprojekter skaber omvæltninger og forskydninger som ændrer ved eller genforener byens dele, hvilket både har konsekvenser for arkitektonisk og onomastisk stedskonstruktion. Certeau mente, at byudvikling privilegerer fremskridtet (Certeau 1980 (2010), s. 42). En af byplanlægningens utopiske diskurser er indførelsen af en ikke-tid, mente han, hvor man bestandigt ser byen i et synkront snit, da man som menneske er prisgivet nuet.

Men Certeau har kun delvist ret. De konstante forandringer og omfortolkninger af byens rum kan også skabe diskrepans til de urbane navne, der med propriets konserverende evne viser tilbage i tid og herved modarbejder den privilegering af fremskridtet, Certeau snakker om. Eller i mindste fald viser sig som et sprogligt brud med henvisning til diakronien i kontrast til nutidens medsyn og gruppenavnedannelsernes krav til en åben forbindelse til det talte sprog. Det er sådan et tilbageblik, vi nu skal tage.

9.7.1. De hvide myrer i den sorte tue

Også i Det Mytologiske Kvarter griber diakronien nemlig ind, og bryder med den homogene stedsforestilling. *Ole Jørgensens Gade* løber parallelt med Heimdalsgade og er en sidegade til Mimersgade og Nørrebrogade. Gaden ligger i udkanten af Det mytologiske Kvarter og udgør ikke et centralt brud i gruppedannelsen, men afstedkommer alligevel en (lidt for) kantet grænsedragning i det sydvestlige hjørne (se figur 49 ovenfor).

Opkaldelsesnavnet virker som et brud i den onomastiske orden på dette sted, da gaden ligger imellem Det Mytologiske Kvarter (der starter øst og nord for gadenavnet) og den nordsjællandske navnegruppe (der starter syd for Nørrebrogade). Gaden er det eneste opkaldelsesnavn efter en ikke-fiktiv person i mange gaders afstand, og dette brud med navnegruppens tema får gaden til at lyse op som en hvid myre i en sort tue, når man inspicerer kort. Men det er ikke det eneste bemærkelsesværdige ved gadenavnet. Gaden er nemlig opkaldt efter viktualiehandler Ole Jørgensen, som aldrig boede her, men sad i den bestyrelse, der ejede det grundareal, hvorpå gaden ligger (BR 1967, s. 10). Gaden blev anlagt i ca. 1900 og var privatejet indtil 1967, hvorefter den overgik til kommunalt styre og derfor også skulle officielt navngives.

Det fremgår af referaterne, at der er blevet foretaget en undersøgelse med henblik på en kortlæggelse af Ole Jørgensens ”fortjenester der kan berettige til, at en gade opkaldes efter ham” (BR 1967, s.10). Og der forsættes:

Efter det således for udvalget foreliggende opfylder Ole Jørgensen ikke de betingelser, der normalt kræves, for at en person skal kunne mindes ved gadenavngivning, men under hensyn til at gaden har været benævnt Ole Jørgensens Gade i over 65 år, findes det forsvarligt fortsat at lade den bære dette navn. (ibid., s. 11)

Trods Ole Jørgensens ringe indgriben i Københavns og Danmarks virkningshistorie, godkendes gadenavnet med henvisning til princippet om kontinuitet.

Der er tre private fællesveje, der bryder systematikken i Det Mytologiske Kvarter: *Vulkangade*, *Allersgade* og *Ole Jørgensens Gade*. *Ole Jørgensens Gade* ligger i udkanten af gruppen, og bruddet er derfor mindre påfaldende end dem, *Vulkangade* og *Allersgade* udgør. *Vulkangade* anlægges og navngives ca. 1909 i forlængelse af Vølundsgade, som sidegade til Nannasgade og løbende parallelt med Ægirsgade øst for gadestrækningen. Dog flankeres *Vulkangade* af Rådmandsgade øst herfor, og Rådmandsgade må siges at betegne en større forskel til den mytologiske gadenavnegruppe, end *Vulkangade* gør.

Da *Allersgade* navngives i 1860 sker det samtidigt med navngivningen af Gormgade. Begge disse navne falder uden for den mytologiske systematik, men systematikken fandtes endnu ikke på området, da størsteparten af gaderne endnu ikke var bygget. På tiden for navngivningen var det således kun Odinsgade, der bar et mytologisk gadenavn på dette sted. *Allersgade* er en omnavngivning fra *Allers Nygade* og *Gormsgade* omnavngives fra *Allers Nye Bredgade*. Gaden er opkaldt efter brygger, brændevinsbrænder og grundejer Christian Aller, der selv kun boede i området 1839-41. Selvom der ingen begrundelse gives for de valgte navne i 1860, ligner navnevalget *Allersgade* en imødekommelse af kontinuitetsprincippet, ligesom det var tilfældet med *Ole Jørgensens Gade*. Da *Allersgade* blev anlagt og navngivet, før den mytologiske systematik havde vundet indpas i området, betegner navnet derfor ikke oprindeligt et brud med forestillingen om sted netop her. Bruddet ligner mere et brud med det, Certeau betegnede som byplanlægningens utopiske diskurs om indførelsen af en ikke-tid. *Allersgade* peger tilbage i tid.

Men det er ikke givet, det oprindeligt udelukkende var de navngivende myndigheders fortjeneste, at Det Mytologiske Kvarter blev skabt. Både *Baldersgade* og *Bragesgade* er nogle af de første gader i systemet, men privatejede. Disse private fællesveje er ofte navngivet af grundejerne selv, som derfor har mulighed for at sætte aftryk i gadenavnelandskabet, og det står således ejerne af de private fællesveje frit for, om de ville melde sig inden for eller uden for en navnesystematik i et område.

Ejerne af de private fællesveje kan altså enten bryde med eller indskrive sig i en gruppenavnedannelse, hvis der findes en sådan i området. På den måde knytter de enten an til stedet og bygger videre på den historie, der skabes i det afgrænsede område, eller bryder med samme i individualismens navn eller fordi forestillingen om afgrænset sted ikke deles af de private navngivere. Da de private fællesveje *Farumgade* og *Esromgade* får deres navne ca. 1902-1903, tyder det samtidig på, at forestillingen om en afgrænset navnegruppe

og sted også er til stede udenfor myndighedernes skrivebord blandt beboerne og grundejerne i området i den nordsjællandske navnegruppe.

Den nordsjællandske navnegruppe fremstår derfor som en mere homogen navnegruppe, med færre urene navnelementer end Det Mytologiske Kvarter. Og da Esromgade og Farumgade ligefrem appliceres til gruppedannelsen på initiativ fra private navngivere, tyder det på, at forestillingen var bredere forankret end til myndighederne blot.

Alligevel er det Det Mytologiske Kvarter, der i dag har størst succes med at fremstå som gruppe og sted, selvom der ses flere urene elementer i navnegruppen. Informationstavlerne spiller naturligvis en stor rolle. Man kunne også have valgt at sætte informationstavler op i den nordsjællandske navnegruppe og malet billeder af fremtrædende nordsjællandske lokaliteter⁹³. Men da det ikke gøres, kommer den nordsjællandske navnegruppe til at ligne alle mulige andre steder i byen, som f.eks. kvarteret på Østerbro navngivet med danske provinsbyer eller kvarteret på Amager, ”hvor man kører Evropakortet rundt” (BR 18. november 1907, s. 1341). Gaderne i den nordsjællandske navnegruppe mimer destinationsangivende vejnavnes semantiske indhold, og da den samlede mængde gadenavne med stednavne som forled er særdeles udbredt, træder den nordsjællandske navnegruppe ind som del af den onomastisk normalsproglige modus, imens *Det Mytologiske Kvarter* træder ud derfra, da sidstnævnte navnegruppe har en særegen tematik.

Informationstavlerne og malerierne i gadebilledet i Det Mytologiske Kvarter tydeliggør en allerede eksisterende ”historie”. Der sker derfor egentlig ikke noget nyt, ud over at gadenavnene ”vækkes til live” igen, så vores associationer springer med fornyet kraft. Der er således tale om stedsbranding gennem proprier, der ”gensprogliggøres” for at styrke stedets identitet som særegent mytologisk. Og de hvide myrer i den sorte tue må man vælge at overse til fordel for et samlet helhedsindtryk. I denne forstand privilegerer byplanlægning måske alligevel fremskridtet.

Når man har ”brandet” stedet på denne måde netop her, skyldes det formentlig også ønsket om at nedsætte kriminaliteten i området. Ved at give stedet en identitet passer man måske også bedre på stedet, da det ikke fortaber sig i byens almindelige udstrækning, men er særegent, en andethed og et sted man kan tage ophold. Stedet er mere hjemligt, end

⁹³ Eksempelvis motiver af Esrum Kloster, Frederiksborg Slot i Hillerød osv.

gaderne, hvor man er i bevægelse mellem A og B. Og ved at knytte gaderne sammen til en gruppe, kan man altså skabe forestillingen om sted.

9.8. Den tomme etiket og merbetydning

I den vestlige udkant af *Det Mytologiske Kvarter* strækker det jernbaneareal sig, hvor Nordbanen tidligere løb. I dag udgøres arealet af Nørrebroparken og et rekreativt område, der blev indviet i 2014. Det rekreative område ligger nord for Nørrebrogade og udgøres af tre pladser i forlængelse af hinanden, der tilsammen udgør én stor plads med navnet *Superkilen*. De tre mindre pladser bærer navne inspireret af pladsernes forskellige farver og de oprindelige tiltænkte intentioner om funktion og brug. De to sydligste af pladserne falder inden for mit undersøgelsesområde.

Nørrebro Lokaludvalg ønskede, at det renoverede byrum skulle bære et navn, der knyttede det nye sted til den onomastiske identitet, der allerede var i området. I høringssvaret til Vejnavnenævnet foreslog lokaludvalget navnene Ydgård (sic!), Midgård og Asgård til de tre nye pladser, da disse navne:

... er mere i overensstemmelse med den øvrige navngivning i kvarteret. Derudover så mener Lokaludvalget, at man samlet bør navngive alle tre områder Bifrost. Bifrost er i den nordiske mytologi navnet på regnbuen, der forbinder Asgård og Midgård. Dermed relaterer navnet Bifrost både til de farvede pladser, til den øvrige navngivning i kvarteret og også til den multietniske kultur, der er i kvarteret. (Høringssvar fra Nørrebro Lokaludvalg 2012)

Endvidere ville navnet *Bifrost* knytte an til Heimdalsgade, der løber parallelt med det rekreative område og dermed også danne den nærhedsforbindelse mellem navnene som kendes fra den nordiske mytologi, da Heimdall bevogtede Bifrost.

Ydgård, *Midgård* og *Asgård* er navnene på de verdener i den nordiske mytologi, der bebos af henholdsvis jætter, mennesker og aser. I mytologien må man rejse ad regnbuebroen *Bifrost*, hvis man vil bevæge sig imellem verdenerne. *Bifrost* som samlebetegnelse for pladserne ville derfor også skabe associationer til en rejse imellem tre verdener.

Ved at vælge mytologiske navne til det nye rekreative område ville man bakke en onomastisk lokalhistorie op, som har præget kvarteret siden 1860. *Det Mytologiske Kvarter* havde på navngivningstidspunktet for Superkilen allerede et stærkt ”brand”, bl.a. promoveret gennem informationstavlerne. Navngivning i forlængelse heraf ville have været en ”naturlig”, men heller ikke overraskende navngivning, da et nyt mytologisk navn ikke

ville bære ”nyhedsværdi”, men støtte op om og forstærke kvarterets allerede tilrettelagte historie (brand).

Figur 54: Den 30.000 m²/ 750 meter lange Superkilen. Her vist på kortbilag vedr. navngivning af Superkilen, TMUs modereferat 18-06-2012.

Men de tre navne Ydgård, Midgård og Asgård blev ikke valgt. I Vejnavnenævnets indstilling til beslutning fremgår det, at:

navngivning af de tre zoner med hver deres pladsnavne ikke indgik i høringen [hos Nørrebro lokaludvalg], idet det af Vejnavnenævnets principper for navngivning fremgår, at for at en vej eller plads kan anses som passende at navngive, skal den som hovedregel være af en vis størrelse og have et orienterings- og/eller adressemæssigt formål, hvilket ikke er tilfældet med de tre zoner enkeltvis, som blot er nogle integrerede delelementer af parkstrøget. (TMU 18-06-2012)

Derfor benævnes de tre individuelle områder i modereferaterne henholdsvis grøn zone, sort zone og rød zone og er heller ikke officielt navngivet.

Man kunne imidlertid spørge, om det var rimeligt at afvise navngivningen af de tre pladser, når man i 2004 havde navngivet den noget mindre plads på modsatte side af Nørrebrogade overfor Superkilen (se figur 54 længere fremme). Denne lille plads blev opkaldt efter politikerens Aksel Larsen og kaldt *Aksel Larsens Plads*, men pladsnavnet har hverken ”orienteringsmæssigt formål” eller betydning for adresser i området. Pladsen ligger imellem Café Castro og Café Mazaj og er mindre end den mindste pladsenhed i Superkilen. Dertil gennemskæres *Aksel Larsens Plads* af en cykelsti (i dag kaldet Cykelruten), og da pladsen udgør ca. en fjerdedel af den røde zone, har Vejnavnenævnet enten handlet imod deres egne principper i 2004 eller ændret praksis for opkaldelse af pladser siden da. Jeg vender tilbage til Aksel Larsens Plads senere.

Selvom grøn zone, sort zone og rød zone ikke officielt navngives, bærer de alligevel i dag uofficielle navne, som er blevet hjulpet på vej ved en stærk identitet på internettet ligesom Carlsberg Byen. Superkilen er tegnet og bygget af den prisvindende arkitekt Bjarke Ingels, som er bredt kendt i arkitektkredse over hele verden. Formentlig (også) af branding-hensyn har Superkilen sin egen website og en engelsksproget app, man kan downloade til sin telefon. På Superkilens danske website kaldes den røde zone *Den Røde Plads*, den grønne zone *Den Grønne Park*, imens den sorte zone ikke benævnes⁹⁴. På den engelsksprogede app kaldes de tre individuelle pladser *The Black Market*, *The Green Park* og *The Red Square*, og Københavns Turistinformations website anfører pladsnavnene *Det Sorte Marked*, *Den Grønne Park* og *Den Røde Plads* under overskriften *Steder vi kan lide: Superkilen* (www.visitcopenhagen.dk).

På websitet og app'en Foursquare⁹⁵ hedder den sorte zone ”*Det Sorte Marked (a.k.a. Den Sorte Plads)*”⁹⁶. Her antydes det, at *Det Sorte Marked* opfattes som pladsens egentlige navn, da det nævnes uden for parentes, mens *Den Sorte Plads* opfattes som en sekundær navnevariant, jf. tilføjelsen ”a.k.a” (also known as) i parentes. Men den parentetiske tilføjelse kan også antyde, at navnet *Det Sorte Marked* ikke er blevet accepteret af navnebrugerne. Hvorfor ellers nævne, at der findes et alternativt navn?

Motivationerne bag *Det Sorte Marked*, *Den Grønne Park* og *Den Røde Plads* funderes ved første øjekast på det ligefremme; *Det Sorte Marked* er asfalteret med sort asfalt,

⁹⁴ Jf. www.superkilen.dk.

⁹⁵ Foursquare er en app med en tilsvarende websiteflade, der er udviklet, så brugere over hele verden virtuelt kan ”checke ind” på de lokaliteter, de befinder sig på, og beskrive og anbefale lokaliteten til andre brugere.

⁹⁶ Jf. <http://foursquare.com>

Den Grønne Park er beklædt med grønt græs, *Den Røde Plads*' asfalt har forskellige røde nuancer. Navnene udspringer af bogstavelig beskrivelse, der betegner et kvalitetstræk (farve) og en funktion (plads/park). Alligevel bærer *Det Sorte Marked* den overførte betydning 'det ulovlige, hemmelige marked for handel med varer og valuta', der måske især er en uheldig association til en lokalitet i bydelen Nørrebro, der bærer rygtet som Københavns mest kriminalitetsprægede bydel. Dette kan være skyld i, at navnet tilsyneladende ikke accepteres. Også *Den Røde Plads* bærer associationer til andet end farve, da den store plads ved Kreml i Moskva ligeledes bærer samme navn. I det følgende vil jeg se nærmere på *Den Røde Plads*.

9.8.1. Den Røde Plads. Krasnaja Plosjtjad

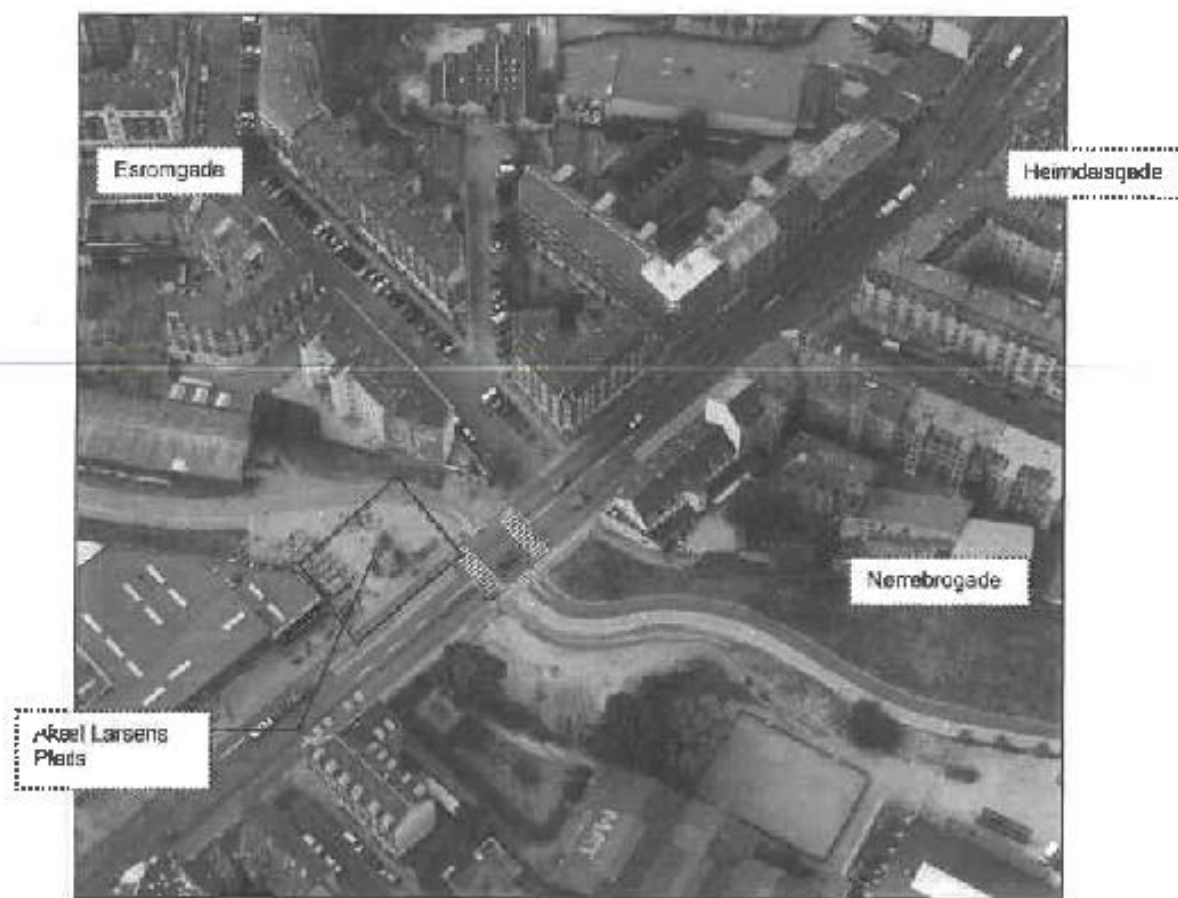
På *Den Røde Plads* er asfalten malet rød, pink og orange. Farveskiftet markerer, at man træder ind i et andet rum, der er forskelligt fra den omkringliggende by, og der sættes således visuelle grænser, der definerer inden for og uden for (se figurerne 55 og 56 længere fremme).

Pladsens visuelle fremtoning definerer pladsens omfang og definerer derfor også præcis hvor stort et område, der bærer navnet *Den Røde Plads*. Dette til trods griber navnet alligevel sprogligt ud over farvernes grænser, da pladsnavnet indgår som del af et mindre navnemiljø.

Over for Den Røde Plads, på den anden side af Nørrebrogade, har der siden senest 2003 ligget en café med navnet *Café Castro*, navngivet efter kommunisten Fidel Castro. I 2004 blev et mindre areal uden for caféen som nævnt navngivet *Aksel Larsens Plads* til minde om formanden for Danmarks Kommunistiske Parti og stifteren af Det Socialistiske Folkeparti. I 2011-2012 blev pladsen over for Café Castro og Aksel Larsens Plads malet rød og fik navnet *Den Røde Plads*. Endelig har sportshallen *Nørrebrohallen* fået ind- og udgangsdør mod Den Røde Plads, og da de fik en ny café i 2013-2014, døbte de den *Café Le Rouge* grundet de røde omgivelser på *Den Røde Plads*.

Inden for en relativ kort årrække er der altså blevet dannet flere urbane navne, der vender sig ind mod hinanden og sammen skaber et nyt sprogligt rum, hvor der ikke før var rum. Bemærkelsesværdigt er det især, at Vejnavnenævnet er en medvirkende faktor for at skabe enklaven af navne, der til sammen bærer associationer til kommunisme. Om det var tilsigtet eller ej ligger *Aksel Larsens Plads* lige uden for *Café Castro*, og det er vanskeligt ikke at

se disse navne i sammenhæng med hinanden. Dertil bemærkes at *Aksel Larsens Plads* er det sidst tilkomne navn af de to.

Figur 55: Arealet som navngives Aksel Larsens Plads i 2004. Café Castro ses til venstre ved det afmærkede areals sydvestligt gående side. Kortbilag fra Vejnavnenævnets forslag til navngivning af en plads efter Aksel Larsen. På den modsatte side af gaden ret overfor Aksel Larsens Plads ligger den plads, der i dag kaldes Den Røde Plads.

Som nævnt er *Aksel Larsens Plads* hverken adressebærende eller betegner et sted, hvor det er oplagt at tage ophold. Arealet bruges i sommerhalvåret af Café Castro til udendørs servering, men anvendes ikke til meget andet, da området simpelthen er for lille.

Alligevel skønnedes det i 2004, at arealet havde en passende størrelse til at være navnebærende. Til sammenligning ses det der bliver til *Den Røde Plads* på den modsatte side af den gade, der gennemskærer billedet (Nørrebrogade), ret over for Aksel Larsens Plads. *Den Røde Plads* må formodes at være ca. ti gange så stor sammenlignet hermed. Det tyder dog på, at man har ændret navngivningspraksis siden 2004, da det i Administrationsgrundlag for Vejnavnenævnet (2014, s. 9) hedder:

Før i tiden var der en tendens til, at man navngav flere og flere områder i byen – både små pladser, trafikknudepunkter og forvoksede vejkryds. Fra forvaltningens side var holdningen, at der skal være et formål med navngivningen – f.eks. orienteringsmæssige

hensyn. Vejnavnenævnet var enig i dette og i 2011 godkendte de en række principper for navngivning af pladser.

Princippernes opregnes, og navngivning af en lokalitet kan afvises hvis:

- Formålet ikke er orienteringsmæssigt
- Pladsen ikke er adressebærende
- Pladsen ikke er offentlig eller privat vej
- Det er tale om et privat areal, som eventuelt har karakter af forhave eller baggård
- Pladsen er lille (ibid.)

Det tyder på, Forvaltningen har ment, at Vejnavnenævnet gav for mange lokaliteter navne uden grund. Om *Aksel Larsens Plads* er et eksempel på en sådan lokalitet, kan ikke efterprøves. Men de sidste over 2000 års navngivningspraksis i Norden viser, at det oprindelig kun er lokaliteter, der har en særlig betydning for folk, som navngives. Det vil sige, der opstår navne på lokaliteter, hvis man har brug for at benævne dem i det omfang, at lokaliteten af den ene eller anden årsag skiller dig ud som f.eks. et hjem, et pejlemærke, et vadested m.m. Det er således påfaldende, at *Aksel Larsens Plads* er indtegnet på *Kraks kort over København og omegn* i 2012, men ikke er indtegnet på Google Maps september 2015.

Af dokumenterne vedr. navngivningen af *Aksel Larsens Plads* fremgår det, at navneforslaget er stillet af to personer, hvoraf den ene var medlem af Socialistisk Folkeparti. Det foreslås oprindelig, at en del af det nærved liggende *Borups Plads* omnavngives til fordel for den politiske opkaldelse, men forslaget afvises, da det vil resultere i adresseændringer. Som alternativ findes derfor det ovenfor viste areal og navngivningen vedtages uden høring, da det ikke er påkrævet, fordi navngivningen ikke medfører adresseændringer. Dog blev der givet en ”mindretalsudtalelse” fra daværende borgmester i København, Søren Pind fra partiet Venstre, der ikke kunne tilslutte sig navngivningen. Det begrundes ikke hvorfor.

Navneforslaget vedtages med fem stemmer for, tre imod, mens tre personer stemte blankt. Stemmerne for og imod fordelte sig i overensstemmelse med politisk grundholdning, således stemte repræsentanter fra Socialdemokratiet, Socialistisk Folkeparti og Enhedslisten for, mens politikere fra Venstre, Konservative og Dansk Folkeparti stemte imod. Det er således et venstreorienteret flertal, der afstedkommer opkaldelsen. Men om Vejnavnenævnet var bevidste om, at *Café Castro* allerede lå her, hvor man ville placere *Aksel Larsens Plads* melder beslutningsprotokollen ikke noget om (BTU-449/2004).

Det kan næppe overraske, at man som medlem af et politisk parti ønsker en lokalitet opkaldt efter stifteren af det parti, man tilhører. Man synes vel med rette, pågældende

person bør hædres. Men spørgsmålet bliver, hvor dybt denne politisk motiverede navngivning stikker?

I 2014 blev Vejnavnenævnets navnebank offentlig tilgængelig. Navnebanken indeholder de emner og personer Vejnavnenævnet ”gemmer” til kommende navngivninger i København. Af navnebanken fremgår det, at de tre største grupper af stillingsbetegnelser med navngivne personer, man ønsker at opkalde efter, grupperes som følger: 21 navngivne ”arkitekter/designere” med overvægt af designere og møbelsnedkere, 15 navngivne politikere og 14 navngivne billedkunstnere. Til sammenligning oplistes fem musikere indenfor genrerne pop, rock og jazz, tre forfattere samt to filminstruktører.

Det kunne tænkes, at de få forfatternavne i navnebanken skyldes, at der allerede er opkaldt med dette motiv. Men en stikprøve med udgangspunkt i den ligeledes på politisk initiativ vedtagne ”kulturkanon”⁹⁷ fra 2006, viser, at ud af de i alt 33 forfatternavne har femten fået opkaldt en gade eller plads efter sig, imens fjorten fortsat ikke er hædret. To af forfatterne kan der ikke navngives efter, da den ene stadig lever og den anden døde sidste år. Og da Thøger Larsen har en gade i nabokommunen Ballerup, kan der formentlig ikke opkaldes efter ham grundet den tætte placering.

Blandt forfatterne på Kulturministeriets kulturkanon, der ikke har fået opkaldt en lokalitet efter sig, kan bl.a. nævnes den folkekære Per Højholt og Inger Christensen. Sidstnævnte burde stå højt på Vejnavnenævnets liste over mulige opkaldelseskandidater, da hun er kvinde. Men hun savnes altså i navnebanken. Dertil savnes også andre markante danske forfattere, som ikke er indbefattet af Kulturkanonen, men som dog har spillet væsentlige roller i dansk litteratur, således f.eks. Broby-Johansen der indvarslede ekspressionismen, H.C. Branner, der skrev den første kollektivroman, eller den folkekære Martin A. Hansen, ved hvis død i 1955 der blev erklæret landesorg.

Endnu engang ser vi altså konturerne af, hvordan opkaldelsesmotivet kan afhænge af referenceramme, da det ligner, det politiske Vejnavnenævn først og fremmest høster inspiration fra deres egen politiske referenceramme. Faren ved dette er en mulig overvægt

⁹⁷ ”Kulturkanonen” er en liste over de kunstværker, Kulturministeriet definerer som uomgængelige og markante eksempler på dansk kulturarv. Listen består af ”108 værker fordelt på otte kategorier: arkitektur, billedkunst, design og kunsthåndværk, film, litteratur, musik (hvv. Partiturmusik og populærmusik), scenekunst samt børnelitteratur [...] Inden for hver kategori er der udvalgt 12 værker, musik dog med 12 værker inden for såvel partitur- som populærmusik. Daværende kulturminister Brian Mikkelsen fremlagde i 2004 sit projekt med udarbejdelsen af en kulturkanon...” (DST). At listen indeholder i alt 33 forfatternavne skyldes, at et af værkerne på Kulturkanonen er en lyrikantologi.

af opkaldelse efter politikere på bekostning af andre erhvervsgrupper til mulig frustration blandt de personer, der måske hellere ønskede at hædre kulturpersonligheder.

Fra 2001 til i dag er der dannet tre nye opkaldelsesnavnesystemer, hvor flere gader navngives samtidigt efter stillingsbetegnende tema. Systemerne falder i opkaldelse efter hhv. syv jazzmusikere i ét system, 10 skuespillere i ét system og 5 billedkunstnere i ét system. Derudover er der navngivet 58 gader med opkaldelsesmotivet spredt over København, hvoraf nogle navne relaterer sig til allerede tilrettelagte motiver i byen (f.eks. Carlsberg-grunden). Af disse 58 gader er 28 opkaldelse efter politikere, der primært har været medlem af Borgerrepræsentationen, mens de resterende 30 navne er opkaldelse efter personer med andre erhverv, således bl.a. opkaldelse efter et par musikere, en videnskabsmand, en forfatter (fra Kanonlisten) og en arkitekt.

I Administrationsgrundlag for Vejnavnenævnet står der under punkt 9.3. ang. praksis i de tilfælde, hvor medlemmer af vejnavnenævnet selv fremsætter forslag til navngivning, at da: ”forslagene kan være politisk motiverede, skal forvaltningen give sin anbefaling i forhold til almindelig politisk jugement” (2014, s. 20). Nævnet er altså opmærksom på faren for, at navngivning i byen kan være politisk motivet. Derfor kan det undre, at der slet ikke gives restriktioner for politiske motiver bag navngivning, især fordi der gives tydelige restriktioner imod navngivning med økonomiske og kommercielle intentioner (jf. bl.a. *ibid.* s. 9). Således er den eneste restriktion mod politisk motiveret navngivning den ovenforstående, hvor politikere altså skal tjekke politikere.

Opkaldelsesmotivet bliver i høj grad politisk. Dette fordi en så stor andel af de personer, der navngives efter er politikere sammenlignet med antallet af personer inden for andre erhverv (sammenlign opkaldelse efter 28 politikere med opkaldelse efter en forfatter på små 15 år). Denne skævvridning er i sig selv udtryk for politisk motiveret navngivning, fordi afdøde politikere tilgodeses på bekostning af andre erhverv. Billedet bliver kun tydeligere, da fraværet af andre navngivningsmotiver er slående. Skævvridningen tilsættes endvidere forskellige tiders politiske strømninger, når venstreorienterede politikere i nævnet stemmer for navngivning efter venstreorienterede politikere, mens højreorienterede politikere stemmer imod. Da det endvidere er skiftende tiders partipolitiske sammensætning i Borgerrepræsentationen, der bestemmer, hvilke personer der sidder i Vejnavnenævnet, kan det afspejle sig i, hvem der navngives efter.

Motivationen bag det politisk vedtagne *Aksel Larsens Plads* og det på privat initiativ navngivne *Café Castro* er begge opkaldelse med intentionen om at hædre den person, der

opkaldes efter. Allerede i 1998 blev Aksel Larsen foreslået som en omnavngivning af gaden *Center Boulevard*, men forslaget blev afvist med henvisning til, at man helst undgår omnavngivninger (jf. BTU, 21141.0010/98). Siden da har navnet ligget i Vejnavnenævnets navnebank og ventet på en passende lejlighed, som altså fandt sted i 2004.

Anderledes hedder det sig imidlertid med motivationen for *Den Røde Plads*, der altså ikke er et officielt godkendt navn til pladsen, men som formidles som navn på Superkilens app. I et fjernt hjørne på pladsen hænger et ganske lille skilt med teksten ”Krasnaja Plosjtjad”, det russiske navn for *Den Røde Plads* skrevet på kyrillisk.

Figur 56: Til venstre ses skiltet i hjørnet af *Den Røde Plads* på Superkilen. Ophængt på busmuren Nørrebrogade 212 på facaden, der vender ind mod pladsen. Til højre ses et view over *Den Røde Plads* set fra Nørrebrogade mod Mimersgade i modsatte hjørne skiltet ”Krasnaja Plosjtjad”.

På Superkilens app kan man læse om de skilte og interiører, der findes på Superkilen (dette vender jeg tilbage til senere). Her kan man læse om *Den Røde Plads* i Københavns reference til *Den Røde Plads* i Moskvas etymologi:

Det russiske ord ’krasnaya’, der i dag primært betyder ’rød’, betød oprindeligt ’smuk’. Navnet betegnede den karakteristiske Vasilij-katedral med løgkuplerne fra 1590, men det smittede derefter af på omgivelserne. Pladsen gled altså først over i betydningen ’rød’ med tiden. Til at begynde med var den bare smuk. Superkilens Røde Plads er derimod født rød. (Superkilens app, 2014)

Opkaldelse er altså motivet bag *Den Røde Plads* i København. Dog er navnet givet grundet den særlige afledte betydning ’rød’, skrives der, hvorved navngiverne fraskriver sig øvrige associationer tilknyttet *Den Røde Plads* i Moskva. Men fra adjektivet ’rød’ kan vores associationer derefter springe fra synsindtryk til den overførte betydning ’socialisme’, der leder tankerne hen på *Den Røde Plads* i Moskva, hvor vi også guides hen af den kyrilliske stavemåde. Dog med en ny forståelsesramme af opkaldelsesmotivets etymologiske betydning, som man jo netop har læst om på app’en. Der fortælles altså en kompleks

historie, hvor der indlejres flere forskellige historier, som knyttes til stedet og formidles gennem teknologi.

Derfor er historien og den tilrettelagte associative merbetydning heller ikke for alle. *Den Røde Plads* er ikke bare et område og en plads, men et stykke kommunikation, der ligesom informationstavlerne i *Det Mytologiske Kvarter* byder os at stå stille og undersøge sagen nærmere.

”Krasnaja Plosjtjad”-skiltet er ganske lille og placeret i et så fjernt hjørne, at man kun opdager det, hvis man udforsker pladsen eller tilfældigt går ind i dét hjørne. Da navnet samtidig er skrevet på russisk, er det umiddelbart u-dechifrerbart for den som ikke er kyndig i kyrillisk. Navnet kan derfor først dechifreres (eller en formodning kan bekræftes), hvis man downloader Superkilen-app’en, eller hvis man indlader sig på de associationer lokaliteten er indlejret med, og som er forankret i navnet. Pladsen er fysisk rød, og selv hvis man ikke vidste, *Den Røde Plads* var navnet, ville det være en oplagt at sige ”lad os mødes på den røde plads”. Herfra springer manges associationer til Moskva, da *Den Røde Plads* formentlig er en af de kendteste lokaliteter i Moskva. Herfra kommer vi til socialismen og farven rød’s overførte betydning. Man forsøger at indkode lokaliteten med så mange historier, associationer og referencer på kryds og tværs, at stedet bliver betydningsmættet. Og det er alt dette, navnet *Den Røde Plads* gerne skulle kunne kommunikere.

Den Røde Plads er et genkommende navngivningsmotiv. Også blandt stednavnene på Carlsberg-grunden blev der optegnet en *Den Røde Plads*, som blev kaldt sådan, fordi den lå omkranset af spir og kupler ved de monumentale bygninger *Gærkælderen* og *Bryghuset*. Derfor lignede pladsen *Den Røde Plads* i Moskva, mente de⁹⁸.

I Holstebro ligger der også en *Den Røde Plads*. Holstebro Museum og Lokalhistorisk arkiv har berettet, at pladsen stod færdig maj 1977, og fik sit navn da den er belagt med teglrøde klinker. Derfor kaldte folk allerede pladsen *Den Røde Plads*, inden den stod færdig og blev officielt indviet 7. juni 1977 (e-mail, Würtz 9. september 2015). Pladsnavnene i Holstebro og på Nørrebro er altså begge givet med tanke på lokaliteternes røde farver, men associationer til *Den Røde Plads* i Moskva er næsten umulige at undgå.

⁹⁸ Jf. sammenligningsnavn.

Figur 57: Udsigt over Den Røde Plads på Nørrebro set fra Mimersgade mod Nørrebrogade. I baggrunden ses Café Castro og Aksel Larsens Plads.

9.8.2. Superkilen

Den Røde Plads er én ud af de tre pladser, der til sammen bærer navnet *Superkilen*. *Superkilen* blev navngivet i 2012, og det fremgår af mødereferatet med indstilling og beslutning, at navnet valgtes, fordi det allerede var i brug på navngivningstidspunktet. Således indstiller Vejnavnenævnet, at:

hele strækningen fra Tagensvej til Nørrebrogade navngives med ét samlet navn, Superkilen, sådan som strækningen allerede hedder i folkemunde. Navnet passer godt til projektets formål om at skabe en markant sammenhæng mellem bykvartererne øst og vest for parkstrøget. Superkilen var en arbejdstitel på projektet helt tilbage fra projektets start. (TMU, 18/06-2012)

Navnet *Superkilen* kan som projektets arbejdstitel føres tilbage til 7. juni 2006, hvor det optræder i forbindelse med drøftelser om byfornyelsesprojektet ”Områdefornyelse Mimersgadekvarteret”. I mødereferatet fra 29. juni 2006 er de fire projekter, der tilsammen udgør områdefornyelsesprojektet defineret. Det ene projekt bliver det senere *Superkilen*, der i projektets spæde start er en ”Retablering og fornyelse af det eksisterende grønne areal mellem Mjølnerparken og Heimdalsgade med etablering af aktivitetsfelter (‘Superkilen’)”

(TMU, 353/2006). Navnet *Superkilen* introduceres som nyt og uofficielt navn, markeret ved brug af både parentes og anførselstegn.

Projektet om etableringen af pladsen, som hedder *Superkilen*, blev udviklet af Partnerskabet for byudvikling af Mimersgadekvarteret, bestående af Realdania og Københavns Kommune, mens selve lokaliteten, som tidligere nævnt, er designet af arkitektfirmaerne Bjarke Ingels Group (BIG), Topotek1 samt kunstnerkollektivet Superflex (jf. *superkilens* app). Først skal det handle om navnet *Superkilen*, dernæst om navnet *Superkilens* relation til denotatum.

Administrerende direktør for Dansk Bygningsarv, Thomas Martinsen, der var med i udviklingsprocessen helt fra start, var også en af dem, der stod bag navnedannelsen *Superkilen*. Han har bekræftet, at *Superkilen* opstod som navn før projektets egentlige start, da man kortlagde muligheder og udfordringer for områdefornyelsesprojektet. Om navnet *Superkilens* opkomst hedder det:

Jeg husker ikke præcist, hvordan og hvornår navnet opstod. Men navnet var jo inspireret af, at området var en 'kile', der adskilte – en 'kile' mellem nogle bygningsmæssige 'bagsider' – og visionen var jo at aktivere denne 'kile' og dette byrum – vel derfor 'super'. (e-mail, Martinsen, 2. januar 2013)

Efterleddet substantiv *-kile* valgets altså for ordets dobbelte betydning, både om noget der adskiller personer eller skader en proces og i den terrænmæssige betydning om noget der er ”forholdsvis tykt eller bredt i den ene ende og spidst eller smalt i den anden” (DDO). Kigger man på figur 53 ovenfor, vil man imidlertid se, at området ikke fremstår særligt kileformet.

Efterleddet skal forstås i sammenhæng med visionen for områdefornyelsesprojektet, der havde til formål at vende en (dårlig) udvikling i området til noget andet (positivt). Om forleddets *super*s egentlige betydning er Martinsen mere vag, men det indikeres, at den tiltænkte betydning er udtrykket *super*s adjektiviske betydning ”usædvanlig god, smuk, interessant, fordelagtig el.lign.” (DDO). Dertil antager *super*-emfatisk karakter med positiv betydning, når det anvendes som første led i sammensætninger (ibid.).

Navnet kan derfor tolkes som 'det særligt gode kileformede terræn', hvor efterleddet *kiles* overførte betydning vendes om takket være forleddet. Som første led i sammensætningen beskriver *super* efterleddet *kilen*, der både har den kileformede fysiske udformning, og karakter af noget der skader en proces, men forleddet ”lover”, at alt er godt. Navnet skruer vores forventninger op. Vi forventer at opleve noget ud over det sædvanlige på en positiv måde, da navnet opfattes lokalitetsbeskrivende ligesom andre

navne med efterled 'kile', som f.eks. marknavnet *Nørrekile* 'det nordlige kileformede terræn'⁹⁹ og andre beskrivende dannelser som *Rådhuspladsen* 'pladsen ved rådhuset', *Hillerødmotorvejen* 'motorvejen der fører til Hillerød' osv.

Men det særlige ved navnet *Superkilen* er, at det ikke beskriver et karaktertræk ved lokaliteten i konkret forstand. Derfor bliver navnet abstrakt, anskueligheden formindskes, og en konkret forestilling udebliver i modsætning til navne som *Nørrekile(n)* og *Rådhuspladsen*. Ordet *super* er et engelsk låneord, der kom ind i dansk i ca. 1960 (Jarvad, 1999), og når det i dag anvendes som præfiks og adjektiv i sammensætninger virker *super*, som nævnt, med en enfatisk, positivt forstærkende effekt på hele ordet og vækker i mindre grad en forestilling som adjektiverne 'lille', 'blå' og 'glad' eksempelvis gør. Selvom navnet introducerer en kontekst af positiv beskaffenhed og skruer vores forventninger til lokaliteten op, er det uklart, hvad man burde forvente sig.

Ordet *Super* kendes ikke som navnelement i andre danske stednavne, men bruges i kommercielle navne i samme enfatiske, positive betydning. Således f.eks. virksomhedsrådgivningsfirmaet *Super Navigators* 'navigatørerne der er gode ud over det sædvanlige' i Indre By, der anvender adjektivet *super* i denne betydning i deres navn.

Men *super* er også et modeord. Som lektor ved Kunstakademiet i Aarhus, Brett Bloom skriver:

Da jeg lige var flyttet til Danmark, syntes jeg, det var mærkeligt, hvor tit superlativet [sic!] 'super' blev anvendt i navne på ting – Superflex, *Superkilen*, Superbrugsen, Super Best, Supertanker, Superdry, super... (Bloom 2013, s. 59).

Superkilen identificeres let som et moderne og nydannet navn, og det er også det første stednavn (dvs. formelt ikke-kommercielle navn), der har *super* som forled.

Vi kender primært navne med forled *super* fra privatnavngivne, kommercielle erhverv. *Super* er et værdiladende adjektiv. Forleddet i *Nørrekile* beskriver beliggenhed set fra navngiverens placering sønden for, og forleddet agerer således "objektiv beskriver", i det omfang, vel at mærke, at der med valget af forled tages hensyn til fakta. Forleddet i *Superkilen* beskriver derimod de navngivende subjekters værdiladede dom over stedet.

Men hvad nu, hvis vi ikke synes, *Superkilen* er super? Navnet har potentiale til at "dele vandene" mellem dem, som er enige, og dem som er uenige i udsagnet. Det er lige før

⁹⁹ Efterled 'kile' kendes især som marknavneelement, jf. <http://danmarksstednavne.navneforskning.ku.dk/>.

navnet kræver, man har en holdning til stedet - det kræver *Nørrekile* ikke, for hvis man placerer sig sønden for lokaliteten, er udsagnet jo rigtig nok, såfremt markstykket da også har kileform. Også herved bryder *Superkilen* med traditionel navngivning, da der mig bekendt ikke findes tilsvarende værdiladede navne i København givet af de offentlige myndigheder. Man får derved indlagt en holdning i navnet, som reproduceres og videreformidles, hver eneste gang navnet siges.

Dertil er navnet dannet med efterleddet *kile* i bestemt form. Hermed tages der patent på klassen af ”superkiler”, og denne særstatus forstærker det i forvejen forstærkede udtryk. Der er således to forstærkende elementer i navnet på samme tid, der sigter til lokalitetens uovertræffelighed, dels på udtryksniveau i form af *supers* leksikalske betydning, dels på grammatisk niveau ved bestemtheds morfemets singulariserende funktion. *Superkilen* er en hyperbel.

Da navnet godkendes i 2012, godkendes der altså et værdiladet navn. Det har den konsekvens, at man som navnebruger kommer til at udtrykke en særlig holdning til stedet, når man siger navnet, upåagtet hvad navnebrugeren selv måtte mene om stedet.

Navnet blev valgt, fordi det allerede hed sådan i folkemunde, lød begrundelsen. Men hvor stor var denne navnebrugerkreds reelt på det tidspunkt, navnet blev officielt? Dette kan desværre aldrig undersøges til bunds, men jeg nærer en tvivl om, at navnet kan have nået særlig vidt omkring uden for den kreds af mennesker, der var involveret i planlægnings- og byggeprojektet. Spørgsmålet bliver derfor, om kredsen af mennesker der indgik i udviklingen af *Superkilen* er talrig nok til at udgøre ”folkemunden”, dvs. ’det man siger blandt folk’?

Da navne fæstner sig til lokaliteter, når man har behov for at udpege dem, har de mennesker, der har været involveret i *Superkilens* tilblivelsesproces, haft behov for at benævne det, de arbejdede med. Derfor opstod arbejdstitlen. Da de politikere, der forvalter ny- og udbygning af København, samtidig er dem, der vælges til Vejnavnenævnet, er det altså de samme mennesker, der er involverede i udviklingsprocessen som i sidste ende træffer afgørelse om navnet. Projektet stod på fra 2006-2012. Det virker derfor sandsynligt, at navnet *Superkilen* i løbet af denne seksårige periode, hvor samme betegnelse er blevet brugt i samme monoreferentielle betydning om samme lokalitet, har fæstnet sig i denne specialiserede navnebrugerkreds med en sådan naturlighed, at de ikke kan forestille sig, lokaliteten skulle bære et andet navn. Og at *de* derfor udgør ”folkemunden”, fordi

konventionen er fuldbyrdet for dem, og det derfor virker ufravigeligt og ”naturligt”. Men det kan hverken af- eller bekræftes.

Superkilen blev brandet som en ”park med ekstrem borgerinddragelse” (Bloom 2013). Brett Bloom sår imidlertid tvivl om, i hvor høj grad lokalbeboerne på Nørrebro har været med til at udvikle byrummet. Gennem interviews med lokale beboere og folk i de firmaer, der designede byrummet, viser han, hvordan projektet var en anderledes topstyret proces (ibid.). Der har dog været forhandlingsprocesser og møder mellem lokalbefolkningen, lokalforeningen og byudviklerne, og her kan navnet *Superkilen* have været anvendt. Men når Bloom sår tvivl om graden af borgerinddragelse, sætter det samtidig tvivl ved graden af borgerinddragelse angående navnevalget. Igen må man spørge i hvor høj grad navnet *blev* anvendt ”i folkemunde” og om det indbefatter folk også udenfor planlægningsmødernes vægge. Og hvis navnet kun blev anvendt af folk, der var involverede i tilblivelsesprocessen, må man endnu engang spørge, hvor mange det mon var, og om det er nok til at udgøre ”folkemunden”.

I dag fremstår pladsen *Superkilen* som et designet og specialiseret byrum med nøje udvalgt interiør og farver. For at omfavne Nørrebros multietniske identitet, og ”for at markere lokalbefolkningens 57 forskellige kulturelle baggrunde, udstyres det lange byrum med 57 forskellige stykker gadeinventar, indhentet fra 57 forskellige lande” (Habermann, 4. august 2011). På *Superkilen* egen website udtrykkes det ”konceptuelle udgangspunkt” som ”Tre zoner, tre farver - ét globalt kvarter” (www.superkilen.dk).

Superkilen og de tre pladsnavne introducerer en ny onomastisk strategi i området, der danner forskel til *Det Mytologiske Kvarter*. Hvor Nørrebro Lokaludvalgs navneforslag *Bifrost* appellerede til den allerede foreliggende mytiske historie i området, bryder *Superkilen* hermed og markerer ”andethed” både som sprogligt brud og ved at fremvise en helt anden form for sted. Selvom *Superkilen* som navn allerede bryder med traditionel dansk stednavngivning, forstærkes det fremmedartede, da lokaliteten faktisk ”kiler” sig ind i *Det Mytologiske Kvarter* og adskiller området i to dele. Her er der altså ikke tale om en forlængelse af en foreliggende systematik i området, som vi så med Humleby og Carlsberg Byen. Her skabes tværtimod et brud til det omkringliggende onomastiske landskab.

Bloom kritiserer stedet *Superkilen* for at ekskludere mere end inkludere, både i selve tilblivelsesprocessen og som pladsen foreligger i dag. Han beskriver tillige pladsen *Superkilens* visuelle fremtoning som en andethed, men ”det føles mere som et computerspil end som en offentlig park” (Bloom 2013, s. 49). Og han fortsætter:

Den tunge trafik af idealiserede billeder af parken på internettet og i designblade viser parken i fugleperspektiv, hvorved der gives en samlet fornemmelse af rummet, som er næsten umulig at få på stedet. Mange mennesker vil allerede have oplevet parken via disse onlinebilleder eller ved hjælp af en app på deres mobiltelefoner, inden de går ind i parken. /Når vi kommer ind i parken, ved vi, at noget er meget anderledes. Det fremstår særegent visuelt sammenhængende og strømlinet på en måde, der ikke er ligesom andre af byens parker. (ibid.)

Trods projektets bagvedliggende idealer om at hylde den multietniske kultur, at inkludere og invitere indenfor, kommer området også til at pege på, at der findes et ”udenfor”. *Superkilen* lukker sig om sig selv og bliver selvberoende, men på en helt anden måde end Det Mytologiske Kvarter. Men også *Superkilen* er et skriftens sted, afhængig og formidlet af internettet, en app, blogs osv. Dette vender jeg tilbage til senere.

Fra kortperspektivet ses kun ét navn, og det giver ikke den samme fornemmelse af fortætning, som de tematiske gadenavnegrupper skabte. Her er det bruddet med den traditionelle stednavngivning og bruddet til områdets normalsproglige modus, der varsler om, at der er noget andet på færde.

Superkilen ligner et fiktivt navn fra en tegneserie. Tolvte bind af sci-fi-tegneserien *Linda og Valentin – agenter i tid og rum* hedder Tordenkilen fra Hypsis (1985). Der er ikke langt fra Tordenkilen til *Superkilen*. I denne kontekst bliver *Superkilen* en obskur blanding af populærkulturens overtydelige navngivning, hvor det homonyme sammentræf mellem proprium og appellativ er altafgørende (sammenlign med Supermand), og det (i forhold til tegneserieuniverset) bedagede efterled *-kilen*, der især kendes fra marknavne. Navnet *Superkilen* bryder derfor både med traditionel stednavngivning, bryder med det omkringliggende onomastiske landskabs sproglige norm, mens forled bryder med efterled og omvendt. Endelig udgør navnet paradokset, at ’kile’ bærer den overførte betydning ’splid imellem folk’, mens intentionen var, at folk fra alle nationaliteter kunne samles på dette sted.

9.9. Fra globalisering til ikkested

Selvom pladsen *Superkilen* i sin særegenhed fremstår som en afgrænset enhed, er det alligevel svært at definere stedets egenart. I det følgende vil jeg kort hvile ved *Superkilens* lokalitetstype. Hvis skalareduktion var forsøget på at gøre byens uoverkommelige masse forståelig igen, er *Superkilen* måske modsvaret på dette. Afgrænset bestemt, men intentionen ligner ikke skalareduktionens ønske om at skabe orden i det uordnede. F.eks. er der

intet officielt skilt, der fortæller, at man er ankommet til Superkilen, eller hvad den handler om. Man kan downloade en app til sin smartphone (hvis man har en), med et kort, forklaringer og videoer af designprocessen, for at finde ud af, hvor man befinder sig, og hvad der foregår. (Bloom 2013, s.50)

Desorientering og rummets tilegnelse gennem skrift synes at være centralt for parken. De 57 genstande fra andre lande, taget ud af deres oprindelige kontekst og samlet netop her, skaber illusionen af, at vi er et andet sted end i Danmark, på Nørrebro. Men stedet ligner heller ikke andre steder, vi kender. Hver gang vi genkender byinventar fra et andet land, brydes genkendelsens hjemlige følelse, da det næste objekt vi øjner, er af ukendt national oprindelse, eller noget vi genkender fra et andet land. *Superkilen* er både en slags allesteder og ingensteder.

Måske er det netop stedets ubestemmelige karakter, der gør stednavnet svært at tolke på andet end et morfologisk identificerbart niveau, som en sammensætning af adjektiv *super* og substantiv *kile* i bestemt form. Imidlertid afstedkommer den morfologiske diagnostik nye spørgsmål, for hvorfor er det kileformede terræn noget ud over det sædvanlige på en positiv måde? Som nævnt er *Superkilen* slet ikke så kileformet endda (jf. figur 53 ovenfor). Er det så alligevel *kiles* overførte betydning som noget, der adskiller, der er efterleddets egentlige betydning? Martinsen skrev selv, at navnet var ”inspireret af, at området var en ’kile’ der adskilte – en ’kile’ mellem nogle bygningsmæssige ’bagsider’” (e-mail, Martinsen, 2. januar 2013), skal vi forstå det i bogstavelig eller overført forstand? Eller er det måske meningen, det faktisk er uafgørligt? Samtidig kræver navnets indbyggede værdiladning, at vi må forholde os til stedet og sammenligne navnets udsigelse med den fysiske lokalitet. For er vi enige med navnets udsigelse? Navnet afstedkommer flere spørgsmål, end det besvarer. Lige sådan lokaliteten. Og derfor kan vi køre i ring i forsøget på at forstå, hvad navnet sigter til, og hvad vi selv synes om navnet og om stedet.

Fra et globaliseringsperspektiv er *Superkilen* et udtryk for frakoblingsstrategi, det modsatte af en tilbagekoblingsstrategi. Karine Stjernholm (2013, s. 14) definerer frakobling som:

... en global homogeniseringsproces der man frakopler lokal kultur til fordel for en global kultur. Det kan forstås som en proces der opprinnelsen til kommunikasjon, samhandling og ting bliver stadig mer abstrakt, samtidig som de fungerer over stadig større områder. (2013, s. 14)

Både lokaliteten og navnet *Superkilen* frakobler sig fra lokalområdet på flere niveauer. For det første formidles lokaliteten primært gennem en app, der tolker og forklarer, hvad

lokaliteten er. At det er intentionen og nødvendigt, at vi skal tilegne os lokaliteten *Superkilen* på den måde, skaber en distance mellem navn og lokalitet, da stedet ikke forstås intuitivt gennem navnet eller omvendt. Et navn *behøver* ikke beskrive lokaliteten (sandfærdigt), men toponymernes normalsproglige modus er en slags ”virkelighedsbeskrivelse”, som man har kunnet tilslutte sig på navnedannelsestidspunktet (jf. kapitel 8.3.). I tilfældet *Superkilen* formidles og forklares forbindelsen mellem navn og lokalitet imidlertid, før den forstås, selvom navnet er dannet af ord, der stadig anvendes i talesproget og derfor burde have et sprogligt indhold, der var nemt at forstå.

Man får et andet indtryk af lokaliteten, når der kræves eller opfordres til, at man skal tilegne sig stedet digitalt gennem skriftsproget. I modsætning til *Det Mytologiske Kvarter* med informationstavlerne på hvert gadehjørne, er den uddybende forklaring og skriften fravristet *Superkilen* på det fysiske sted. I *Det Mytologiske Kvarter*, derimod, skulle man tage ophold og fæstne sig til stedet for at læse om de mytologiske skikkelser. Derfor blev stedets merbetydning kun appliceret i det omfang, man *er* på stedet og *tager ophold* ved at læse. På *Superkilen* derimod, må man søge til et andet sted (internettet), for at forstå det sted (lokaliteten), man lige kom fra.

Både *Superkilen* og *Det Mytologiske Kvarter* brandes som steder. Men de bagvedliggende intentioner og stedernes beskaffenhed er helt forskellige. Bloom skriver, at *Superkilen* derimod som kontrast simulerer:

en type erfaring for os, blandt andet på en app til vores telefoner, hvis vi altså har sådan nogle og gerne vil stå i parken og forbinde videoerne med genstandene i et én-til-én-forhold. Indtil nu har jeg ikke set nogen gøre det” (Bloom 2013, s. 60).

Og heri opstår problemet. Hvis vi ikke er i stand til at forstå den historie, der fortælles på *Superkilen* enten ved at forstå stedet, som kan belyse navnets betydning, eller ved at forstå navnet, som kan belyse stedets betydning, hvad er stedet så ud over at være afgrænset, og navnet andet end en morfologisk diagnose?

Superkilens stærke digitale profil¹⁰⁰ er samtidig udtryk for en stedsbrandingstrategi rettet mod en målgruppe, der ikke (kun) er lokalbeboerne. *Superkilen* har været indstillet til flere internationale arkitekturpriser og er altså ”et navn” i udlandet, hvorfor det har været vigtigt, at stedet kunne nås igennem forestillingsevnen og vises ved billeder på websites.

¹⁰⁰ Egen app, website, anbefalinger og anmeldelser på både DAC’s og Wonderful Copenhagen’s websites m.m.

Det kunne være interessant at undersøge, om lokaliteten har været mest besøgt ved fysisk fremmøde eller på internettet.

Da *Superkilen* har skullet brandes i udlandet, har stedet også haft brug for et navn, der kunne udtales på andre sprog end dansk. Der er intet i navnet, der antyder, at stedet ligger på Nørrebro og navnet kobler sig således væk fra lokalområdet. Nørrebro Lokaludvalgs navneforslag **Bjfrøst* ville derimod have været en tilbagekoblingsstrategi, da man gennem navnet ville knytte lokaliteten til den allerede foreliggende navnesystematik, hvorved der markeres tilhørsforhold til lokalområdet.

I gabende kontrast udtales og forstås forleddet i *Superkilen* nemt af folk fra hele verden som lingua franca-ord. Tilhørsforholdet peger dermed snarere i retning af at være globalt, ikke lokalt. Og dermed forstås *Superkilen* bedre som et sted i verden, ikke som et sted på Nørrebro.

Det kan sammenlignes med shopping- og turistcentrummer i storbyerne i den vestlige verden. Her vil man ofte finde mange af de samme internationale kædebutikker, hvilket gør, at de onomatiske/lingvistiske landskaber bliver stort set identiske, selvom de ligger i forskellige lande og byer. På denne måde kan de siges at være frakoblet deres respektive lokalområder. På samme måde frakobles *Superkilen* både i kraft af bruddet med nærområdets navnemiljø og ved hjælp af ”lingua franca”-forleddet. Lokalitetens globale snarere end lokale tilhørshold understreges af byrummets 57 stykker inventar hentet fra hele verden, tænkt som en symbolsk henvisning til den multinationale bydel Nørrebro med de 57 forskellige nationaliteter, som bor her. Det var således intentionen, at lokalbefolkningen skulle ”inkluderes”.

Men det ”internationale rum” virker samtidigt som en de-territorialisering, som får *Superkilen* til at fremstå stedligt indholdstomt og ”ikkested-agtig”. ”Gentrificering er udviskningen af de historier, et kvarter fortæller om sig selv”, advarer Bloom (2013, s. 52), mens Certeau sagde, at byplanlægning privilegerer fremskridtet. Navnet *Superkilen* frakobler sig på onomastisk niveau, imens denotatum fremstår statsløs, og dermed kommer til at ligne det Marc Augé kalder et ikkested.

Modsætningen mellem sted og ikkested er kategorisk, ikke realistisk. Ingen af delene findes ude i virkeligheden i ren form. Stedet som er en lukket og selvhvilende verden, som noget der rummer en meningsfuld historie [...] er en myte, skriver Augé. Det samme er den drøm om ikkestedet som flypassageren fra før inkarnerer. Alligevel er nogle steder mere steder og nogle mere ikkesteder end andre. (Ringgaard 2010, s. 70-71)

Prototypiske ikkesteder er lufthavne, motorveje og indkøbscentre, der er karakteriseret ved at man hele tiden er ”på vej et andet sted hen”. Ikkestederne minder om Stjernfelts definition af gader, og dertil kan de betegnes som det omvendte af Certeaus steder. Ikkestederne ligger ifølge Augé spredt og hver for sig: ”Vi arbejder et sted, bor et andet, køber ind et tredje osv.” (ibid., s. 71). Stederne ligger i periferien og udenfor bymidten og er ”uden forbindelse til stedets historie. Desuden er de specialiserede og funktionelle. De er indrettet med ét bestemt mål for øje: produktion, forbrug, transport osv.” (ibid.).

Det er her, forskellen imellem *Det Mytologiske Kvarter* og *Superkilen* er tydeligst, og det er her, globaliseringsteorien og forestillingen om ikkesteder kan supplere hinanden. Både *Det Mytologiske Kvarter* og *Superkilen* brandes som steder, men da det ene sted er udtryk for en tilbagekoblingsstrategi og en Certeausk opfattelse af sted (*Det Mytologiske Kvarter*), imens det andet sted er udtryk for en frakoblingsstrategi, hvor stedet formidles og også lever digitalt (*Superkilen*), kan de to steder, der ligger side om side, opfattes som henholdsvis et sted og noget, som har træk af et ikkested. *Superkilen* er ikke et sted på Nørrebro. Det er et sted i verden.

I *Det Mytologiske Kvarter* tog man udgangspunkt i det foreliggende gadenavnelandskab og byggede videre på den historie, der allerede lå på stedet. Ved at formidle de mytologiske myter ”på stedet” appliceres merbetydning via gadenavnene til stedet, idet man færdes fysisk på stedet, det kræver ophold at læse og forestillingsevne at forbinde myterne og gadenavnene til ”en meningsfuld historie”, som derved bliver en ”selvberoende verden”, et sted som afgrænser sig i kraft af gadernes tematiske henvisninger til hinanden. Stedet brandes ved det forhåndenværende sproglige stof og indbyder dermed til (en illusion af) kontinuitet. En kontinuitet, som endda viser tilbage til en historisk fortid.

Superkilen brandes også, men der tages hverken udgangspunkt i områdets historie eller navnelandskabet. *Superkilen* skulle repræsentere den multietniske kultur i lokalområdet og integrere den multietniske befolkning herigennem. Men da stedet frakobles lokalområdet med en identitet, som snarere er global end lokal, kommer stedet til at fremstå de-territoriant, hvilket samtidigt ”overskriver” en historisk kontinuitet. Med dette brud får efterleddet *-kilen* pludselig ordets overførte betydning som primærbetydning, for stedet er både et brud med historisk kontinuitet og lokalbefolkningen, såvel som et onomastisk brud.

9.10. Kommunikation eller orientering?

I artiklen ”Att sälja en vision. Om ”mäklarnamn”, annonser och den stockholmska verkligheten” (2013) kortlægger navneforskeren Staffan Nyström to tendenser i moderne navngivning i Stockholm. Den første tendens er valg af moderne, globale og gerne engelske ord, hvilket indikerer fremskridt og modernitet. Den anden tendens er den modsatte, hvor der genoptages gamle navne fra området gerne i gruppenavngivne systemer, opkaldt efter f.eks. marker, moser eller villaer. Disse sidstnævnte navne autoriseres helst med de gamle stavemåder og skal give indtrykket af en lang og autentisk historie (Nyström 2013, s. 157).

Navnet *Superkilen* repræsenterer den første strategi. Navnet peger væk fra det onomastiske lokalområde og ud mod verden i en frakoblingsstrategi, som underbygges af lokalitetens internationale, men de-territoriale identitet. *Superkilen* forstås bedre som et sted i verden end som et sted på Nørrebro. Forskellen imellem gadenavnene i *Det Mytologiske Kvarter* og navnet *Superkilen* bliver særlig tydelig, fordi *Superkilen* ”kiler sig ind” i en del af *Det Mytologiske Kvarter* og derigennem sætter forskel og brud. *Superkilen* taber lokalbefolkningen i forsøget på at vinde verden, mens *Det Mytologiske Kvarter* omvendt knytter sig sammen som sted for byens lokalbefolkning.

Disse to modsatrettede retoriske strategier kan ses som to forskellige stedsbrandingstrategier, hvor man enten primært brander et sted i verden (*Superkilen*) eller et sted i en by (*Det Mytologiske Kvarter*). Med *Superkilen* som eksempel på et sted i København brandes hele København som en pulserende, moderne storby. Brandingstrategien er naturligvis båret frem af synsindtrykket og den historie, der fortælles om *Superkilen*, men navnet er ikke tilfældigt valgt, ligesom det spiller en væsentlig rolle for vores opfattelse af parken. Havde man i stedet for *Superkilen* valgt det foreslåede *Bifrost* ville stedet have fået en anden forståelsesramme. *Bifrost* er som udtryk for en tilbagekoblingsstrategi med identifikation til *Det Mytologiske Kvarter* det direkte modsvar til det sted, *Superkilen* i dag fremstår som.

”Byernes vækst og forvandlingen til storbyer må være blandt de største udfordringer for den æstetiske indstilling”, skrev Zerlang i 2002 (s. 16) og beskrev konstruktioner af byer i byen som modreaktion til byernes udvidelser fra anden halvdel af 1800-tallet og frem til i dag. Ved skalareduktion kan man skabe byer i byen, der i kraft af deres forskellighed til den omkringliggende by, fremstår som overskuelige, fortættede enheder.

Det er samme intention, der som oftest ligger bag gruppenavngivne områder. De kan også fremstå som selvberørende, fortættede enheder, der ved at sætte forskel til den onomastisk normalsproglige modus lokalt og generelt kan blive særegne og afgrænsede, da der defineres et inden for og et uden for temaet. I navnegrupperne findes ”den sproglige pointe” derfor ikke i det enkelte gadenavn i gruppen. Gadenavnene er underordnet det fælles tema, der ved sprogbrugerens konnotationer knyttes sammen til enhed, ved at tage gruppens øvrige medlemmer som kontekst. Det centrale er derfor ikke længere den enkelte gades monoreferentielle funktion, men summen af alle gaderne inden for gruppen, der til sammen kan betegne et større detotatum med monoreferentiel funktion. Stedets.

Gruppenavngivne områder introducerer et mikro- og et makroniveau at begribe byen med. Navnegrupperne iagttages bedst på makroniveau fra kortets perspektiv, hvor det tematisk afgrænsede fremstår som en klynge imellem de øvrige navne på byens kort. Hvis en navnegruppe har haft succes med at blive opfattet som afgrænset sted, har vi lettere ved at genkende den. Måske navngives den med et (u)officielt navn, hvilket samtidig er en indikator for, at navnegruppen opfattes som et særegent sted. Dermed kan vi bedre pejle os efter navnegruppen, uden vi nødvendigvis kender alle gadenavnene i systemet. Først når vi træder inden for systemet, kan det blive nødvendigt at orientere os efter de enkelte gader i systemet, som dog samtidig er fuldstændig vigtige komponenter for at skabe stedet. Inden for systemdannelsen udgør gadenavnene det mikroniveau, som er underordnet systemets tema og navnegruppens fælles lokalitet. Fuldstændig som når en bebyggelse har et navn (f.eks. København) og der inden i bebyggelsen findes navnebærende gader. Ligeså med gruppedannelsen, der bliver en by i byen.

Derfor må navnegrupperne bestå af gadenavne med et semantisk gennemsigtigt sprogligt indhold, for kun hvis vi forstår gadenavnenes indhold, kan vi erkende temaet inden for gruppen (og sortere det fra, der falder uden for gruppen). Man kan sige, at gadenavnene skal kunne vippe imellem den individuelle gades monoreferentielle funktion og samtidig skabe konnotativ/associativ reference til de andre gadenavne i gruppen. Kun på den måde kan den enkelte gades monoreferentielle funktion underordnes den af hele navnegruppens lokalitetsområde og monoreferentielle funktion, når en by i byen skabes. Skalareduktion er en bevidst retorisk ”skrivebordsstrategi”. Men det er ikke altid, strategien lykkes.

Skalareduktion er især tilknyttet gade- og pladsnavne. Men i det omfang handelsnavne inden for det gruppenavngivne område benytter sig af samme tema i deres

navne, kan det ses som en tilbagekoblingsstrategi til netop dette sted. F.eks. knytter *Café Viking* sig specifikt til *Det Mytologiske Kvarter*. Omvendt knytter filmselskabet *Magic Hour Films* på Baldersgade an til en international målgruppe via frakoblingsstrategi, og peger derfor væk fra nærmiljøet. Det kan give en indikation af, i hvor høj grad en navnegruppe opfattes som et særegent sted.

Bruddet med den onomastisk normalsproglige modus er centralt for de sproglige byer i byen. Den enkelte navnegruppe skal kunne skille sig ud herfra, ellers falder den selv ind i det sproglige baggrundslandskab, hvorfra andre grupper kan manifestere sig. Det bliver stadig mere vanskeligt at skabe den særegenhed, der skal til, fordi gruppenavngivning i dag er blevet en navngivningsskik og en norm. Gruppenavngivning er det, vi forventer, når et nyt område skal navngives. Den retoriske overraskelse ved et system virker ikke længere, og det sætter højere krav til valg af tema, hvis gruppen skal bemærkes og skille sig ud. Samtidige udvidelser af allerede eksisterende grupper truer disses eksistens som særegen enhed, da grupperne kan blive for store, hvorved vi ikke længere opfatter dem som afgrænsede. De udstrakte navnegrupper vil da også falde ind i det sproglige baggrundslandskab.

Den nordsjællandske navnegruppe har trods sit stringente tema så meget lighed med den onomastisk normalsproglige modus, at der tilsyneladende ikke hersker nogen forestilling om, at stedet er særegent. Omvendt skiller *Det Mytologiske Kvarter* sig så meget ud fra den onomastisk normalsproglige modus, at stedet i dag nævnes i blogs og boligannoncer m.m. Hvor stor en andel, informationstavlerne har i navnets opkomst, er uvist.

Men der kan også være brud indenfor konstruktionerne. Således brød *Ole Jørgensens Gade* med *Det Mytologiske Kvarter*s tematiske ensartethed, da gaden som oprindeligt privatejet, har fået sit navn af andre interessenter med en anden retorisk strategi til grund. Også diakroni kan bryde systematikken i en navnegruppe, som når *Allersgade* bryder med nærområdet, fordi gaden blev anlagt og navngivet, før både den mytologiske og memoriale navnegruppe fandtes i nærmiljøet. Og endelige brød *Superkilen* med *Det Mytologiske Kvarter*. Navnet er det første i Danmark, ud over kommercielle navne, med forleddet *super*. Lingu franca-forleddet, den internationale reference, navnets indbyggede æstetiske dom og den stilistisk-retoriske hyperbel bryder med det onomastiske lokalområde, *Superkilen* ligger i.

Orienteringen i byen knyttes således sammen med andet end toponymernes blotte singulariserende funktion. Skalareduktionen er et retorisk værktøj, som er afhængig af vores

konnotationer og associationer, for at skabe forestilling om sted. Forestillingerne om stedlige afgrænsninger kommunikerer på tværs og også på trods af byens visuelle fremtoning. Det er således ikke blot et spørgsmål om orientering i byen fra A til B. Det er også et spørgsmål om kommunikation og forestilling om sted.

10. Konklusion

Jeg har undersøgt navnedannelse og betydningsdannelse med brug af urbane navne i tre afgrænsede områder i København. Jeg har villet undersøge, hvilke retoriske strategier der anvendes ved navnedannelse, og jeg har taget udgangspunkt i urbane navnes synlighed i gadebilledet. Ved denne fremgangsmåde blev flere ”ikke synlige aspekter” ved urbane navne fremdraget, da det viste sig, at der kan være stor forskel på, hvordan et proprium formidles og opfattes, når det fremstår på skrift og vises i bybilledet set i forhold til, hvordan samme proprium kan opfattes i en talesprogsituation. Ved det anlagte perspektiv blev det samtidigt muligt at undersøge, hvilke (hvis nogle) byrum propriier kan skabe. Disse undersøgelser afspejler på samme tid (nogle) navngiveres intentioner ved navne- og betydningsdannelse, dvs. motiverne bag.

Navnedannelse kan både ske ved dannelse af et unikt udtryk eller ved brug af eksisterende ord eller fraser. Begge dannelsesmåder er blevet undersøgt, men med særligt fokus på sidstnævnte dannelsesmåde, som er den mest fremtrædende.

Jeg har således sporet en tendens, der er udtryk for en motivation om at skabe betydning (bredt forstået) ved homonymier og forestilling om sted. Det forudsætter en åben forbindelse mellem propriiet/propriene og det samtidige talte sprog, og også visuelle betydningsdannende modaliteter kan anvendes til at fremhæve særlige betydninger, der ”allerede ligger i propriet”, som det skrives. Det er igennem propriernes homonyme sammenfald med ord fra andre ordklasser, at sprogbrugeren kan erkende navnegrupper tematiske sammenhænge, og forstå hvad butikkerne forhandler kommunikeret alene ved navneform. Det kan være en vigtig forudsætning for, at sprogbrugeren kan forbinde et udtryk til en unik lokalitet, da det kan skabe huskeværdighed. Men det er heller ikke en nødvendig forudsætning. Proprier behøver hverken at beskrive lokalitetstype eller have et homonym, og der er også mange propriier, der dannes som unikke udtryk.

Indre By

Med udgangspunkt i det indsamlede materiale fra Indre By med fokus på især kommerciel navnedannelse, undersøgte jeg sammenhængen mellem navnedannelse og betydningsdannelse, både forstået som et ”hvordan tillæres den konventionsbetingede sprogstørrelse *proprium*”, og som et ”hvad er motiverne bag navnedannelserne”. Da kommercielle handelsnavne er en særdeles produktiv navnetype, udgøres navnetypen af mange unge navne, hvilket gør navnetypen særlig velegnet til undersøgelsen.

Det blev vist, at der kan anvendes forskellige proprialiserings- og betydningsstrategier ved navnedannelse inden for navnetypen. Som anført findes der overordnet set to forskellige måder at danne navne på, hvor propriet enten fremstår med eller uden homonymi. Begge navnedannelsesmåder kan siges at have forskellige svagheder og styrker, afhængig af hvad navngiveren ønsker at kommunikere. Navnedannelse som unikke udtryk gør, at sprogbrugeren mere entydigt kan opfatte et udtryk som et *proprium* grundet fravær af homonymi. Dette kan tolkes som navngiverens intention om at skabe/markere *proprium* her-og-nu. Dog bliver det samtidig vanskeligt at kommunikere et betydningsindhold og ramme en målgruppe. Navnedannelse af ord og fraser kan omvendt anvendes grundet homonymien, der opstår, hvorved forestillingen om en klasse af ting kan vækkes m.m. Dermed kan en navnebærende lokalitet beskrives, men også udpeges som bestemt og specifikt refererende.

Navnedannelser med deskriptive appellativer i bestemt form kan ses som en navnedannelse, der er ”et skridt tættere på *proprium*”, da navnetypen allerede indeholder propriets funktion på navnedannelsestidspunktet. Dette ledte frem til en undersøgelse af navnedannelse med appellativ i bestemt form, som blev særlig interessant, da der hersker en forestilling om, at propriers naturlige form er den nøgne.

I Gordon Albøges stikprøvevis undersøgelse af bestemtheds morfemet i danske stednavne, konkluderede han, at stednavne i nogen form er den mest udbredte type. Men han konkluderede også, at bestemthedsformen i stednavne var ”dominerende fra i 1500-tallet, men omkring 1900 vendte den ubestemte form tilbage, og vel at mærke ikke bare på Geodætisk Instituts kort men også i den gængse navnebrug” (Albøge 1985, s. 26).

Min stednavneoptegnelse fra Carlsberg-grunden viste at 47,5 % af de optegnede navne var med appellativ i bestemt form (nogle af disse blev også indberettet i ubestemt form af andre informanter). Ud af tolv nye navne til Carlsberg-grunden var fem ligeledes dannet med appellativ i bestemt form, endvidere sås navnedannelsesmåden blandt urbane

navne fra Indre By og ved uofficielle navne på byer i byen. Så måske er tendensen endnu engang ved at vende sig.

Men en optællingen af danske plads- og gadenavne fra Afdeling for Navneforsknings database kunne også vise, at ca. 20 % af disse navne er dannet med bestemt artikel. Der ses dermed mange navne dannet i bestemt form blandt plads- og gadenavne, andre urbane navne, husnavne, men også gårdsnavne og naturnavne har bestemt form, fremhæver Gordon Albøge i den ovenfor nævnte artikel (ibid., s. 9). Dette tegner et broget billede af propriets relation til den bestemte form, og jeg synes derfor vanskeligt, man kan hævde, at proprier skulle have en særlig naturlig (nøgen) form. Snarere burde navngivninger af lokaliteter måske opfattes som et før og efter bestemtheds-kategorien blev etableret i samspil med normeringer, modetendenser, stilistisk-retoriske intentioner og et spørgsmål om bestemthed.

Ved navnedannelse af deskriptivt appellativ i bestemt form, vil der allerede være bestemthed og specifik reference til stede i udtrykket, som kan udnyttes til at danne proprier. På denne måde vil der altid være ”en eller anden form for bestemthed” til stede i udtrykket, og samtidig kan det formidles, hvad konventionen skal fæstne sig til. Det kan gøre det svært at skelne imellem en appellativ anvendelse af udtrykket og en proprial, men når der findes en stærk diskurs for propriers placering i byen, og udtrykket placeres inden for denne, kan konteksten tilrettelægge den rette betydning af udtrykket. Dette gælder for tekstfunderede proprier. I talesproget vil der være en højere grad af tvetydighed, men hvorfor skulle sameksistens mellem to enslydende udtryk, der begge er bestemte og specifikt refererende, være en dårlig ting set fra et kommercielt synspunkt.

Dertil blev den observerede diskurs for propriers placering undersøgt. Placeringsdiskursen er stærk, hvilket giver et sprogligt råderum for navngivere, hvor tekst af meget lidt navnekarakter kan markere propriumsfunktion, hvis udtrykket placeres inden for diskursen. Unikke navnedannelser kan være vanskelige at forbinde til det, udtrykket singulariserer, da der ofte ikke findes noget i udtrykket, der kan antyde forbindelsen og hjælpe sprogbrugeren på denne vis. Men hvis det unikke udtryk placeres inden for diskursen, markeres forbindelsen mellem udtryk og lokalitet på samme vis.

Det tekstfunderede proprium har samtidig en sproglig mulighed for, at der kan kommunikeres flere betydninger samtidigt, som bliver en del af propriets samlede betydning. Ved at markere orddeling med forskelligt farvevalg eller skrive navnet med en særlig skrifttype, kan navngiverne tilrettelægge sprogbrugernes associationer i særlige,

intenderede og måske også flere samtidige retninger, som alle bliver en del af navnets betydning, idet navnet læses.

Men da der samtidig er forskel på de modaliteter, der anvendes i henholdsvis tale- og skriftsprog, kan et proprium også fremstå med to forskellige ”identiteter”, som varierer fra tale- til skriftsprog. Således kan multimodale navne kommunikere mange betydninger på én gang i skriftsproget, mens samme navn, når det udtales, fremstår ”reduceret” i sammenligning hermed. Omvendt har det deskriptive appellativ i bestemt form ikke samme tvetydighed, når det placeres inden for diskursen af propriers placering. Der er således fordele og ulemper ved navnedannelsesmåderne afhængig af, hvad navngiveren ønsker at kommunikere, og om det kommunikeres i talesproget eller på skrift.

Navnetypen med foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetleddet ligner en ”øjeblikkelig” måde at danne proprium på. Da ordstillingen er fremmed, markerer strukturen proprium med det samme, da orddannelsesmåden næsten udelukkende anvendes ved propriers. Det giver mulighed for både at markere proprium og benytte de forestillinger andetleddet afstedkommer. Appellativets aktivering af en forestilling om en klasse, og associationer der springer herfra, kan være en vigtig forudsætning for, at sprogbrugeren tilegner sig et sprogligt udtryk, som bliver proprium, men det kan også være en sproglig sidegevinst, som aktiveres ved homonymien, da vi forstår det semantisk gennemsigtige betydningsindhold.

Det navnelandskab de kommercielle navne udgør, er meget omskifteligt, og flere af de butiksnavne jeg excerperede forrige sommer, findes ikke længere på de adresser, jeg oprindelig observerede dem. Nogle butikker er lukket, andre flyttet, imens flest dog endnu består. Man kan finde alle de ovenfor nævnte proprialiserings- og betydningsstrategier både inden for og uden for undersøgelsesområdet. Nøjagtigt hvor udbredte de er, kræver nærmere undersøgelser.

Carlsberg-grunden

Fra måder at danne navne på i Indre By gav undersøgelsen på Carlsberg-grunden indblik i motiverne bag navngivning hos to forskellige navngivningsinteressenter. Beslutningsprocessen frem imod de tolv nye navne til Carlsberg-grunden lignede nogle gange en kamp imellem to forskellige historier, der samtidig var hvert sit udtryk for, hvordan de forskellige parter ønskede at tilrettelægge områdets identitet. Undersøgelsen gav dermed både et indblik i, hvordan tilrettelæggelsen af et steds onomastiske sjæl kan

tilrettelægges, og belyste samtidig gennem de forslag til navne, der blev valgt og fravalgt, hvilke mere grundlæggende motivationer, de to navngivningsinteressenter hver især havde.

Der kan spores tre forskellige versioner af Carlsberg-grundens "sjæl" set fra et onomastisk synspunkt, som fortælles gennem de urbane navne, der enten allerede findes, eller som er blevet valgt og vælges til området. Den første historie fortælles set gennem øjnene af bryggerimedarbejderne, der har arbejdet på grunden over tid, og er de optegnede navne. Af disse navnes semantiske indhold fremgår det ikke entydigt, hvad stedets funktion har været, da de optegnede navne eksempelvis også betegner bygninger, hvis navne må forstås i overførte og/eller ironiske betydninger. Men der er også blevet optegnet navne dannet af appellativer med et sprogligt indhold, som karakteriserer de navnebærende lokaliteter med bogstavelige, deskriptive udtryk, som eksempelvis *Maskincentralen*, *Køretorvet* m.m.

Det er denne historie, der kommer tættest på at afspejle en egentlig historisk reference vha. onomastikken. Samtidig er denne historie vanskelig, hvis ikke umulig, at videreføre til det nye byudviklingsområde, som vil komme til at bestå af mange nye og andre slags lokaliteter, der skal navngives. Når stedets funktion ændres, dvs. eftersom Carlsberg-grunden skal omdannes, vil også den navnebestand, der findes på området, ændres som resultat heraf. Dette er vel snarest et grundvilkår for alle urbane områder, som byudvikles.

Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe ønskede at skabe en forestilling om et samlet, afgrænset sted med en historisk tid, der gik forud for de nye navnedannelser. Denne motivation kom bl.a. til udtryk ved ønsket om navngivning efter allerede foreliggende lokaliteter, (delvise) genoptagelser af gamle stednavne på området og navngivning med efterleddet *-stræde*, der ville kunne give området et ældre præg end det tidssnit, hvor navnedannelserne rent faktisk har fundet sted. Ved at "installere patina" i de nye navne ville intensionen om at fremstille området som et historisk sted også lettere kunne fuldbyrdes. Det udtrykker naturligvis en villet stilistisk-retorisk intention om at skabe en særlig version af virkeligheden, som ikke nødvendigvis svarer til den faktiske virkelighed, og hvad der tidligere har fundet sted på området. Omvendt er Carlsberg-grunden et sted, der har dannet rammen for menneskelig aktivitet i over hundrede 100 år, og der kunne ligeså vel argumenteres for, at nye stednavne, der ikke afspejlede den historiske fortid, var en ligedan særlig version af virkeligheden.

Endelig viste de navnevalg Vejnavnenævnet traf beslutning om at indstille til godkendelse politisk funderede motivationer bag de indstillede navneforslag. Især opkaldelse efter kvinder var en stærk drivkraft. Flere gange var Vejnavnenævnet endda villig til at tilsidesætte egne kriterier for navngivning, måske for at imødekomme netop denne motivation. Således blev en plads f.eks. navngivet *Franciska Clausens Plads*, på trods af kunstnerens meget lille tilknytning til området og København, som ellers fremhæves i *Administrationsgrundlaget* (2014) som et hensyn, der bør tages ved opkaldelse efter en person. At der kan være politiske motiver bag denne navnedannelse og placeringen af navnet på Carlsberg-grunden, understøttes ved de navneforslag, der afvises, på trods af at de foreslåede personer til opkaldelse har væsentlig større tilknytning til både området og København. Ved sådanne politisk motiverede navngivningsmotiver risikeres det, at motivet bag navnet, i denne kontekst hvem der opkaldes efter, bliver tilgodeset i højere grad, end hensynet til den eller de lokaliteter, der skal navngives.

Det historiske kriterium tilsidesættes endvidere ved Vejnavnenævnets forslag om at flytte gadenavnet *Pasteursvej* til at betegne en anden gadestrækning, på trods af at navnet har betegnet denne gade i over hundrede år. Var dette sket, havde nævnet handlet direkte imod deres eget kriterium om, at gadenavne som hovedregel ikke ændres.

Arbejdet med Carlsberg-grunden har været det, der har overrasket mig mest. Jeg havde forventet, der ville være forskel i motivationen for de foreslåede navne fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe og Vejnavnenævnet, men jeg havde ikke forventet at finde de motivationer, jeg fandt. Og jeg havde heller ikke forventet at finde en så tilsyneladende topstyret navngivningsproces.

Naturligvis ligger der en kommerciel interesse fra Carlsberg navngivningsarbejdsgruppe i at ville navngive lokaliteter på grunden, så området sprogligt tilrettelægges med en lang bagudstrækkende historie. Det kunne fæstne Carlsberg-firmaets identitet og brand udadtil, og en sådan navngivning ville heller ikke nødvendigvis give et sandfærdigt billede af områdets reelle historie, belyst af stednavne. Men motivet ligger tættere på det historiske kriterium, som der også bør tages hensyn til ved navngivning af steder, der allerede har en historie. Jeg havde derfor forventet at Vejnavnenævnet ville have taget imod flere af Carlsberg navngivningsarbejdsgruppens navneforslag, især set i lyset af, at Vejnavnenævnet inviterede gruppen til at indsende navneforslag.

Da navngivningen på Carlsberg-grunden kun er ét tilfælde på samtidig navngivning i København ud af mange, er det ikke nødvendigvis repræsentativt. Andre lignende studier kunne nuancere billedet.

Nørrebro

Fra Carlsberg-grunden og måden at tilrettelægge en forestilling om et sted, blev sted som ”manifesteret forestilling” undersøgt primært med udgangspunkt i gadenavne på Nørrebro. Til forestillingen om et sted hører navnet, dvs. at den lokalitet som af en eller flere personer skønnes vigtig at benævne får et navn. Carlsberg-grunden var ikke enestående som område, hvor forestillingen om en afgrænset enhed har potentialet til at kunne konstituere sig som særegent sted, der er forskelligt fra andre steder.

Jeg belyste gruppenavngivning som en retorisk strategi, der kan observeres i København i 1600-tallet. Disse gamle navnegrupper betegnede et 1:1-forhold, der svarede til et ligedan særpræget arkitektoniske udtryk og en særfunktion i den fysiske verden, som altså også fik et dertilhørende særegent onomastisk særkende.

I dag har den retoriske strategi løsrevet sig fra at betegne det arkitektonisk særegne og holde sig inden for disse grænser. Herigennem synliggøres sprogets og den fysiske verdens arbitrære forbindelse. Men hvis de sproglige konstruktioner skal lykkes til onomastisk skalareduktion uden hjælp fra landskabet til at understøtte forestillingen, sætter det højere krav til navnegruppernes tematiske stringenthed, særpræg og grænser, hvis der skal markeres et inden for og et uden for gruppen. Samtidig er gruppenavngivning blevet en urban navngivningsskik og er snarest det, der forventes, når nye steder skal navngives. Dette kan udgøre et problem for den onomastiske skalareduktion, som er afhængig af normbrud, hvorfor altså tematisk stringenthed, særpræg og grænser synes at være vigtigt.

Fælles for de gruppenavngivne områder er, at de er afgrænsede med et inden for og uden for gruppen, at de fra kortets perspektiv fremstår som fortættede enheder, og at de har et tematisk slægtskab, som genkendes af sprogbrugerne som stedets ”røde tråd”. Gadenavnene i en sådan gruppe skal derfor kunne veksle imellem hver enkelt gades individuelle monoreferentielle funktion og temaet på udtrykssiden. En åben forbindelse til talesproget er en forudsætning for, at et gadenavns sproglige indhold kan relateres til et andet nærværende liggende gadenavns sproglige indhold, hvorved sprogbrugeren kan erkende et fælles tema for et (tilfældigt) udsnit af gader.

Temaet kan dermed "suspendere" de enkelte gaders individuelle identitetsudpegning til fordel for at knytte gaderne sammen til det fælles steds denotation. Hvis det sker, kan gruppen skille sig ud, og den kan også navngives. Her kan bestemtheds morfemet igen komme til sin ret, da flere gruppenavngivne områder bærer navne i bestemt form, således bl.a. *Fuglekvarteret*, *Musikbyen* og *Det Mytologiske Kvarter*. De er blevet til byer i byen.

Samme retoriske intention og indikation på at et område opfattes som et samlet hele, kan formentlig også aflæses af navnene på andre områder i København, som ikke er (entydigt) gruppenavngivet, men hvor stedsforestillingen alligevel er til stede, således bl.a. i *Carlsberg Byen*. I disse tilfælde er det formentlig sjældnere gade- og pladsnavnenes tema, der afstedkommer det navn, der betegner den pågældende by i byen (*Fuglekvarteret* kaldes sådan fordi gaderne har fuglenavne som forled, *Det Mytologiske Kvarter* kaldes sådan fordi gadenavnene har forled, der betegner mytologiske skikkelser osv.), men derimod en særlig specialfunktion på et givent sted, som gjorde netop dette sted funktionsmæssigt forskelligt fra andre steder.

Gruppenavngivning findes mange steder i København (Jørgensen 1970, 1975, 2002a m.fl.), men om de opfattes som særegne steder kræver individuelle kvalitative undersøgelser af hver enkelt gruppe.

Fremtidige perspektiver

På mange måder anskuer jeg ikke afhandlingen som en afslutning, men som en begyndelse. Afhandlingen er en eksplorativ undersøgelse, og de analyser jeg har fremlagt, er blot tre ud af mange mulige vinkler, man kunne have anlagt på materialet. Det indsamlede materiale er både stort og alsidigt, og vil kunne ligge til grund for mange fremtidige undersøgelser. Og det kunne være interessant at undersøge de fremlagte tematikker kvantitativt for at undersøge udbredelse og opkomst. Hvert enkelt studie kan også underlægges større og længerevarende kvalitative undersøgelser.

Jeg har vist navnedannelsesmåder og anvendelse af navne fra vinkler, der alle kunne undersøges nærmere, for mange nye spørgsmål dukker op.

Fra hvad undersøgelsen i **Indre By** afstedkom, kunne det være interessant at undersøge *proprier* og den bestemte artikels forhold til hinanden. Hvor udbredte er *proprier* i bestemt form egentlig, og hvor ofte drages der nytte af det funktionelle overlap mellem *proprier* og appellativer med samme funktion ved navnedannelse? Multimodalitet er en

betydningskapacitet, det skriftfunderede proprium har til forskel fra, når samme proprium udtales. Men multimodale navne har kun undergået få og spredte undersøgelser, her inklusiv min egen, så det kunne være oplagt at undersøge og beskrive navnetypen nærmere. Navnetypen med foranstillet lokalitetsbeskriver i et fast appositionelt forhold til andetleddet, kunne undersøges fra et historisk perspektiv så der ville kunne dannes et billede af dens opkomst og udbredelse i dag. Helt centralt for det skriftfunderede proprium i bybilledet er endvidere propriets placering, og også denne forbindelse mellem placeringer og sprogligt udtryk kunne undersøges nærmere i fremtidige studier.

Ud over de ovenfor nævnte fremtidige perspektiver for yderligere forskning vedr. **Carlsberg-grunden** kunne billedet nuanceres, og det kunne undersøges i hvor høj grad den officielle navngivning, der finder sted i København i dag, ligner de måder, der navngives på i andre landes storbyer. Er der forskel på, når det er et politisk nedsat navngivningsnævn, der navngiver, og når det er et tværfagligt navngivningsnævn, der navngiver som i eksempelvis Helsingfors (Helsinki)? Endvidere er flere lokaliteter på Carlsberg-grunden blevet navngivet ved forudgående navnekonkurrencer. Da jeg har fået stillet dette materiale til rådighed, ligger der også her mulige fremtidige projekter, der måske vil kunne give indblik i, hvad der skønnes som gode og dårlige navne og hvorfor, dog naturligvis med dommerkomitéen som smagsdommere.

Fra de udledte resultater fra undersøgelsesområdet på **Nørrebro** kunne det være interessant, at undersøge i hvor høj grad byens brugere anvender gruppenavngivne områder som orienteringsmæssige pejlemærker. Ved en sådan undersøgelse kunne den her fremlagte tese om, at de skalareduktionerede navnegrupper skal være relativt små, afgrænsede og samtidigt skille sig ud fra den omkringliggende onomastisk normalsproglige modus, samtidigt testes. Hvor mange af de gruppenavngivne områder i København opfattes som steder, der pejles efter, og hvis de har (uofficielle navne), er det så et tegn på, at stedet vitterlig opfattes som enhed? Tegner der sig samme billede i andre byer? I en sådan undersøgelse vil det også kunne undersøges, om der findes grænser for hvor store gruppenavngivne områder kan blive, før fornemmelsen af sted eventuelt forsvinder. Er der grænser for sproglige steder? Endelig kunne det forestilles, at nogle parametre kan være vigtigere end andre, så f.eks. et særligt særegent tema vil kunne give gruppen mulighed for

at vokse betragteligt, mens forestillingen om sted og pejlemærke forblev intakt, hvorimod det måske ikke var tilfældet med mindre overraskende temaer.

11. Resumé

Afhandlingen er en eksplorativ undersøgelse af urbane stednavne i København. Det gennemgående tema er navnedannelse og betydningsdannelse ved brug af navne, samt motiverne bag disse valg. Fokus er byvandrerens møde med proprier på skrift i byen, men også proprier på kort, i offentlige registre og proprier i talesproget undersøges, for at opnå en bedre forståelse af betydningsdannelse ved brug af proprier afhængig af de forskellige kommunikationssituationer, proprier optræder i.

Med udgangspunkt i tre undersøgelsesområder gransker jeg et onomastisk træk/en tendens, som er særligt fremtrædende i undersøgelsesområdet i overensstemmelse med observationer af indsamlede urbane stednavne i hvert undersøgelsesområde. Afhandlingen belyser tre forskellige temaer med hvert undersøgelsesområde som repræsentant, men de undersøgte problemstillinger er ikke specifikke i den forstand, at samme tendenser ikke også findes uden for undersøgelsesområderne og i andre byer.

Ved analyse af urbane stednavne i det første undersøgelsesområde i Indre By undersøges navnedannelse og betydningsdannelse. Med afsæt i kommercielle navne undersøges fire proprialiserings- og betydningsstrategier. Jeg præsenterer det, jeg kalder, *diskursen for propriers placering i byen*, undersøger betydningspotentialitet ved multimodalitet i proprier, diskuterer navnedannelse med appellativ i bestemt form, og diskuterer en ung navnetype med foranstillet lokalitetsbeskriver i fast appositionel forbindelse til andetledet, der ligner en måde at danne ”øjeblikkelig proprium” på.

Ved analyse af urbane stednavne i undersøgelsesområde to i byudviklingsområdet Carlsberg-grunden, undersøges stedsbranding ved brug af officielle gade- og pladsnavne. Jeg undersøger en e-mailkorrespondance mellem Carlsberg-navngivningsarbejdsgruppe og Vejnavnenævnet, der gik forud for vedtagelsen af tolv nye navne til Carlsberg-grunden 1. august 2014. Jeg analyserer motiverne bag navneforslagene fra hver interessentgruppe og undersøger hvorfor nogle navneforslag fravælges, mens andre vælges.

Ved analyse af urbane stednavne i det tredje undersøgelsesområde i bydelen Nørrebro undersøges det, hvordan forestillingen om byer i byen kan skabes ved brug af (primært) gadenavne. Jeg diskuterer gruppenavngivning som et retorisk værktøj med potentialitet til det jeg kalder *onomastisk skalareduktion*, og jeg belyser, hvorfor og hvordan den retoriske strategi kan lykkes efter denne hensigt, mens den andre gange mislykkes.

12. Abstract

The PhD thesis is an exploratory investigation of urban toponymy (urban place names) in the capital city of Denmark, Copenhagen. I investigate the formation of proper names and meaning-formation by use of urban toponymy and the motives behind name choices. The main focus lies on the city user's encounter with written proper names in the city scape, but proper names in written forms on maps and in public archives, and also proper names in spoken language are investigated in order to reach a greater understanding of meaning-formation by use of proper nouns depending on different communication situations.

With the outset in three different study areas I investigate three distinctive features of urban toponymy present in one of each of the study areas recorded through field studies. Each study area is a representative for one of the themes investigated, but the investigated themes are not specific in the sense of not being present outside of the study areas or in other cities.

The urban names in study area one in the Copenhagen City Centre are investigated from the angle of name formation and meaning-formation. On the basis of commercial names I present and examine four different “strategies” for coining proper names and meaning in a broader sense according to what I have observed. I present a strategy I call *a positioning discourse for proper nouns in the city scape*, I investigate the potential for meaning-formation by the use of multimodality in proper names, I discuss name formation using definite appellatives, and discuss a young type of proper names in Danish language coined by a prefixed locality describing appellative in a fixed appositional position to the second part of the compound name as a means of coining an ‘instant proper name’.

The urban names in study area two in the development area of the Carlsberg District are investigated from an angle of place branding. I examine an e-mail correspondence between a group of mainly city developers and the official naming board in Copenhagen prior to the announcement of twelve new official names of squares and streets on the 1st of August 2014. I examine the motives behind the suggested names by each interested party and I look into why certain names are rejected and others are chosen.

The urban names in the third study area in the district of Nørrebro are investigated from the angle of proper names used to create a notion of a *city within the city* by primarily investigating street names. I discuss the concept of group named areas in cities as a rhetorical tool with the potential of what I call *onomastic scale reduction*. I discuss why, how and when this strategy is successful and why it sometimes fails.

Litteratur, kilder og anvendte forkortelser

BR = *Borgerrepræsentationens Forhandlinger* (1855-1997) København: Louis Kleins Bogtrykkeri & J.H. Schultz A/S. [Der henvises til årstal og sidetal i de trykte referater fra 1855-1924, som findes på Københavns Stadsarkiv. Referaterne fra 1925-1978, med undtagelse af årstallet 1936, findes i trykte særhæfter udgivet af Københavns Magistrat 2den Afdeling og findes i Afdeling for Navneforsknings arkiv. Der henvises til årstal og sidetal i disse særtryk. Relevante kilder vedr. officielle navngivninger i året 1936 er skaffet ved kopi af de trykte referater af Borgerrepræsentationens Forhandlinger fra Københavns Stadsarkiv, og der henvises til årstal og sidetal fra denne udgivelse, som svarer til de trykte referater 1855-1924].

DDO = *Den danske ordbog* [online] Det danske Sprog og Litteraturselskab: www.ordnet.dk

DSD = *Den store danske encyklopædi* [online] Gyldendal: www.denstoredanske.dk

ODS = *Ordbog over det danske sprog* [online] Det danske Sprog og Litteraturselskab: www.ordnet.dk

TMU & BTU = *Teknik- og miljøudvalgets mødereferater 1999-2015*. Der henvises til mødedato eller årstal samt journalnummer i overensstemmelse med TMU's journaliseringssystem. Der ses variationer i systemet for journalnummereringen, hvilket afspejles i henvisningerne. Dokumenterne frem til 2006 findes i Afdeling for navneforsknings arkiv. Referater 2006-2015 både i arkiv og online på Københavns Kommunes hjemmeside: <https://www.kk.dk/indhold/teknik-og-milj%C3%B8udvalget-2>.

Ainiala, Terhi (2003) Kaupunkinimistöen tutkimuksen perusteet. *Virittäjä* 107. Helsinki, s. 207-225.

Ainiala, Terhi. (2005) På väg mot urban namnforskning. I: Staffan Nyström (red.). *Namnens dynamik*. NORNA-rapporter 80. Uppsala: NORNA-förlaget, s. 13-27.

Ainiala, Terhi (2014) Hesa, Stadi ja muita slanginimiä kaupallisessa käytössä. *Kieliviesti: ruotsinsuomalainen kielenhuollon tiedotuslehti*. Vol. 3. Helsinki, s. 4-8.

Ainiala, Terhi, Saarelma, Minna & Sjöblom, Paula (2012) *Names in Focus - An introduction to Finnish Onomastics*. Helsinki: Finnish Literature Society.

Akselberg, Gunnstein (2005) Offisielle veg- og gatenamn på Voss som fleksible og rigide designatorar. Fremlagg til ein semantisk onomastisk analyse. I: Staffan Nyström (red.), *Namnens dynamik*. NORNA-rapporter 80. Uppsala: NORNA-förlaget, s. 27-53.

- Akselberg, Gunnstein (2013) Forskningsområdet urban names – avgränsning och utfordringar. I: Leila Mattfolk, Maria Vidberg & Pamela Gustavsson (red.) *Namn i stadsmiljö*. NORNA-rapporter 90. Helsingfors: NORNA-Förlaget, s. 51-71.
- Albeck, Ulla (2000) *Danske Stilistik*. 7. udgave, 3. oplag. København. Gyldendal.
- Albris, Sofie Laurine (2014) *At bo, at benævne*. København: Museum Tusculanums Forlag.
- Albøge, Gordon (1985) Limfjorden og Kattegat. Bestemt og ubestemt form i stednavne. I: Bent Jørgensen (red). *Stednavne i brug*. København: C. A. Reitzels Forlag.
- Albøge, Gordon (1993) Om navnekategorier og semantik, I: Thorsten Anderson (red.) *Namn och Bygd* (81). Lund: Bloms Boktryckeri A.-B., s. 5-32.
- Ameel, Lieven (forthcoming) Shorelines – Narratives of Jätkäsaari from Literature to Planning. I: Eva Berglund & Cindy Kohtala (red): *What's New Helsinki?*
- Andersson, Thorsten (1974). Om ortnamn och ortnamnsforskning. I: Harry Ståhl (red.) *Namn och bygd*. Lund: Bloms Boktryckeri A.-B., s. 148-170.
- Andersson, Thorsten (1976) Olika grupperns namngivning. I: Kurt Zilliacus m.fl. (red). *Ortnamn och samhälle – aspekter, begrepp, metoder*. NORNA-rapporter 10. Borgå: Tryckeri & Tidnings Ab, s. 89-98.
- Andersson, Thorsten (1988a) Egennamn och den semantiska triangeln. I: Peter Slotte (red). *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 33-36.
- Andersson, Thorsten (1996) Onomastiska grundfrågor. I: Kristoffer Kruken (red). *Den ellevte nordiske navneforskerkongressen*. NORNA-rapporter 60, Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 15-43.
- Andersson, Thorsten (2004). Varumärkens grammatiska status. I: Svante Strandberg, Mats Wahlberg & Björn Heinrici (red), *Namn – Hyllningsskrift till Eva Brylla den 1 mars 2004*. Namn och samhälle 15. Uppsala: Uppsala Universitet, s. 7-15.
- Augé, Marc (2010). Ikkesteder [oversat af Niels Lyngsø danske efter Des lieux aux non-lieux samt Epilogue (1992)]. I: Mai, Anne-Marie & Dan Ringgaard (red). *Sted*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Axelsson, Marcus, Karin Hagren Idevall, Mikael Kalm, Staffan Nyström, Alexandra Petrulovich & Anna Sahlée (2013) Alternativa och inofficiella ortnamn i Uppsala – tre smärre studier. *Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift*. Uppsala: Textgruppen i Uppsala AB, s. 5-27.
- Bach, Michael & Anne Møller Rasmussen (2005) *Gennem veje og alléer på Frederiksberg*. København: Historisk-Topografisk Selskab for Frederiksberg.

- Bakken, Kristin (2002) Navnestatus og bestemthetskategorien. I: Terhi Ainiala & Per Slotte (red.) *Avgränsning av namnkategorier. Rapport från NORNAs tjugonionde symposium på Svidja 20-22 april 2001*. Tallin: Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 4, s. 20-36.
- Baldwin, Lawrence M. & Michel Grimaud (1989) Washington, Montana, the Dakotas – and Massachusetts: A comparative Approach to Street Naming. I: Grant Smith (red). *Names*. 37 (2), s. 115-38.
- Baum, Greta (2001) *Göteborgs gatunamn 1621-2000*. Göteborg: Tre böcker förlag.
- Bech, Sv. Cedergrén (1967) *Københavns Historie gennem 800 år*. København: P. Haase.
- Bekendtgørelse om Københavns Universitets institut for navneforskning (14. august 1978)
- Ben-Rafael, Eliezer, Elana Shohamy & Monica Barni (2010). *Linguistic Landscape in the City*. Bristol : Channel View Publications.
- Berg, Lawrence D. & Jani Vuolteenaho (2009) *Critical Toponomies – The Contested Politics of Place Naming*, Surrey: Routledge.
- Bjørnson, John Kåre (1986) *Linie 15 – Danmarks længste sporvognsline*. København: Sporvejshistorisk Selskab.
- Blomqvist, Marianne (1997) Husnamn i Helsingfors. I: Vibeke Dalberg m.fl. (red). *Byens navne - Stednavne i urbaniserede områder*. NORNA-Rapporter 64. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 37-45.
- Bloom, Brett (2013) Superkilen: Park med ekstrem borgerinddragelse! I: Ursula Ankjær Olsen og Elisabeth Friis (red). *Kritik* (207), s. 47-64.
- Bogan, Evan (1993) *Københavns Gadenavne... fra Køkkedal til Ishøj og fra Dragør til Værløse*. Lyngby: Bogans Forlag.
- Boye, Kasper & Peter Harder (2012) A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language* [online] *Muse* 88 (1), s. 1-44. <https://muse.jhu.edu/journals/language> [tilgået 8. maj 2014].
- Bratberg, Terje (2008) *Trondheim byleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Brosted, C. (red) (1940) *Danmarks ældste forretninger*. København: Kraks forlag.
- Carlsberg Byen (2014a) *Carlsberg Byen får 12 nye vejnavne*, Carlsberg Byens nyhedsbrev 9. september 2014.
- Carlsberg Byen (2014b) *En levende bydel i hjertet af København* (flyer). København.
- Carlsberg Byen (2014c) *Nu skyder de første boliger i Carlsberg Byen i vejret*, Carlsberg Byens nyhedsbrev 5. november 2014.

- Carlsberg Byen (2014d) *Generelle retningslinjer for brugen af "Carlsberg" og "Carlsberg Byen" navnene" per 20. august 2014* [online] www.carlsbergbyen.dk [tilgået 9. september 2015]
- Christensen, Vibeke & John Kousgård Sørensen (1972). *Stednavneforskning 1- Afgrænsning, terminologi, metode, datering*. København: Universitetsforlaget i København.
- de Certeau, Michel (2010) Vandringer i byen [oversat af Niels Lyngsø danske efter Marches dans la ville (1980)]. I: Mai, Anne-Marie & Dan Ringgaard (red). *Sted*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Coates, Richard (2010) Hidden Gates. I: Margaret Scott (red.). *Nomina 33*. Suffolk: The Lavenham Press Ltd, s. 139-169.
- Christin, Pierre & Mézières, Jean-Claude (1985) Tordenkilen fra Hysis. I: *Linda og Valentin – agenter i tid og rum* (12), 2. oplag. København: Carlsen.
- Dahl, Bjørn Westerbeek (red) (2006-07) *Topografisk københavnerslang*. [online] Selskabet for Københavns historie. København: [kobenhavnshistorie.dk](http://www.kobenhavnshistorie.dk). <http://www.kobenhavnshistorie.dk/bog/slang/> [tilgået 2. november 2015]
- Dalberg, Vibeke, John Kousgård Sørensen (1979) *Stednavneforskning 2. Udnyttelsesmuligheder*. København: Akademisk forlag.
- Dalberg, Vibeke (1989) Afgrænsningsproblemer i navneforskningen. I: Iver Kjær & Flemming Lundgren-Nielsen (red). *Danske Studier*. København: Universitets-Jubilæets danske Samfund, s. 34-46.
- Dalberg, Vibeke (2005) Mulig mønsterpåvirkning i nogle danske stednavnetyper. I: Staffan Nyström (red.). *Namnens dynamik*. NORNA-rapporter 80. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 101-111.
- Danesi, Marcel (2011) What's in a Brand Name? A Note on the Onomastics of Brand Naming. I: Frank Nuessel (red). *Names* 59 (3), s. 175-186.
- Dillard, J.L. (1964) Spanglish Store Names in San Juan, Puerto Rico. I: E. Wallace McMullen (red). *Names* 12, s.98-103.
- Den fællesoffentlige digitaliseringsstrategi 2011-2015 (2012) Grunddata til effektivisering og vækst. [online] Digitaliseringsstyrelsen: [WEB_Grunddatatilalle_vækstogeffektivisering_okt 2012.pdf](#) [tilgået 25. oktober 2015]
- Ernby, Birgitta Ernby & Kerstin Paulsson (1994) Namn på matställen i Göteborg – en historisk översikt. I: Kristinn Jóhannesson m.fl. *Övriga namn*. NORNA-Rapporter 56. Uppsala. NORNA-Förlaget, s. 321-339.

- Eskelund, Klavs & Kristian Gustavussen (2015) *Blik på byen – introduktion til bysociolingvistik*. København: Forlaget Colombus.
- Fang, Lotte (1998) *Gader & stræder – i Roskilde kommune*. Ringsted: Udgiverselskabet Dagbladet.
- Federspiel, Søren, Karsten Skytte Jensen, Jørgen Wenzel og Anne Knudsen (1997). *Nørrebro – træk af en bydels historie*. København: Nørrebro Lokalhistoriske forening og arkiv.
- Felecan, Oliviu & Bugheșiu, Alina (red) (2013). *Onomastics in Contemporary Public Space*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing
- Fellows-Jensen, Gillian (1979). Hungate. Some Observations on a Common Street Name. I: Karl Inge Sandred (red.). *Ortnamnssällskapets I Uppsala årsskrift*. Lund: A.-B Lundequistska Bokhandeln, s. 44-55.
- Fellows-Jensen, Gillian (2003). The Street-name Evidence [for leatherworking in York]. I: Quita Mould m.fl. (red.) *Leather and Leatherworking in Anglo-Scandinavian and Medieval York*. The Archaeology of York: The Small Finds 17 (16), s. 3226-3227.
- Fellows-Jensen, Gillian, 2007: "The Scandinavian Element Gata Outside the Urbanised Settlements of the Danelaw", I: Beverly Ballin Smith m.fl. (red). *Northern World* (31), s. 443-460.
- Folketal (2014) *Københavns statistik* [online] Københavns Kommune www.kk.dk/da/om-kommunen/fakta-og-statistik/statistik-og-historie [tilgået 22. november 2014]
- Gammeltoft, Peder (2001) *The place-name element bólstaðr*. København: C.A. Reitzels Forlag A/S.
- Gammeltoft, Peder & Torben Egeberg (2006) *Stednavne i Egvad sogn. En forsknings- og forvaltningsrapport*. København: Skjern-Egvad Museum & Afdeling for Navneforskning.
- Gernsbacher, Morton Ann (1997) Attenuating Interference during Comprehension: The Role of Suppression. I: *The Psychology of Learning and Motivation* [online] Scopus (37), s. 85-104. www.scopus.com [tilgået 2. oktober 2014]
- Gerritzen, Doreen (red.) (2008) *Commercial names*. Onoma (43) Uppsala: International Council of Onomastic Sciences.
- Gilpin, George H (1970) Street-Names in San Antonio: Signposts to History I: Conrad M. Rothrauff (red) *Names* (18), s. 191-237.
- Habermann, Noe (4. august, 2011) "Superkilen spirer spektakulært". *Magasin KBH*. [online] <http://www.magasinetkbh.dk/node/1251>. [tilgået 2. februar 2014]

- Hald, Kristian (1965) *Vore Stednavne*. København. G.E.C. Gads Forlag.
- Hallberg, Göran (1978) Kommunal namngivning och namnvård – och vi andre. I: Kurt Ziliachus (red.). *Ortnavnsvård och ortnamnsplanering*. NORNA-rapporter 13. Uppsala: NORNA-FÖRLAGET, s. 59-79.
- Halliday, M.A.K. (2003) Is the Grammar neutral? *On Language and Linguistics* (3) I: The Collected Works of M.A.K. Halliday, New York: Continuum, s.271-292.
- Hansen, Erik & Heltoft, Lars (2011) *Grammatik over det Danske Sprog*. Aarhus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. bd. 1-3.
- Hansen, Aage (1964) *Sprog i Sproget*. København: Gyldendal.
- Heidemann Andersen, Margrethe & Diderichsen, Philip (2011) Sjældne og sære Sammensætninger. *NyS – Nydanske Sprogstudier* (41), s.40-65.
- Helleland, Botolv (1994) Namn på offentlege og private institusjoner. I: Jóhannesson, Kristinn m.fl (red). *Övriga namn*. NORNA-Rapporter 56. Uppsala: NORLA-Förlaget, s. 347-363.
- Helsingfors gatunamn. Helsingin katuennimet/Helsingfors gatunamn 1 (1971, Helsingfors stads publikationer 24), 2 (1979, Helsingfors stads publikationer 32), 3 (1999).*
- Herkomst og bydele (2014) *Københavns statistik* [online] Københavns Kommune: www.kk.dk/da/om-kommunen/fakta-og-statistik/statistik-og-historie/emneopdelt-statistik/befolkning-og-fremskrivninger/herkomst [tilgået 22. november 2014]
- Hernández, Lorena Pérez (2013) A Pragmatic-Cognitive Approach to Brand Names: A Case Study of Rioja Wine Brand. I: Frank Nuessel (red). *Names* 61 (1), s. 33-47.
- Hillairet, Jacques (1997) *Dictionnaire historique des rues de Paris*. Paris: Minuit.
- Holm, Mille (red) (2009) *Afslutningsrapport Områdefornyelse i Mimersgadekvarteret*. København: Områdefornyelsen i Mimersgadekvarteret. [online] [kk.dk](http://www.kk.dk): https://www.kk.dk/file/6112/download?token=m_B-o0gn [tilgået 15. oktober 2015]
- Høringssvar fra Nørrebro Lokaludvalg (2012) Høringssvar fra Nørrebro Lokaludvalg vedr. navngivning af et nyt parkstrøg på Ydre Nørrebro. 27-04-2012. Sagsnr. 2012-63864. Dokument nr. 2012-337064. [online] [kk.dk](http://www.kk.dk): http://www.kk.dk/sites/default/files/edoc_old_format/Nørrebro%20Lokaludvalg/24-04-2012%2017.30.00/Referat/24-05-2012%2010.11.54/7296516.PDF [tilgået 10. november 2015]

- Jacobsen, Henrik Galberg & Peder, Skyum-Nielsen (2007) *Dansk sprog – En grundbog*. 2. udgave. Århus: Schønbergs Forlag.
- Jaroslav, David (2013) Street Names – Between Ideology and Cultural Heritage. I: Milan Harvalík (red.). *Acta Onomastica*, Prag: Vydáváno péčí Ústavu pro jazyk český AV ČR, s. 53-61.
- Jarvad, Pia (1995) *Nye ord – hvorfor og hvordan?* København: Gyldendal.
- Jarvad, Pia (1999) *Nye ord 1955-1998*. København: Gyldendal.
- Jepsen, G. Nørgaard (1987) *Gader og veje i Silkeborg – Hvorfor hedder de sådan*. Silkeborg: Midtjysk Forlag & Silkeborg Biblioteks Forlag.
- Johannessen, Ole-Jørgen (2008) Fra Nordahl Griegs vei til Willy Valentinsens vei. Krigshelter og motstandsmenn som navnemotivasjon for norske vei- og gatenavn. I: *Namn og nemne* 25. Bergen: Norsk namnelag, s.69-93.
- Johansson, Carina (2007a) *I gatuplanet. Namnbrukarperspektiv på gatunamn i Stockholm*. Namn och Samhälle 20. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Johansson, Carina (2007b) Name user perspectives on the street names of Stockholm. I: red: Doreen Gerritzen (red.) *Urban Toponymy*. Onoma 42. Uppsala: International Council of Onomastic Sciences, s. 39-57.
- Jørgensen, Bent (1970) *Dansk gadenavneskik*. København: Akademisk Forlag.
- Jørgensen, Bent (1975) Gruppenavngivning. Typer og udviklinger især med henblik på Danmark. I: *Selskab for Nordisk Filologi* årsberetning 1971-1973. København: Andelsbogtrykkeriet i Odense, s. 13-15.
- Jørgensen, Bent (1979) *Stednavne og samfærdselshistorie*. København: Akademisk Forlag.
- Jørgensen, Bent (1985) Brug af navne til gader. I: *Stednavne i brug*. København: C. A. Reitzels Forlag, s. 115-128.
- Jørgensen, Bent (1988) Fast appositionel markering af ny denotation. I: Peter Slotte (red.). *Denotationsbyte i ortnamn*. NORNA-rapporter 37. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 115 - 118.
- Jørgensen, Bent (1997) Storbyens dele. I: Vibeke Dalberg m.fl. (red). *Byens navne - Stednavne i urbaniserede områder*. NORNA-Rapporter 64. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 113-123.
- Jørgensen, Bent (1999a) *Storbyens Stednavne*. København: Gyldendal.
- Jørgensen, Bent (1999b) Den urbane kulturs navne. I: Mats Wahlberg (red.). *Den nordiska namnforskning – I går, i dag, i morgon*. NORNA-Rapporter 67. Uppsala: Norna-Förlaget, s. 247-255.

- Jørgensen, Bent (2002a) Storbyens stednavne. I: Mikael Reuter (red). *Språkbruk* (1). Helsingfors: Oy Stellatum AB, s. 11-15.
- Jørgensen, Bent (2002b) Urban toponymy in Denmark and Scandinavia. I: Willy van Langendonck m.fl (red.). *Nordic Onomastics*. Onoma 37. Uppsala: Reklam & Katalog Tryk AB, s. 165-181.
- Jørgensen, Bent (2009) *A quarter of a square kilometer of names* [upubliceret manuskript]
- Jørgensen, Bent (forthcomming) Skriften i det offentlige rum [præliminær titel] I: *Danske sproghistorie*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Karker, Allan (1996) *Politikens Sproghistorie – Udviklingslinjer for nudansk*. Århus: Politikens Forlag A/S.
- Karlgren, Hans (1994) Kommersiella namn. I: Kristinn Jóhannesson m.fl. (red.). *Övriga namn*. NORNA-Rapporter 56. Uppsala: NORNA-FÖRLAGET, s. 63-81.
- Kjær, Birgitte (9. september 2014) ”Flaskehalsen og Bohrsgade: Det skal vejene hedde i ny Københavnerbydel” I: *Politiken* [online] politiken.dk: <http://politiken.dk/kultur/arkitektur/ECE2390062/flaskehalsen-og-bohrs-gade-det-skal-vejene-hedde-i-ny-koebenhavnerbydel/> [tilgået 9. september 2014]
- Koskinen, Kaisa (2013) Linguistic Landscape as a Translational Space: The Case of Hervanta, Tampere. *Language, Space and Power: Urban Entanglements* (13) [online] Helda, s. 73-92. <http://hdl.handle.net/10138/38600> [tilgået 16.marts 2013]
- Kousgård Sørensen, John (1997) -holt. I: Jørn Lund m.fl. (red.). *Den Store Danske Encyklopædi*, bind 8. Haslev: Danmarks Nationalleksikon A/S, s. 578.
- Krak (red) (1940) *Danmarks ældste forretninger*. København: O.C. Olsen & co.
- Kraks Vejviser (1921) Krak [online] <http://user-9y8ca5x.cld.bz/Kraks-Vejviser-1921-gaderegister-ny#270/z> [tilgået 5. juni 2015]
- Kraks Vejviser (1941) Krak [online] <http://user-9y8ca5x.cld.bz/Kraks-Vejviser-1941-gaderegisternyudgave#301/z> [tilgået 5. juni 2015]
- Kremer, Dietlind & Dieter Kremer (red.) (2012) *Die Stadt and ihre Namen*. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag.
- Kremer, Ludger & Elke Ronneberger-Sibold (2007) *Names in Commerce and Industry: Past and Present*. Berlin: Logos Verlag.
- Kress, Günther & Theo van Leeuwen (2006) *Reading Images – The Grammar of Visual Design*, London & New York: Routledge.

- Kress, Günther (2010) *Multimodality – A social semiotic approach to contemporary Communication*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Kroman, Erik (red.) (1953) Danske Adelsbreve fra tiden indtil 1660. I: *fra Rigsarkivets Samlinger II*. København: Ejnar Munksgaard.
- Krueger, John R (1964) Beer Brand Names in the United States. I: E. Wallace McMullen (red.). *Names* (12), s 6-10.
- van Langendonck, Willy (2004). Proper Names and Forms of Iconicity. I: *Logos and Language* (5), s. 15-30.
- van Langendonck, Willy (2007a) Trade and Brand Names: Proper or Common Nouns? I: Ludger Kremer & Elke Ronneberger Sibold (red.). *Names in Commerce & Industry*. Berlin: Logos Verlag, s. 23-33.
- van Langendonck, Willy, (2007b). *Theory and Typology of Proper Names*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- van Langendonck, Willy (2007c) A Pragmatic-Semantic-Syntactic Analysis of Names. *Acta Onomastica* (XLVIII) [online], Ceeol, s. 165-175 www.cceol.com. [tilgået 11. maj 2015].
- Lavric, Eva, Fiorenza Fischer, Carmen Konzett, Julia Kuhn & Holger Wochele (red.) (2009) *People, Products, and Professions – Choosing a Name, Choosing a Language, Fachleute, Firmennamen und Fremdsprachen*. Sprache im Context 32. Vienna: Peter Lang.
- van Leeuwen, Theo (2005). Typographic meaning. I: *Visual Communication* [online] Sagepub (4), s. 137-143. <http://vcj.sagepub.com/content/4/2/137> [tilgået 8. juni 2014]
- Leibring, Katharina (2009) From Backmans Blommor to Hairstyle by Lena: The Use of Personal Names in the Names of Small Companies in Sweden. I: *Names as language and capital*. [online] Proceedings Names in the Economy III, s. 48-57. <http://www.meertens.knaw.nl/nite/> [tilgået 4. Juni 2015]
- Lerche Nielsen, Michael (2007) *Hvad skal barnet hedde?* København: Politikens Forlag.
- Levi-Strauss, Claude (1969) *Den vilde tanke*. På dansk ved Hans Peter Lund. København: Gyldendal, s. 33-36.
- Löfdahl, Maria & Lena Wenner (2010) Angered – en stadsdel och ett språk i förändring. I: Staffan Nyström (red.). *Namn – en spegel av samhället förr och nu*. Uppsala: Norstedts, s. 52-72.
- Lyons, John (1977) *Semantics. Vol.1*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Mac Aodha, Breandán S. (1995). The nature of Irish pub-names. I: O'J, Padel m.fl. (red.). *Nomina* 18, s. 63-77.
- McCartney, Kevin (1975) Street Names in Beirut, Lebanon. I: Conrad M. Rothrauff (red.). *Names* (23), s. 74-89.
- Mackeprang, Otto (1951). De gamle gadenavne. I: *Historiske meddelelser om København* [særtryk], 4. række, 3. bd., hæfte 1-2. København.
- de Man, Paul (1973) Semiology and Rhetoric. I: *Diacritics* [online] 3 (3), s. 27-33. <http://www.jstor.org.ep.fjernadgang.kb.dk/stable/464524> s. 27-33. [tilgået 11. februar 2015]
- Marthin, Jesper (23. september 2014) "Carlsberg Byen får tolv nye historiske gadenavne". *Frederiksberg Bladet*. Kultur, s. 23.
- Matthiesen, Hugo (1919) *Gamle københavnske Skilte og Bomærker*. København: Akademisk Antikvariats Forlag.
- Miller, A. D. (2001) *Dictionary of London Place Names*, Oxford: Oxford University Press.
- Minton, Arthur (1959) Names of Real-Estate Developments: II. I: Madison S. Beeler (red.). *Names* (4), s. 233-255.
- Møller, Lis (2003) Om figurativt sprog. I: Møller, Lis (red.). *Om litteraturanalyse*. Gylling: Systime, s. 153-188.
- Nicolaisen, W. F. H. (1997) One name but many systems. I: Ritva Liisa Pitkänen & Kaija Mallat (red.). *You name it*. Helsinki: Finnish Literature Society, s. 57-62.
- Nielsen, Niels, Skautrup, Peter, Engelstoft, Povl & Jørgensen, Harald (1959) *Storkøbenhavn II* J.P. Trap Danmark, femte udgave. bind 2:1. København: G.E.C. Gads Forlag.
- Nuessel, Frank (2014). A Note on the Brand Names for "Bath Salts". I: Frank Nuessel (red.), *Names* 62 (1), s. 49-57.
- Nye Kirkebog 1788, Kalvehave Sogn, Bårse Herred, Præstø Amt, opslag 108. [online], Rigsarkivet. <https://www.sa.dk/> [tilgået 9. september 2015]
- Nyström, Staffan (2007) Anna Lindhs Plats. Historien om ett namn I Stockholm... och ett miskrediterat namnelement. I: Mats Wahlberg, Katharina Leibring & Staffan Nyström (red.). *Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift*. Uppsala: Ortnamnssällskapet i Uppsala, 71-86.
- Nyström, Staffan (2010) Urban namngivning – något om makt, metoder och mål. I: Maj Reinhammar (red.). *Saga och Sed*. Uppsala: Textgruppen i Uppsala AB, s. 43-59.

- Nyström, Staffan (2013) Att Sälja en vision. Om ”mäklarnamn”, annonser och den stockholmska verkligheten. I: Mattfolk, Leila, Maria Vidberg & Pamela Gustavsson (red.). *Namn i stadsmiljö* NORNA-rapporter 90, Helsingfors: NORNA-förlaget, s. 153-169.
- Nyström, Staffan (red.) (2013) *Namn och namnforskning – Ett levande läromedel om ortnamn, personnamn och andre namn*. [online] Version 1. 2013-02-19. Uppsala University Publications: Uppsala. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:606610/FULLTEXT01.pdf> [tilgået 8. november 2015]
- Nørgaard, Nina (2012) Multimodal stilistik. I: Andersen, Thomas Hestbæk & Boeriis, Morten (red.) *Nordisk socialsemiotik*. Odense: Syddansk Universitetsforlag, s. 111-130.
- Pillsbury, Richard (1969) The Street Name Systems of Pennsylvania before 1820. I: Conrad M. Rothrauff (red) *Names* (17), s. 214-245.
- Pind, Søren (2003) Vejen til navnet. I: Michael Blædel (red). *Navnet er trofast*. Odense: Modersmål-Selskabet og C.A. Reitzels Forlag, 149-161.
- Ramsing, H. U (1943-1996) *Københavns Ejendomme 1377-1728*, Arne Sundbol m.fl. (red.). København: Ejnar Munksgaards forlag/Selskabet for Københavns Historie & Københavns Stadsarkiv.
- Richards, Ivor Armstrong (1936) *The Philosophy of Rhetoric*. Oxford: Oxford University Press.
- Ringgaard, Dan (1997) Om Nordbrandts metaforkritik. I: Busk-Jensen, Lise m.fl. (red.) *Kierkegaard*. K & K. (83), s. 132-138.
- Ringgaard, Dan (2010) *Stedssans*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Room, Adrian (1992) *The Street names of England*. Stamford: Paul Watkins.
- Rørdam, Holger Fr. (1868-74) *Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621*. Fjerde del. Kjøbenhavn. Bianco Lunos Bogtrykkeri.
- Sandst, Line (2014a) Urbane navne i Helsingfors og København I: af Hällström-Reijonen, Charlotta (red.) *Språkbruk* (3), s. 33-37.
- Sandst, Line (2014b) *Tivoli, Trængsel og Troestrup – stednavne som stilistiske figurer*. København: Museum Tusculanums Forlag.
- Schack, Jørgen (1998) Betydning og reference. Om varemærker og deres relation til kategorierne proprium og appellativ. I: Kjær, Iver & Lundgreen-Nielsen, Flemming (red.) *Danske Studier* 93, Viborg: Universitets-Jubilæets danske Samfund, s. 87-102.
- Schack, Jørgen (2000) Ordmærker i dansk. I: *Studier i Nordisk 1998-1999*, Selskab for nordisk filologi, København, s. 5-19.

- Schack, Jørgen (2003) Lægemiddelnavne. I: Michael Blædel (red). *Navnet er trofast*. Odense: Modersmål-Selskabet og C.A. Reitzels Forlag, s. 69-81.
- Sjöblom, Paula (2006) *Toiminimen toimenkuva – Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Sjöblom, Paula (2008a) Jobs vacant: seeking to employ a good company name – The structure, meaning and function of Finnish company names. I: Svante Strandberg m.fl. (red.) *Namn och bygd* 96, s. 67-82.
- Sjöblom, Paula (2008b) Multimodality of company names. I: Gerritzen, Doreen (red.). *Commercial names*. Onoma 43. Uppsala: International Council of Onomastic Sciences, s. 351-381.
- Sjöblom, Paula (2012) Some viewpoints to the meaning and interpretation of company names. I: Wochele, Holger, Julia Kuhn & Martin Stegu (red) *Onomastics goes Business – Role and Relevance of Brand, Company and Other Names in Economic Contexts*. Berlin: Logos Verlag, s. 79-85.
- Sjöblom, Paula (2013) Commercial Names in Finnish Public Space. I: Felecan, Oliviu & Bugheșiu, Alina (red). *Onomastics in Contemporary Public Space*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, s. 161-172.
- Sjöblom, Paula, Terhi Ainiala & Ulla Hakala (2013). *Names in the Economy*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Skautrup, Peter (1944) *Det danske Sprogs Historie*. bind 1. København: Nordisk Forlag.
- Skovmand, Thomas Aagaard (m.fl.) (red.) (2011) *Slipset, en bog om Ørestad*. København: Udviklingsselskabet By & Havn, Foreningen Ørestad Kultur.
- Skyum-Nielsen, Peder (1992) *Fyndord*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stahre, Nils-Gustaf (1978) Några erfarenheter av stockholmska namngivningsproblem. I: Kurt Zilliacus (red.). *Ortnavnsvård och ortnamnsplanering*. NORNA-rapporter 13, Uppsala: NORNA-FÖRLAGET, s. 99-111.
- Stahre, Nils-Gustaf, Per Anders Fogelström, Jonas Ferenius, Gunnar Lundqvist. *Stockholms Gatunamn* 1982. Tredje, utökade och reviderade upplagan, bearbetad av Staffan Nyström 2005. Stockholm: Stockholmia förlag.
- Steenholt Olesen, Rikke, Møller Bak, Sebastian & Line Sandst (2014) Ventegodt. *Månedens navn* [online] http://navn.ku.dk/maanedens_navn/ventegodt/

- Stender, Marie (2014) *Nye steder med liv og sjæl?: Stedsskabelse i tre danske boligbyggerier*. Ph.d.-serien for Det Teknisk-Naturvidenskabelige Fakultet, Aalborg Universitet. Aalborg: Aalborg University Press.
- Stensgaard, Pernille (2002) *København – folk og kvarterer*. København: Gyldendal.
- Stensgaard, Pernille (2013) *Københavnerne*. København: Gyldendal.
- Stjernfelt, Frederik (1996) Sted, gade, plads – en naiv teori om byen, I: Martin Zerlang (red.) *Byens Pladser*. Gylling: Borgen, s. 11-31.
- Stjernholm, Karine (2013) *Stedet velger ikke lenger deg, du velger et sted. Tre artikler om språk i Oslo*. Universitetet i Oslo. [online] UiO: http://www.uio.no/om/samarbeid/samfunn-og-naringsliv/kunnskap-oslo/karine_stjernholm.pdf [8. marts 2014]
- Tuan, Yi-Fu (1977) *Space and Place - The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tvedt, Knut Are (red.) (2010) *Oslo byleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Undervisningsministeriet (14. august 1978): *Bekendtgørelse om Københavns Universitets institut for navneforskning* [online] <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=73300>
- Vendelbjerg, Rasmus & Bitsch, Lea (31. august 2015) ”8 ud af 10 københavnske veje er opkaldt efter Mænd”. *Metroexpress*, s. 4.
- Vidberg, Maria (2008) Urbana ortnamn i Nykarleby och attituder till dem. I: Kvaran, Gudrún, Hallgrímur J. Amundason, Jónína Hafsteinsdóttir & Svavar Sigmundsson (red.). *Nordiska namn – Namn i Norden. NORNA-rapporter 84*, Uppsala: NORNA-FÖRLAGET, s. 453-461.
- Vidberg, Maria (2014) Oanpassade lån är också lån – gatunamn som lånenamn i Helsingfors. I: Strandberg, Svante (red.). *Namn och bygd 102*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för Svensk Folkkultur, s. 123-147.
- Vikstrand, Per (2001) *Gudarnas Platser. Förkristna sakrala ortnamn i Mälardalsregionen*. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.
- Viljamaa, Marja (1978) Om namnplanering som en del av stadsplaneringen. I: Kurt Zilliacus (red.). *Ortnavnsvård och ortnamnsplanering*. NORNA-rapporter 13, Uppsala: NORNA-FÖRLAGET, s. 81-98.
- Viljamaa-Laakso, Marja (1997) Gatunamn och identitet. I: Vibeke Dalberg & Bent Jørgensen (red.). *Byens navne*. NORNA-rapporter 64. Uppsala: NORNA-förlaget, s.159-171.

- de Vinne, Christine (2003) Corporate biography: name and narrative in an Ohio sample of family-named businesses. I: Gerritzen, Doreen (red.). *North American Onomastics*. Onoma 38. Uppsala: International Council of Onomastic Sciences, s. 327-349.
- Wahlberg, Mats (1977) Kvarterensnamn. I: Karl Inge Sandred (red.). *Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift*. Uppsala: A.-B. Lundequistska Bokhandeln, s.38-45.
- Wahlberg, Mats (1994) *Ortnamn i Uppsala län. Ortnamnsarkivet i Uppsala*. Uppsala: Almqvist & Wiksell Tyckeri.
- Wahlberg, Mats (1997) Drottninggatan och Rotfruktsgatan, Pygmalion och Flugsvampen. Svenska gatu- och kvartersnamn som historisk och idéhistorisk spegel. I: Vibeke Dalberg m.fl. (red.). *Byens navne - Stednavne i urbaniserede områder*. NORNA-Rapporter 64. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 185-199.
- Wahlberg, Mats (1998) Swedish Street-Names as a Historical Source and a Mirror of Contemporary Ideas. I: W. F. H. Nicolaisen (red.) *Proceedings of the XIXth International Congress of Onomastic Sciences (2)*. Aberdeen: Department of English, University of Aberdeen, s. 372-378.
- Wahlberg, Mats (2005) Stadens namn – identitet, känsla, prestige. I: Staffan Nyström (red.), *Namnens dynamik*, NORNA-rapporter 80. Uppsala: NORNA-Förlaget, s. 333-345.
- Wahlberg, Mats (2010) Gatunamn och kvartersnamn i städerna & Namn på hus och krogar i städerna. I: Östen Dahl & Lars-Erik Edlund (red.). *Språken i Sverige, Sveriges Nationalatlas*. Stockholm: Norstedts Förlagsgrupp AB, s. 96-99.
- Westerbeek Dahl, Bjørn (2006-2007) Topografisk københavnerslang. Selskabet for Københavns historie. [online] Version 19/5-2015: <http://www.kobenhavns historie.dk/bog/slang/>
- Wohlert, Inge (1978) Om stednavnepleje i Danmark. I: Kurt Zilliacus (red.). *Ortnamnsvård och ortnamnsplanering*. NORNA-rapporter 13. Uppsala: NORNA-FÖRAGET, s. 44-49.
- Wong Scollon, Ron & Suzie (2003) *Discourses in Place. Language in the material world*. London: Routledge.
- Zerlang, Martin (2002) *Bylivets kunst – København som metropol og miniature*. Hellerup: Forlaget Spring.
- Zilliacus, Kurt (1966) *Ortnamnen i Houtskär*. Helsingfors: Studier i nordisk filologi 55, s. 5 - 295.
- Zilliacus, Kurt (1997) On the function of proper names. I: Pitkänen, Ritva Liisa & Mallat, Kaija (red.). *You name it*. Helsinki: Finnish Literature Society, s. 14-20.

Zinglensen, Bent (1979) *Københavnske gadenavnes historie*. København: Politikens Forlag.

Ågren, Henrik (1999) *Gatunamn och platskänsla i Uppsala*. Uppsala: Eklundshofs Grafiska.

Diverse interne dokumenter fra Vejnavnenævnet:

Administrationsgrundlag for Vejnavnenævnet, seneste revidering januar 2014.

Nye Vejnavne 2001-2010, Vejnavnenævnets nyhedsbrev september 2012.

Tak til Københavns Vejnavnenævn, især sekretær Kirsten Wegeland Rasmussen for venlig hjælp, svar på spørgsmål og udlevering af interne dokumenter og databaser og for tilladelse til at citere herfra.

Diverse e-mails og samtaler med navngivere af kommercielle erhverv:

Der henvises til informanternes fulde navne samt dato for e-mail/samtale. Disse svar og referater af samtaler fremgår også af appendiks i forbindelse med de pågældende navnetolkninger.

Endvidere ses optegnede navne på Carlsberg-grunden fra stednavneoptegnelserne foretaget 2014. Tak til informanterne.

Diverse e-mails og dokumenter fra Carlsberg Byen:

Diverse e-mails fra udviklingschef i Carlsberg Byen Jacob M. Andersen i perioden 14. september 2009- 30. august 2013 ang. navne og navngivning på Carlsberg. Der henvises med efternavn og dato for pågældende e-mail med undtagelse af de svar Andersen modtager fra anonyme informanter.

Diverse vedhæftede kort og plantegninger fra e-mailkorrespondancerne.

Høringssvar fra Carlsberg Byen P/S ang. navnet Thorvald Bindebølls Plads, 4. oktober 2012 ved e-mail fra Jacob M. Andersen.

Dertil refereres endvidere til en telefonsamtale med ejendomschef ved Carlsberg Byen P/S Lars Wilsdahl, 20. august 2015.

Tak til Carlsberg Byen P/S og Carlsberg for venlig hjælp, svar på spørgsmål og udlevering af dokumenter, kort, relevant information, omvisninger og meget mere.

Kort og illustrationer:

Diverse kort over Carlsberg-grunden venligt udleveret af elektriker og telekommunikationsmanager Søren Orland Pedersen.

Google Maps: www.google.dk/maps

Holm, Axel (1887) *Magistratens 4. Afdeling, kort 358, 4/5*. København: Lithografiske Institut, Vilhelm Tryde Forlag.

Københavns Kommune (1996) *Kortbog 1:4000 København * Frederiksberg*, 2. udgave. Stadskonduktørembedets kort, © Københavns Kommune, 2012-159787

Krak (red) (2011) *Kraks kort København & Omegn 2012*. 88. udgave. Kortafdelingen. Horsens: Stibo Graphic

Statistik (2012) *Københavns bydelskort*: Koncernservice. Københavns Kommune.

Tak til Geoinformatik ved Teknik- og miljøforvaltningen for tilladelse til gengivelse af kortmaterialet fra *Kortbog 1:4000* (1996).

Tak til Økonomiforvaltningen ved Koncernservice, Københavns Kommune for tilladelse til gengivelse af *Københavns Kommunes bydelskort* (2012).

Tak til TOP TOY og Henrik Gjørup for tilladelse til optryk af illustrationer vedr. BR-Legetøj.

Tak til e-Types og Senior Digital Consultant Kristian Bøjlund for tilladelse til optryk af figuren kapitel 6.3.5.

Refererede hjemmesider:

CVR = Det centrale virksomhedsregister [<http://datacvr.virk.dk>] (15. oktober 2015)

<http://danmarksstednavne.navneforskning.ku.dk/> (12. august 2015)

<http://foursquare.com/v/det-sorte-marked-aka-den-sorte-plads> (9. september 2015)

<http://kum.dk/om-ministeriet/organisation-og-institutioner/bestyrelser-naevn-raad-og-udvalg/udvalg/stednavneudvalget/> (12. august 2015)

<http://olymppeak.com/historien.html> (7. maj 2015)

<https://realfare.wordpress.com/2014/10/16/corporate-profiles-g4s-2/> (19. oktober 2015)

www.br.dk/om-faetter-br/historien-om-faetter-br (14. juli -2015)

www.carlsbergbyen.dk (27. juli 2015)

www.carlsberggroup.com (6. juli 2015)

www.copenhagen.dk/dk/udgravninger/ved_metrostationerne/radhuspladsen
 (Københavns Bymuseum) (28. marts 2015)
www.cxense.com/about/ (22. juni 2015)
www.dac.dk/da/dac-life/copenhagen-x-galleri/cases/superkilen (9. september 2015)
www.darkcrowtattoo.com (14. juli-2015)
www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation/statistikdokumentation/byopgoerelsen-1--januar
 (2. november 2015)
www.jura-guide.dk/ivaerksaetterselskab-ivs (23. februar 2015)
www.kk.dk (18. november)
www.kulturarv.dk (10. november 2015)
www.kvinfo.dk (15. oktober 2015)
www.patentogvaremærkestyrelsen.dk= www.dkpto.dk/find-den-rigtige-rettighedstype/navn-og-logo (3. november 2015)
www.proof.dk (25. oktober 2015)
www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=158851# (3. november 2015)
www.skjold-burne.dk/om-os/historien.aspx (5. juni 2015)
www.skindbuksen.dk/om-skinbuksen/ (22.juni 2015)
www.slotskaelderen.dk/historie/Slotskaelderen_hos_Gitte_Kik_historie_af_Journalist_Torben_Weirup.html (10. juni 2015)
www.stednavneudvalget.ku.dk (25. oktober 2015)
www.stednavne.info (25.oktober 2015)
www.summerbird.dk/doc/menu/79/om-summerbird (8. juni 2015)
www.superkilen.dk (9. september 2015)
www.tigerofsweden.com = <http://magazine.tigerofsweden.com/BrandHeritage/> (1. juni 2015)
www.toptoy.dk = <http://share.top-toy.hk/timeline0815> (14. juli 2015)
www.visitcopenhagen.dk = www.visitcopenhagen.dk/da/wonderful-copenhagen/kobenhavn/steder-vi-kan-lide-superkilen (8. september 2015)
www.wikipedia.org = <https://da.wikipedia.org/wiki/Bydel>